

Oscar Wilde

Slika Dorianu Graya

*s engleskoga preveo
Zlatko Gorjan*

eLektire.skole.hr

PREDGOVOR

Umjetnik je tvorac lijepih djela.

Svrha je umjetnosti da otkrije umijeće, a sakrije umjetnika.

Kritičar je onaj koji svoj dojam o lijepu djelu može izraziti drugim načinom ili novim materijalom.

Najviši i najniži oblik kritike jest neka vrsta autobiografije.

Onaj koji nalazi u lijepim djelima gadnu namjeru, pokvaren je, osim ako nas svojom ljubaznošću osvaja. A to je zabluda.

Onaj koji u lijepu djelu nalazi lijep smisao, taj ima kulture. U ovoga se možemo nadati.

Oni su izabrani, kojima lijepa djela naprsto znače Ljepotu.

Tako nema ni moralnih ni nemoralnih knjiga. Knjige su ili dobro ili loše pisane. To je sve.

Nemilost je devetnaestoga vijeka prema realizmu kao bijes Calibanov¹ kad ugleda svoj odraz u staklu.

Nemilost je devetnaestoga vijeka prema romanticizmu kao bijes Calibanov kad ne ugleda svoj odraz u staklu.

Moralni život čovječji podaje umjetniku dio podatne materije, ali se moral umjetnosti sastoji u savršenoj uporabi nesavršenog sredstva. Umjetnik ne osjeća potrebe da ikada što-god dokaže.

Pače se i ono što je istinito može dokazati.

U umjetnika nema etičkih nagnuća. Etičko je nagnuće kod umjetnika neoprostiv manirizam stila.

Umjetnik nije nigda boležljiv.

Umjetnik može sve iskazati.

Misli i jezik su za umjetnika oruđe njegove umjetnosti.

Grijeh i krepot su umjetnikova građa.

Što se izvanjskog oblika tiče, to je tip umjetnosti umjetnost glazbenikova.

Što se čuvstva tiče, umjetnost glumčeva

Svaka je umjetnost u isto vrijeme površina i simbol.

Svatko tko prodire pod površinu, čini to uz vlastitu opasnost.

Tko odgonetne simbol, čini to uz vlastitu opasnost.

U umjetnosti se kao u zrcalu odražava uistinu gledatelj, a ne život.

Protivštine kod prosuđivanja jedne umjetnine dokazuju da je ona nova komplikirana i u svom biću snažna.

Ako se kritičari ne slažu, onda je umjetnik bio sam sa sobom na čistu.

¹ *Caliban* - nakaza iz Shakespeareove *Oluje*.

Oscar Wilde: *Slika Doriane Graya*

Mi možemo oprostiti jednom čovjeku što stvara nešto korisno, dok se on sam ne divi svome djelu. Jedino je opravdanje za onoga koji stvara nešto beskorisno to da se on svojom tvorevinom usrdno divi.

Svaka je umjetnost beskorisna.

OSCAR WILDE.

GLAVA I.

Soba je bila puna opojnoga mirisa ruža i kad god bi blagi ljetni vjetrić prostrujio kroz drveće u vrtu, prodirao bi kroz otvorena vrata teški zadah jorgovana ili još nježniji parfem cvijetaka crvenoga gloga.

Iz kuta perzijskoga divana, u komu se bio ispružio pušeći kao obično bezbroj cigareta, mogao je Lord Henry Wotton upravo još pogledom dohvati blistanje kao med slatkih i žućkastih cvjetova laburnuma, kojega su drhtave grančice, kako se činilo, teško mogle snositi težinu svoje plemenite ljepote; kadikad prhnule bi fantastične sjene ptica u letu ispred dugih svilenih zavjesa, napetih pred ogromnim prozorima; to bi proizvelo neku vrst časovitog japonskog dojma, a on bi pomicao na blijeda i gorka lica slikara u Tokiju, koji uz pomoć jedne od nužde ukočene umjetnosti traže izrazit dojam brzine i kretanja. Muklo zujanje pčela, koje su se protiskivale kroz visoku nekošenu travu ili kružile monotonom ustrajnošću oko zaprašenih zlaćanih lijevaka nadaleko rasijane kozje krvi, kao da je tišinu činilo još potištenijom. Mutni šum Londona dopirao je kao duboki glasovi udaljenih kakovih orgulja.

Usred odaje stajala je pričvršćena o uspravan stalak u prirodnoj veličini naslikana slika izvanredno lijepa mladića, a pred stalkom sjedio je u nekoj maloj udaljenosti sam umjetnik Basil Hallward, koji je prije nekoliko godina naglo isčeznuvši prouzročio toliko čuđenje, te su ljudi koješta čudno naslućivali.

Dok je slikar motrio dražesni i ljubak lik, koji se tako divno odsjeva iz njegova umijeća, činilo se da njegovim licem prolazi i na njemu zastaje neki radostan smijeh. Ali on ubrzo ustane, stisne oči i pritisne prstima svoje vjeđe, kao da hoće zatvoriti u svom mozgu neki čudni san, iza kojega se bojao najednom probuditи.

»To je vaše najbolje djelo, Basile, najbolje što ste ga igda stvorili«, reče polagano Lord Henry. »Do godine treba da ga pouzdano izložite u Grosvenoru². Akademija³ je prevelika i odveć vulgarna. Svaki put, kad sam god pošao onamo, bilo je ondje ili toliko ljudi da nisam mogao slika ni vidjeti, što je već samo po sebi strašno, ili je ondje bilo opet toliko slika, da nisam mogao vidjeti ljudi, što je opet još gore. Grosvenor je tako uistinu jedino zgodno mjesto.«

»Ja mislim da je uopće ne ću nikuda slati«, odgovori on i skrene glavom onom čudnom kretnjom, kojoj su se njegovi prijatelji u Oxfordu toliko smijali. »Ne, ja je uopće ne ću nikuda slati.«

Lord Henry digne trepavice i pogleda ga začuđeno kroz modre kolutiće dima, koji su se kovrčali u tako fantastičnim viticama iz njegove teške opijem natopljene cigarete. »Ne ćete je uopće nikuda slati? Što, dragi moj prijatelju? Imate li za to kakva razloga? Kakvi ste vi slikari čudni ljudi! Vi činite sve moguće da steknete u svijetu časno ime. Čim ga

² Grosvenor - Grosvenor Gallery, izložbena dvorana na Grosvenor Squareu u Londonu otvorena 1877. godine; omogućila je predstavljanje novih tendencija u umjetnosti (pre-Raphaelita)

³ Akademija - Royal Academy of Arts, najstarija britanska umjetnička galerija konzervativnog ukusa

steknete, čini se da biste ga najradije opet odbacili. A vrlo je ludo tako činiti, jer na: svijetu ima samo još jedna neugodnija stvar nego da svi ljudi o kome govore, a to je ako svi ljudi o kome ne govore. *Slika* kao što je ova ovdje digla bi vas nad sve mlade ljude u Engleskoj, pobudila bi zavist u svih starih, ako su stari uopće još podobni za snažno kakovo čuvstvo.«

»Znam, vi ćete mi se smijati«, odgovori on, »ali ja je uistinu ne mogu izložiti. Ja sam u nju stavio odveć; mnogo od svoga bića.« Lord se Henry nasmije i ispruži na divanu.

»Znao sam da ćete se smijati; ali uza sve to, to je sušta istina.«

»Da u njoj ima previše vašega bića! Evo vam moje riječi, Basile, moram priznati da nisam nikada ni pomislio da ste tako tašti; a ja bih uistinu mogao otkriti neku sličnost među vama, među vašim oporim izrazitim licem i vašom vranom kosom i među tim mladim Adonisom koji kao da je sačinjen iz viljevine i iz ružnih latica. Ne, moj dragi Basile, to je neki Narcis, a vi dakako i zacijelo imate u vašem licu neki intelektualan izražaj, i sve drugo. Ali ljepota, prava ljepota, prestaje ondje gdje počinje intelektualan izraz. Intelekt je već sam po sebi kao neki višak i razara skladnost svakoga lica. U onom trenutku kad sjednete da biste razmišljali, sav se vaš izraz ocrtava u nosu, ili na čelu ili bilo u čemu drugom gadnom. Pogledajte samo one ljude, koji su stvorili štogod valjano u učenim svojim zvanjima. Oni su svi izrazito ružni! Izuzevši dakako one u crkvenom zvanju. Ali zato se u crkvi mnogo ne razmišlja. Jedan biskup govori u svojoj osamdesetoj godini ono isto, što je govorio kao mladić od osamnaest godina, a prirodna je posljedica toga to da uvijek izgleda sasvim dražestan. Vaš tajanstveni mladi prijatelj, kojega mi ime još nikada niste spomenuli, ali me njegova slika uistinu začarava. taj nikada ne misli. O tomu sam čvrsto uvjeren. On je zacijelo neko lijepo biće, bez moždana, koje bismo trebali imati uvi-jek uza se, zimi, kad nema cvijeća koje bismo gledali, ljeti, kad svoj um trebamo ponešto ohladiti. Basile, ne obmanjujte sam sebe; vi mu ni u čemu niste nalik.«

»Harry, niste me shvatili«, odgovori umjetnik. »Dakako da mu nisam sličan. Ja to sasvim dobro znam. Uistinu, žalio bih da sam mu sličan. Vi sažimate ramenima? Kazujem vam istinu. U fizičkom i intelektualnom isticanju ima neka zla kob, neka vrst sudbe, što tijekom povijesti slijedi kolebljive korake kraljeva. Bolje je da se ni u čemu ne razlikuješ ni od kojega od ljudi s kojima živiš. Na ovome je svijetu najudobnije ružnima i glupima. Oni mogu udobno sjediti i gledati na igru oko sebe. Iako oni ne znaju za pobjede, ipak im je prišteđeno da čuju štogod i o porazima. Oni žive onako, kako bismo mi svi trebali živjeti, nesmetani, ravnodušni, neuzbuđeni. Jedni drugima ne nanose propasti, a svima njima ne donosi je tuđa ruka. Za vaš položaj, za vaše blagostanje, Harry, za moju maštu, bila ona kakova god - za moju umjetnost, bila ona kolikog vrijedna; za lijepo tijelo Dorianu Graya - za sve to, što su nam bogovi udijelili, trpjet ćemo strašno.«

»Dorian Gray? To mu je dakle ime?« zapita Lord Henry hodajući odajom prema Basilu Hallwardu.

»Da, to mu je ime. Nisam vam ga namjeravao odati.«

»Ali zašto ne?«

»Oh, to ne mogu objasniti. Ljubim li koga beskrajno, ne kazujem nikomu njegovo ime. To bi bilo kao da odbacim od sebe jedan dio njega samoga. U meni se razvila ljubav prema tajnovitosti. Čini se da je to jedini način kojim bismo naš moderni život mogli učiniti tajanstvenim i čudnovatim. Najobičnija stvar biva dražesnom čim je prikrivamo. Ako kad ostavljam London, ne kazujem nikomu kuda sam naumio poći. Kad bih to učinio, izgubio bih svako veselje. Usuđujem se reći da je to, doduše, čudna navika, ali ona donosi u ljudski život, kako se čini, poprilično romantike. Naslućujem da ćete me smatrati strašno djetinjastim?«

»Ni izdaleka«, odgovori Lord Henry, »ni izdaleka, moj dragi Basile. Vi ste zacijelo zaboravili da sam oženjen, a čar braka leži upravo u tome da za oba dijela u životu čini obmanjivanje neizbjegno nužnim. Ja nikada ne znam gdje je moja žena, a moja žena nikada ne zna što ja činim. Kad se sastanemo - a mi se katkad i sastajemo, kad smo zajedno pozvani na koju večeru, ili kad trebamo poći k vojvodi - onda najozbilnjijim licem pripovijedamo jedno drugome najapsurdnije stvari. Moja se žena u to veoma dobro razumije - uistinu, čak mnogo bolje nego ja sâm. Ona se u svojim navodima nikada ne zbunjuje, a tako isto ni ja. Ali ako me ipak jednom zateče, ne diže nikada radi toga graje. Katkad bih ja to i želio; ali ona mi se na to samo smije.«

»Harry, ja mrzim taj način kojim vi govorite o svome bračnom životu«, reče Basil Hallward i pođe prema vratima koja su vodila u vrt. »Ja sam uvjeren u to da ste vi uistinu sasvim dobar suprug, te se tek stidite svojih krjeposti. Vi ste neobičan svat. Vi nikada ne govorite moralno, ali ni ne činite što loše. Vaš cinizam nije drugo nego poza.«

»Prirodnost nije nego poza, a to je najrazdražljivija poza koju poznajem«, reče uza smijeh Lord Henry; a obojica mladih ljudi pođu zajedno van u vrt i ne govoreći više o tome sjednu na dugu klupu od bambusa što je stajala u sjeni jedne prekrasne lovorike. Sunčano se svjetlo klizalo po njezinu glatku lišću. U travi su drhtali bijeli tratori.

Poslije neke stanke izvadi Lord Henry naglo svoj sat. »Bojim se da moram otići, Basile«, šapne on, »i prije nego što pođem, trebate mi odgovoriti na ono pitanje što sam vam ga prije postavio.«

»Koje?« reče slikar, upravlјajući uporno svoj pogled na tlo.

»Vi to dobro znate.«

»Ne znam, Harry.«

»Dobro, još ću vam jednom reći. Htio bih da mi razjasnite, zašto ne ćete da izložite sliku Dorianu Graya. Htio bih da saznam pravi razlog.«

»Ne, vi mi ga niste rekli. Vi ste rekli, s razloga, jer u njoj ima previše od vašega bića. Ne, to je djetinjasto.«

»Harry«, reče Basil Hallward i pogleda mu ravno u oči, »svaka slika koja je naslikana s osjećajima, portret je umjetnika, ne modela. Onaj koji biva slikan, tek je poticaj, prilika. Ne raskriva njega slikar; što više, slikar na obojenom platnu raskriva sam sebe. Razlog što ja ne ću izložiti tu sliku leži u tomu što sam u nju stavio tajnu svoje vlastite duše.«

Lord Henry se smijao. »A ta je?«, upita on.

»Hoću vam reći«, reče Hallward; ali se na njegovu licu pojavi izraz neke zabune.

»Veoma sam radoznao, Basile«, nastavi njegov prijatelj i pogleda na nj.

»Oh, tu se uistinu ne da mnogo pripovijedati, Harry,« odgovori slikar; »a bojim se da vi to ne ćete ni razumjeti. Možda mi ne ćete ni vjerovati.«

Lord Henry se smiješio i sagnuvši se ubere u travi rumeno zadahnut cvijet tratora i promatraše ga. »Pouzdano se nadam da ću vas razumjeti«, odgovori on, zureći uporno u malo, zlaćano, bijelim percima okruženo cvjetište, »a što se vjerovanja tiče, to mogu vjerovati u sve što je bar donekle nevjerljivo.«

Vjetar strese nekoliko cvjetova s drveća, a teški se jorgovan sa svojim grozdastim zvijezdama ljlja u mlohom zraku. Na zidu zacvrči jedan skakavac, a ispred njih prhne svojim smeđim i nježno tkanim krilcima modroj niti slična duga i uska libela. Lord Henry je osjećao kao da čuje kucaj srca Basila Hallwarda i bio je radoznao što će sve još doći.

»Pripovijest je eto ova,« reče nakon nekoga vremena slikar. »Prije dva mjeseca pošao sam na jednu dobro posjećenu zabavu Lady Brandonove. Ta znate da se mi ubogi umjetnici

moramo od vremena do vremena pokazati u društvu da podsjetimo općinstvo da nismo divljaci. S večernjim odijelom i s bijelom ogrlicom, kako ste mi jednom rekli, može svatko, pa i kakav mešetar, steći glas civilizirana čovjeka. Nakon što sam nekih deset minuta u dvorani razgovarao sa strašno i pretjerano odjevenim udovicama i s dosadnim akademicima, osjetih najednom da me netko promatra. Okrenem se napola i opazim prvi put Dorianu Graya. Kad su se naši pogledi sreli, osjetih kako sam problijedio. Obuze me neko čudan osjećaj straha. Znao sam da sam stajao licem k licu nekome koji me je već svojom pojavom tako potresao te bi, kad bih mu se podao, mogao ispitati sve moje biće, čitavu moju dušu, pače i cijelu moju umjetnost. U svom životu nisam nikada tražio izvanjskih dojmova. Ta sami znate, Harry, kako sam u svome biću nezavisan. Svakog sam bio svojim vlastitim gospodarom; a to sam bio dok nisam sreo Dorianu Graya. Tada - ali ne znam kako da vam to razjasnim. Kao da mi je nešto kazivalo da sam na rubu jedne grozne krize u svome životu. U meni je bio neki čudan osjećaj da mi sudbina spremila divne slasti i divne boli. Obuze me strah, okrenem se da ostavim dvoranu. Nije me savjest nagonila da to učinim, već neka strašljivost. Ne ču se ispričati što sam se dao u bijeg.«

»I doista su savjest i strašljivost jedno isto, Basile. Savjest je zaštitni znak firme. To je sve.«

»Ja u to ne vjerujem, Harry, a mislim ni vi. Ipak, pa bilo štogod uzrokom - a možda je to i ponos bio, jer sam znao i ponositi biti - ja sam doista nastojao doći do vrata. Ondje naravno nabasam na Lady Brandon. 'Mr. Hallward, ta vi se valjda još ne dadoste na bijeg?', završti ona. Ta poznajete njezin neobično oštari glas.«

»Svakako. Ona je osim ljepotom u svemu kao paun,« reče Lord Henry, raščupavajući svojim dugim, nervoznim prstima trator u sitnež.

»Nisam je se mogao riješiti. Ona me povede do članova kraljevske kuće, do ljudi najviših časti i činova⁴, do vremešnih gospoda s divovskim čalmama⁵ i s papagajskim nosovima. Govorila je o meni kao o svome najdražem prijatelju. Ja sam je prije toga samo jedan jedini put susreo, ali ona sebi utvrdila u glavu da me stvorila slavnim čovjekom. Čini mi se da je upravo u ono vrijeme jedna moja slika postigla velik uspjeh, a o tome koješta naklapalo i u sitnim listićima što je u devetnaestom stoljeću mjerilo besmrtnosti. Najednom se nađem licem k licu onomu mladom čovjeku koji me je svojom pojavom tako čudesno potresao. Bili smo sasvim blizu jedan drugome, gotovo smo se dotali. Naši su se pogledi opet sreli. Radio sam nepomišljeno, ali umolio sam Lady Brandon da me njemu prikaže. A možda to i nije bilo tako nepomišljeno. Bilo je naprosto neizbjegljivo. Mi bismo bili razgovarali da i nismo bili jedan drugomu prikazani. Uvjeren sam. To mi je poslije i Dorian rekao. I on je osjećao da je naše poznanstvo bilo suđeno.«

»A kako je Lady Brandon opisala toga divnog mladog čovjeka?«, upita njegov prijatelj.
»Znam da ona vrlo rado daje ubrzo précis⁶ o svim svojim gostima. Sjećam se kako me je dovela do nekog divljeg i crvenog odličnika koji je bio sav posut redovima i vrpčama, šapćući mi u uho najčudnije pojedinosti o njemu nekim tragičnim šaptom koji je svatko u dvorani morao sasvim jasno razumjeti. Ja sam naprosto pobegao. Volim sâm upoznavati ljudi. Ali Lady Brandon postupa sa svojim gostima kao prodavač sa svojom robom. Ona ih ili sasvim dugo i naširoko objašnjava, ili kazuje o njima sve do onoga što bi baš tko o njima htio znati.«

⁴ U originalu *Stars and Garters*: Star - zvijezda (viteškog) reda; Garter (*Order of the Garter*) - najviše englesko odličje, orden Podvezice (osnovao ga je 1530. Eduard III).

⁵ čalma - dio muške odjeće kod muslimana, saruk, turban

⁶ précis (franc.) - sažetak

»Uboga Lady Brandon! Vi ste s njom nemilosrdni, Harry!« reče ravnodušno Hallward.

»Dragi moj prijatelju, ona je nastojala osnovati jedan salon, a uspjelo joj je tek stvoriti restoran. Kako bih joj se tako mogao diviti? Ali sad mi recite što je pripovijedala o Mr. Dorianu Grayu?«

»Oh, nešto što je bilo kao dražestan dječak - njegova uboga majka i ja bile smo uvijek nerazdružive. Sasvim sam zaboravila čim se u taj čas bavi - bojam se za nj - a možda ipak nečim - oh, da, igra piano - ili zar violinu, dragi Mr. Gray? Nijedan se od nas nije mogao suzdržati od smijeha, i mi smo smjesta bili prijatelji.«

»Smijeh nije loš početak jednome prijateljstvu, a zacijelo mu je najljepši završetak,« reče mladi Lord, ubravši drugi trator.

Hallward je stresao glavom i tiho govorio: »Harry, u tom pogledu vi ne shvaćate što je to prijateljstvo, a što neprijateljstvo. Vi svakoga volite, a to znači da vam je svatko ravnodušan.«

»Kako ste strašno nepravedni!« odvrati Lord Henry potisnuvši svoj šešir prema zatiljku i gledajući prema onim malim oblačcima koji su kao razbarušeno klupko sjajne bijele svile plovili oblom modrinom ljetnoga neba. »Da, vi ste strašno nepravedni. Ja uvelike razlikujem ljude. Za prijatelje uzimam sebi lijepo ljude, za znance ljude značajne, za neprijatelje ljude razborite. U izboru svojih neprijatelja ne možemo biti nikada dosta oprezni. Nemam ni jednoga koji bi bio lud. Moji su svi neprijatelji ljudi od neke duševne snage, stoga me oni svi i cijene. Je li to tašto? Mislim da pomalo i jest.«

»I ja to mislim, Harry. Ali prema vašoj razdiobi, ja bih bio tek znanac.«

»Moj dragi stari Basile, vi ste mi mnogo više nego znanac.«

»A mnogo manje nego prijatelj. Možda tako nešto kao brat?«

»Oh, braća! Malo mi je stalo do braće. Moj stariji brat ne će umrijeti, a mlađa moja braća, čini se da nikada i ne čine što drugo.«

»Harry!« poviće namrštivši se Hallward.

»Dragi moj prijatelju, to nije moja zbilja. Ali ne mogu drugačije, moji su mi rođaci omrzni. Naslućujem da to dolazi od činjenice što nitko od nas ne opršta svoje vlastite pogreške komu drugomu. Simpatiziram s bijesom engleske demokracije prema onome što ona naziva porocima nižih slojeva. Mase osjećaju da bi trebalo da je pijanstvo, bezumlje i nećudoređe nešto sasvim njihovo vlastito i osobito i da je, kad tko od nas čini sam iz sebe budalu, plijenjenje po njihovu braniku. Kad je ubogi Southwark stajao pred brakorazvodnim sudištem, bila je njihova srdžba upravo veličanstvena. A ipak sumnjam da deset postotaka proletarijata živi korektno.«

»Ja se s ovim što ste sada rekli ni u jednoj jedinoj riječi ne slažem, a previše, Harry, pouzdano se nadam, ni vi sami.«

Lord Henry gladio je svoju šiljastu smeđu bradu, a resnatim svojim štapom od ebanovine tuckao je šiljke svojih lakiranih cipela. »Kako ste vi engleski, Basile! Ovu ste primjedu učinili već drugi put. Ako jednom pravom Englezu dobacite jednu ideju - a to je uvjek prenagla stvar - on nikada ni u snu ne pomišlja je li ta ideja ispravna ili neispravna. Jedino što mu se čini važno jest to vjerujemo li mi sami u nju. Ali vrijednost jedne ideje ne stoji do iskrenosti onoga koji ju je izrekao. I doista, vjerojatno je, čim je tko manje iskren, tim će i ideja biti intelektualnija, jer će se tim manje u njoj odražavati njegove potrebe, njegove želje i njegove predrasude. Ali ja ne ču s vama raspravljati o politici, o sociologiji ili o metafizici. Volim više ljude nego načela, a ljude bez načela volim više nego

išta drugo na svijetu. Pripovijedajte mi nešto o Mr. Dorianu Grayu. Kako često ga viđate?«

»Svaki dan. Ne bih bio sretan da ga ne vidim svaki dan. On je meni apsolutno nužan.«

»Kako čudno! Mislio sam da se nikada ni za što drugo ne brinete nego za svoju umjetnost.«

»On je sada za me čitava moja umjetnost,« reče ozbiljno umjetnik. »Katkad mislim, Harry, da su u svjetskoj povijesti samo dvije ere od neke važnosti. Prva je era pojava nekoga novog medija u umjetnosti, a druga je pojava neke nove osobnosti u njoj. Što je za Mlečane bilo otkriće slikanja uljenim bojama, to je za kasno grčko kiparstvo bilo lice Antinojevo⁷, a to će jednoga dana za me biti lice Dorianu Graya. Nije jedino to što ga slikam, crtam i skiciram. Sasvim je prirodno da sam sve to činio. Ali on je za me mnogo više nego model ili biće koje mi sjedi. Ne ču vam reći da sam nezadovoljan sa svim onim što sam iz njega učinio, ili da se njegova ljepota ne da umjetnošću izraziti. Nema ništa što umjetnost ne bi mogla izraziti, a ja znam da su ona djela što sam ih stvorio otkako sam sreo Dorianu Graya, dobra djela, da su to najbolja djela čitavoga moga života. Ali nekim čudnim načinom radoznao sam, hoćete li me razumjeti? Njegova mi je pojava podala neku sasvim novu maniru u mojoj umjetnosti, neku sasvim novu vrstu stil-a. Ja sada sve drugačije vidim, ja o svemu sasvim drugačije sudim. Sada mogu prikazati život nekim načinom koji mi je prije bio sasvim tajnovit. »Jedna sanja o formi u našim danima razmišljanja« - tko je to rekao? Zaboravljam, ali to je eto za me Dorian Gray. Ta sama vidljiva nazočnost toga dječaka - jer za me on nije mnogo više nego dječak iako je već navršio dvadeset - njegova sama vidljiva nazočnost. Ah! Htio bih znati, možete li vi shvatiti što sve to znači? Besvjesno mi on određuje crte jedne nove škole, jedne škole što u sebi krije svu strast romantičnoga, a sve savršenstvo grčkoga duha. Harmonija duše i tijela - koliko je to! Mi smo u svome ludilu to dvoje odijelili i obreli smo jedan vulgaran realizam i jedan isprazan idealizam. Harry, kad biste znali što je za me Dorian Gray. Sjećate li se one moje slike za koju mi je Agnew⁸ ponudio tako nevjerljatnu svotu, ali se ja od nje nisam htio rastaviti? To je zacijelo jedna od mojih najboljih slika. A zašto je to? Zato što je Dorian Gray sjedio uza me kad sam je slikao. Neka nježna struja tekla je od njega k meni, a prvi put u svome životu otkrio sam onda, u sasvim običnim brežuljcima što sam ih slikao, ono čudo za kojim sam uvijek čeznuo, a nikada ga nisam mogao dohvatiti.«

»Basile, to je sasvim čudnovato. Moram vidjeti Dorianu Graya.«

Hallward ustane sa svoga sjedala i prošeta vrtom. Tek poslije nekog vremena opet se vrati i reče: »Harry, Dorian Gray je za me jedino jedan umjetnički motiv. Vi u njemu možda i ne biste našli ništa. Ja u njemu nalazim sve. On u mojim djelima nije nikada više nazočan nego onda, kad u njima nema traga od njegove prikaze. Kako sam vam rekao, on je za me poticaj jedne manire. Nalazim ga u zavojima nekih određenih crta, u ljupkosti i nježnosti određenih nekih boja. To je sve.«

»A zašto onda ne ćete izložiti njegov portret?«, upita Lord Henry.

»Jer sam preko svoje volje u nj stavio izraz čitave ove čudesne umjetničke idolatrije, o kojoj dakako njemu nisam nikada ni riječi rekao. On o tome ne zna ništa. On i ne će o tome nikada ništa saznati. Ali bi svijet mogao to otkriti, a ja ne ču pred plitkim i požud-

⁷ *Antinoj* - Antinoos iz Bitinije, ljubimac cara Hadrijana, mladić savršene ljepote prikazan na mnogim antičkim reljefima, gemama, novcima, statuama itd.

⁸ Sir William Agnew (1825-1910) - trgovac umjetninama

nim očima svijeta raskriti svoju dušu. Moje srce ne će nikada pasti pod njegov mikroskop. U toj je slici previše mene samoga, Harry, previše mene samoga!«

»Pjesnici nisu tako pretjerano savjesni kao što ste vi. Oni znaju od kolike je koristi za njihova izdanja strast. Dan danas se od satrthih srdaca dosežu brojna izdanja.«

»Stoga ih i mrzim«, poviše Hallward. »Umjetnik treba stvarati lijepa djela, ali on u njih ne smije stavljati ništa od svoga vlastitog života. Mi živimo u vremenu kada ljudi misle da umjetnost znači neku vrstu autobiografije. Izgubili smo apstraktni smisao ljepote. Jednom poslije dokazat ću svijetu što je on zapravo i stoga svijet ne će nikada ugledati moj portret Dorianu Graya.«

»Mislim da nemate pravo, Basile, ali ne ću se s vama prepirati. Jedino se intelektualno slabi ljudi uvijek prepiru. Recite mi, ljubi li vas Dorian Gray doista?«

Slikar je nekoliko časaka promišljaо. »On me voli,« odgovori on poslije neke stanke, »mislim da me voli. Dakako da mu ja strašno laskam. Nalazim neko sasvim osobito zadovoljstvo u tome da mu kazujem nešto za što znam da će mi poslije biti žao što sam rekao. Obično je i on sa mnom dražestan, a mi sjedimo u ateljeu i govorimo o tisuću stvari. Kadak je strašno bezobziran, a u tom kao da osjeća neku veliku nasladu. Onda, Harry, osjećam da sam podao svu svoju dušu nekome, koji s njom čini jednako kao s cvijetom što ga stavljamo u zapučak, kao s nekim uresom za jedan ljetni dan.«

»Ljetni dani, Basile, lagano umiru,« šaptao je Lord Henry. »Možda ćete ga se zasiliti prije nego on vas. Nujno je to kazivati, ali bez sumnje je genij trajniji nego ljepota. To i objasnjava činjenicu da se mi toliko mučimo s našom usavršenom kulturom. U divljoj borbi za opstanak želimo imati nešto trajno i tako punimo svoj duh dronjcima i činjenicama, u glupoj nadi da ćemo tako ustrajati na biljezi. Potpuno naobražen čovjek - to je moderan ideal. A, duh ovoga naskroz naobraženog čovjeka grozna je stvar. Nalik je dučanu s kojekakvim rijetkostima, punom nemani i prašine, a svaka se stvar tu cijeni skuplje nego što je njena prava vrijednost. Ali uza sve to mislim, da ćete ga se vi prvi zasiliti. Jednoga ćete dana pogledati svoga prijatelja i pričiniti će vam se da je crtež loš, ili vam se neće militi ton njegove boje, ili što drugo slično. Vi ćete ga u svome srcu gorko prekoriti i ozbiljno ćete misliti da vam je doista učinio nepravdu. Kad vas nakon toga bude pohodio, bit ćete sasvim hladni i ravnodušni. Ali to će biti veoma žalosno jer će vas to uvelike izmijeniti. To, što ste pripovijedali, doista je roman, umjetnički roman, kako bismo ga mogli nazvati, a najgore je kod svakoga romana to što, nakon što ga proživimo, ostajemo tako neromantični.«

»Harry, molim vas, ne govorite tako. Dok god budem živ, gospodarit će nuda mnom osobnost Dorianu Graya. Vi ne možete osjećati ono što ja osjećam. Vi se prečesto mijenjate.«

»Ah, moj dragi Basile, upravo stoga mogu to osjećati. Onaj koji je vjeran pozna samo trivijalnu stranu ljubavi: jedini nevjernici shvaćaju tragediju ljubavi.« I Lord Henry zapali na draženoj srebrenoj kutiji šibicu i počne pušiti cigaretu tako samoljubivim i zadovoljnim načinom kao da je čitav svijet skupio u jednu frazu. Vrapci su sustali i žuborili po zelenom svijetlom lišću bršljanovu, a poput lastavica brzale su preko trave jedna za drugom modre sjene oblaka. Kako je lijepo bilo u vrtu! A kako su umilni bili uzbudjeni osjećaji drugih ljudi! Ovi su bili, kako mu se činilo, još mnogo umilniji nego njihove misli. Njegova vlastita duša i strasti jednoga prijatelja - to u životu ima najviše čara. Nekim šutljivim miljem predocio je on sebi dosadni doručak što ga je propustio, ostajući tako dugo kod Basila Hallwarda. Da je pošao do svoje tetke, zacijelo bi ondje bio i Lord Goodbody, a sav bi se razgovor bio kretao oko prehranjivanja ubogara i oko potrebe uzornih stanova. Svaki bi stalež propovijedao važnost upravo onih kreposti, koje on u svom vlastitom

životu nije nikako bio prinuđen vršiti. Bogati bi govorili o vrijednosti štednje, a besposlice rijetkom rječitošću o dostojanstvu rada. Bilo je dražesno da je svemu tome izmakao. Kad je pomislio na svoju tetku, činilo se kao da mu je sinula druga misao. Okrene se k Hallwardu i reče: »Dragi moj prijatelju, upravo sam se opet dosjetio.«

»Čemu ste se dosjetili, Harry?«

»Gdje sam čuo ime Dorianu Graya.«

»A gdje je to bilo?« upita Hallward, malo se namrštivši.

»Ne gledajte tako ljutito, Basile. To je bilo kod moje tetke, Lady Agathe. Ona mi reče da je otkrila divna mlada čovjeka koji će je potpomoći u East Endu⁹, a ime mu je bilo Dorian Gray. Moram odmah izjaviti da mi nije nikada govorila o njegovoj ljepoti. Žene, barem poštene žene, ne cijene ljepotu. Ona reče da je u njega mnogo ozbiljnosti i krasan značaj. Ja sam nato sebi već predočio biće s naočalama, s rijetkom kosom i sa strašnim pjegama, gdje tupka ogromnim nogama. Da sam barem znao da je to vaš prijatelj.«

»Jako me raduje što vi to niste znali, Harry.«

»Zašto?«

»Jer ne želim da ga upoznate.«

»Vi ne želite da ga upoznam?«

»Ne.«

»Mr. Dorian Gray je u ateljeu, milostivi gospodine,« reče sluga dolazeći u vrt.

»Sada me morate prikazati,« reče uza smijeh Lord Henry.

Slikar podje do svoga sluge koji je žmirkajući stajao na sunčanom svjetlu. »Zamolite Mr. Graya da pričeka, Parker. Doći ću za trenutak.«

Čovjek se nakloni i ode puteljkom.

Slikar pogleda Lorda Henryja i reče: »Dorian Gray je moj najmiliji prijatelj. Njegovo je biće priprosto i krasno. Vaša je tetka imala sasvim pravo kad je o njemu onako govorila. Nemojte ga upropastiti. Ne kušajte utjecati na nj. Vaš bi utjecaj bio poguban. Svet je širok, a u njemu ima još mnogo dragocjenih bića. Ne ugrabite mi ono jedino biće koje mojoj umjetnosti podaje sav njezin čar: moje je umjetničko biće o njemu ovisno. Mislite na to, Harry, ja vam se povjeravam.« On je govorio veoma lagano, a činilo se kao da se riječi od njega otkidaju preko njegove volje.

»Kako besmisleno govorite!« reče Lord Henry, nasmiješi se, uhvati Hallwarda za ruku i gotovo ga povuče u kuću.

⁹ East End - istočni, siromašni dio Londona

GLAVA II.

Kad su ušli, ugledaju Dorianu Graya. Sjedio je, okrenuvši im leđa, kod glasovira i listao je svezak Schumannovih¹⁰ Šumskih scena.

»To mi morate posuditi, Basile,« reče on. »Moram to naučiti. To je uistinu prekrasno.«

»Doriane, to sve zavisi o tome kako ćete danas sjediti.«

»Oh, ja sam se zasitio toga sjedenja i meni nije stalo do moga portreta u prirodnoj veličini,« odgovori mladić te se jogunasto i obijesno okrene uokolo male svoje stolice. Ali kad ugleda Lorda Henryja, osu se njegovim obrazima laka rumen, a on naglo ustane. »Molim da mi oprostite, Basile, ali nisam znao da je netko kod vas.«

»To je Lord Henry Wotton, Doriane, moj stari prijatelj iz Oxforda. Upravo sam mu prijavljao o tome kako prekrasno sjedite, a sada ste mi sve pokvarili.«

»Ali mi niste pokvarili veselje da vas upoznajem, Mr. Gray,« reče Lord Henry, koraknuvši naprijed i pružajući mu ruku. »Moja mi je tetka često o vama govorila. Vi ste jedan od njenih miljenika, a bojim se, ujedno i jedna od njezinih žrtava.«

»Trenutno sam upisan u crne knjige Lady Agathe,« odgovori Dorian uz neki smiješni pokajnički pogled. »Obećao sam joj da će prošloga utorka poći s njom u jedan klub u Whitechapelju¹¹, a ja sam zbilja sve zajedno zaboravio. Trebali smo zajedno svirati jedan duet, ili čak tri, mislim. Ne znam što će mi na to reći. Previše se bojim pohoditi je.«

»Oh, ja će vas već izmiriti sa svojom tetkom. Sasvim ste je osvojili i ja ne mislim da je vaša odsutnost mnogo pokvarila. Slušatelji su zacijelo mislili da je ono bio duet. Kad tetka Agatha sjedne za glasovir, čini ona dosta buke za dvojicu ljudi.«

»To za nju nije doista pohvalno, a ni za mene nije previše ljubazno,« odgovori smiješći se Dorian.

Lord Henry ga pogleda. Da, on je uistinu bio prekrasan i lijep sa svojim nježno zavijenim crvenim usnicama, sa svojim bistrim modrim očima, sa svojim kovrčavim zlaćanim vlasima. U njegovu je licu bilo nešto što bi odmah potaklo na povjerljivost. U njemu se kazivala sva mladenačka iskrenost, a i sva strastvena mladenačka čistoća. Osjećalo se da se dosada očuvalo svakoga doticaja sa svijetom. Nije bilo čudo što ga je Basil Hallward obogažavao.

»Previše ste lijepi da budete filantrop, Mr. Gray, previše dražesni.«

I Lord Henry se baci na divan i otvori svoju cigaretну kutiju.

Slikar je međutim bio zabavljen miješanjem svojih boja i razvrstavanjem svojih kistova. Činilo se kao da ga je nešto mučilo i kad je čuo posljednju primjedbu Lorda Henryja, brzo ga pogleda i zastavši jedan tren reče: »Harry, htio bih danas dovršiti tu sliku. Hoćete li strašno zlo o meni misliti, ako vas zamolim da pođete?«

Lord Henry se nasmiješi i pogleda Dorianu Graya.

¹⁰ Robert Schumann (1810-1856) - njemački kompozitor i pijanist, predstavnik glazbenog romantičizma

¹¹ Whitechapel - četvrt u East Endu, poznata po siromaštvu

»Bih li pošao, Mr. Gray?« upita on.

»Oh, molim vas, ostanite, Lorde Henry. Opažam da je Basil opet zle volje, a ja ga ne mogu podnijeti kad je takav. A, osim toga, htio bih znati zašto ste rekli da ne pođem među filantropе.«

»Mislim da vam ja to ne ću reći, Mr. Gray. To je previše dosadna stvar da bi se o njoj moralno ozbiljno govoriti. Ali sada, kada ste me umolili da ostanem, ne ću nikako otići. Vi, Basile, valjda ne ćete imati ništa protiv toga? Često ste mi kazivali da vam je milo ako vaši modeli mogu s nekim čavrljati.«

Hallward se ugrize za usnice. »Ako Dorian to želi, onda svakako morate ostati. Dorianova je volja, osim za nj, za svakoga drugoga zapovijed.«

Lord Henry uzme svoj šešir i svoje rukavice. »Koliko me i sami nagonite, Basile, i sam se bojam da moram poći. Obećao sam nekome da ću se s njime sastati u Orleans-clubu¹². Ostajte zbogom, Mr. Gray. Dodite jednom poslije podne k meni u Curzon Street. Oko pete ure naći ćete me gotovo uvijek. Ali mi pišite, ako poželite doći. Bilo bi mi žao da vas minem.«

»Basile,« reče Dorian Gray, »ako pođe Lord Henry Wotton, otići ću i ja. Dok vi slikate, ne otvarate nikada svojih usta, a strašno je glupo stajati na podiju i nastojati oko ugodna lica. Molite ga da ostane. Ja to hoću.«

»Ostanite, Harry, zadužit ćete time Dorianu, zadužit ćete i mene,« reče Hallward, gledajući uporno svoju sliku. »Zacijelo je tako. Dok radim ne govorim ni riječi, a i nikoga ne slušam, a to mora da je strašno dosadno mojim nesretnim sjediocima. Molim vas, ostanite.«

»Ali što će biti s mojim dogovorom u Orleansu?«

Slikar se smijao. »Mislim da s tim ne će biti poteškoća. Sjednite samo opet, Harry. A sada, Doriane, podite na podij, ne mičite se previše, a i ne pazite nikako na ono što će vam kazivati Lord Henry. On vrlo štetno djeluje na sve svoje prijatelje, izuzevši jedino mene samoga.«

Dorian Gray stane na podij s izrazom mlada grčkog mučenika i nakrivi nešto nezadovoljno svoje usne na Lorda Henryja, prema kojem je ubrzo osjetio neko nagnuće. Ta ovaj je bio tako različit od Basila. Ta su dvojica bili tako dražesno suprotni. A onda je imao i tako lijep glas. Poslije nekoliko trenutaka reče mu on: »Je li vaš utjecaj doista tako štetan, kako to Basil kazuje?«

»Dobroga utjecaja uopće nema, Mr. Gray. Svaki je utjecaj nemoralan - nemoralan, ako ga promatraste sa znanstvenog stanovišta.«

»Zašto?«

»Jer utjecati na koga isto je kao usađivati mu svoju dušu. On onda ne misli misli svoga uma, njega ne potresaju više strasti njegova bića. Njegove kreposti nisu više njegove kreposti. Njegovi su grijesi, ako uopće ima grijeha, samo posuđeni. On biva jekom tuđih glasova, glumcem jedne uloge koja nije napisana za nj. A životni je cilj razvitak samoga sebe. Svoje biće dovesti do potpuna razvoja - to je zadaća koju svatko od nas treba izvesti. Dan danas se svatko boji sebe samoga. Ljudi su zaboravili na prvu od svih dužnosti, na dužnost prema samom sebi. Ima dakako i dobrotvora. Oni hrane gladne, a odijevaju prosjake. Ali njihove su vlastite duše gladne i nage. Naša je rasa izgubila svu odvažnost.«

¹² Orleans - londonski klub

Možda je i nikada nismo imali. Bojazan pred društvom, na kojoj se zasniva naš moral, strah božji, ova tajna religije - to su one dvije moći koje nama upravljaju. A ipak...«

»Doriane, okrenite svoju glavu kao dobar dječak, malo više nadesno«, reče slikar zadubljen u svoj posao, ali opazivši ipak u licu mladićevu neki izraz koji prije nikada u njemu nije bio.

»Pa ipak«, nastavi Lord Henry svojim tihim, melodičnim glasom i uz onu dražesnu kretnju ruke koja je za nj već bila karakteristična, još od školskih dana u Etonu¹³, »pa ipak mislim, kad bi svaki čovjek svoj život sasvim i potpuno proživio, kad bi svaki njegov osjećaj poprimio svoj oblik, svaka njegova misao svoj izraz, a svaka njegova sanja postala zbiljom - onda bi, uvjeren sam, potekla svijetom tako svježa bujica sreće, da bismo mogli zaboraviti sve sredovječne boljke, da bismo se mogli povratiti k helenskom idealu - a možda i nečemu što je nježnije i bogatije nego i helenski ideal sam. Ali se i najhrabriji među nama boji sebe samoga. Osakaćivanje u divljaka ima svoj tragični ostatak u samozatajima koja proždire naš život. Mi trpimo radi svoga odricanja. Svaki nagon što ga nastojimo savladati, u našoj se nutrini dalje leže i truje nas. Svako tijelo jednom grijesi, ali se svojim grijehom oslobađa, jer je svaki rad neki oblik čišćenja. I ne preostaje ništa drugo, nego spomen na neko milje i slast pokajanja. Jedini put da se riješiš iskušenja jest taj da mu se podaš. Oprete li se iskušenju, obolit će vaša duša od čežnje za onim što je sama sebi zabranila, od požude za onim što su joj strahoviti zakoni prikazali strahovitim i nezakonitim. Ta reklo se da veliki svjetski događaji nastaju u mozgu. Ali u mozgu, i to samo u mozgu, zbijaju se i veliki grijesi ovoga svijeta. Vi, Mr. Gray, vi sami sa svojom kao ruža rumenom mladošću, sa svojim kao ruža bijelim mladenačtvom, zacijelo ste već osjetili strasti koje su vas ispunjale grozom, imali ste misli koje su vas natjerale u strah, vi ste i na javi i za sna sanjali sanje koje bi samim svojim spomenom mogle natjerati u vaše lice rumenilo stida...«

»Prestanite!« mucao je Dorian Gray, »prestanite, vi me zbumujete. Ne znam što da kažem. Za sve to ima samo jedan odgovor, ali ja ga ne mogu naći. Ne govorite više. Dajte da razmislim. Ili, štoviše, dajte da pokušam ne razmišljati.«

Gotovo deset minuta stajao je nepomičan, napola rastvorenih usana i sasvim neobično sjajnih očiju. On je bio sebi nejasno svjestan da su sada na nj upravljena sasvim nova nastojanja. A ipak su mu se pričinjala kao da dolaze i od njega samoga. Ono malo riječi koje mu je progovorio Basilov prijatelj - riječi pune upornih paradoksa i izrečene bez sumnje sasvim slučajno - dirnule su u njemu jednu tajnu žicu koja nije prije nikada bila taknuta, ali je on sada osjećao kako treperi i jeca čudnovatim treptajima.

Ovako ga je dosada samo glazba mogla uzbuniti. Glazba ga je već puno puta uzbunila. Ali glazba nije bila artikulirana. Ona za nas nije nov svijet, već u nama stvara neki drugi kaos. Riječi! Same riječi! I kako su grozne! Kako jasne, i žive, i okrutne! Pred njima nema bijega. A ipak, kakav je to suptilni čar u njima! Čini se kao da su podobne za to da bezobličnim stvarima podaju plastičan oblik, a u njih je neka glazba tako slatka kao ona u viole ili u lutnje. Same riječi! Ima li što drugo što bi bilo tako stvarno kao riječi!

Da, u njegovu je mladenačtvu bilo stvari kojih nije razumijevao. Tek sada ih je razumijevao. Njegov je život najednom bio osvijetljen žarkim bojama. Sad mu se činilo kao da je prošao sred plamena. Zašto on toga do sada nije znao?

¹³ Eton - elitni koledž u Engleskoj, kojega je 1440. godine osnovao Henrik VI kao pripremnu školu za sveučilište u Cambridgeu

Lord Henry ga je promatrao uza svoj pronicavi smiješak. Znao je on za onaj određeni psihološki moment, kad se nijedna riječ nije smjela reći. Osjećao se jako zainteresirano. Začudio ga je nagli dojam, što su ga njegove riječi proizvele, a sad se sjetio jedne knjige koju je čitao kad mu je bilo šesnaest godina, jedne knjige koja mu je otkrila mnogo što mu dotada nije bilo poznato. Sada je bio radoznao, hoće li Dorianu Graya zateći slično iskustvo. Bio je odapeo tek jednu strijelu u zrak. Je li pogodio cilj? Kako je zamamljiv bio taj dječak!

Hallward je dalje slikao onim svojim prekrasnim smjelim potezima, koji u umjetnosti znače pravu prepredenost i savršenu nježnost jer se postižu snagom. On tu šutnju nije ni zamjećivao.

»Basile, stajanje me umara«, poviše najednom Dorian Gray. »Moram izaći i sjesti u vrtu. Zrak je ovdje nesnosan.«

»Dragi moj prijatelju, meni je zbilja žao. Kad sam zabavljen slikanjem, ne mogu ni na što drugo misliti. Ali vi: niste nikada bili podesniji. Bili ste savršeno mirni. A ja sam uhvatio onaj izraz koji sam tražio - napola rastvorene usnice i sjajan pogled. Ne znam što vam je Harry kazivao, ali on je zacijelo time u vama potaknuo najljepši izraz. Naslućujem da vam je laskao. Ali ne smijete povjerovati nijednoj njegovoj riječi.«

»Ne, on mi doista nije laskao. Možda je to i razlog da od onoga što mi je kazivao ništa ne vjerujem.«

»Sami znate da sve to vjerujete«, reče Lord Henry, gledajući ga svojim sanjivim, umornim očima. »Poći ću s vama u vrt. Ovdje je strašno sparno. Basile, dajte da popijemo što god hladno, nešto u čemu će biti jagoda.«

»Svakako, Harry. Taknite zvonce, a kad Parker dođe, kazat ću mu što želite. Moram još ovdje na pozadini nešto završiti, pa ću kasnije doći za vama. Ali mi Dorianu nemojte zadržati predugo. Nikada još nisam bio tako podoban za slikanje kao danas. To će biti moje majstorsko djelo.«

Lord Henry podje u vrt i nađe Dorianu Graya gdje je svojim licem zaronio u velike hladne cvjetne grmove jorgovana, uzbudeno udišući njihov miris kao da piye vino. Pođe blizu do njega i stavi svoju ruku na njegova pleća. »Imate sasvim pravo«, reče tiho. »Dušu ne može ništa izlječiti do osjećaja, jednako kao što osjećaje može izlječiti samo duša.«

Mladić se prene i korakne natrag. Bio je gologlav, a lišće je razbarušilo njegove divlje uvojke i sve njihove zlaćane niti. U njegovim očima bio je neki izraz straha, kao što je u ljudi koji se naglo trgnu iza sna. Njegove su nježno izdjeljane nosnice podrhtavale, a neki tajni živac potresao je grimizom njegovih drhtavih usana.

»Da«, nastavi Lord Henry, »evo jedne od velikih životnih tajni - spašavanje duše uz pomoć osjećaja, a spašavanje osjećaja uz pomoć duše. Vi ste prekrasan stvor. Vi o mnogo čemu znate više, nego što ste svjesni, a ipak manje nego što biste željeli.«

Dorian Gray namršti čelo i odvrati glavu. Nije se mogao obraniti od nagnuća prema ovomu velikom, dražesnomu mladom čovjeku koji je stajao uza nj. Zanimalo ga je njegovo romantično, maslinasto lice i njegov proživjeli, mlohati izraz. U njegovu dubokom, sumornom glasu bilo je nešto absolutno privlačno. A i njegove hladne, bijele, cvijetu slične ruke imale su neki čudnovat čar. One su se kretale kad bi govorio, pratile bi njegove riječi kao glazba, a činilo se kao da govore svojim zasebnim jezikom. Ali je on pred njim osjećao neku bojazan, a ova ga je bojazan postidjela. Ta zašto je morao dati da mu stran čovjek otkrije njegovu dušu? Basila Hallwarda poznavao je već više mjeseci, ali ga ovo prijateljstvo nije nikako promijenilo. Sada je najednom ušao u njegov život netko, koji

kao da raskriva misterij njegova života. Pa ipak, čega da se boji? Ta on nije ni dječak, ni djevojčica. Ova je bojazan bila sasvim luda.

»Dajte da pođemo i da sjednemo u sjenu«, reče Lord Henry. »Parker je donio nešto pića, a ako budete još dulje stajali na sunčanom žaru, iskvarit će vam se lice, a Basil vas ne će nikada više slikati. Vi uistinu ne smijete dati da vas sunce sažeže. To vam ne bi pristajalo.«

»Pa što mi je stalo do toga?« odvrati i nasmiješi se Dorian Gray, sjedajući na klupu pri kraju vrta.

»Trebalo bi da vam do toga bude silno stalo, Mr. Gray.«

»Kako?«

»Jer ste tako divno mlad, a mladost je jedino što u životu ima vrijednosti.«

»Ja to ne osjećam, Lorde Henry.«

»Ne, vi to zasada ne osjećate. Jednom kasnije, kad budete stari, smežurani i gadni, kad jednom brige urežu u vaše lice svoje crte, kad strasti svojim strasnim plamenovima sažežu vaše usne, onda ćete to osjećati, strašno osjećati. Sada, kud god pošli, začaravate svijet. Hoće li to uvijek tako biti? Imate prekrasno i divno lice, Mr. Gray. Ne mrštite se. Uistinu je tako, a Ljepota je oblik Genija, i zacijelo je uzvišenija nego Genij, jer ne treba nikakva objašnjavanja. Ona je jedna od velikih životnih stvari, ona je kao sunčani sjaj, ili kao proljeće, ili u mrkim vodama odbljesak one srebrene kupe što je nazivamo mjesecom. Ona se ne može poreći. Ona ima neko uzvišeno, božansko pravo. One koji je imaju, stvara kraljevićima. Vi se smiješite? Ah, kad je jednom budete izgubili, ne ćete se više smiješiti. Katkad kažu ljudi, da je Ljepota nešto površno. Može biti da je tako. Ali svakako nije tako površna kao Mišljenje. Za mene je Ljepota čudo od čudesa. Lud je svatko tko ne rašuđuje prema vanjštini. Prava je tajna svijeta ono što je vidljivo, a ne ono što nije vidljivo... Da, Mr. Gray, bogovi su s vama dobro naumili. Ali ono što nam bogovi udijele, to nam ubrzo i otmu. Vi imate samo nekoliko godina koje možete uistinu, savršeno i potpuno proživjeti. Ostavi li vas jednom mladost, ostavit će vas zajedno s njom i ljepota, a onda ćete najednom otkriti da vas više ne čekaju trijumfi, ili ćete se opet morati zadovoljiti s onim kukavnim trijumfima koji će vam spomen na prošlost učiniti gorčima nego što bi bili porazi. Svaki mjesec što prolazi dovodi vas bliže nečemu groznomu. Vrijeme je na vas ljubomorno i boriti se proti vaših ljiljana, protiv vaših ruža. Postat ćete blijadi, upalih obraza, sumornih očiju. Strašno ćete trpjeti... Ah! živite svoju mladost dok je još imate. Ne prosipajte zlato svojih dana, ne slušajte filistre, ne nastojite popraviti beznadno propadanje, ne podajte svoj život neznalicama, prostacima i svjetinji. To su bolesni ciljevi, lažni ideal našega vremena. Živite! Živite onaj prekrasni život koji je u vama! Ne odričite se ničega. Tražite uvijek nove osjećaje. Ne bojte se ničega... Neki novi Hedonizam - to je što naš vijek ište. Vi: biste mogli biti njegov vidljivi simbol. S vašom osobnošću, smjeli biste sve učiniti. Svijet je vaš za jednu sezonom... U onom trenu kad sam vas video, opazio sam da vi ni ne slutite što ste uistinu i što biste uistinu mogli biti. Toliko ste me začarali, da sam osjećao obvezu da vam kažem nešto o vama samom. Mislio sam, koliko bi tragedije bilo u tom da se vi sami rasprospete. Ta toliko je malo vremena dano vašoj mladosti - toliko malo vremena. Svakidašnji poljski cvjetići venu, ali oni će nanovo procvasti. Ovaj će laburnum drugoga ljeta biti isto tako žut kao i danas. Za mjesec dana će u te pavitine biti grimiznih zvijezda, a od godine do godine obuhvaća tamno zelenilo ovoga lišća grimizne ove zvijezde. Ali nama se nikada ne vraća naša mladost. Vrutak slasti što vrije u nama kad nam je dvadeset godina ubrzo presuši. Naša uda omlitave, naša osjetila sagnjili. Mi propadamo do gadnih nakaza, muči nas spomen na strasti od kojih smo zazirali,

spomen na odabrana iskušenja kojima se nismo bili dovoljno odvažni nadati. Mladost! Mladost! U svijetu nema apsolutno ništa do mladosti!«

Dorian Gray je slušao rastvorenih i začuđenih očiju. Struk jorgovana pade iz njegove ruke na šljunak. Jedna pčela u svom krvnu doleti i zazuji na tren uokolo cvjetova. Onda se počne praćakati po uskozvjezdnom grumenu maljušnih cvijetaka. On ju je promatrao onim osobitim zanimanjem za sasvim obične stvari, što ga nastojimo u sebi pobuditi onda, kada se bojimo stvari od velikog zamašaja, ili kad nas uzbunjuje neki nov osjećaj za koji ne nalazimo izraza ili kad odjednom jurne jedna strašna misao i zasjedne naše moždane tražeći da je poprimimo. Nakon nekoga vremena pčela odleti. On vidje kako se uvukla u šarenu trublju jednoga turskog hladoleža. Cvijet kao da je zadrhtao, a onda se nježno nagnuo.

Najednom se ukaže slikar na sobnim vratima i pozove ih kratkim znakovima da uđu. Njih se dvojica brzo okrenu jedan prema drugome i nasmiješe se.

»Čekam«, reče on. »Uđite. Svjetlo je upravo prekrasno, a možete sa sobom ponijeti i svoje piće.«

Oni se dignu i prošeću zajedno niz puteljak. Za njima su se lepršala dva zelena i bijela leptira, a na krušci pri kraju vrta zapjeva drozak.

»Vi se radujete što ste me sreli, Mr. Gray«, reče Lord Henry, promatrajući ga.

»Da, sada se radujem. Htio bih znati hoću li se uvijek radovati.«

»Uvijek! To je strašna riječ. Kad je čujem strese me groza. Žene se njome tako rado služe. One razaraju svaku romantičnu zgodu nastojeći da je zauvijek sačuvaju. Jedina je razlika među jednom kaprisom i jednom doživotnom strasti to da kaprisa nešto dulje potraje.«

Kad su ušli u sobu, Dorian Gray stavi svoju ruku na rame Lorda Henryja. »U tom slučaju neka je dakle naše prijateljstvo kaprisa«, šapne on, porumenjevši od svoje smjelosti, uspone se na podij i zauzme opet svoj prijašnji položaj.

Lord Henry se baci u široku vrbovu naslonjaču i promatraše ga. Hitnja i brzanje kista po platnu bio je jedini zamor što je prekidao tišinu, osim ako bi, katkad, Hallward koraknuo natrag da bi iz neke udaljenosti promotrio svoju sliku. U kosim sunčanim zrakama što su strujale kroz otvorena vrata lepršala je zlaćana prašina. A nad svim tim činilo se kao da lebdi opojni miris ruža.

Poslije nekih četvrt sata prestane Hallward sa slikanjem i promatrajući Doriana Graya dugo vremena, a zatim i sliku, ugrize čvrsto u kraj svoga dugog kista i namršti čelo. »Eto, svršena je«, reče naposljetku i sagnuvši se napiše svoje ime velikim crvenim slovima u lijevi kut slike.

Lord Henry podje onamo i promatraše sliku. Bilo je to uistinu prekrasno umjetničko djelo, a bilo je i divno slično.

»Moj dragi prijatelju, najusrdnije vam čestitam«, reče on. »To je najbolji portret modernoga doba. Mr. Gray, dođite ovamo i pogledajte sami.«

Mladić se prepade kao probuđen od sna. »Je li uistinu svršena?« šapne on i siđe s podija.

»Sasvim svršena«, reče slikar. »A vi ste danas prekrasno sjedili. Usrdno vam zahvaljujem.«

»To je sasvim moja zasluga«, prekine ga Lord Henry. »Nije li tako, Mr. Gray?«

Dorian ne odgovori, korakne nehajno pred svoju sliku i okreće se k njoj. Kad je ugleda uzmakne, a njegovi obrazzi za tren porumene od radosti. U pogledi njegovih očiju uđe neko ushićenje, kao da se prvi put prepoznao. Nepomičan i začuđen stajao je ondje, bio je sebi sasvim mutno svjestan da mu Hallward nešto govori, ali on nije shvaćao smisla

tih riječi. Osjećaj njegove vlastite ljepote snađe ga kao neko objavljenje. To nikada prije nije bio osjetio. Udvoravanja Basila Hallwarda pričinjala su mu se tek ljubaznim priateljskim pretjerivanjem. On ih je slušao, smijao im se, ali i zaboravljao ih. Ona se nisu dojmila njegova bića. Onda je nadošao Lord Henry Wotton sa svojim čudnovatim panegirikom mladosti, sa svojom groznom opomenom o njezinoj kratkotrajnosti. To ga je onda uzbunilo, a sada, kad je tu stajao, diveći se od bljesku svoje vlastite milote, prožme ga potpuna istinitost onih nazora. Da, doći će dan kad će njegovo lice biti usahlo i naborano, njegove oči mutne i bezbojne, dražest njegova tijela satrta i izobličena. Grimiza će s njegovih usana nestati, a zlato će se njegove kose krišom odšuljati. Život što ga živi njegova duša, mučit će samo njegovo truplo. Bit će gadan, gnjusan i strašan.

Kad je na to pomislio, prožme ga kao nož oštar bol muke, te je zadrhtala i najnježnija nit njegova bića. Njegove oči potamne kao ametist, a ispred njih zasja veo od suza. Osjećao je kao da mu se na srce spustila ledena jedna ruka.

»Kako vam se sviđa?« upita naposljetku Hallward, nešto malo zatečen mladićevom šutnjom jer nije razumijevao njezina smisla.

»Dakako da mu se sviđa«, reče Lord Henry. »A komu da se i ne sviđa? To je jedno od najvećih djela moderne umjetnosti. Dat ću vam za nj štogod zatražite. Moram ga imati.«

»Ono nije moje vlasništvo, Harry.«

»A čije je onda?«

»Dorianovo, dakako«, odgovori slikar.

»On je uistinu sretan.«

»Kako je to žalosno!« šapne Dorian Gray koji je još uvijek uporno motrio svoj vlastiti portret. »Kako je to žalosno! Ostarjet ću, bit ću strašan i gadan. Ali ova će slika zauvijek ostati mlada. Ne će nikada biti starija od ovoga jednog lipanjskog dana... Kad bi to samo bilo obratno! Kad bih ja ostao uvijek mlad, a kad bi slika starjela! Za to - za to - bih dao sve! Da, u svijetu nema ništa što ne bih za to htio dati! Dao bih za to i svoju dušu!«

»Ovakva vam zamjena ne bi bila baš najugodnija, Basile«, reče uza smijeh Lord Henry. »To bi bilo previše okrutno za vaše djelo.«

»Ja bih se snažno branio, Harry«, reče Hallward.

Dorian Gray se okreće i pogleda ga. »Uvjeren sam da biste se branili, Basile. Vaša vam je umjetnost milija od vaših prijatelja. Ja za vas nisam više nego zelena brončana figura. Zaciјelo, možda ni toliko.«

Slikar je bio zapanjen od čuđenja. Ovako Dorian nije nikada govorio. Što se to dogodilo? Činilo se da je bio ljut. Njegovo je lice bilo rumeno, a njegovi su se obrazi žarili.

»Da«, nastavi on, »ja sam za vas manje nego vaš viljevski Hermes ili vaš srebreni Faun. Ti će vam se uvijek militi. Ali kako dugo ću vam se ja militi? Valjda tako dugo, dok se na meni ne pojavi prvi nabor. Sada znam, izgubi li tko štogod od svoje ljepote, pa bila ona kakva god, izgubio je zajedno s tim sve. Vaša me je slika tome naučila. Lord Henry Wotton ima sasvim pravo. Jedina mladost ima vrijednosti. Kad budem osjećao da starim, usmrtit ću se.«

Hallward problijedi i uhvati njegovu ruku. »Doriane! Doriane!« poviče on, »ne govorite tako. Nisam nikada imao takova prijatelja kao što ste vi, a ne ću nikada imati drugoga takvoga. Vi niste ljubomorni na stvari materijalne, ili jeste? - vi koji ste nježniji nego sve od toga!«

»Ljubomoran sam na sve što od svoje ljepote ne umire. Ljubomoran sam na ovaj svoj portret, što ste ga naslikali. Zašto će se na njemu održati ono što će na meni nestati? Sva-

ki tren što prolazi, oduzima meni nešto, što daje njemu. Oh, kad bi to samo bilo obratno. Kad bi se slika mijenjala, a ja da ostajem uvijek onakav kakav sam sada! Zašto ste je naslikali? Jednog će mi se dana ona podrugivati - podrugivat će mi se strašno!« Na njegove oči navru vrele suze; sustegne svoju ruku i, bacivši se na divan, utisne svoje lice u jastuk, kao da moli.

»To je vaše djelo, Harry«, reče gorko slikar.

Lord Henry slegne ramenima. »To je pravi Dorian Gray - to je sve.«

»To nije on.«

»Ako to nije on, što sam onda ja kriv?«

»Morali ste otići kad sam vas za molio«, šaptaše on.

»Ostao sam jer ste me to molili«, odvrati Lord Henry.

»Harry, ne mogu se najednom zavaditi s dva svoja najbolja prijatelja, ali vama je dvojici uspjelo da zamrzim najbolje djelo što sam ga ikada stvorio i da će ga uništiti. Nije li to samo platno i boje? Ne dopuštam da ta slika zahvati i uništi tri života.«

Dorian Gray digne svoju zlaćanu glavu s uzglavlja i blijeda lica te suznih očiju pogleda na nj, kad je stupio do velikoga stola što je stajao pod visokim zavjesama zastrtim prozorom. Što je ondje htio? Njegovi su prsti vrljali amo i tamo kroz zbrku kositrenih tuba i ukočenih kistova, kao da nešto traže. Da, oni su tražili dugi nož s tankom oštricom od podatne ocijeli. Naposljetku ga ipak nađe. Htio je rasporiti platno.

Nekim prigušenim jecajem skoči mladić s počivaljke, potrči do Hallwarda, istrgne mu iz ruke nož i baci ga daleko u kut sobe. »Ne činite to, Basile, ne činite to«, povice on. »To bi bilo ubojstvo!«

»Veselim se što vi, Doriane, moje djelo naposljetku ipak cijenite«, reče slikar hladno, kao osvijestivši se od svoga čuđenja. »Nisam mislio da ćete to ikada moći.«

»Da ga cijenim? Ja sam u nj zaljubljen, Basile. To je jedan dio mene samoga. Ja to osjećam.«

»Dobro, čim se osušite, bit ćete firnisirani¹⁴, uokvireni i poslani kući. Onda možete učiniti sa sobom što god poželite.« I on podje kroz sobu i pozvoni da se donese čaj. »Vi ćete, Doriane, zacijelo uzeti čaja? A i vi, Harry? Ili se protivite ovakvim priprostim užicima?«

»Obožavam priproste užitke«, reče Lord Henry. »Ta oni su jedino utočište komplikiranih ljudi. Ali nikako ne ljubim scene, osim onih u glumištu. Kako ste vas dvojica smiješni! Rado bih znao tko je od vas definirao čovjeka kao razumnu životinju. To je bila jedna od najnesmotrenijih definicija što su ikada izrečene. U čovjeka ima mnogo svojstava, ali razuma u njega nema. Uostalom, veselim se što je tako: iako bi mi bilo milije kad se vas dvojica ne biste tako žestoko prepirali oko te slike. Učinili biste mnogo bolje, Basile, kad biste je dali meni. Taj ludi dječak je ionako ne želi, a ja je uistinu želim.«

»Date li je kome drugome nego meni, Basile, onda vam to neću nikada oprostiti!« povice Dorian Gray; »a ja nikomu ne dopuštam da me naziva ludim dječakom.«

»Vi znate, Doriane, da je slika vaša. Dao sam vam je prije nego što je uopće i postojala.«

»A vi, Mr. Gray, sami znate da ste ponešto lud i da vam ni najmanje ne će biti zazorno ako vas nešto podsjeti na vašu potpunu mladost.«

»Jutros, Lord Henry, moglo mi je mnogo toga biti zazorno.«

»Ah! Jutros! Ta odonda ste živjeli.«

¹⁴ firmis - kemijsko sredstvo koje se brzo suši i na drvenoj podlozi stvara zaštitni sloj

Uto se začuje kucanje na vratima, a sluga uđe, donese pun čajni pladanj i postavi ga na jedan mali japanski stolić. Zaklepeću žlice i zdjelice, zazuji u rovašenom georgijskom kotliću. Jedan momčić doneše dvije kuglaste kineske zdjele. Dorian Gray pođe i natoči čaja. Oba muža prošeću lagano do stolića i pogledaju što je bilo ispod zaklopaca.

»Podimo večeras u kazalište«, reče Lord Henry. »Negdje će zacijelo nešto biti. Obećao sam da ću večerati kod Whitea¹⁵, ali to mi je tek stari prijatelj, pa mu stoga mogu brzojaviti da sam bolestan ili da ne mogu doći jer sam se kasnije drugdje obvezao. Držim da bi to bila sasvim dražesna isprika, u nje je kao neki dah nevinosti.«

»Tako je dosadno odjenuti se u svečano odijelo« šaptao je Hallward. »A kad se odjeneš, tada izgledaš tako grozno.«

»Da«, odgovori šaljivo Lord Henry, »odijelo devetnaestoga stoljeća je gadno. Ono je tako sumorno, čini nas potištenima. Grijeh je gotovo jedini šaren element u modernom životu.«

»Harry, vi zbilja ne biste smjeli takve stvari govoriti pred Dorianom.«

»Pred kojim Dorianom? Pred onim koji nama natače čaja ili pred onim na slici?«

»Ni pred jednim.«

»Htio bih poći s vama u kazalište, Lorde Henry«, reče mladić.

»Onda podite, a i vi ćete poći, Basile, zar ne?«

»Ja nikako ne mogu. A radije i ne idem. Imam jako mnogo posla.«

»Pa dobro, onda ćemo vi i ja poći sami, Mr. Gray.«

»Silno se veselim.«

Slikar se ugrize za usne i pođe prema slici sa zdjelicom u ruci. »Ostat ću kod pravoga Dorianu«, reče žalosno.

»Je li to pravi Dorian?« reče original portreta, koračajući prema slici. »Zar sam mu doista sličan?«

»Da, vi ste mu doista sasvim slični.«

»Kako je to prekrasno, Basile!«

»Barem u ovaj tren ste mu slični. Ali se slika ne će nikada promijeniti«, uzdisao je Hallward. »To je na stvari.«

»Koliko buke čini svjetina s vjernošću!«, povikne Lord Henry. »A upravo u ljubavi je ona jedno sasvim fiziološko pitanje. Ona ne stoji ni u kakvoj vezi s našom voljom. Mladi bi ljudi bili rado vjerni, a nisu to nikako; starci bi opet rado bili nevjerni, a ne mogu to biti. To je sve što se o tom može reći.«

»Ne idite večeras u kazalište, Doriane«, reče Hallward. »Ostanite ovdje i večerajte sa mnom.«

»Ne mogu, Basile.«

»Zašto?«

»Jer sam obećao Lordu Henry Wottonu da ću poći s njim.«

»Njegovo se mišljenje o vama ne će poboljšati ako budete držali svoja obećanja. On svoja krši svaki dan. Molim vas, ne idite.«

Dorian se smijao i stresao svojom glavom.

¹⁵ White's Club - poznati ekskluzivni londonski klub u St. James Streetu (osnovan 1693)

»Zaklinjem vas.«

Mladić je krzmao i pogledavao na Lorda Henryja, koji ih je od čajnoga stolića promatrao zadovoljnim smiješkom.

»Moram poći, Basile«, odgovori on.

»Pa dobro«, reče Hallward; i on podje preko i postavi svoju zdjelicu na stolić. »Već je dosta kasno, a kako se morate još preodjenuti, ne smijete gubiti vrijeme. Zbogom, Harry. Zbogom, Doriane. Dođite i prigledajte opet do mene. Dođite sutra.«

»Pouzdano.«

»Ne ćete li zaboraviti?«

»Ne ću, svakako ne ću«, poviće Dorian.

»A... Harry!«

»Da, Basile?«

»Sjetite se onoga što sam vam rekao jutros kada smo bili u vrtu.«

»Zaboravio sam.«

»Ja vam se povjeravam.«

»Htio bih sam u sebe imati povjerenja«, reče Lord Henry uza smijeh. »Dođite, Mr. Gray, moja su kola na polju i ja vas mogu odbaciti do vašega stana. Zbogom, Basile. To je bilo uistinu vrlo zanimljivo popodne.«

Kad su se vrata iza njih zatvorila, baci se slikar na sofу, a na njegovom se licu ukaže bolna crta.

GLAVA III.

U dvanaest i po sati drugoga dana koračao je Lord Henry Wotton kroz Curzon Street u Albanyu¹⁶, kako bi pohodio svoga ujaka Lorda Fermora, koji je bio vedar iako nešto opor, stari neženja koga je svijet nazivao sebičnjakom jer je hranio one ljude koji su ga zabavljali. Njegov je otac bio poslanik u Madridu u ono vrijeme kad je Isabella¹⁷ bila još mlada i kad na Prima¹⁸ nije još nitko mislio, ali se je on u jednom hirovitom času ostavio diplomatske službe jer mu nisu bili ponudili poslanstvo u Parizu za koje se osjećao sasvim pozvanim svojim rodom, svojom ravnodušnošću, dobrom engleštinom svojih izvještaja i svojom osobitom strašću za zabavama. I sin, koji je bio privatni tajnik svoga oca, zahvali se zajedno s njim na službi što se u ono vrijeme držalo vrlo bezumnim. A kad ga je nekoliko mjeseci kasnije naslijedio, dade se sasvim ozbiljno na aristokratsko umijeće, da apsolutno ništa ne radi. U gradu je imao dvije velike kuće, ali je on radije stanovao u malenu stanu, jer je to bilo manje bučno, a jeo je ponajviše u svome klubu. Nešto se malo brinuo i oko upravljanja svojim ugljenicima u midlandskim grofovijama, a opravdavao je tu svoju industrijsku ljagu tim, što se jedina korist posjeda jednog ugljenika sastoji u tom da jedan džentlmen može časno ložiti drvima svoju peć. U politici je bio torijevac¹⁹, kad bi pak torijevci bili na vlasti, nazivao bi ih radikalnim smećem. Bio je heroj za svoga komornika koji ga je nadvikivao, a strašilo za većinu svojih rođaka koje je opet on nadvikivao. Samo Engleska ga je mogla poroditi, a on je sam kazivao da ta zemlja sve više propada. Njegova su načela bila zastarjela, ali se o njegovim predrasudama dalo reći mnogo toga.

Kad je Lord Henry ušao u sobu, nađe svoga ujaka u oporu lovačkom kaputu, gdje puši smotku i gundajući čita *The Times*.

»Ej, Harry«, reče stari džentlmen, »što te tako rano dovodi ovamo? Mislio sam, da vi mladi dandiji²⁰ ne ustajete nikada prije druge ure, a da se nikada prije pete ure ne pokazuјete.«

»Čisto obiteljsko nagnuće, uvjeravam vas ujače George. Htio bih vas nešto zamoliti.«

»Zacijelo novaca«, reče Lord Fermor i nakrivi lice. »Pa dobro, sjedni i pripovijedaj. Vi mladi ljudi dan danas sebi umišljate da je novac sve u svijetu.«

»Da«, mrmlja je Lord Henry, popravljajući zapučak na svom kaputu; »a kad ostare, onda znaju da je tako. Ali ja ne tražim novaca. Novaca trebaju samo oni ljudi, ujače George, koji plaćaju svoje dugove, a ja svojih nikada ne plaćam. Kredit je kapital mlađih sinova, a

¹⁶ Albany - kuća na ulici Piccadilly pretvorena u dva bloka samačkih stanova; vrlo otmjena adresa

¹⁷ Izabela II. - španjolska kraljica (1830-1904); vladala do 1868.

¹⁸ Juan Prim, marques de los Castillejos (1814-1870) - španjolski (katalonski) general i državnik, kao protivnik diktature Esparterove osuđen na šest godina progonstva; živio u Engleskoj i Francuskoj; skovao zavjedu kojom je 1868. kraljica Izabela II. skinuta s trona; ubijen u Madridu u parlamentu

¹⁹ torijevci (Tory) - konzervativci, pristaše konzervativne stranke

²⁰ dandy (engl.) - kicoš, pomodar

od toga čovjek prekrasno živi. Osim toga, kupujem uvijek kod Dartmoorovih dobavljača, pa mi ovi nikada ne dosađuju. Došao sam zatražiti jednu obavijest: zacijelo nikakvu koristonosnu obavijest; sasvim beskorisnu obavijest.«

»Dobro, Harry, mogu ti sve kazati, što stoji u jednoj engleskoj Modroj knjizi²¹, mada ti luđaci danas pišu kojekakve gluposti. Dok sam još bio diplomat, bilo je to još mnogo bolje. Ali čujem da je sada za to potreban ispit. Što možemo dakle očekivati? Ispiti su, gospodine moj, od početka do kraja prosti humbug²². Ako je čovjek džentlmen, onda je u njega dosta znanja, nije li džentlmen, onda je za nj sve njegovo znanje bez vrijednosti.«

»Mr. Dorian Gray ne стоји ni u kakvoj vezi s modrim knjigama, ujače George«, reče ne-hajno Lord Henry.

»Mr. Dorian Gray? Tko je to?« upita Lord Fermor i sažme svoje kitnjaste bijele obrve.

»To bih upravo htio sazнати, ujače George. Ili bolje reći, ja znam tko je on. On je unuk po-kognoga Lorda Kelsona. Njegova je majka bila jedna Devereuxova - Lady Margaret Devereux. Htio bih da mi kažete nešto o njegovoj majci. Kakva je ona bila žena? Za koga se udala? Vi ste u ono vrijeme gotovo svakoga poznavali, dakle ste i nju morali poznavati. Ja se sada uvelike zanimam za Mr. Graya. Tek nedavno sam ga upoznao.«

»Kelsonov unuk!« ponavlja je stari džentlmen, »Kelsonov u n u k!... Ta dakako... njegovu sam majku vrlo dobro poznavao. Ako se ne varam, bio sam joj i kum na krštenju. Margaret Devereux bila je djevojka izvanredne ljepote i zaludjela je sve mlade ljude pobjegavši s jednim ubogim mladićem, nekim nikogovićem, gospodine moj, nekim podređenim časnikom kod pješačke jedne regimente ili kod nečega sličnog. Uistinu. Sjećam se čitavoga toga događaja kao da se jučer dogodio. Ubogi mladić pao je nekoliko mjeseci poslije svadbe u jednom dvoboju u Spaa²³. O tome se onda pričala gadna pripovijest. Govorilo se da je Kelso unajmio kukavna pustolova, nekog surovog Belgijanca, da njegova zeta javno pogrdi, plativši ga za to, gospodine moj, plativši ga za to, a taj nitkov probo je onda svoga čovjeka kao goluba. Stvar budne zabašurena, ali, dakako, Kelso je za neko vrijeme poslije toga morao u klubu svoj kotlet jesti sam. On je svoju kćer doveo opet natrag, kako su mi pripovijedali, ali ona s njim nije nijedne riječi progovorila. Ah, da, bila je to strašna stvar. Djevojka je poslije godinu dana i umrla. Ona je dakle iza sebe ostavila sina? To sam zaboravio. Kakov je to dječak? Ako je svojoj majci nalik, onda mora da je lijep mladić.«

»On je uistinu lijep«, potvrđi Lord Henry. »Nadam se da će doći u čestite ruke«, nastavi starac. »Mora da ga čeka hrpa novca, ako je Kelso učinio za nj ono što mu je bila dužnost. I njegova je majka imala novaca. Od njezina djeda pripade joj čitava Selbyeva imovina. Njezin je djed mrzio Kelsona, držao ga prostim psetom. To je on, uostalom, i bio. Došao je jednom u Madrid kad sam još ja ondje bio. Ja sam se dakako njega radi morao zastidjeti. Kraljica me običavala pitati za onog engleskog plemića koji se uvijek cjenkao s kirijašima. Iz toga se rasplela čitava pripovijest. Mjesec se dana nisam usudio pokazati na dvoru. Nadam se da je sa svojim unukom bolje postupao nego s onim kirijašima.«

²¹ modra knjiga - Blue Books, svesci (u modrim koricama) u kojima su prikupljeni diplomatski izvještaji (osobito o nekoj naročitoj aferi ili o nekom važnom političkom problemu) itd., što ih vlada podnosi parlamentu

²² humbug (engl.) - prevara, obmana, glupost, besmisao

²³ Spaa - glasovite terme u Belgiji

»O tome ništa ne znam«, odgovori Lord Henry. »Mislim da je dječakovo stanje sasvim povoljno. Još nije punoljetan. Posjeduje Selby, to znam. To mi je sam rekao. A... njegova je majka bila uistinu lijepa.«

»Margaret Devereux bila je jedno od najljepših bića, Harry, što sam ih ikada vidio. Ni sam nikada mogao razumjeti što ju je moglo nagnati da ono učini. Ta ona se mogla udati za svakoga, za koga bi samo bila poželjela. Carlington je za njom mahnitao. Ali ona je dakako bila romantična kao i sve žene u toj obitelji. Muževi su bili pravi ubogari, ali sve jedno, žene su bile prekrasne. Carlington je pred njom pao na koljena. To mi je sam kazivao. Ona mu se osmjejhivala, a u čitavom Londonu nije bilo djevojke koja u ono vrijeme nije za njim trčala. Uostalom, Harry, kad već govorimo o tim ludim ženidbama, kakva je to bezumnost o kojoj mi govorи vaš otac, da će se Dartmoor oženiti jednom Amerikanicom? Nisu li engleske djevojke dosta dobre za nj?«

»Sad je u modi ženiti se Amerikankom, ujače George.«

»Za engleske bih se žene proti svima ženama na svijetu okladio, Harry«, reče Lord Fer-
mor i udari šakom o stol.

»Klađenje je osobina Amerikanaca.«

»Oni su postojani, kako sam čuo«, mrmlja je njegov ujak.

»Duge ih zaruke iscrpe, ali zapreke su njihovo pravo polje. Oni ih u letu svladavaju. Ali sumnjam da će Dartmoora poslužiti sreća.«

»Kakova je to obitelj?« gundao je stari džentlmen. »Ima li je u nje uopće?«

Lord Henry tresao je svojom glavom. »Amerikanke su djevojke dosta oprezne u tome da zataje svoju obitelj, isto kao i engleske žene u tome da zataje svoju prošlost«, reče i usta-
ne da ode.

»Onda naslućujem da su trgovci svinjama.«

»Tomu se nadam, ujače George, u Dartmoorovu interesu. Čuo sam da je u Americi iza politike trgovanje svinjama najunosniji zanat.«

»Je li ljepušna?«

»Ponaša se tako kao da je lijepa. Tako čini većina američkih žena. To je tajna njihove dra-
žesti.«

»Zašto te Amerikanke ne mogu ostati u svojoj zemlji? Ta one uvijek govore da je ondje ženski raj.«

»To i jest. A to je i razlog da one poput Eve tako uporno nastoje da iz njega izadu«, reče Lord Henry. »Zbogom, ujače George. Ako još ostanem, zakasniti ću na ručak. Zahvalju-
jem vam za obavijest koju sam zatražio. Uvijek nastojim saznati što više o svojim novim prijateljima, a što manje o svojim starim.«

»Kuda idete na ručak, Harry?«

»Tetki Agathi. Pozvao sam sebe samoga i Mr. Graya. On je njen najnoviji protégé²⁴.«

»Hm! Harry, recite tetki Agathi neka me nikada više ne muči sa svojim dobrotvornim molbama. Zasitio sam ih se. Ta dobra žena misli da nemam nikakvog drugog posla nego pisati čekove za njezine glupe igrarije.«

»Dobro, ujače George. Kazat ću joj, ali to ne će imati nikakvog uspjeha. Ljudi filantropi
gube svaki osjećaj za humanost. To je njihovo najizrazitije svojstvo.«

Stari džentlmen promrmlja kao u znak priznanja i zazvoni da bi dozvao svoga slugu.

²⁴ protégé (franc.) - štićenik

Lord Henry prolazio je niskim arkadama u Burlington Street, upravljujući onda svoje korake prema Berkeley Square.

To je dakle bila povijest Dorianova podrijetla. Kako god mu je nezgrapno bila ispričana, ipak ga je bila potresla svojom sugestijom neke čudne, upravo moderne romantičke. Lijepa žena koja je za volju jedne mahnite strasti stavila sve na kocku. Nekoliko strasnih i sretnih tјedana naglo prekinutih jednim gadnjim, zlobnim zločinom. Mjeseci šutljive smrtne borbe, a onda bolni porođaj djeteta. Majka smrću pokošena, a dječak predan osami i tiraniji stara i nemila čovjeka. Da, iza svake uistinu izvanredne stvari krije se neka zanimljiva pozadina. Ona je toga mladića još više izdvajala, činila ga savršenijim nego što je i bio. A kako je dražestan bio prošle večeri kod večere kad mu je u klubu sjedio sučelice sa svojim začuđenim očima i sa svojim, od neke bojažljive radosti, rastvorenim usnicama i kad su crveni zasloni svjetiljke probuđeno čudo njegova lica optočili rujnijim žarom. Razgovor s njim bio je sličan guđenju na prekrasnoj violini. On je odvraćao svakom potezu, svakom drhtaju svijeće... Neki je strašan dojam bio u izvršavanju utjecaja. Nijedna druga djelatnost nije tome nalikovala. Svoju dušu uliti u jednu dražesnu formu i dati da ondje za tren zastane; svoje vlastite intelektualne nazore čuti gdje se opet povraćaju kao od jeke, obogaćeni glazbom strasti i mladosti; svojim vlastitim temperamentom uroniti u jedan tuđi, kao da je najnežnija tekućina ili neobičan kakav miloduh: u tome je bila prava slast, možda najveća slast što nam je preostala u ovo naše usko, omeđeno i vulgarno doba, u jedno doba koje je tako grubo tjelesno u svojim nasladama, a tako sasvim običajno u svojim požudama... Taj mladi čovjek što ga je nekim čudnim slučajem upoznao u Basilovu ateljeu, bio je izvanredan tip. U njega je bilo dražesti, bijele čistoće, mladenaštva i ljepote, kakovu su nam je sačuvali samo stari grčki mramorni kipovi. Iz njega se mogao stvoriti i titan i igračka. Kolike li žalosti, što je takovoj ljepoti suđeno da uvene!... A Basil? Koliko je i on bio zanimljiv za psihologa! Ova sasvim nova umjetnička manira, onaj sasvim svježi način u promatranju života, što mu je tako čudno bio sugeriran sasvim izvanjskom prisutnošću jednoga čovjeka koji svega toga nije bio ni svjestan, čovjeka koji mu je bio šutljivim duhom, što prebiva u tmurnom prigorju, te nevidljiv izlazi u otvoreno polje koji se iznenada ukaže kao Drijada²⁵, neustrašiv, jer se u onoj duši koja je za njim čeznula probudila ona divotna vizija koja jedina raskriva izvanredne stvari; jednostavne crte i oblici u stvarima bivaju onda uistinu plemenitijima i poprimaju onda neku simboličku vrijednost, kao da su sami tek sjena drugih i savršenijih, kojima služe tek kao oznake. Kako je sve to bilo čudno! On se sjećao da u povijesti ima nešto nalik tomu. Je li to bio Platon, taj misaoni umjetnik koji je to prvi ovako analizirao? Nije li to bio Buonarotti koji je to uklesao u šarenim mramor jednoga sonetnoga vijenca? Ali u našem vijeku bilo je to nešto vrlo rijetko... Da, pokušat će Dorianu Grayu biti ono što je taj mladić, ne znajući ni sam za to, bio slikaru koji je stvorio tako prekrasnu sliku. Pokušat će zavladati njime, ta on je to djelomično već i učinio. Nastojat će da prekrasni ovaj duh učini svojim. U ovome sinu Ljubavi i Smrti bilo je nešto privlačno.

Najednom zastane i pogleda uvis na kuće. Opazi da je već prošao kuću svoje tetke i vrati se natrag, smijući se sam sebi. Kad je ušao u ono tmurno predvorje, reče mu sluga da su gospoda već kod ručka. Preda jednom slugi svoj šešir i svoj štap i uđe u blagovaonicu.

»Kasno, po običaju, Harry«, reče njegova tetka, klanjajući glavu prema njemu.

Nađe laku ispriku i sjedne kraj rije na praznu stolicu, gledajući uokolo da vidi tko je još prisutan. Dorian ga plaho pozdravi s kraja stola, a od veselja se njegovi obrazi zarumene. Sučelice mu je sjedila vojvotkinja Harley, gospođa začudo krasna značaja i živa tempe-

²⁵ Drijada - u grčkoj mitologiji šumska vila

ramenta, koju su svi njeni znaci voljeli. U nje su bile one tako uzvišene arhitektonске proporcije što ih suvremeni povjesničari kod žena koje nisu vojvotkinje, nazivaju ugojenošću. Uz nju s desna sjedio je Sir Thomas Burdon, radikalni član parlamenta koji je u javnom životu slijedio vođu svoje stranke, a u privatnom najbolje kuhače, koji je u suglasju s jednim mudrim i općenito priznatim načelom, s torijevcima večerao, a s liberalcima mislio. Njoj nalijevo sjedio je Mr. Erskine of Treadley, stari gentleman izrazita šarma i kulture, ali je u njega bila zla navika šutnje, jer je, kako je jednom objašnjavao Lady Agatha, sve ono što je imao reći, rekao do svoje tridesete godine. Njegova je susjeda bila Mrs. Vandeleur, jedna od najstarijih tetkinih prijateljica, među ženama savršena svetica, ali tako strašno nemarno odjevena da je podsjećala na loše uvezan molitvenik. Na svu je njegovu sreću njoj s druge strane sjedio Lord Faudel, veoma inteligentan mediokritet srednje dobi, tako čelav kao kakav ministerijalni izvještaj u Donjem domu. S njim je ona razgovarala onim tako intenzivno ozbilnjim načinom, koji je ona neoprostiva pogrješka u koju upadaju uistinu dobri ljudi i koje se nijedan od njih nikada ne će riješiti.

»Govorimo o ubogom Dartmooru, Lorde Henry«, reče vojvotkinja s druge strane stola i kimne mu ljubazno glavom. »Mislite li da će se zbilja oženiti onom dražesnom mladom djevojkom?«

»Mislim da je ona čvrsto odlučila učiniti mu tu ponudu, vojvotkinjo.«

»Kako strašno!« poviće Lady Agatha. »To bi se uistinu moralo spriječiti.«

»Čuo sam iz izvrsna vrela da joj otac vodi američku trgovinu mješovitom robom«, reče Sir Thomas Burden uz neku uzvišenu kretnju.

»Moj je ujak, Sir Thomas, naslutio da je to trgovina svinjama.«

»Trgovina mješovitom robom! Što su te američke trgovine mješovitom robom?« upita vojvotkinja, dižući od čuđenja svoje duge ruke da istakne svoje riječi.

»Američki romani«, odgovori Lord Henry, služeći se prepelicom.

Vojvotkinja se zapanji.

»Ne slušajte ga, draga moja«, šapne Lady Agatha. »On nikada ne misli ono što kaže.«

»Kad je Amerika otkrivena«, reče radikalac i član parlamenta i nabroji nekoliko dosadnih činjenica. Kao svi ljudi koji žele da neki predmet sasvim iscrpe, iscrpi i on strpljivost svojih slušatelja. Vojvotkinja uzdahne i izvrši svoju vlast prekidanja. »Htjela bih da sve to nije nikada ni otkriveno!« poviće ona. »Uistinu, naše djevojke danas nemaju više nikakva izgleda. To nikako nije pravedno.«

»Možda uza sve to Amerika uopće još nije otkrivena« reče Mr. Erskine; »ja bih radije kazao da je samo nađena.«

»Oh! Ali ja sam vidjela primjerke njezinih stanovnica«, odgovori nesigurno vojvotkinja.

»Moram priznati da ih je većina izrazito lijepa. A osim toga se dobro odijevaju. Sva svoja odijela dobivaju iz Pariza. Htjela bih da i ja to mogu učiniti.«

»Kažu ljudi da dobri Amerikanci iza svoje smrti idu u Pariz«, dodao je Sir Thomas koji je imao veliku zalihu otrcanih šala.

»Zbilja! A kuda idu zli Amerikanci kad umru?« upita vojvotkinja.

»U Ameriku«, promrmlja Lord Henry.

Sir Thomas namršti čelo. »Bojim se da vaš nećak ima mnogo predrasuda prema toj zemlji«, reče Lady Agatha. »Ja sam je svu proputovao u željezničkim kolima koja su mi prepustili direktori. Oni su u takvim stvarima izrazito ljubazni. Uvjeravam vas da je to bilo vrlo poučno putovanje.«

»Ali moramo li mi zbilja vidjeti Chicago da naš odgoj bude potpun?« upita nujno Mr. Erskine. »Osjećam da nisam dorastao takvu putu.«

»Sir Thomas mahne rukom. »Mr. Erskine of Treadley ima svijet u svojim knjigama. Mi, praktični ljudi, volimo stvari vidjeti, a ne o njima čitati. Amerikanci su izrazito zanimljiv narod. Oni su potpuno razboriti. Mislim da je to njihova najizrazitija osobina. Da, Mr. Erskine, oni su potpuno razboriti. Uvjeravam vas da kod Amerikanaca nema besmisla.«

»Kako strašno!« reče Lord Henry. »Mogu podnijeti brutalnu snagu, ali brutalan razbor mi se gadi. Njegova je uporaba nekako nepristojna. Razbor je toliko manje nego duh.«

»Ne razumijem vas«, reče Sir Thomas i porumeni.

»Ja vas razumijem, Lord Henry«, mrmlja je Mr. Erskine uza smijeh.

»Paradoksi su sami po sebi veoma lijepi i dobri...«, odvrati baronet²⁶.

»Je li to bio paradoks?« upita Mr. Erskine. »Nisam ga tako shvatio. Možda je ipak bio. Da, put paradoksa je put istine. Da istinu spoznajemo, moramo je pretjeranu vidjeti. Bi-vaju li istine akrobatima, onda ih možemo rasuditi.«

»O bože!« reče Lady Agatha, »kako vi muževi raspravljate! Uvjerena sam da ne razumi-jem ni jedne riječi što ste je rekli. Oh! Harry, na vas se opet veoma ljutim. Zašto nastojite odvratiti našega miloga Mr. Dorianu Graya da ne dolazi u East End? Uvjeravam vas da bi on ondje za nas bio od neprocjenjive vrijednosti. Ljudi bi ljubili njegovu glazbu.«

»Meni je milije da on svira za me«, odvrati Lord Henry uza smijeh, pogleda niz stol i uhvati kao za odgovor jedan žarki pogled.

»Ali oni u Whitechapelu tako su nesretni«, nastavi Lady Agatha.

»Mogu suočati sa svim mogućim stvarima, samo s bolovima ne suočaćam«, reče Lord Henry i sažme ramenima. »Za nje ne osjećam nikakva suočanja. Bolovi su tako ružni, tako strašni, tako teški. U modernoj simpatiji prema patnji ima nešto tako strašno bolesno. Trebali bismo suočati s bojama, s ljepotom, s životnim veseljem. Čim manje govorimo o tamnim stranama života, tim bolje.«

»A ipak, East End je veoma važan problem«, reče Sir Thomas, ozbiljno tresući glavom.

»Dakako«, odgovori mladi Lord. »To je problem ropstva, a mi ga nastojimo riješiti tako da amiziramo robeve.«

Političar ga oštro pogleda. »A koju promjenu biste onda vi predložili?« upita on.

Lord Henry se nasmije. »Ja uopće ne želim da se u Engleskoj mijenja išta drugo osim vremena«, odgovori on. »Zadovoljavam se nekom filozofiskom kontemplacijom. Ali budući da je devetnaesto stoljeće bankrotiralo radi prekomjerne uporabe svoje simpatije, predložio bih da se opet utečemo znanosti, ne bi li ona sve to opet uredila. Osjećaji nas vode na stranputice, a u znanosti nema osjećaja.«

»Ali mi nosimo tešku odgovornost«, usudi se plašljivo dodati Mrs. Vandeleur.

»Snažnu i tešku odgovornost«, odgovori Lady Agatha.

Lord Henry pogleda na Mr. Erskina. »Ljudstvo sebe shvaća previše ozbiljno. To je istočni grijeh svijeta. Da su se spiljski ljudi mogli smijati, svjetska bi povijest bila sasvim drugačija.«

»Vi me uistinu sasvim tješite«, cvrkutala je vojvotkinja. »Uvijek sam osjećala neku krivnju kad god bih pohodila vašu milu tetku, jer se nimalo ne zanimam za sve ono što se zbiva u East Endu. Ubuduće ću joj moći pogledati u lice bez da porumenim.«

²⁶ baronet - najniža engleska plemićka titula

»Baš vam lijepo pristaje kad se zarumenite, vojvotkinjo«, opazi Lord Henry.

»Samo onda kad smo mladi«, odgovori ona. »Kad se stara žena kao ja zarumeni, onda je to veoma zao znak. Ah, Lorde Henry, željela bih da mi kažete način kako da opet postanem mlada.«

On je jedan tren razmišljao. »Biste li se, vojvotkinjo, mogli sjetiti kakve velike pogreške što ste je počinili za svoje rane mladosti?« upita on, promatrajući je uporno preko stola.

»Bit će ih, bojam se, i previše.« uzvrati ona.

»Onda ih činite opet sve iznova«, reče on ozbiljno. »Da steknemo opet svoju mladost, trebamo samo ponavljati svoje budalaštine.«

»Prekrasna teorija!« usklikne ona. »Moram je iskušati.«

»Pogibeljna teorija!« izusti Sir Thomas kroz svoje suhonjave usnice. Lady Agatha stresala je svojom glavom, ali ipak nije mogla a da se ne amizira. Mr. Erskine je prisluškivao.

»Da«, nastavi on, »to je jedna od velikih životnih tajni. U naše doba najviše ljudi umire od neke vrsti puzava, zdrava razuma prekasno uviđajući da su jedino za što se nikada nismo pokajali, naši grijesi.«

Uokolo stola svi su se smijali.

On se tom dosjetkom poigravao i postajao je obijestan; on ju je bacao u zrak i mijenjao ju je; dao je da se izmakne i hvatao bi je opet; u svojoj ju je mašti pustio da bliješti i podavao joj paradokse kao krila za letenje. Kad je nastavio, uzdigne se ta pohvala ludosti do nekog filozofskog sustava, a filozofija se sama pomladi, i odjevena, mogao bi pomisliti, svojom vinom umrljanom odjećom i ovjenčana bršljanom zapleše poput Bakantkinje²⁷ brežuljcima života, rugajući se Silenu²⁸ što je trijezan. Činjenice su ispred nje bježale kao uplašena šumska bića. Njezine su bijele noge gazile po ogromnu tijesku, uz koji je sjedio mudri Omar²⁹, sve dok bi u valovima rujne bujice uokolo njenih nagih udova nabujao uzavreli grožđani sok ili bi u rumenoj pjeni kapao niz crne, vlažne i kose strane badnja. To je bila jedna sasvim izvanredna improvizacija. Osjećao je da su oči Dorianu Graya upravljenе na nj, a spoznaja da je među njegovim slušateljima jedan čiji je temperament on nastojao očarati, ta spoznaja kao da je njegovo duhovitosti podavala oštinu, a njegovoj imaginaciji boju. Bio je sjajan, fantastičan, razuzdan. On je svoje slušatelje tako općinio, da su kao iz svoga bića izašli i da su uza smijeh slijedili glas njegove frule. Dorian Gray nije skretao svoga pogleda s njega i sjedio je kao pod dojmom nekoga čara, dok je smiješak za smiješkom treperio na njegovim usnicama, a čuđenje u njegovim tamnim očima bivalo sve dublje. Naposljetu, odjevena odijelom sadašnjosti, stupa u sobu Zbilja u osobi lakeja, koji je javljaо vojvotkinji da je čekaju njena kola. Ona skrši ruke u porugljivoj zdvojnosi. »Kako neugodno!« poviće ona. »Moram poći. Trebam ići u klub po svoga muža i odvesti se s njim u neku glupu skupštinu u Willis's Rooms³⁰, gdje će on predsjediti. Ako zakasnim, zacijelo će bjesnjeti, a u ovom šeširu ne bih mogla podnijeti nikakve scene. Previše je nježan. Oštra bi ga riječ mogla uništiti. Ne, moram poći, draga Agatha. Zbogom, Lorde Henry, vi ste naskroz dražestan i strašno demoralizatoran. Uistinu ne

²⁷ Bakantkinje - pratilje boga vina Bahka (Dioniza); raspojasane žene

²⁸ Silen - jedan od pratilaca boga Bahka (Dioniza); veseli pijani starac

²⁹ Omar - Omar Khayyam, perzijski svestrani astronom, matematičar, liječnik, filozof i pjesnik iz 11. stoljeća

³⁰ Willis's Rooms - popularno okupljalište i restoran u Londonu

bih znala što da kažem o vašim nazorima. Morate jedne večeri doći da s nama večerate. Utorak? Jeste li slobodni u utorak?«

»Za vas, vojvotkinjo, odrekao bih se svakoga«, reče Lord Henry i nakloni se.

»Ah, to je vrlo lijepo i vrlo nepravedno od vas«, reče ona; »ne zaboravite dakle doći«; i ona prošušti iz sobe, a otprate je Lady Agatha i druge gospođe.

Kad je Lord Henry opet sjeo, pođe Mr. Erskine uokolo, povuče jednu stolicu bliže do njega i stavi ruku na njegovo rame.

»Vi govorite bolje nego mnoge knjige«, reče on; »zašto ne napišete koju?«

»Odveć rado čitam knjige, Mr. Erskine, a da bih mogao koju napisati. Htio bih doduše napisati jednu novelu, da, jednu novelu, koja bi bila tako krasna kao perzijski sag, a isto tako neistinita. Ali u Engleskoj literarna publika ne mari za drugo nego za novine, udžbenike i enciklopedije. Od svih naroda na svijetu ima u Engleza najmanje smisla za ljepotu u književnosti.«

»Bojim se da imate pravo«, odgovori Mr. Erskine. »I sâm sam imao literarnih ambicija, ali davno je već tome što sam ih napustio. A sada, mili moj mladi prijatelju, ako mi dopustite da vas tako nazivam, smijem li vas sada zapitati je li sve ono što ste nam prije kod ručka kazivali uistinu vaše mišljenje?«

»Sasvim sam zaboravio što sam rekao«, nasmiješi se Lord Henry. »Je li to bilo uistinu tako zlo?«

»Vrlo zlo, zacijelo. Držim vas izvanredno pogibeljnim, a ako vašu dobru vojvotkinju zadesi bilo kakva nesreća, odgovarat ćete za to u prvom redu vi. Ali ja bih htio s vama porazgovarati o životu. Naraštaj u kojem sam ja rođen vrlo je dosadan. Onoga dana kad se zasitite Londona, dodîte samo u Treadley i razložite mi uz čašu divnog burgundca, kojega kod mene na sreću ima u izobilju, svoju filozofiju uživanja.«

»Bit će mi vrlo drago. Pohod u Treadley velika je čast. Tamo je savršen domaćin i savršena biblioteka.«

»Vi ćete ju dopuniti«, odgovori stari džentlmen uz uljudni poklon. »A sada se moramo oprostiti s vašom izvrsnom tetkom. Moram poći u Athenaeum³¹. To je doba kad onđe svi spavamo.«

»Vi svi, Mr. Erskine?«

»Četrdesetorica nas u četrdeset naslonjača. Vježbam se za jednu Englesku Akademiju Znanosti.«

Lord Henry se nasmije i ustane. »Ja idem u Park³²« reče on.

Kad je prolazio kroz vrata, dotakne se Dorian Gray njegove ruke. »Dajte da pođem s vama!«, promrmlja on.

»Ali ja sam mislio da ste obećali Basilu Hallwardu da ćete poći do njega«, odgovori Lord Henry.

»Htio bih radije poći s vama; da, ja osjećam da moram poći s vama. Dajte da pođem. I obećat ćete mi, je li, da ćete mi čitavo vrijeme pripovijedati? Nitko ne govori tako divno kao vi.«

»Ah! Za danas sam zbilja dosta govorio«, reče Lord Henry uza smijeh. »Sve što bih sada htio jest, gledati život. Ako poželite, možete poći sa mnom i zajedno sa mnom gledati.«

³¹ *Athenaeum* - elitni klub književnika i umjetnika u Londonu

³² *Park* - Hyde Park, veliki park u zapadnom dijelu središnjeg Londona

GLAVA IV.

Jednoga popodneva, mjesec dana kasnije, ležao je Dorian Gray u raskošnu naslonjaču, u maloj knjižnici Lorda Henryja, u njegovoju kući u Mayfairu³³. To je bio u svojoj vrsti dražestan prostor sa svojim visokim panelima od zeleno prokvašene hrastovine, sa svojim kao skorup žućkastim nakićem i stropom sa izbočenim sadrenim reljefima, sa svojim kao opeka rudim sagom od pusta, posutim svilenim, dugoresatim perzijskim čilimima. Na malešnu stolčiću od atlasnog drveta stajala je jedna Clodionova³⁴ statua, a uz nju ležao je jedan primjerak knjige *Le Cent Nouvelles*³⁵, koji je Clovis Eve³⁶ uvezao za Margaretu Valois³⁷, a bio je posut zlatnim tratorima, koje je kraljica bila izabrala svojim znamenjem. Na oplati kamina bilo je poredano nekoliko velikih modrih kineskih sudova i papagajskih tulipana, a kroz maljušna olovom optočena stakalca strujilo je poput kajsije žuto svjetlo jednog londonskog ljetnog dana.

Lord Henry se još nije bio vratio. On bi iz principa kasno dolazio jer je njegov princip bio da točnost otima vrijeme. Tako se na licu mladićevu ogledala neka dosada, kad je nemirnim prstima listao brižno ilustriranim izdanjem *Manon Lescaut*³⁸, što ga je bio našao među knjigama na jednom pretincu. Mučilo ga je određeno monotono kucanje jedne ure u stilu Louis-Quatorze³⁹. Jedanput ili dvaput htio je već otići.

Naposljetu začuje vani korak, a vrata se otvore. »Kako kasno dolazite, Harry!« promrmlja on.

»Žalim što to nije Harry, Mr. Gray«, odgovori oštar glas.

On brzo pogleda uokolo i skoči na noge. »Molim da mi oprostite. Mislio sam...«

»Mislili ste da je to moj muž. A to je tek njegova žena. Dopustite da vam se sama predstavim. Vrlo vas dobro poznajem s vaših fotografija. Mislim da ih moj muž ima bar već sedamnaest.«

»Sedamnaest ih nije, Lady Henry?«

³³ Mayfair - otmjena četvrt u središnjem Londonu

³⁴ Claude Michel Clodion (1738-1814), francuski kipar rokoko stila

³⁵ Le Cent Nouvelles - zbirka pripovijedaka koja se dugo vremena pripisivala francuskom kralju Luju XI; pravi autor joj je Antoine La Salle (1398-1470). Jedan je od najstarijih poznatih proznih književnih tekstova na francuskom jeziku. Većina pripovijedaka obrađuje bokačovske motive žena koje varaju svoje muževe.

³⁶ Clovis Eve - francuski knjigovezac, djelovao na francuskom dvoru oko 1578-1634; poznat po svojim botaničkim ornamentima

³⁷ Margareta Valois (1553-1615) - Margareta Navarska, francuska kraljica, kći kralja Henrika II i Katarine Medici, žena kralja Henrika IV.

³⁸ Manon Lescaut - roman francuskog pisca Abbé Prévosta (objavljen 1731); zabranjivan zbog skandaloznosti

³⁹ Louis-Quatorze - stil umjetnosti, dizajna i arhitekture iz doba francuskog kralja Luja XIV. (vladao 1643-1715); klasicizam

»Pa dobro, onda osamnaest. A onda vas nedavno navečer vidjeh s njim u Operi.« Dok je govorila smijala se nervozno i promatrala ga svojim nejasnim, modrikastim očima. Bila je ona čudna žena, a njezina je odjeća bila svagda takva, kao da je u ludilu bila nacrtana, a za oluje obučena. Bila je obično u koga zaljubljena, a kako njezinu strast nije nikada nitko uzvraćao, sačuvala je ona sebi sve svoje iluzije. Naprezala se da joj pojava bude slikovita, ali joj je polazilo za rukom tek to da bude neuredna. Ime joj je bilo Victoria, a bila je u nje strast da ide u crkvu.

»To je bilo, mislim, u *Lohengrinu*⁴⁰, Lady Henry?«

»Da, to je bio mili *Lohengrin*. Wagnerovu glazbu volim više nego svaku drugu. Ona je tako bučna, da mogu čitavo vrijeme razgovarati, a da nitko drugi ne čuje ni riječi od onoga što govorim. To je velika tečevina, nije li to i vaše mišljenje, Mr. Gray?«

S njenih se tankih usana otkine opet onaj nervozni kratki smijeh, a njezini se prsti počnu igrati jednim dugim nožem od želvine kore.

Dorian se smiješio tresući glavom.

»Žalim što ja tako ne mislim, Lady Henry. Nikada ne govorim dok slušam glazbu, ili bar dok slušam dobru glazbu. Slušamo li lošu glazbu, onda nam je dužnost da je razgovorom nadglasamo.«

»Ah! to je jedan od Harryjevih nazora, nije li tako, Mr. Gray? Harryjeve nazore saznajem uvjek tek od njegovih prijatelja. To je jedini način kako ih uopće saznajem. Ali ne smijete misliti da ja dobру glazbu ne ljubim. Ja je obožavam, ali ja je se bojim. Ona me čini previše romantičnom. Pijaniste sam naprsto obožavala, kadikad po dvojicu u isto vrijeme, kako mi to Harry kazuje. Ne znam kakav je to čar u njima. Možda je to radi toga što su tuđinci. Ta to su oni svi, nije li tako? Čak i oni koji su rođeni u Engleskoj, postaju poslije nekog vremena tuđincima, nije li tako? To je od njih vrlo umno, a ujedno je to i kao neki poklon umjetnosti. Ona ih čini kozmopolitima, nije li tako? Niste bili još ni na jednoj od mojih zabava, ili možda ipak, Mr. Gray? Morate doći. Orhideja sebi doduše ne mogu nabaviti, ali zato ne štem dim kroz kod nabavljanja tuđinaca. Oni čitavom okolišu daju nešto slikovito. Ali evo Harryja! Harry, došla sam ovamo da vas potražim i da nešto zapitam, zaboravila sam već što je to bilo, i našla sam ovdje Mr. Graya. Čavrljali smo vrlo dražesno o glazbi. Naše su misli gotovo sasvim iste. Ne mislim da su naše misli sasvim protivne. Ali on je bio zaista predražestan. Veoma se radujem što sam ga srela.«

»Ta to je dražesno, moje milje, zaista dražesno«, reče Lord Henry dižući svoje tamne zabljevene vjeđe i gledajući njih dvoje uza zadovoljni smiješak. »Žalim što sam zakasnio, Doriane. Pošao sam u Wardour Street⁴¹ pogledati komad staroga brokata, a morao sam se nekoliko sati oko njega cjenkati. Dan danas ljudi znaju svakoj stvari cijenu, ali vrijednosti nijednoj.«

»Žalim što moram poći«, reče Lady Henry, prekidajući nepriličnu šutnju svojim neumjenskim, nenadanim smijehom. »Obećala sam da će se izvesti s vojvotkinjom. Zbogom, Mr. Gray. Zbogom, Harry. Vi zacijelo ne ćete večerati kod kuće? Ni ja. Možda će vas vidjeti kod Lady Thornbury.«

»Po svoj prilici, mila moja«, reče Lord Henry, zatvarajući iza nje vrata, kad se ona poput rajske ptice što je čitave noći bila napolju na kiši izlepršala iz odaje, ostavljajući za sobom laki zadah bademova cvijeta. Onda zapali cigaretu i baci se na sofу.

⁴⁰ *Lohengrin* - opera Richarda Wagnera prazvedena 1850; temelji se na jednoj od legendi o Svetom gralu

⁴¹ *Wardour Street* - ulica u Londonu poznata po dućanima s antikvitetima u Wildeovo vrijeme

»Ne ženite se nikada žutokosom ženom, Doriane«, reče on nakon što je otpuhnuo neko-liko dimova.

»Zašto ne, Harry?«

»Jer su tako sentimentalne.«

»Ali ja volim sentimentalne ljude.«

»Ne ženite se uopće nikada, Doriane. Muževi se žene jer su iznemogli, žene se udaju jer su radoznale; i jedni i drugi se otrijezne.«

»Ne mislim da bih se ja mogao ženiti, Harry. Ja sam za to previše zaljubljen. To je jedan od vaših aforizama. Presađujem ga u praksi, kao što činim sa svim onim što mi vi kazujete.«

»U koga ste zaljubljeni?« upita Lord Henry poslije nekog vremena.

»U jednu glumicu«, reče zarumenivši se Dorian Gray.

Lord Henry sažme ramenima, »To je vrlo svakidašnji *début*.⁴²«

»Harry, Vi ne biste tako govorili, kad biste je vidjeli.«

»Tko je ona?«

»Njeno je ime Sibyl Vane.«

»Nisam nikada o njoj čuo.«

»Nitko nije o njoj štogod čuo. Ali jednom će ljudi saznati za nju. Ona je genij.«

»Mili moj dječače, žena ne može biti genij. Žene su dekorativan spol. One nemaju nikada ništa za kazati, a ipak to kazuju dražesno. Žene predstavljaju pobjedu materije nad duhom, isto tako kao što muževi predstavljaju pobjedu duha nad moralom.«

»Harry, ta kako možete tako?«

»Mili moj Doriane, sušta je to istina. Upravo analiziram ženu sadašnjosti, pa stoga to moram znati. Taj predmet nije već tako zamršen kao što sam u početku mislio. Naposjetku nalazim da imaju samo dvije vrste žena, čiste i naličene. Čiste su žene uistinu korisne. Ako želite steći sveopće poštovanje, trebate samo jednu od njih povesti do stola. Druge su pak žene zbilja čarobne. Ali uza sve to upadaju u jednu pogrešku. One se liče da bi se pomladile. Naravno da su se i naše bake ličile, ali tek od nastojanja da duhovitije čavrila-ju. *Rouge* i *esprit*⁴³ idu usporedno. Ali sada je sve to iščezlo. Sve dok je jedna žena podobna da izgleda za deset godina mlađa od svoje vlastite kćeri, sve dok je ona sasvim zadovoljna. Ali što se konverzacije tiče, to u čitavom Londonu nema pet žena s kojima bi se bilo vrijedno porazgovarati, a dvije od ovih ne možete povesti u pošteno društvo. Bilo kako, pripovijedajte mi o svome geniju. Kako je dugo već poznajete?«

»Ah! Harry, vaši me nazori prestravljuju.«

»Ne marite za to. Kako je dugo već poznajete?«

»Tri tjedna po prilici.«

»A gdje ste se s njome susreli?«

»Pripovijedat ću vam Harry, ali ne smijete biti prema njoj bezosjećajni. Uostalom, to se uopće ne bi bilo nikada ni dogodilo, da se nisam s vama susreo. Vi ste u meni pobudili neku divlju požudu za time da upoznajem sve strane života. Još mnogo dana iza kako sam vas susreo, činilo se kao nešto kljuca u mojim žilama. Kad sam se potucao po Parku,

⁴² *début* (franc.) - prvi nastup (u kazalištu, u društvu i dr.)

⁴³ *rouge* (franc.) - ruž, šminka (za lice i usta); *esprit* (franc.) - duh, duhovitost

ili kad sam vrljaо по Piccadillyu⁴⁴, gledao sam svakom prolazniku u lice, razmišljajući nekom ludom radoznalošću kakav život on provodi. Neki su me od njih zanijeli. Drugi su me opet ispunjali grozom. U zraku kao da je bio neki sasvim izvanredni otrov. U meni je bila neka strast za senzacijama... Jedne večeri, dakle, oko sedme ure, odlučih poći u potragu za jednim doživljajem. Osjećao sam da taj naš sivi, grdosni London, sa svojim mirijadama⁴⁵ ljudi, sa svojim gadnim grešnicima i sa svojim sjajnim grijesima, kako ste mi vi jednom rekli, mora imati za mene nešto u pripravi. Zamišljaо sam sebi tisuću stvari. Već je sama opasnost budila u meni neki osjećaj slasti. Sjećao sam se onoga što ste mi one divne večeri kazivali, kad smo prvi put zajedno večerali, da je prava tajna života u traženju ljepote. Ne znam što sam iščekivao, ali ja krenem i pođem prema zapadu, izgubivši ubrzo svoj put u labirintu čađavih ulica i tamnih, golih trgovaca. Oko sedme i po ure prolazio sam ispred jednog sasvim smiješno malenog glumišta s velikim, drhtavim plinskim plamenovima i sa šarenim glumišnim oglasima. Na ulazu stajaše ružan Žid u najčudnijem kaputu što ga igda u svom životu vidjeh, pušeći prostu smotku. U njega su bili masni uvojci, a ogroman dragulj blještao je u sredini njegove uprljane košulje. »Želite li ložu, mylord?« reče kad me ugleda i skine svoj šešir na način neke prepokorne uslužnosti. Bilo je na njemu nešto, Harry, što me amiziralo. Ta bio je takova grdosnija. Ismehivat ćete mi se, znam, ali ja sam uistinu ušao i platio čitavu gvineju za jednu ložu u proštenju. I danas još ne mogu sebi protumačiti zašto sam to učinio; a ipak, da to nisam učinio, mili moj Harry, da to nisam učinio, zacijelo bih bio minuo najveći roman svoga života. Vidim da se smijete. To nije lijepo od vas!«

»Ne smijem se, Doriane; barem se vama ne smijem. Ali vi ne biste smjeli govoriti o najvećem romanu svoga života. Bit ćete dovijeka ljubljeni, a sami ćete ljubiti tu ljubav. La grande passion⁴⁶ je privilegij onih ljudi koji nemaju nikakva posla. To je jedina korist što je zemlja imao od besposlenih staleža. Ne plašite se. Čekaju vas sasvim izvanredne stvari. To je tek početak.«

»Smatrate li da je moja narav tako plitka?« upita ljutito Dorian Gray.

»Ne smatram da je vaša narav tako duboka.«

»Kako to mislite?«

»Dragi moj dječače, ljudi koji samo jedanput u svome životu ljube, zacijelo su plitki ljudi. Što oni nazivaju čestitošću i vjerom, to ja nazivam ili tupošću navike ili nestashićom tvorne snage. Vjernost je u osjetilnom životu ono, što postojanost u intelektualnom - naprosto priznavanje jednoga neuspjeha. Vjernost! Moram to jednom analizirati. U tome ima strasti za posjedom. Ima u tome još i mnogo toga što bismo mi odbacili kad se ne bismo bojali da bi to drugi ljudi mogli opet dići. Ali ne ću vas prekidati. Nastavite svoju priповijest.«

»Dobro, sjedio sam dakle u gadnoj maloj privatnoj loži, a u oči mi je buljila prosta glumišna zavjesa. Iza svoga zastora pogledavao sam i promatrao kuću. Bilo je to neko blistavo šarenilo, puno Kupidona⁴⁷ i rogova izobilja, slično građanskoj svadbenoj gibanici. Galerija i parket bili su sasvim puni, ali dva reda uprljanih loža bila sasvim prazna i zacijelo nije ni žive duše bilo na onom mjestu što ga nazivaju prvim katom. Žene su prolazile s narančama i đumbir-vinom, a svi su prisutni kominjali orahe.«

⁴⁴ Piccadilly - jedna od glavnih ulica u središnjem Londonu

⁴⁵ mirijada (grč.) - veliko, nebrojeno mnoštvo, bezbroj

⁴⁶ la grande passion (franc.) - velika strast

⁴⁷ Kupidon - Eros, Amor, bog ljubavi

»To je zacijelo bilo sasvim onako kao u lovorkove dane britanske drame.«

»Sasvim onako, pomislio bih ja, i zbilja nesnošljivo. Već sam razmišljao što da počнем, kad opazim glumišni oglas. Što mislite, Harry, kakva je to bila gluma?«

»Možda *Dječak idiot ili Nijem ali nevin?*⁴⁸ Mislim da su naši očevi ljubili glumu takve vrste. Što dulje živim, Doriane, tim gorče osjećam da sve ono što je za naše očeve bilo dosta dobro, nije više dosta dobro za nas. U umjetnosti kao i u politici *Les pères ont toujours tort*⁴⁹«

»Ta je gluma bila dosta dobra za nas, Harry. Bio je to *Romeo i Julija*. Moram priznati da sam se nešto zgrozio od pomisli da će gledati gdje će igrati Shakespearea u tako jadnoj spilji. A ipak sam osjećao neku radoznalost. Na svaki sam način htio dočekati prvi čin. Orkestar je bio grozan, upravljan od nekog mladog Žida, koji je sjedio pred rasklimanim klavirom. To me umalo ne izagna van, ali najednom se zastor digne, a gluma počne. Romeo je bio nešto spor stariji gospodin pocrnjelih vjeđa, hrapava tragedskog glasa i figure nalik bačvi. Mercutio je bio gotovo isto tako loš. Glumio ga je neki komik koji je uplitao svojih dosjetaka jer mu je galerija bila sklona. Obojica su bili tako groteskni kao scena sama, a ta je bila kao neko sklonište jednog težaka. Ali Julija! Harry, zamislite sebi djevojku jedva od nekih sedamnaest godina, mala cvjetna lica, uzane grčke glave, okružene bujicom tamnosmeđe kose, očiju koje su bile kao ljubičaste česme strasti, usana poput ružinih latica. To je najnježnije biće što sam ga ikada u životu vidi. Vi ste mi jednom rekli da vas čežnja ne dira, ali da vam od ljepote, čiste ljepote, mogu na oči navrijeti suze. Velim vam, Harry, jedva što sam tu djevojku ugledao, padne pred mojim očima magla od suza. A njen glas - još nikada nisam čuo takva glasa. Najprije je bio sasvim tih, dubok i zvučan, te sam osjećao da svaki ton pojedince dira moje uho. Onda je bivao nešto glasniji; zvučao je kao frula ili kao udaljena oboa. Kod prizora u vrtu izbijala je iz toga glasa sva ona drhtava ekstaza koju čujemo prije izlaska sunca, kad slavuji pjevaju. Kasnije je bilo trenutaka u kojima je taj glas bio pun divlje strasti violine. Znate kako me jedan glas može uznemiriti. Vaš glas i glas Sybile Vane dvije su stvari kojih ne će nikada zaboraviti. Kad zatvorim svoje oči, čujem ih oba, ali ipak svaki drugačije zvuči. Ne znam koji glas da slijedim. A zašto da je ne ljubim. Harry, ja je ljubim. Ona mi je sve u mom životu. Večer za večeri idem gledati njenu igru. Jedne je večeri Rozalinda⁵⁰, druge opet Imogen⁵¹. Vidjeh je gdje umire u mraku jedne talijanske grobnice, sišući otrov s usana ljubavnikovih. Slijedio sam je kad je lutala Ardenskom šumom⁵², preobučena poput nježna dječaka u hlače, prsluk i vragoljastu kapu. Bila je mahnita, došla je do krivoga kralja, donoseći mu rutvice i gorkog bilja⁵³. Bila je nevina, a crne su ruke ljubomora krasile njenu poput vlati vitu šiju⁵⁴. Vidio sam je u svakoj dobi i u svakom odijelu. Žene obične nikada ne zabavljaju našu maštu. One su ograničene na svoj vijek. Nikakav ih sjaj ne preobražava. Njihove su duše isto tako poznate kao njihovi šeširi. A i u svako ih je doba moguće naći. Nikakva ih tajnovitost ne zastire. Ujutro se voze u Park, a poslije podne se razbrbljavaju uz čaj. Imaju stereotipni smiješak i otmjeno ponašanje. One su tako prozirne. Ali jedna glumica!

⁴⁸ Izmišljeni naslovi tipični za popularne i konvencionalne melodrame.

⁴⁹ *Les grand-pères ont toujours tort* (franc.) - u svakom slučaju, stari nikada nisu u pravu

⁵⁰ *Rozalinda* - lik iz Shakespeareove komedije *Kako vam drago*

⁵¹ *Imogen* - lik iz Shakespeareove tragedije (romanse) *Cymbeline*

⁵² U Ardenskoj šumi odvija se jedan prizor iz *Kako vam drago*

⁵³ Aluzija na Ofeliju iz Shakespeareovog *Hamleta*

⁵⁴ Aluzija na Dezdemonu iz Shakespeareovog *Oteloa*

Kako je sasvim drugačija jedna glumica! Harry! Zašto mi niste rekli da je jedino što je vrijedno života, jedna glumica!«

»Jer sam tolike od njih već ljubio, Doriane.«

»Oh da, strašne djevojke obojene kose i oličenih obraza.«

»Ne ružite obojene kose i oličene obraze. U tome katkad ima neki sasvim izvanredan čar«, reče Lord Henry.

»Htio bih da vam nisam ništa kazivao o Sibyl Vane.«

»Vi biste mi to ipak morali pripovijedati, Doriane. Za čitavoga svoga života pripovijedat ćete mi sve, što god budete činili.«

»Da, Harry, to mislim i ja. Moram vam sve pripovijedati. Vi imate nada mnom neku sasvim čudnovatu moć. Kad bih ikada počinio kakav zločin, došao bih i ispovjedio bih ga vama. Vi biste me razumjeli.«

»Ljudi kao što ste vi - obijesni sunčani traci života - ne čine zločina, Doriane. Ali uza sve to sam vam zahvalan za kompliment. A sada mi kažite - podajte mi šibice, kao dobar dječak, hvala, - kakvi su uopće vaši odnosi prema Sibyl Vane?«

Dorian Gray skoči na noge i reče ražarenih obraza i sjajnih očiju. »Harry! Sibyl je sveta!«

»Samo svete su stvari vrijedne da ih se dotaknemo, Doriane«, reče Lord Henry uz neki čudni prizvuk tuge u svome glasu. »Ali zašto se uznamirujete? Uvjeren sam da će ona jednoga dana biti vaša. Kada ljubimo, onda počinjemo uvijek najprije s obmanjivanjem samoga sebe, a svršavamo uvijek s obmanjivanjem drugih. To je ono što svijet naziva romanom. Ta vi je, mislim, već dobro poznajete?«

»Zacijelo je poznajem. Prve večeri koje sam bio u glumištu, dođe poslije predstave onaj gadni stari Žid u moju ložu i ponudi se da će me odvesti na pozornicu da me njoj prikaže. Bio sam bijesan i rekao sam mu da je Julija već mnogo stotima godina mrtva, a njeno tijelo da leži u mramornoj jednoj grobnici u Veroni. Sudeći po njegovom smušenom i prestrašenom pogledu, mislim da sam na nj učinio dojam kao da sam pio nešto previše šampanjca.«

»To me čudi.«

»Onda me upita pišem li za koje novine. Ja mu odgovorim da nisam nikada čitao nikakve novine. Činilo se da je bio uvelike razočaran jer mi se povjerio da su se svi dramski kritičari urotili protiv njega, a da se ipak svaki pojedini od njih ne da podmićivati.«

»Ne bih se začudio da on zbilja ima pravo. Ali sudeći po njihovoј vanjštini, čini se da većina njih ne će biti previše skupa.«

»Da, ali činio se da je uvjeren u to da njegova sredstva nisu dovoljna«, smijao se Dorian. »Međutim su se u glumištu utrnjivala svijetla, a ja sam morao poći. Morao bih bio još pokušati jednu smotku koju je on napadno preporučivao. Ali ja sam otklonio. Druge sam večeri dakako opet bio ondje. Kad me ugleda, pokloni se duboko me uvjeravajući u to da sam veoma darežljiv zaštitnik umjetnosti. Bio je vrlo nametljiv svat, ali je u njega bila jaka strast za Shakespearea. Jedanput mi je ponosnim pogledom pripovijedao da on svojih pet bankrota zahvaljuje samo 'Bardu', kako ga je nazivao. Činilo se kao da je on i to sebi uračunavao u zaslugu.«

»To je i bila zasluga, dragi moj Doriane - velika zasluga. Ponajviše ljudi bankrotira jer su se previše zapleli u prozu života. Velika je čast biti upropasti poezijom. Ali kad ste prvi put govorili sa Sibylom Vane?«

»Treće večeri igrala je Rozalindu. Nisam se mogao svladati da ne pođem na pozornicu. Dobacio sam joj nekoliko ruža, a ona me bila pogledala; ili sam sebi bar umišljao da je

tako. Stari Žid je bio nepopustljiv. Činilo se da je bio tvrdo odlučio da me povede iza pozornice, tako da sam poslije pristao. Bilo je čudno što je nisam htio upoznati, nije li tako?«

»Ne; ne mislim.«

»A zašto ne, dragi moj Harry?«

»To ču vam drugi puta kazati. Sada želim čuti nešto o djevojci.«

»Sibyl? Oh, bila je tako plaha i tako nježna. Ima u njoj nešto djetinjasto. Njene su se oči rastvorile od izvanredna čuđenja kad sam joj pripovijedao o tome što mislim o njenoj glumi, a ona, kako se činilo, nije sebi bila svjesna svoje snage. Mislim da smo oboje bili očito uzbudjeni. Stari Žid je stajao i cerio se na vratima zaprašene garderobe, dok smo se nas dvoje gledali kao djeca. On je jednako ostajao kod toga da me zove 'Mylord'⁵⁵, a ja sam opet Sibylu uvjeravao da ja to nikako nisam. Ona mi je sasvim prostodušno kazivala: Vi ste prije neki kraljević. Moram vas zvati divotnjim kraljevićem.«

»Doista, Doriane, miss Sibyl se razumije u komplimente.«

»Ne razumijete je, Harry. Ona me nije drugačije shvaćala nego kao jednu osobu iz koje glume. Ona ne pozna života. Živi kod svoje majke, kod uvele, umorne žene koja je prve večeri, ogrnuta nekim čudnim plaštem, igrala Lady Capulet⁵⁶, a čini se da je vidjela i bolje dane.«

»Poznajem to. To me čini potištenim«, mrmljao je Lord Henry, promatrujući svoje prstene.

»Žid mi je htio pripovijedati tu pripovijest, ali mu rekoh da me to ne zanima.«

»Sasvim ste pravo uradili. Tragedije tuđih ljudi uvjek su strašno svakidašnje.«

»Sibyl je jedino biće za koje se zanimam. Što me se tiče odakle je ona? Od svoje male glave pa do svojih malih nožica, ona je apsolutno božanska. Svaku večer za čitavoga svoga života ići ču onamo da bih je gledao, a svake je večeri ona krasnija.«

»To je, mislim, također i uzrok tomu što više nikada sa mnom ne večerate. Pomišljaš sam već da doživljavate nekakav čudnovat roman. I zbilja je tako; ali to nije ono što sam ja iščekivao.«

»Moj dragi Harry, mi smo svaki dan zajedno kod ručka ili večere, a osim toga sam više puta s vama bio i u Operi«, reče Dorian, rastvorivši od čuđenja svoje modre oči. »Ali vi uvjek dolazite strašno kasno.«

»Doista, ali ja ipak ne mogu, a da ne vidim Sibylu kad glumi«, povičе on, »pa bio to samo jedan jedini čin. Ja pogibam za njenom prisutnošću; a kad se sjetim njene divne duše koja je duboko sakrivena u njenom viljevskom tijelu, onda osjećam neko poštovanje.«

»Hoćete li večeras sa mnom večerati, Doriane, možete li?«

On strese svojom glavom. »Večeras je ona Imogen«, odgovori on, »a sutra će biti Julija.«

»A kad je ona Sibyla Vane?«

»Nikad.«

»Čestitam vam.«

»Kako ste vi grozni! Ona sjedinjuje u sebi sve velike svjetske heroine. Ona je više nego individualnost. Smijete se, ali velim vam, ona je genij. Ljubim je, a i ona mora ljubiti me-

⁵⁵ mylord - milostivi gospodine; titula engleskih lordova, grofova, barona i dr.

⁵⁶ Lady Capulet - Julijina majka iz *Romea i Julije*

ne. Vi, koji poznajete sve životne tajne, recite mi, kako da očaram Sibylu Vane, da me i ona opet ljubi! Hoću u Romea potaknuti ljubomoru. Hoću da svi mrtvi ljubavnici ovoga svijeta začuju naš smijeh i da se ražale. Hoću da zadah naše strasti oživi njihov prah do svijesti, da u njihovu pepelu pobudi bol. Bože moj, kako je obožavam!« Govoreći, hodao je po sobi. Na njegovim je obrazima plamlio neki hektični žar. Bio je strašno uzbudjen.

Lord Henry ga je promatrao s nekim suptilnim osjećajem radosti. Kako se sada razlikovalo od onoga plahog, bojažljivog dječaka s kojim se bio susreo u Hallwardovu ateljeu! Njegovo se biće rascvalo kao ruža, zaodjenuvši se cvjetovima grimizne boje. Iz svoga tajnog zakloništa izvila se njegova Duša, a Žudnja joj je pošla putem ususret.

»A što mislite činiti?« upita napoljetku Lord Henry.

»Hoću da vi i Basil jedne večeri pođete sa mnom i da je vidite kad glumi. Za uspjeh me nije ni najmanje strah. Vi ćete zacijelo priznati njezin genij. Onda je moramo izbaviti iz židovih ruku. Obećala mu se odsada za tri godine i osam mjeseci. Morat ću mu, dakako, nešto platiti. Čim sve to bude uređeno, unajmit ću jedno glumište u West Endu da se ona ondje čestito prikaže. Ona će svijet isto tako zaluditi, kao što je zaludila i mene.«

»To ne će biti moguće, dragi moj dječače!«

»Da, ona će to učiniti. U nje nema samo umjetnosti, već i najnježnijeg osjećaja za umjetnost, jer u nje ima i osobnosti; a vi ste mi često kazivali da svijet pokreću osobnosti, a nikada principi.«

»Pa dobro, kad ćemo dakle poći?«

»Dajte da vidim. Danas je utorak. Pođimo sutra. Sutra će glumiti Juliju.«

»Sve je dakle u redu. U Bristolu u osam sati; a ja ću dovesti Basila.«

»Ne u osam, Harry, molim. U šest i po. Mi moramo ondje biti prije nego što se zavjesa digne. Vi je morate vidjeti u prvom činu, kad se sretne s Romeom.«

»U šest i po! Čudnog li doba! To je kao popodnevni čaj ili čitanje engleskih romana. Najranije oko sedme. Ni jedan džentlmen ne ruča prije sedme. Hoćete li do tada vidjeti Basila? Ili da mu ja pišem?«

»Mili Basil! Ja ga već tjedan dana nisam video. To je zapravo gadno od mene, budući da mi je poslao moju sliku u prekrasnu okviru što ga je sam nacrtao, pa iako sam nešto malo ljubomoran na sliku što je za čitav mjesec dana mlađa od mene, ipak moram priznati da me je očarala. Možda je bolje da mu vi pišete. Ne bih htio da ga sam vidim. On mi daje dobre savjete.«

Lord Henry se smijao. »Ljudi vrlo rado darivaju ono što najviše sami trebaju. Ja to nazivam dubinom podatnosti.«

»Oh, Basil je najbolji čovjek, ali mi se ipak čini da je nešto malo filistar. To sam otkrio otako poznajem vas, Harry...«

»Basil, dragi moj dječače, prenosi sve ono što ga očarava u svoju umjetnost. Stoga mu za njegov život nije preostalo ništa drugo nego njegove predrasude, njegova načela i njegov zdravi razum. Umjetnici, što ih ja poznajem, koji svojom osobnošću očaravaju, jesu loši umjetnici. Dobri umjetnici žive samo u onom što stvaraju, pa su stoga svojom osobnošću sasvim bez interesa. Velik pjesnik, uistinu velik pjesnik, od svih je bića najnepoetičniji. Ali neznatni su pjenici zato apsolutno čarobni. Čim su lošiji njihovi srokovi, tim su oni sami slikovitiji. Sama činjenica da je tko izdao svezak loših soneta čini ga neodoljivim. On živi onu poeziju koju nije mogao napisati. Oni drugi pišu onu poeziju koju se nisu usudili oživjeti.«

»Htio bih znati je li to uistinu tako, Harry?« reče Dorian Gray, stresajući na svoju džepnu maramu nešto parfema iz duge, zlatom obrubljene bočice što je bila na stolu. »To će tako biti, kad vi to velite. A sad moram poći. Imogen me čeka. Ne zaboravite na sutra. Zbogom.«

Kad je izašao iz sobe, spuste se teške vjeđe Lorda Henryja i on počne razmišljati. Zaciјelo ga je malo ljudi do sada tako zanimalo kao Dorian Gray, a ipak nije mladićev mahnito divljenje prema jednom drugom biću u njemu potaklo ni najmanji osjećaj nemira ili zavisti. Ono ga je previše veselilo. To ga je činilo još zanimljivijim za proučavanje. Ta on je bio uvijek zauzet za metode prirodne znanosti, ali mu se običajna materija te znanosti činila trivijalnom i neznatnom. I tako je on počeo sam sebe vivisecirati⁵⁷, a naposljetu je vivisecirao i druge. Ljudski život prikazao mu se jednim što je bilo vrijedno istraživanja. U usporedbi s njim, sve je drugo bilo bez ikakve vrijednosti. Dakako, kad bi tko promatrao život u čudnovatom trganju u kojem se mijesala radost s bolom, ne bi smio pred svojim licem imati staklenu krinku i spriječiti sumporne pare da mu ne zbune mozak i ne smute maštu gadnjim grdosijama i nakaznim sanjama. Bilo je tako finih otrova da si se morao od njih razboljeti ako si htio upoznati njihove posljedice. Bilo je tako čudnovatih bolesti da si ih morao pretrpjeti ako si htio upoznati njihovo biće. A ipak, koliku bi onda nagradu primio! Kako krasan bi se onda svijet ukazao! Dokučiti čudnovato ukočenu logiku strasti i uzbuđen šaren život intelekta - pripaziti gdje se ovo dvoje sastaje, gdje se rastaje, u kojoj se točki sjedinjuje, a u kojoj se točki opet rastavlja - kolike li slasti u tome! Što je bilo do onoga što se stavljalo na kocku? Ni za koji osjećaj nije ni najviša cijena previsoka.

Bio je u sebi svjestan - a od te se pomisli radosno zasjaju njegove kao ahat smeđe oči - da je i od nekih određenih njegovih riječi, melodičkih riječi izrečenih nekim muzikalnim izrazom, duša Dorianu Graya bila upravljena na tu bijelu djevojku i da se ona pred njom iz poštovanja bila sagnula, a velikim je dijelom mladić bio njegov stvor. On je učinio da je prerano dozrio. To bijaše nešto. Obični su ljudi čekali dok bi im život raskrio svoje tajne, ali malo njima izabranima objavili bi se misteriji života prije nego što se koprena razgrnula. Katkad bi to bio učinak umjetnosti, a osobito literature, koja se neposredno bavila strastima i intelektom. Ali katkad bi na to mjesto stala jedna komplikirana osobnost i preuzeila bi tu zadaću umjetnosti, ta bila je sama o sebi sasvim tako umjetničko djelo, jer i život ima svoje savršene umjetnine, isto kao što ih ima poezija, ili skulptura, ili slikarstvo.

Da, mladić je prije vremena dozrio. On je još za proljeća brao svoju žetvu. U njemu je još strujala krv i strast mladosti, dok je već sam o sebi bio svjestan. Bilo ga je dražesno promatrati. Sa svojim divnim licem i sa svojom divnom dušom bio je biće komu se sve čudiло. Što je bilo do toga, kako će sve to svršiti, ili kako će sve to morati svršiti. Bio je kao jedna od onih gracioznih pojava iz kojih sve prpoši ili iz koje glume, čije se radosti čine da su tako udaljene od nas, ali koje svojim bolovima potiču u nama smisao za ljepotu, a čije su rane kao rumene ruže.

Duša i tijelo, tijelo i duša - kako je to bilo misteriozno! U duši ima animalizma, a u tijelu ima trenutaka spiritualnosti. Osjetila se mogu oplemeniti, a duh se može poniziti. Tko bi mogao reći gdje prestaju tjelesni nagoni, a gdje počinju psihički? Kako su površne bile samovoljne definicije običajnih psihologa! A ipak, kako se teško bilo odlučiti među zahjevima različitih škola! Je li duša sjena što prebiva u kući grijeha? Ili je tijelo uistinu u

⁵⁷ vivisecirati - rezati živ organizam, vršiti operaciju na živoj životinji u svrhu proučavanja funkcija organizma

duši, kako je mislio Giordano Bruno?⁵⁸ Razlučivanje duha od materije je tajna, sjedinjenje duha s materijom je isto takva tajna.

Počeo je razmišljati, bismo li mi ikada mogli psihologiju stvoriti tako apsolutnom znanosću da bi nam se moglo otkriti i najsitnije životno vrelo. Kako je sada, mi uvijek krivo razumijevamo sebe same, a rijetko razumijevamo druge. Iskustvo nema nikakve praktične vrijednosti. To je tek naziv što ga čovjek podaje svojim zabludama. Moralisti su ga redovito smatrali nekom vrstom opomene, tražili su za nj neku određenu etičku moć u formi karaktera, slavili su ga kao nešto što nas uči, što trebamo slijediti, te nam pokazuje čega se trebamo kloniti. Ali u iskustvu nema nikakve pokretne snage. Ono je isto tako malo aktivjan uzrok kao i savjest sama. Sve što ono istinu pokazuje jest to da će naša budućnost biti isto takva kao što je bila naša prošlost i da ćemo grijeh što smo ga jedanput počinili, i to s gnušanjem, činiti često, i to s veseljem.

Bilo mu je jasno da je eksperimentalna metoda jedina metoda uz pomoć koje se moglo doći do bilo kakve znanstvene analize strasti; zacijelo je i Dorian Gray bio subjekt kao stvoren za nj, a činilo se da obećava bogate i plodne rezultate. Njegova nenadana mahnička ljubav prema Sibyl Vane bila je psihološki fenomen od širokog interesa. Bez sumnje da je kod toga i radoznalost bila od velika značenja, radoznalost i čežnja za novim iskustvima; ali to nije bila jednostavna već zbilja previše komplikirana strast. Što je u njoj bilo sasvim čistih osjetilnih mladenačkih poriva, to je djelovanjem mašte bilo pretvoreno, promijenjeno u nešto, što se dječaku samomu prikazivalo sasvim udaljeno od osjetila, te je upravo stoga bilo veoma pogibeljno. To su bile upravo one strasti koje nas same u pogledu svoga izvora dovode u zabludu te tim više nama ne gospodare. Najslabiji su naši porivi oni o čijoj smo naravi sami svjesni. Često se događa da smo mislili eksperimentirati na drugima, a uistinu smo eksperimentirali na sebi samima.

Dok je Lord Henry još razmišljao o tim stvarima, začuje se kucanje na vratima, a njegov sluga uđe i opomenu ga da je vrijeme za to da se obuće za večeru. Ustane i pogleda dolje na ulicu. Od zapada su se sunčanoga gornji prozori suprotnih kuća zarudjeli grimiznim zlatom. Stakla su se žarila kao plohe usijane kovine. Nebo je bilo kao uvela ruža. Sjeti se svoga prijatelja i njegova mladoga, žarom osvijetljenoga života i bio je radoznao kako će sve to svršiti.

Kad se pola sata poslije ponoći vraćao kući, ležala je na stolu u predvorju brzojavka. Otvori je i vidi da je od Dorianu Graya. Javlja mu da se zaručio sa Sibyl Vane.

⁵⁸ Giordano Bruno (1548-1600) - talijanski renesansni filozof panteist i pjesnik; spaljen na lomači kao heretik

GLAVA V.

»Majko, majko, ja sam tako sretna«, šaptala je djevojka, sakrivajući svoje lice u krilo umorne uvele žene koja je leđima okrenuta prema oštom, nametnom svjetlu sjedila u naslonjaču, što je bio dio pokućstva njene mračne sobe. »Ja sam tako sretna!« ponovi ona, »i vi morate biti sretni!«

Mrs. Vane se uz nemiri i položi svoje tanke, kao vizmut bijele ruke na glavu svoje kćeri. »Sretna!« zajeca ona. »Ja sam samo onda sretna, Sibyl, kad te vidim kako glumiš. Ne smiješ ni na što misliti nego na svoju glumu. Mr. Isaacs je bio vrlo dobar prema nama, a mi mu dugujemo novaca.«

Djevojka digne pogled i napući se. »Novaca, majko?« poviše ona, što nas se tiču novci? Ljubav je više nego novac.«

»Mr. Isaacs dao nam je predujam od pedeset funti da bismo platile naše dugove i kupile Jamesu pristojnu opremu. To ne smiješ zaboraviti, Sibyl. Pedeset funti je velika svota. Mr. Isaacs je bio vrlo čestit.«

»On nije džentlmen, majko, i ja mrzim onaj način na koji on govori sa mnom«, reče djevojka, ustane i pođe prema prozoru.

»Ne znam kako bismo mi bez njega mogli živjeti«, odgovori jecajući stara žena.

Sibyl Vane digne ponosno svoju glavu i nasmije se. »Mi ga više ne trebamo, majko. Divotni kraljević upravlja sada našim životom.« Onda ona zamukne. Neki žar uzbuni njenu krv, a lica joj se tamno zarude. Brzo dahtanje rastvori ružine latice njenih usana. One zadrhće. Neki žarki vihor strasti prostruji njome i uzbuni nježne nabore njenog ruha. »Ja ga ljubim«, reče ona mirno.

»Ludo dijete! Ludo dijete!« bila je papagajska fraza koju ona primi kao odgovor. Kretnje krivuljastih, krivim draguljima urešenih prstiju činile su te riječi još grotesknijima.

Djevojka se opet smijala. U njenu glasu bila je neka radost kao ona što je imaju ptice u kavezu. Njezine su oči uhvatile melodiju i ponavljale su je u svome sjaju: onda bi se za čas zaklopile, kao od želje da sačuvaju svoju tajnu. Kad bi se opet otvorile, bila je na njima kao neka sanjiva magla.

S istrošenog sjedala javljala joj se tankousna mudrost, upravljujući je k razboru, dajući joj dobre nauke iz one kukavne knjige kojoj je njen autor dao ime zdravog razuma. Ona toga nije slušala. Bila je slobodna u tamnici svoje strasti. Njezin je kraljević, divotni kraljević, bio kod nje. Zazvala je Sjećanje da joj ga prikaže. Odaslala je svoju dušu da ga potraži, a ova ga je dovela sa sobom. Njegov je cjelov opet gorio na njenim usnama. Njene su vjeđe bile tople od njegova daha.

Onda promijeni Mudrost svoju metodu govoreći o propitivanju i istraživanju. Taj mladi čovjek mogao je biti bogat. Ako je tako, onda treba misliti na ženidbu. O njezino se uho razbijalo valovlje svjetske lukavosti. Strijele preprednosti zujale su oko nje. Vidjela je kako su se tanke usne kretale i ona se smijala.

Najednom osjeti potrebu da prozbori. Duboka ju je šutnja uz nemiravalala. »Majko, majko«, reče, »zašto me on toliko ljubi? Ja znam zašto ga ja ljubim. Ljubim ga jer je on onakav kakva Ljubav sama treba biti. Ali što on vidi na meni? Ja ga nisam dostoјna. A ipak -

zašto je tako, ne znam reći - iako osjećam da sam toliko duboko ispod njega, ipak se ne osjećam neznačnom. Osjećam da sam ponosna, strašno ponosna. Majko, jeste li i vi ljubili moga oca tako kao što ja ljubim čudesnoga kraljevića?«

Stara žena problijedi pod grubim bjelilom što je pokrivalo njezinu lice, a suhe joj usne zadrhće od grčevitog bola. Sibyl potrči do nje, obujmi svojim rukama njezin vrat i poljubi je. »Oprostite mi, majko. Znam da vas boli kad vas tko sjeti oca. Ali to vas samo zato tako boli jer ste ga toliko ljubili. Ne budite tako tužni. Danas sam tako sretna kao što ste vi bili prije dvadeset godina. Ah! Dajte da budem dovjeka sretna!«

»Dijete moje, ti si još premlada da bi ozbiljno mislila na ljubav. A onda, što ti znaš o tom mladom čovjeku? Ne znaš ni za njegovo ime. Čitava je ta stvar vrlo neprilična, sad kada James odlazi u Australiju i kada ja moram na toliko toga misliti. Moram ti reći da si mogla imati nešto više obzira. Ali ipak, kako sam prije rekla, ako je bogat...«

»Ah! majko, majko, dajte da budem sretna!«

Mrs. Vane je promotri i obujmi je jednom od onih lažnih teatralnih kretnji koje glumcima tako često postaju drugom prirodnom. U tom se trenutku otvore vrata, a u sobu stupa mladi čovjek opore, rude kose. Bio je dežmekasta⁵⁹ uzrasta, ruke i noge su mu bile velike i u kretnjama nekako nespretnе. Nije bio tako nježan kao njegova sestra. Uska rodbinska veza koja ih je vezala, teško se mogla naslućivati. Mrs. Vane upravi svoje oči na nj, a njezin se osmijeh još poveća. U svojoj svijesti uzdigne ona svoga sina do časne javnosti. Bila je uvjerenja da će *tableau* biti zanimljiv.

»Sibyl, mislim da bi mogla neke od svojih cijelova sačuvati i za me«, reče mladić uz neko dobroćudno gundjanje.

»Ah! Jim, ta ti uopće ne voliš cijelova«, reče ona. »Ti si gadan, star medvjed«. I ona potrči kroz sobu i počne ga milovati.

James Vane zagleda se nekom milinom u lice svoje sestre. »Htio bih da pođeš sa mnjom u šetnju, Sibyl. Ne mislim da ću taj strašni London ikada opet vidjeti. A i nije mi ni stalo do toga.«

»Sine moj, ne govori tako strašne stvari«, promrmlja Mrs. Vane, s uzdahom uzimajući jedno blistavo glumačko odijelo te ga počne popravljati. Osjećala je neko malo razočaranje jer se ni on nije pridružio grupi. To bi toliko povećalo teatralni i pitoreskni dojam situacije.

»Zašto ne, majko? Tako i mislim.«

»To me boli, sine moj. Uzdam se da ćeš se s izobiljem vratiti iz Australije. Naslućujem da u kolonijama uopće nema društva, ili bar onoga što se naziva društvom; ako budeš dakle ondje imao sreće, morat ćeš se vratiti i nastaniti u Londonu.«

»Društvo!« promrmlja mladić »Ne ću da čujem ni riječi o tom. Htio bih tek steći nešto novaca pa da tebe i Sibyl riješim glumišta. Ja ga mrzim.«

»Oh, Jim!« reče Sibyl uza smijeh, »to nije lijepo od tebe! Ali hoćeš li zbilja poći sa mnjom u šetnju? To će biti lijepo! Bojala sam se već da ćeš poći do kojega od svojih prijatelja da mu kažeš zbogom - do Tom Hardya koji ti je dao onu gadnu lulu, ili do Ned Langtona koji ti se ruga jer iz nje pušiš. Vrlo je lijepo od tebe što mi prikazuješ svoje posljednje popodne. Kamo ćemo poći? Pođimo u Park.«

»Za to sam previše otrcan«, odgovori on ljutito. »Samo otmjeni ljudi idu u Park.«

»Budalaštine, Jim«, šapne ona, milujući njegov rukav.

⁵⁹ dežmekast - koji je mekane građe, koji nije mišićav, mekan, debeljuškast

Oklijevao je jedan tren. »Pa dobro«, reče napisljetu, »ali ne kasni dugo s odijevanjem.« Ona propleše kroz vrata. Dok je bježala van, čulo se kako pjevuši. Njene su male nožice tapkale.

On prođe sobom dva do tri puta. Onda se okrene prema šutljivoj prikazi u stolcu. »Majko, jesu li moje stvari spremne?« upita on.

»Sve je u redu, James«, odgovori ona, upravljujući pogled na svoj posao. Već nekoliko mjeseci osjećala je ona neki neugodan osjećaj kad bi se našla nasamo sa svojim oporim, ozbilnjim sinom. Njena plitka, skrovita narav uznenirila bi se od njegovih požudnih pogleda. Pitala se je li on štogod sumnjao. Šutnja, budući da on nije više ništa primijetio, postade joj nesnošljivom. Ona počne jadikovati. Žene brane sebe napadanjem, isto tako kao što upravo onda napadaju kad se iznenada i neočekivano predaju. »Nadam se, James, da ćeš biti zadovoljan sa svojim pomorskim životom.«, reče ona. »Sjećaj se uvijek toga da si ga sam odabral. Mogao si doći i u jednu odvjetničku pisarnicu. Odvjetničko se zvanje uvelike cijeni, a na ladanju pozivaju ih u najbolje obitelji.«

»Mrzim pisarice i mrzim pisare«, odgovori on. »Ali imate sasvim pravo. Ja sam sebi svoj život sam odabral. Sve što hoću reći jest, čuvajte mi Sibyl. Nju ne smije zadesiti nikakva nevolja. Majko, morate bdjeti nad njom.«

»James, ti zbilja sasvim čudno sa mnjom govorиш. Ta ja i onako nad njom bdijem.«

»Čujem da neki džentlmen dolazi svake večeri u glumište, da ide za pozornicu i da s njom govorи. Je li to istina? Što je s tim?«

»James, ti govorиш o stvarima koje ne razumiješ. U našem se zvanju priviknusmo primati mnogo vrlo ugodne pažnje. Sama sam primala u prijašnje vrijeme mnogo cvijeća. To je bilo onda, kada su ljudi još imali razumijevanja za glumu. Što se tiče Sibyl, to ja u ovaj tren ne mogu znati je li njen nagnuće ozbiljno ili nije. Ali, opet, nema sumnje da je onaj mladi čovjek o kojem je riječ, savršen džentlmen. Prema meni je uvijek vrlo pristojan. Osim toga, čini se da je i bogat, a cvijeće što ga šalje tako je lijepo.«

»Ali vi mu uza sve to ne znate ime«, reče mladić oštro.

»Ne znamo«, odgovori njegova majka, uz neki blagi izraz na svome licu. »Svoga nam pravoga imena još nije odao. Mislim da je to vrlo romantično od njega. On je po svoj principi aristokrat.«

James Vane ugrize se za usne. »Čuvaj mi Sibyl, majko«, poviše on, »bdij nad njom.«

»Sine moj, ti me zaista veoma vrijedjaš. Sibyl mi je uvijek bila na osobitoj brizi. Ali dakako, ako je džentlmen; imućan, nema razloga da ona ne stupi s njim u vezu. On je zacijelo aristokrat. Moram reći da bar izgleda kao aristokrat. To bi za Sibyl bila sjajna ženidba. Oni bi bili prekrasan par. Njegova je ljepota zbilja sasvim izvanredna; svatko joj se divi.«

Mladić je mrmljao nešto za se i bубnjao svojim oporim prstima po prozorskem staklu. Upravo se bio okrenuo da nešto kaže, kad se vrata otvore i Sibyl dotrči.

»Kako ste vas dvoje ozbiljni!« poviše ona. »Što se dogodilo?«

»Ništa«, odgovori on. »Mislim da katkad moramo biti ozbiljni. Zbogom, majko, hoću jesti oko pete ure. Sve je spremljeno osim košulja, vi se dakle ne trebate uzneniravati.«

»Zbogom, sine moj«, odgovori ona uz neki prisiljeno uzvišeni poklon.

Ona se strašno ljutila radi tona koji je on poprimio prema njoj, a i bojala se radi nečega što je bilo u njegovu pogledu.

»Poljubi me, majko«, reče djevojka. Njene se cvjetne usne dotaknu uvelog lica i zagriju njegovu studen.

»Dijete moje! Dijete moje!« reče Mrs. Vane, gledajući prema stropu kao da traži neku imaginarnu galeriju.

»Dođi, Sibyl«, reče nestrpljivo njen brat. On je mrzio majčinu afektaciju.

Oni izađu na blistavo vjetrom uzbuđeno sunčano svjetlo i šetaše prema pustoj Euston Road⁶⁰. Prolaznici bi začuđeno gledali mrgodnog, nezgrapnog momka s oporim, loše krojenim odijelom, koji je išao u društvu tako dražesne, nježne djevojke. Bio je kao prosti vrtlar što je nosio ružu.

Jim namršti pokatkad čelo kad bi opazio oštiri pogled kojega stranca. U njega je bila ona nevoljkost biti promatran, što je genijalni ljudi tek kasno u životu počinju osjećati, a koja obične ljude nikada ne ostavlja. Sibyl pak sebi nije bila svjesna onoga dojma što ga je činila. Njezina je ljubav drhtala u smijehu na njezinim usnama. Mislila je na svoga čudnovatoga kraljevića i da uzmogne u sve to vrijeme što bolje na nj misliti, nije govorila o njemu, već bi preko reda čavrljala o brodu na kojem će Jim otploviti, o zlatu koje će on zacijelo naći, o divnoj baštinici koje će život on spasiti od strašnih, u crvene košulje odjevenih pustahija⁶¹. Jer ona nije htjela da on ostane mornar, ili nadglednik tovara, ili ono što je već htio postati. Oh ne! Život je mornarski previše strašan. Pomislite samo, ugnječen u strašnu lađu, kad mukli, grbavi valovi nastoje da prodrnu unutra, a crni vjetar hoće skršiti jarbole i rastrgati jedra u duge, pljuskave krpe! On neka ostavi u Melbourneu lađu, neka pristojno kapetanu kaže zbogom i neka smjesta podje na zlatne poljane. Još prije no što bi prošla nedjelja dana, naići će on na veliki grumen suha zlata, najveći grumen što je ikada bio otkriven, otpremiće ga do obale na kolima čuvanim od šest okonjenih čuvara. Pustahije će tri puta na njih navaliti i bit će suzbijeni uz grozni pokolj. Ili, ne. On neka uopće ne podje na zlatne poljane. To su strašne krajine gdje se ljudi opijaju i jedan drugoga po krčmama ubijaju, a usto i grozno kunu. Neka postane dobroćudan stočar, a jedne večeri, kad bude jahao kući, sastat će lijepu baštinicu koju će upravo na paripu⁶² ugrabiti jedan razbojnik. On će za njim i oslobodit će je. Zaciјelo će se ona smjesta u njega zaljubiti, a on u nju, oženit će se njome, doći će kući i živjet će s njom u prekrasnoj kući u Londonu. Da, uistinu su ga čekali divni doživljaji. Ali i on mora biti vrlo dobar, ne smije pustiti da ikada prevre njegova vruća krv, ne smije uludo potratiti novce. Ona je tek godinu dana starija od njega, ali toliko bolje poznaje život. On joj dakle sigurno treba svakom poštom pisati, a treba se i pomoliti svake večeri prije nego što podje spavati. Ta Bog je tako dobar i zaciјelo će bdjeti nad njim. I ona će se za nj moliti, a za nekoliko godina vratit će se on kući bogat i sretan.

Mladić ju je zlovoljan slušao i nije odgovarao. Bio je gotovo bolestan što je morao otići.

Ali nije ga to jedino činilo mračnim i mrgodnim. Koliko god je bio neiskusan, ipak je imao razvijen snažan osjećaj za pogibeljni položaj u kojemu se nalazila Sibyl. Taj mladi dandy koji joj je udvarao, nije dao naslućivati ni na što dobro. Bio je otmjen čovjek, a zato ga je i mrzio, mrzio ga od onoga čudnog instinkta rase, komu se ne bi mogao naći uzrok, ali koji je baš radi toga još jače vladao njime. On je u sebi bio svjestan površnosti i taštine majčina bića i u tom je nazrijevao nedoglednu pogibao za Sibyl i njenu sreću. Djeca počinju ljubiti svoje roditelje kad odrastu, prosuđuju ih; katkad im i oprastaјu.

Njegova majka! U njegovoj je duši bila neka želja da je nešto upita, nešto o čemu je već nekoliko mjeseci šutljivo premišljao. Sasvim slučajna riječ što ju je čuo u glumištu, neki

⁶⁰ Euston Road - siromašna ulica u sjevernom Londonu

⁶¹ pustahija - hajduk, razbojnik

⁶² parip - jahači konj

šapnuti podrugljivi podsmijeh koji je dopro do njegova uha kad je jedne večeri čekao za vratima od glumišta, riješio je u njemu bujicu groznih misli. On se toga sjećao kao da je to bio udar bićem po njegovu licu. Njegove se vjeđe stegnu u klinastu brazdu, a od nekog grčevitog bola ugrize se u donju usnicu.

»Jim, ti ne čuješ ni jedne moje riječi«, reče Sibyl, »a ja kujem krasne osnove za tvoju budućnost. Ta kaži nešto.«

»A što hoćeš da kažem?«

»Oh! da ćeš ostati dobar dječak, i da nas ne ćeš zaboraviti«, odgovori ona, i nasmiješi mu se.

On slegne ramenima. »Puno je vjerojatnije da ćeš ti mene zaboraviti nego ja tebe, Sibyl.«

Ona porumeni. »Kako to misliš, Jim«, upita ona.

»Čujem da imaš novog prijatelja. Tko je on? Zašto mi nisi ništa o njemu pripovijedala? On ne misli s tobom poštено.«

»Umukni, Jim!« poviše ona. »Ti ne smiješ reći ništa protiv njega. Ja ga ljubim.«

»Kako, a ti mu ne znaš niti ime«, odgovori mladić. »Tko je on? Ja imam prava to saznati.«

»On se zove Divotni kraljević. Ime ti se valjda ne mili. Oh! Ti ludi dječače! Ti ga ne bi smio nikada zaboraviti. Da ga samo jedanput vidiš, pričinio bi ti se on najljepšim bićem na svijetu. Jednog ćeš ga dana ugledati, kad se vratiš kući iz Australije. Ti ćeš ga toliko zavoljeti. Svatko ga voli, i ja ga... ljubim. Htjela bih da dođeš večeras u glumište. I on će onamo doći, a ja će glumiti Juliju. Oh! I kako će je glumiti! Pomisli, Jim, ljubiti i glumiti Juliju! Znajući da on predstavlja mnom sjedi! Igrati samo za nj! Bojim se da će preplašiti čitavu družbu, preplašiti ili je očarati. Ljubiti znači nadmašiti sam sebe. Ubogi ružni Mr. Isaacs dovikivat će svojim pustahijama u baru da sam 'genij'. On im je o meni propovijedao kao o dogmi; večeras će me on navijestiti kao objavljenje. Ja to osjećam. A to sve je on, samo on, divotni kraljević, moj krasni ljubavnik, moj bog gracija. Ali ja sam uboga pokraj njega. Uboga? Pa što zato? Kad uboštvo ulegne na vrata, onda ode ljubav kroz prozore. Tačke stare rečenice treba promijeniti. Izrečene su zimi, a sad je ljeto; za me proljeće, mislim, pravo cvjetno kolo na modrom nebu.«

»On je otmjen gospodin«, reče mladić mrko.

»Kraljević!« poviše ona melodiozno. »Što ćeš više?«

»On će te pokoriti.«

»Strepim od pomisli da budem slobodna.«

»Trebaš ga se čuvati.«

»Njega vidjeti znači obožavati ga, njega poznavati znači povjeriti mu se.«

»Sibyl, on te je zaludio.«

Ona se nasmije i uhvati ga za ruku. »Dragi moj stari Jim, ti govoriš kao da ti je sto godina. Jedanput ćeš i ti sam ljubiti, onda ćeš znati što je to. Ne gledaj tako mrko. Ti bi trebao biti veselo kod pomisliš da me unatoč tvoga odlaska ostavljaš sretniju nego što sam bila ikada prije. Život je do sada za nas oboje bio težak, strasno težak i nevoljan. Ali sada će to biti drugačije. Ti polaziš u novi svijet, a i ja sam našla novi svijet. Evo dvaju sjedala; daj da sjednemo i promatramo otmjene ljude što prolaze.«

Sjednu usred jedne hrpe gledatelja. Nasadi tulipana s onu stranu kolnika žarili su se kao dva trzava plamenita prstena. Bijela prašina, drhtava oblačina praha od perunike, visjela je o vrućemu zraku. Žarko šareni suncobrani plesali su i ronili poput ogromnih leptira.

Ona je puštala da njen brat govori o sebi, o svojim nadama, o svojim namjerama. Govorio je polagano i naporno. Izmjenjivali su riječi jednako kao igrači kod igre karata. Sibyl se osjećala potištenom. Nije mogla ispovjediti svoju radost. Neki laki smiješak koji je kružio oko mrkih usana bilo je jedino što joj je vraćalo kao jeka. Poslije nekog vremena ona sasvim umukne. Najednom ona opazi sjaj zlaćane kose i osmijeh usana, a u otvorenim kolima proveze se Dorian Gray s dvjema gospođama.

Ona skoči na noge. »To je on!« poviče ona.

»Tko?« upita Jim Vane.

»Divotni kraljević«, odgovori ona, gledajući za kolima.

On skoči i uhvati je oporo za ruku. »Pokaži mi ga. Koji je? Pokaži mi ga. Ja ga moram vidjeti!« vikao je on, ali se u tom času proveze četveropreg vojvode od Berwicka, a kad je pogled bio opet slobodan, bila su kola već ostavila Park.

»Nema ga«, promrmlja Sibyl žalosno. »Htjela bih da si ga video.«

»I ja bih to želio, jer kako sigurno je Bog na nebesima, ako ti učini štogod nažao, ubit će ga.«

Ona ga pogleda i zgrozi se. On je ponavljao svoje riječi. Sjecale su zrak poput bodeža. Uokolo su ih ljudi počeli promatrati. Jedna gospođa koja je blizu bila počne hihotati.

»Podi odavde, Jim, podi odavde«, šaptala je ona. On je slijepo išao za njom, kad je prolazila kroz mnoštvo ljudi. Veselio se da je to bio rekao.

Kad su došli do Ahilova kipa⁶³, okrene se ona. U njenim je očima bilo samilosti koja se na njenim usnama prometne u smiješak. Ona strese glavom prema njemu. »Ti si lud, Jim, sasvim lud; zločudan dječak i ništa drugo. Kako možeš govoriti tako strašne stvari? Ti ni ne znaš o čemu govorиш. Ti si samo ljubomoran i mrzovoljan. Ah! Kako bih željela da se zaljubiš. Ljubav čini ljudi dobrima, a ono što si ti rekao bilo je zlo.«

»Meni je šesnaest godina«, odgovori on, »i znam što činim. Majka ti ne može pomoći. Ona ne zna pripaziti na tebe. I sada bih htio da ne moram uopće poći u Australiju. Imam jaku želju da napustim čitavu stvar. I učinio bih to da već nisam potpisao ugovor.«

»Oh, ne budi tako ozbiljan, Jim. Ti si kao jedan od junaka u onim glupim melodramama u kojima je majka tako rado glumila. Ja se ne ču s tobom prepirati. Vidjela sam ga, i oh! Vidjeti ga savršena je sreća. Ne prepirimo se. Znam da ti ne češ onomu koga ja ljubim ništa nažao učiniti, nije li tako?«

»Zacijelo ne ču dok god ga ti ljubiš«, odgovori on zlovoljno.

»Ja ču ga uvijek ljubiti!« poviče ona.

»A on?«

»I on, uvijek!«

»Tim bolje za nj.«

Ona se zgrozi i udalji od njega. Ali onda se nasmije i položi ruke na njegovo rame. Ta bio je još potpuno dijete.

Kod Mramornoga svoda popnu se u jedan omnibus⁶⁴ koji ih odveze sve do njihovoga ubogoga stana u Euston Road. Bilo je poslije pete ure, a Sibyl je morala prije predstave leći neko vrijeme. Jim je želio da tako bude. Rekao je da mu je milije oprostiti se s njom

⁶³ Veliki bronzani Ahilov kip u Hyde Parku u Londonu.

⁶⁴ omnibus (lat.) - kola za više putnika, nalik današnjem autobusu

kad majke ne bude u blizini. Ona bi iz toga zacijelo učinila scenu, a on je mrzio takve scene.

U Sibylinoj se sobi oproste. U mladićevu je srcu bilo ljubomora i divlje, ubojničke mržnje prema strancu koji se, kako mu se činilo, utisnuo među njih dvoje. Pa ipak, kad je ona svojim rukama obujmila njegov vrat i kad su njezini prsti milovali njegovu kosu, umekša se on i poljubi je usrdnom nježnošću. Kad je silazio bile su njegove oči pune suza. Njegova ga je majka čekala dolje. Kad je ušao, promrmlja ona nešto o njegovoj netočnosti. On ne odgovori, nego sjedne da bi pojeo mršavi ručak. Muhe su zujale uokolo stola i vruldale po zamrljanom stolnjaku. Kroz buku omnibusa i klepetanje kola na ulici, mogao je čuti tutnjavački glas koji mu je otimao jedan za drugim od onih trenutaka koji su mu još preostali.

Poslije nekog vremena odgurne svoj pladanj i podboči glavu rukama. Osjećao je da ima pravo sve saznati. Trebala mu je se sve to već prije reći, ako je bilo onako kako je očekivao. Majka ga je promatrala sa strahom kao da ju je pritisnula kao olovo teška mora. S njezinim su usana riječi mehanički kapale. Svojim je prstima gnječila razderanu čipkastu maramu. Kad je ura odbila petu, ustane on i pođe prema vratima. Onda se okrene i pogleda je. Njihovi se pogledi sastanu. U njezinim je očima opazio usrdnu molbu za samlost. To ga silno razljuti.

»Majko, htio bih vas nešto pitati«, reče on. Njezin je pogled bludio po sobi. Ona ne odgovori. »Kažite mi istinu. Imam pravo da je saznam. Jeste li bili oženjeni s mojim ocem?«

Ona duboko uzdahne. To je bio uzdah olakšanja. Strašni čas, čas koji ju je mučio noć i dan, tjedne i mjesece, napoljetku je došao, a ona ipak nije osjećala nikakvog straha. Da, to je za nju bilo čak nekakvo razočaranje. To vulgarno izravno pitanje tražilo je i izravan odgovor. Situacija nije bila postepeno pripravljana. Bila je surova. Podsjećala ju je na loš pokus.

»Nisam«, odgovori ona, čudeći se oporoj jednostavnosti života.

»Onda je moj otac bio lopov!« poviče mladić i stisne svoje šake.

Ona strese glavom. »Znam da nije bio slobodan. Mi smo jedno drugo silno ljubili. Da on još živi, skrbio bi se za nas. Ne govoriti protiv njega, sine moj. Bio je tvoj otac i otmjen čovjek. Imao je visokih veza.«

S njegovih se usana otkine kletva. »Ne bojim se za sebe samoga«, poviče on, »ali ne dajte da Sibyl... Onaj koji je ljubi otmjen je gospodin, nije li tako, ili barem kaže? Ima zacijelo i visokih veza?«

Začas osjeti žena gadan osjećaj poniranja. Njezina glava klone. Drhtavim rukama otre ona svoje oči. »Sibyl ima i majku«, šapne ona. »Ja je nisam imala.«

Mladić je bio ganut. On pođe do nje, nagne se k njoj i poljubi je. »Žao mi je što sam pitači za oca vama nanio bol«, reče on, »ali nisam mogao drugačije. Sad moram poći. Zbogom. Ne zaboravite da vam je od sada samo jedno dijete na brizi i, vjerujte mi, ako taj čovjek mojoj sestri učini štogod nažao, saznat ću tko je, poći ću za njim i ubit ću ga kao psa. Kunem vam se.«

Ta pretjerana i luda zakletva, strastvene kretnje koje su je popratile, mahnite melodramatične riječi, učinile su da joj se život prikazao nešto življim. Ova joj je atmosfera bila značajna. Ona je slobodnije disala, a prvi put poslije mnogo mjeseci opet se uistinu divila svojim sinu. Htjela je da se ta scena nastavi na istom stupnju uzbudjenosti, ali on je brzo prekinuo. Kovčevi su se morali iznijeti, a pokrivači pregledati. Kućni je sluga zaposlen bježao unutra i van. Onda se morala s kirijašem odrediti cijena. Tako je taj tren bio izgubljen vulgarnim detaljima. I uz neki ponovljeni osjećaj razočaranja mahala je ona čipkastom

maramom kroz prozor, kad joj se sin odvezao. Bila je uvjerena da se jedna zgodna prilika uludo potratila. Tješila se tim što je Sibyl kazivala kako će njezin život biti osamljen otako joj je ostalo na brizi samo jedno dijete. Sjećala se ove fraze. Bila joj se svidjela. O njegovoj zakletvi nije ni riječi kazivala. Ta je bila izražena tako živo i dramatično. Osjećala je da će joj se jednoga dana smijati.

GLAVA VI.

»Zacijelo ste već čuli za novost, Basile?« reče Lord Henry one večeri kad je Hallward studio u malu privatnu odaju u Bristolu, gdje je bila pripravljena večera za trojicu.

»Nisam, Harry«, odgovori umjetnik, dajući šešir i kaput uslužnom konobaru. »Što je? Nadam se da to valjda nije u vezi s politikom? To me ne zanima. U Donjoj kući jedva ima jedna osoba koja bi zavrijedila da se naslika; iako bi za mnoge od njih bilo dobro da se nešto firnisiraju.«

»Dorian Gray se zaručio«, reče Lord Henry, govoreći i gledajući na nj.

Hallward se zgrozi i namršti čelo. »Dorian zaručen« poviše on. »Nije moguće!«

»To je potpuna istina.«

»S kim?«

»S nekom mladom glumicom.«

»Ne mogu vjerovati. Dorian je previše osjetljiv.«

»Dragi moj Basile, Dorian je previše pametan, a da ne počini ovdje ondje kakvu glupost.«

»Ali ženidba, Hanry, valjda nije nešto što bi se moglo ovdje ondje učiniti.«

»Osim u Americi«, odgovori Lord Henry nehajno. »Ali, ta ja nisam rekao da se on oženio. Rekao sam da se zaručio. To je velika razlika. Ja se dobro sjećam da sam oženjen, ali ne sjećam se da sam ikada bio zaručen.«

»Ali pomislite na Dorianov rod, njegov položaj, njegovo bogatstvo. Bilo bi sasvim besmisleno da se oženi djevojkom iz nižega staleža.«

»To mu recite, Basile, samo ako želite da se on tom djevojkom doista oženi. On će to onda sigurno učiniti. Ako koji muž počini savršenu glupost, onda je čini uvijek iz najplemenitijih motiva.«

»Nadam se da je djevojka dobra, Harry. Ne bih htio vidjeti Dorianu vezana uz bilo kakvo prosto biće koje bi ponižavalo njegovu prirodu, a upropastilo njegov intelekt.«

»Oh, ona je bolja nego dobra - ona je lijepa«, promrmlja Lord Henry, srčući iz čaše pelinkovca s gorkim narančama. »Dorian veli da je lijepa; a u takvim se stvarima on vrlo rijetko vara. Slika na kojoj ste ga naslikali, pooštira je njegov sud o tjelesnoj pojavi drugih ljudi. Ona je dakle imala među ostalima i taj sjajni uspjeh. Mi ćemo je večeras vidjeti, ako dječak ne zaboravi naš dogovor.«

»Je li to vaša zbilja?«

»Potpuna zbilja, Basile... Bio bih nesretan kad bih znao da ću ikada biti više ozbiljan nego što sam u ovome trenu.«

»Ali odobravate li vi to, Harry?« upita slikar šećući po sobi i grizući se za usnu. »Nije moguće da biste to mogli odobravati. To je tek luda opsjena.«

»Ja nikada ništa niti odobravam, niti prekoravam. To donosi sa sobom sasvim glup stav prema životu. Mi smo poslani u svijet kako bismo isticali svoje moralne predrasude. Ja nikada ne marim za to što govorim sav svijet i nikada ne presuđujem ono što čine dražesni ljudi. Ako me koja osobnost očara, onda je svaki izražajni oblik što ga ta osobnost sebi

odabere za me apsolutan užitak. Dorian Gray se zaljubio u lijepu djevojku koja igra Juliju i obećava joj ženidbu. Zašto ne? Da se oženi Mesalinom⁶⁵ ne bi mogao zato biti manje zanimljiv. Znate da nisam zagovornik braka. Uistinu je loša strana braka ta što on čini čovjeka nesebičnim. A nesebični su ljudi bezbojni. Gube svoju individualnost. Ali ipak, ima nekih određenih temperamenata koji u braku postaju zamršenijima. Oni sačuvaju svoj vlastiti egoizam i dodaju mu još nekoliko drugih jastva. Tako su prisiljeni živjeti više nego jedan život. U njih je dakle savršeniji organizam, a moje je mišljenje da je usavršavanje organizma svrha našega života. Osim toga, svako je iskustvo od vrijednosti i što god bi se moglo reći protiv braka, on je na svaki način iskustvo. Nadam se da će Dorian Gray tu djevojku uzeti za ženu, da će je šest mjeseci strastveno ljubiti i da će ga onda na jednom jedna druga začarati. To bi bio prekrasan studij.«

»Harry, od svega toga nije ni jedna riječ vaša zbilja; to i sami dobro znate. Kad bi život Dorianana Graya bio uništen, nitko ne bi od toga teže trpio nego vi sami. Vi ste mnogo bolji nego što se sami kazujete.«

Lord Henry se smijao. »Uzrok što mi tako dobro o drugima mislimo naprosto je taj što se sami sebe bojimo. Osnova optimizma je čista bojazan. Mislimo da smo plemeniti jer vjerujemo da naš susjed ima onakvih vrlina koje bi možda za nas bile korisne. Hvalimo bankara da bismo prekoračili svoj konto, nalazimo dobre strane u razbojnika nadajući se da će poštедjeti naše džepove. Ja vjerujem svaku riječ što sam je rekao. Optimizam sasvim mrzim. A što se tiče uništenoga života, to nije nijedan život uništen koji nije spriječen u svome razvoju. Hoćete li upropastiti jedno biće, onda ga samo pokušajte poboljšati. A brak, taj je zacijelo glup, ali među mužem i ženom ima drugih i mnogo zanimljivijih veza. Dakako da će ja prije takve preporučiti. U njih je taj čar da su otmjene. Ali eto Dorianana. On će vam kazati više nego što ja mogu.«

»Moj dragi Harry, moj dragi Basile, vi mi obojica morate čestitati!« reče mladić, skinuvši svoj večernji ogrtić s atlasom postavljenim krilima i stresajući svakom od svojih prijatelja ruku. »Još nikada nisam bio tako sretan. Dakako da je sve to došlo tako naglo: ali svi uistinu krasni doživljaji dolaze tako. A ipak mi se čini da sam za čitavoga svoga života iščekivao samo taj jedini.« Od uzrujanosti i radosti bio je rumen i osobito krasan.

»Nadam se, Doriane, da ćete biti uvijek uistinu sretni«, reče Hallward, »ali vam ne mogu oprostiti što mi svoje zaruke niste objavili prije. Henryja ste obavijestili.«

»A ja vam opet ne mogu oprostiti što tako kasno dolazite na večeru«, upadne Lord Henry, govoreći uza smijeh i stavljajući svoju ruku na mladićevo rame. »Dodata, dajte da sjednemo i vidimo što taj novi šef umije a poslije ćete nam pripovijedati kako se sve to dogodilo.«

»Tu se doista nema što pripovijedati«, reče Dorian kad su sjeli oko malog okruglog stola. »Što se dogodilo bilo je naprosto ovo. Kad sam vas, Harry, jučer navečer ostavio, prednjenuo sam se i pošao sam večerati u malu talijansku gostionicu u Rupert Street u koju ste me vi bili uveli, a oko osme ure pošao sam u glumište, Sibyl je glumila Rozalindu. Scena je dakako bila grozna, a Orlando⁶⁶ glup. Ali Sibyl! Da ste je vidjeli! Kad je došla u svom dječačkom odijelu bila je usavršeno krasna. Imala je kao mahovina zelen baršunast zobun sa cimetastim rukavima, tanke smeđe u križ gajtanjene hlače, gizdavu malu zelenu kapu sa sokolovim perom koje je bilo pričvršćeno jednim draguljem, i bila je ogrnuta plaštem koji je imao tamno crvenu postavu. Nikada mi se nije činila ljepšom. U nje je sva

⁶⁵ Mesalina - žena rimskog cara Klaudija na zlu glasu zbog razvratnosti; razvratnica općenito

⁶⁶ Orlando - lik iz Shakespearove komedije *Kako vam drago*

delikatna nježnost one male figurine iz Tanagre⁶⁷, što je u vašem ateljeu, Basile. Prame-novi njezine kose okruživali su njeno lice kao tamno lišće blijuđu ružu. A njena igra - da, vi ćete je večeras vidjeti. Rođena je umjetnica. Ja sam sasvim očaran sjedio u uprljanoj loži. Zaboravio sam da sam u Londonu i u devetnaestom vijeku. Bio sam sa svojom ljubavi u jednoj šumi, koje nitko još nikada nije bio vidio. Poslije predstave pošao sam do nje i razgovarao sam s njom. Kad smo jedno uz drugo sjedili, ukaže se najednom u njenim očima neki izraz koji nisam nikada prije bio vidio. Moje su se usne približile njezinima. Mi se poljubisemo. Ne mogu vam opisati što sam osjećao u onome trenu. Činilo mi se da se moj čitavi život suzio u jednu savršenu točku ružinog milja. Ona je sva drhtala i tresla se poput bijela sunovrata. Onda padne na koljena i cjlivaše moje ruke. Osjećam da vam svega toga ne bih smio kazivati, ali ne mogu drugačije. Svakako su naše zaruke duboka tajna. Ona o tom ni svojoj majci nije kazivala ništa. Ne znam što će moj skrbnik na to reći. Lord Radley će zacijelo bjesnjeti. Pa neka. Za godinu dana bit ću punoljetan, a onda mogu raditi što me volja. Nisam li pravo uradio, Basile, što sam svoju ljubav potražio u poeziji i što sam našao svoju ženu u Shakespeareovim glumama? Usne koje je Shakespeare naučio govoriti šapnule su svoju tajnu u moje uho. Rozalindine su me ruke zagrlile, a Julija je cjlivala moja usta.«

»Da, Doriane, mislim, da ste pravo uradili«, reče Hallward lagano.

»Jeste li je danas već vidjeli?« upita Lord Henry.

Dorian Gray strese svoju glavu. »Ostavio sam je u Ardenskoj šumi, a naći ću je opet u jednom vrtu u Veroni⁶⁸.«

Lord Henry zamišljen je srkao svoj šampanjac. »U kojem ste određenom trenu, Doriane, spomenuli riječ ženidba? A što vam je ona nato odgovorila? Možda ste sve to već sasvim zaboravili.«

»Dragi moj Harry, ja to nisam smatrao poslovnim dogовором, a i nisam joj stavio nikakve formalne ponude. Rekao sam joj da je ljubim, a ona je odgovorila da nije dostažna da postane mojom ženom. Nije dostažna! Čitav svijet mi nije ništa, ako ga usporedim s njom.«

»Žene su divno praktične«, promrmlja Lord Henry, »mnogo praktičnije nego što smo mi. U takvima situacijama mi često zaboravljamo kazati koju riječ o ženidbi, a one nas uvijek podsjećaju.«

Hallward stavi svoju ruku na njegovo rame. »Nemojte, Harry. Razljutili ste Dorianu. On nije kao što su drugi muževi. On ne bi nikada mogao koga unesrećiti. Njegovo biće je previše nježno za to.«

Lord Henry pogleda preko stola. Dorian se nikada ne ljuti na me«, odgovori on. »Postavio sam to pitanje iz najboljeg mogućeg razloga koji opravdava svako pitanje - iz obične radoznalosti. Moja je teorija da nam uvijek žene stavljuju ponudu, a nikada mi njima. Izuvezši, dakako, život srednjega staleža. Ali srednji stalež nije moderan.«

Dorian Gray se nasmiješi i strese glavom. »Vi ste nepopravljivi, Harry; ali to ne smeta. Nije moguće da se na vas naljutim. Kad budete vidjeli Sibyl Vane, osjetit ćete da bi onaj muž koji bi joj nanio kakvu nepravdu bio zvijer, bezosjećajna zvijer. Ne razumijem kako bi tko mogao pogrditi ono biće koje ljubi. Ja ljubim Sibyl Vane. Htio bih je postaviti na pijedestal od zlata, da se čitav svijet klanja onoj ženi koja je moja. Što je brak? Zavjet koji

⁶⁷ Tanagra - antički gradić u Beotiji u blizini Tebe i Atene, poznat po masovnoj proizvodnji figura od terakote

⁶⁸ U Veroni se odvija Shakespeareova tragedija *Romeo i Julija*

se ne može poreći. I vi se s toga rugate. Ah! Ne rugajte se. Ono što će kazati zavjet je koji se ne će moći poreći. Njezino me povjerenje čini vjernim, njezina me vjera čini dobrim. Kad sam kod nje, onda se kajem za sve ono što ste me vi učili. I onda postajem biće savsim različito od onoga kako me vi poznajete. Promijenjen sam, te sâm dodir njezine ruke čini da zaboravljam na vas i na sve vaše lažne, zamamne, otrovne, čarobne teorije.«

»A koje su to...?« upita Lord Henry, uzimajući nešto salate.

»Oh, vaše teorije o životu, vaše teorije o ljubavi, vaše teorije o uživanju. Uopće sve vaše teorije, Harry.«

»Uživanje je jedino vrijedno teorije«, odgovori on svojim laganim, melodioznim glasom.

»Ali bojim se da ta moja teorija nije moja svojina. Ona je svojina Prirode, a nije moja. Uživanje je pečat Prirode, znak njezina odobravanja. Kad smo sretni, onda smo uvijek dobri, ali kad smo dobri nismo uvijek sretni.«

»Ah! Što vi razumijete pod riječu dobar?« upita Basil Hallward.

»Da«, ponovi Dorian, naslonivši se udobno u svoje sjedalo i gledajući na Lorda Henryja preko teških pramena rujno usnatih irisa što su stajali usred stola, »što vi razumijevate pod dobar, Harry?«

»Biti dobar znači biti sam sa sobom u suglasju«, odvrati on, obuhvativši svojim blijedim, uzanim prstima vitku nožicu svoje čaše. »Nesuglasje je biti prinuđen živjeti u suglasju s drugima. Naš vlastiti život - to je najvažnije. Što se tiče života naših susjeda, ako tko hoće biti umišljeni momak ili puritanac, onda se može pred njima dičiti sa svojim moralnim načelima, ali oni sami nas se zapravo ništa ne tiču. Osim toga, individualizam ima doista viših ciljeva. Moderni se moral sastoji u tom da poprimamo nazore svoga doba. Moje je uvjerenje da je dokaz najvećeg nemoralja ako kulturni čovjek poprima nazore svoga doba.«

»Ali, Harry, ne plaća li onaj koji živi za sebe sama za to strašnu cijenu?« upita slikar.

»Da, mi dan danas svaku stvar preskupo plaćamo. Gotovo bih povjerovao da prava tragedija ubogara leži u tom što oni sebi samima ne mogu pružati ništa drugo nego pregaranje. Krasni su grijesi, kao uopće sve krasne stvari, privilegij bogatih ljudi.«

»Zato se treba plaćati drugim načinom, a ne novcem.«

»A koji je to drugi način, Basile?«

»Oh! Mislim grižnjom savjesti, bolovima, ... ukratko, svjesnim osjećajem poniženja.«

Lord Henry sažme ramenima. »Dragi moj druže, sredovječna umjetnost je čarobna, ali sredovječni osjećaji nisu suvremeni. Možda bi se tek u pjesničkim djelima mogli upotrijebiti. Ali jedine su stvari koje se u pjesništvu mogu upotrijebiti one koje su u zbilji postale neupotrebljive. Vjerujte mi, nijedan se civilizirani čovjek ne kaje za iskušano uživanje, a nijedan neciviliziran čovjek ne će nikada znati što je uživanje.«

»Ja znam što je uživanje«, reče Dorian Gray. »Nekoga obožavati.«

»To je svakako bolje nego biti obožavan«, odgovori on, igrajući se s voćem. Neugodno je biti obožavan. Žene postupaju s nama jednako kao čovječanstvo sa svojim bogovima. One nas obožavaju i uvijek nas muče da učinimo štogod za njih.«

»Radije bih rekao da su nam one sve ono što od nas za se traže, već prije darovale«, promrmlja mladić ozbiljno. »One u našim bićima rađaju ljubav. One imaju prava da je od nas ištu natrag.«

»To je istina, Doriane«, potvrdi Hallward.

»Ništa nije nikada istina«, reče Lord Henry.

»Ali to jest«, prekine ga Dorian. »Morate priznati, Harry, da žene darivaju muževima čisto zlato svoga života.«

»Možda«, uzdahne on, »ali neminovno ga one opet natrag traže promijenjeno u sitne novce. To je kod toga neugodno. Žene, kako jednom reče neki duhoviti Francuz, potiču u nama želju da stvorimo slavna djela, a sprečavaju nas uvijek da ih izvršimo.«

»Harry, vi ste strašni! Ne znam zašto mi se toliko milite.«

»Ja ču vam se uvijek militi, Doriane«, odvrati on. »Hoćete li kave, prijatelji? - Konobaru, donesite kavu i fine-champagne⁶⁹ i nekoliko cigareta. Ne, ne donesite cigareta; imam ih sam. Basile, ne mogu vam dopustiti da pušite cigaru. Morate uzeti cigaretu. Cigaretu je savršen tip savršena užitka. Ona je ekskvizitna, a ostavlja nas nezasićenima. Što bismo još više mogli poželjeti? Da, Doriane, bit ćete uvijek ljubazan prema meni. U meni nalazite sve one grijehе koje nikada niste imali dosta odvažnosti počiniti.«

»Kakove besmislice govorite, Harry!« povičе mladić, paleći cigaretu na usijanom srebenom zmaju što ga je konobar postavio na stol. »Dajte da pođemo u glumište. Kad Sibyl stupi na pozornicu imat ćete nov ideal u svom životu. Ona će vam i objaviti nešto što još nikada niste upoznali.«

»Ja sam sve upoznao«, reče Lord Henry uz neki umorni pogled, »ali sam uvijek pripravan osjetiti kakvu novu emociju. Nu, ipak se bojam, barem za se, da ih više nema. Možda će me vaša divna djevojka potresti ljubim glumljenje. Ono je toliko više zbiljsko, nego život sam. Dajte da pođemo. Doriane, vi ćete ići sa mnom. Vrlo žalim, Basile, ali u mojem broughamu⁷⁰ ima samo mjesta za dvojicu. Morate za nama u jednom hansomu⁷¹.«

Oni ustaju, obuku ogrtače i stojeći ispiju kavu. Slikar je bio šutljiv i zamišljen. Bila ga je pritisnula neka nujnost. Bio je nesretan kad je pomisljao na taj brak, a ipak mu se činilo da je to mnogo bolje nego mnoge druge stvari koje su se mogle dogoditi. Poslije nekoliko trenutaka oni svi siđu. On se odvezao sam, kako je bilo dogovorenog, i gledao je u sjajne svjetiljke maloga broughama pred sobom. Obuze ga čudan osjećaj velika gubitka. Osjećao je da Dorian Gray ne će za nj biti nikada više ono što mu je nekada bio. Među njih je bio stupio život... Pred očima mu se smrači, a pune, blistave ulice iščezavale su pred njegovim pogledima. Kad su kola stala pred glumištem, činilo mu se da je mnogo godina stariji.

⁶⁹ *fine-champagne* - vrsta konjaka

⁷⁰ *brougham* (engl.) - vrsta zatvorene kočije

⁷¹ *hansom* (engl.) - pokrivena kočija sa dva kotača

GLAVA VII.

Iz nekog je razloga one večeri kazalište bilo prepuno, a pretili je Žid, koji ih je dočekao na vratima, sjao od uha do uha nekim uljenim, drhtavim smijehom. On ih doprati do njihove lože nekom pompoznom poniznošću, pletući svoje masne draguljima urešene ruke i vičući iz svega glasa. Dorianu Grayu bio je odvratan više nego ikada. Osjećao je da je došao vidjeti Mirandu⁷², a dočekao ga je Caliban. Ali se on svidje Lordu Henryju. Barem je on tako tvrdio, ostajući kod toga da se s njim rukuje i uvjeravajući ga da se ponosi s čovjekom koji je otkrio jedan pravi genij i koji je radi jednog pjesnika bankrotirao. Hallward se sam zabavljao promatrajući lica u parketu. Vrućina je bila strašna i nesnošljiva, a ogromni se svijećnjak žario kao velika đurđica s laticama od žute vatre. Mladi ljudi na galeriji svukli su svoje kapute i prsluke i objesili ih preko ograde. Oni su razgovarali jedan s drugim preko kazališta, dijeleći naranče sa šarenim djevojkama što su uz njih sjedile. Neke su se žene dolje u parketu grohotom smijale. Njihovi su glasovi bili strašno oštiri i neskladni. Sa bara se čulo puckanje čepova.

»Čudno mjesto za otkriće svoga božanstva!« reče Lord Henry.

»Da!« odgovori Dorian Gray. »Ovdje sam je otkrio, a ona je božanska nad svim živim bićima. Kad ona bude glumila, zaboravit ćete sve drugo. Ovi se prosti, surovi ljudi, sa svojim oporim licima i sa svojim brutalnim kretnjama sasvim izmjenjuju, kad ona stupa na pozornicu. Oni je šutljivo promatraju. Oni plaču, oni se smiju, sve po njezinoj volji. Ona čini da oni odvraćaju kao violina. Ona ih oplemenjuje, a mi osjećamo da su i oni od istog mesa i od iste krvi kao i mi sami.«

»Od istog mesa i od iste krvi kao mi sami! Oh, nadam se da nije tako!« usprotivi se Lord Henry, promatrajući svojim dalekozorom ljude na galeriji.

»Ne slušajte ga, Doriane«, reče slikar. »Razumijem što vi mislite i vjerujem u tu djevojku. Ona koju vi ljubite mora da je divna, a djevojka koja budi onaj dojam što ste ga vi opisali mora da je nježna i plemenita. Oplemenjivati svoje doba vrijedno je nastojanje. Ako ova djevojka može udahnuti dušu onima koji su dosada živjeli bez nje, ako ona može potaknuti smisao za ljepotu u ljudima kojima je život bio prljav i gadan, ako ih ona može odvratiti od njihove sebičnosti i ako učini da im navru na oči suze za bolove koji nisu njihovi, onda je ona vrijedna čitavog vašeg obožavanja, vrijedna je da je obožava čitav svijet. Učinili ste sasvim pravo. Najprije nisam tako mislio, ali sada to priznajem. Bogovi su stvorili za vas Sibyl Vane. Bez nje biste vi bili nepotpuni.«

»Hvala, Basile«, odgovori Dorian Gray, stišćući njegovu ruku. »Znao sam da ćete me razumjeti. Harry je tako ciničan, on me prestravljuje. Ali eto orkestra. Taj je strašan, ali traje samo pet časaka. Onda se diže zavjesa, a vi ćete vidjeti djevojku kojoj hoću prikazati čitav svoj život, kojoj sam podao sve ono što je u meni dobro.«

Četvrt sata kasnije stupi uz sasvim izvanrednu buku odobravanja na pozornicu Sibyl Vane. Da, ona je bila zacijelo prekrasna - jedno od najdražesnijih bića, što ih je ikada viđao, kazivao je sebi Lord Henry. Bilo je nešto od bića košutina u njezinoj plahoј dražesti i

⁷² Miranda - lik iz Shakespeareove Oluje

u njezinim preplašenim očima. Neka se nježna rumen, slična sjeni ružinoj u srebrenu zrkalu, ukaže na njezinu licu kad je pogledala u prenapunjenu i oduševljenu kuću. Stupi nekoliko koraka unatrag, a njene usne kao da su zadrhtale. Basil Hallward skoči na noge i počne pljeskati. Nepomično, kao u snu, sjedio je Dorian Gray, gledajući u nju. Lord Henry zurio je kroz svoja stakla, mrmljajući: »Divotno! Divotno!«

Scena se odigravala u predvorju Capuletove kuće, a Romeo je u svom pokorničkom odi-jelu ulazio sa Merkucijem i sa svojim ostalim prijateljima. Prema svom najboljem znanju odsvira glazba nekoliko taktova, a ples započne. Usred hrpe nespretnih, otrcanih gluma-ca, kretala se Sibyl Vane kao biće iz jednog boljeg svijeta. Dok je plesala, lebdjelo je njezi-no tijelo kao cvijet što plovi po vodama. Crte su njezina vrata bile crte bijelog ljljana. Njezine su ruke bile kao od hladne viljevine.

A ipak je bila čudnovato nepomična. Nije kazivala ni jednoga znaka radosti dok su njene oči bile upravljenе na Romea. Ono malo rijeci što ih je govorila:

Nij' ruka, dobri pokloniče, kriva
Za ovaj pozdrav pobožan i blag,
Ta rukujuć se poklonik cjaliva,
A taj je poklon, vjeruj, srcu drag.

s onim kratkim dijalogom iza toga, izrekla je sasvim prisiljeno. Njezin glas bio je izvan-redan, ali u pogledu zvuka sasvim neispravan. Njegova je boja bila kriva. Oduzimao je stihovima sav život. Činio je strast lažnom.

Dorian Gray problijedi promatrajući je. Bio je smeten i zabrinut. Nijedan od njegovih pri-jatelja ne usudi se da mu štogod kaže. Ona im se pričinila sasvim nesposobna. Bili su uis-tinu strašno razočarani.

Ali oni su znali da je veliki trenutak za svaku Juliju prizor na balkonu u drugom činu. Ovaj su prizor dakle očekivali. Ako je bude i onda izdala snaga, onda više nije bilo nade. Bila je dražesna kad je stupila na mjesecinu. To nije mogao nitko poreći. Ali je prisiljenost njezine igre bila nesnosna, postajući sve gorom. Njezine su kretnje bivale strašno nepri-rodne. Pretjerivala je svaku riječ koju je trebala reći. Prekrasne stihove:

Na mome licu стоји krinka ноћи
Da ноћи није, стидљивим би Ѷаром
Све моје младо осуло се личе
Zbog ријечи, што си мало прије чуо.

deklamirala je ona brižljivom točnošću jedne djevojčice koja je učila kod kojeg lošeg učitelja govorenja. Kad se nagnula nad balkon došavši do onih divnih stihova:

Koliko sam sretna,
Taj savez ноћи не чини се zgodan -
Prenaglo дође, iznenada дође -
Kô s neba blijesak, koji će ti minut
Pre nego rekneš »bljesnu«. Laku ноћ,
Miljeniče moj. Nek mili lahor vjetra

U cvijet promijeni ljubavi nam pupolj
Dok opet dođeš!

govorila je te riječi kao da u njih nema za nju nikakva smisla. To nije bila uzrujanost. Previše, tako udaljena od svake uzrujanosti, činilo se kao da je sa sobom sasvim zadowoljna. Bilo je to naprosto jadno umijeće. Bio je potpun neuspjeh.

Pače i prosti, neodgojeni slušatelji u parketu i na galeriji izgubiše napisljeku svako zanimanje za predstavu. Oni se uzvрpolje i počnu glasno razgovarati i psikati. Ravnatelj Žid, koji je stajao odostraga na balkonu, lupaše nogama i proklinjaše. Jedino mirno biće bila je djevojka sama.

Kad drugi čin svrši počne buka i psikanje, a Lord Henry se digne sa svoga sjedala i obuče svoj ogrtač. »Ona je uistinu prekrasna, Doriane«, reče on, »ali ona ne zna glumiti. Pođimo.«

»Ja hoću ostati do kraja«, odgovori mladić, nekim oporim, gorkim glasom. »Neiskazano žalim, Harry, što sam ja kriv da ste izgubili jednu večer. Molim vas obojicu za oproštenje.«

»Dragi moj Doriane, mislim da je Miss Vane bolesna«, prekine ga Hallward. »Doći ćemo opet jedne druge večeri.«

»Žalio bih sâm da je bolesna«, odgovori on. »Ali mi se čini da je bez osjećaja i hladna. Sasvim se je promijenila. Jučer navečer bila je velika umjetnica. Večeras je tek obična, prosječna glumica.«

»Doriane, ne zborite tako o biću koje ljubite. Ljubav je nešto mnogo divnije nego Umjetnost.«

»I jedno i drugo su tek forme imitacije«, primijeti Lord Henry. »Ali pođimo, Doriane, vi ne smijete dulje ovdje ostati. Nije dobro za ljudski moral gledati lošu glumu. Uostalom, ne vjerujem da ćete dopustiti da vaša žena glumi. Što je dakle do toga stalo što ona tumači Juliju kao drvena lutka? Ona je zbilja dražesna, pa ako isto tako malo zna o životu kao o svojoj igri, onda će to biti divno iskustvo. Samo su dvije vrste ljudi koji nas uistinu zatravljuju - oni koji znaju apsolutno sve, i oni koji ne znaju apsolutno ništa. Za ime Božje, dragi moj dječače, ne budite tako tragični! Tajna da ostaneš uvijek mlad nije drugo nego kloniti se svake emocije koja bi nam mogla nauditi. Pođite s Basilom i sa mnom u klub. Pušit ćemo cigarete i pit ćemo u slavu ljepote Sibyl Vane. Ona je lijepa. Što biste još više mogli poželjeti?«

»Odlazite, Harry«, poviše mladić. »Želim biti sam. Basile, i vi morate poći. Ah, ne vidite li da mi se srce kida?« Vrele suze navru na njegove oči. Njegove usne zadrhće i, stisнуvši se u najdublji kutić lože, nasloni se na zid, sakrivši lice rukama.

»Pođimo, Basile«, reče Lord Henry nekom čudnom nježnošću u svome glasu; i obojica mladih ljudi izađu zajedno.

Nekoliko trenutaka kasnije zaplamte opet svjetla, a zavjesa se digne za treći čin. Dorian Gray se opet vrati na svoje sjedalo. Bio je blijed, ponosan i ravnodušan. Gluma se dalje vukla i činilo se kao da je beskrajna. Polovica slušača izađe van, tapkajući uza smijeh svojom teškom obućom. Čitava je stvar bila f i a s c o . Posljednji se čin odigrao ispred sasvim praznih klupa. Zavjesa padne uz hihotanje i žamor.

Čim je završilo, potrči Dorian Gray iza pozornice u garderobu. Djevojka je ondje stajala sama, a njezino lice imalo je izraz trijumfa. Njezine su oči svijetlike nekim osobitim pla-

menom. Oko nje je treptio neki sjaj. Njene su se otvorene usnice smiješile nekoj svojoj vlastitoj tajni.

Kad je ušao, pogleda ona na nj i obuze je osjećaj neke beskrajne slasti. »Kako loše sam večeras igrala, Doriane!« poviće ona.

»Strašno!« odgovori on, gledajući je prestravljeni - »strašno! To je bilo grozno! Jesi li bolesna? Ti niti ne slutiš kako je bilo. Ti niti ne slutiš kako sam ja trpio.«

Djevojka se smiješila.

»Doriane,« odgovori ona izgovarajući njegovo ime nekom dugom razvučenom melodijom u svom glasu, kao da je rumenim laticama njezinih usana slađe nego med. »Doriane, ti si morao shvatiti. Ali sada shvaćaš, nije li tako?«

»Što da shvatim?« upita on razljučen.

»Zašto sam večeras bila tako loša. Zašto ču uvijek biti loša. Zašto uopće ne ču nikada više dobro glumiti.«

On slegne ramenima. »Zacijelo si bolesna. Ako si bolesna, tada ne bi smjela glumiti. Činiš se smiješnom. Moji su se prijatelji dosađivali. I ja sam se dosađivao.«

»Doriane, Doriane,« odvrati ona, »prije nego što sam upoznala tebe, gluma je bila jedino zbiljsko u mome životu. Živjela sam samo u kazalištu. Mislila sam da je to sve zbilja. Jedne sam večeri bila Rozalinda, druge opet Porcija⁷³. Radost je Beatricina⁷⁴ bila moja radost, a bolovi su Kordelijini⁷⁵ bili isto tako i moji. Sve sam vjerovala. Obični ljudi što su glumili zajedno sa mnom pričinjali su mi se bogoliki. Naslikana je scena bila moj svijet. Nisam poznavala drugo nego sjene i smatrala sam ih zbiljom. Tada si došao ti, oh, divni moj ljubavniče! - i riješio si moju dušu njezina sužanjstva. Ti si me naučio što je uistinu zbilja. Večeras sam, prvi put u svome životu, upoznala ispraznost, lažljivost, glupost pustih dasaka na kojima sam uvijek glumila. Večeras sam, prvi put, bila sebi svjesna da je Romeo gadan, i star, i našminkan, da je mjesecina u vrtu lažna, da je scena jednostavna i da su riječi što sam ih trebala kazivati neistinite, da to nisu moje riječi, da to nisu one riječi što sam ih ja htjela reći. Ti si mi darovao nešto više, nešto što se u umjetnosti tek odsjejava. Ti si dao da sam upoznala što je uistinu ljubav. Moja ljubavi! Moja ljubavi! Divotni kraljeviću! Kraljeviću života! Ja sam se zasitila sjena. Ti si mi više nego što bi mi umjetnost ikada mogla biti. Što me se tiču lutke u bilo kakvoj glumi? Kad sam večeras nastupila, nisam mogla pojmiti kako se sve to od mene otkinulo. Mislila sam da ču biti prekrasna. A upoznala sam da ne vrijedim sasvim ništa. Najednom osvane pred mojom dušom što to sve treba značiti. Ta je spoznaja za me bila izvanredna. Čula sam psikanje, pa sam se smiješila. Što oni mogu znati o ljubavi kakva je naša? Odvedi me, Doriane, odvedi me sa sobom, negdje gdje bismo mogli biti sasvim sami. Mrzim kazalište. Mogla sam i prikazati strast koja u meni plamsa kao vatrica. Oh, Doriane, poimaš li sada što sve to znači? Sve kad bih to i mogla, ne bih se željela obeščastiti glumeći dok je u meni ta ljubav. Ti si učinio da sam progledala.«

On se baci na sofу i odvrati svoje lice. »Ti si ubila moju ljubav,« promrmlja on.

Ona ga začuđeno pogleda i nasmije se. On ne odgovori. Ona podje do njega i svojim malim prstima pogladi njegovu kosu. Ona klekne do njega i pritisne njegove ruke na svoje usne. On je odgurne i prođe ga neki drhtaj.

⁷³ Porcija - lik iz Shakespeareova *Mletačkog trgovca*

⁷⁴ Beatrica - lik iz Shakespeareove komedije *Mnogo vike ni za što*

⁷⁵ Kordelija - lik iz Shakespeareove tragedije *Kralj Lear*

Onda on skoči i pođe do vrata. »Da«, poviće on, »ti si ubila moju ljubav. Ti si poticala moju maštu. Sada ne potičeš ni moje radoznalosti. Ti naprosto više ne djeluješ. Ljubio sam te jer si bila divna, jer je u tebi bilo genija i intelekta, jer si ispunjala sanje velikih pjesnika i jer si podavala sjenama umjetnosti oblik i tijelo. Sve to si odbacila. Ti si isprazna i glupa. Bože moj, kako sam bio lud ljubeći tebe! Kako sam bio mahnit! Sada za me nisi više ništa. Ne ču te više nikada vidjeti. Ne ču više nikada na te misliti. Ne ču nikada više izustiti tvoga imena. Ti ne znaš što si mi bila, jednom. Bila, jednom... Oh, ne mogu na to misliti! Htio bih da te moje oči nisu nikada ugledale! Uništila si roman moga života. Kako malo možeš znati o ljubavi, kad veliš da ona krši tvoju umjetnost! Ta bez tvoje umjetnosti ti i nisi ništa. Htio sam te učiniti velikom, slavnom, uzvišenom. Svijet bi te bio obozavao, a ti bi bila nosila moje ime. A što si sada? Glumica trećega reda ljepušnjog lica.«

Djevojka problijedi i zadrhta. Ona zgrči svoje ruke, a njezin glas kao da je u grlu zapeo. »To nije tvoja zbilja, Doriane?« promrmlja ona. »Ti glumiš.«

»Glumim! To prepuštam tebi. Ta ti to tako dobro umiješ«, odgovori on gorko.

Ona se digne sa koljena i uz neki jadni izraz boli na svome licu pođe kroz sobu prema njemu. Položi svoju ruku na njegovo rame i pogleda mu u oči. On je odgurne natrag. »Ne dodiruj me!« poviće on.

Iz nje se vine dubok uzdah i ona se baci do njegovih nogu i ležaše ondje kao pogažen cvijet. »Doriane, Doriane, ne ostavljam me!« šaptaše ona. »Ja sam tako nesretna što nisam dobro glumila. Ja sam u sve ono vrijeme samo na te mislila. Ali ja ču opet pokušati, zaci-jelo, ja ču pokušati. Ljubav prema tebi tako me nenadano obuzela. Mislim da ne bih za nju nikada ni znala da me ti nisi poljubio, da mi nismo cijelivali jedno drugo. Cijelivaj me opet, ljubavniče moj. Ne odlazi od mene. Brate moj... Ne, nikada. On to nije tako mislio. On se samo našalio... Ali, oh! Hoćeš li mi igda oprostiti današnju večer? Ja ču tako marljivo raditi i popravit ču se. Ne budi tako okrutan sa mnom, koja te više ljubim nego išta drugo u svijetu. Napokon, ta jedan je jedini put što ti se nisam svijedala. Ali ti imaš sasvim pravo, Doriane. Ja bih više trebala nastojati biti umjetnica. To je bilo ludo od mene; a ipak nisam mogla drugačije. Oh, ne ostavljam me, ne ostavljam me.« Spopadne je neko grčevito plakanje koje ju svu potrese. Ona se šcućuri na tlu kao ranjena zvijer, a Dorian Gray gledaše na nju svojim divnim očima, dok su se njegove izdjeljane usnice napućile od izrazitog prezira. Uvijek ima nešto smiješno u osjećajima ljudi koje smo prestali ljubiti. Sibyl Vane pričinila mu se absurdno melodramatična. Njezine suze i njezini uzdisaji dosađivali su mu.

»Idem«, reče on naposljetku, svojim mirnim, jasnim glasom. »Ne bih te htio rastužiti, ali ne mogu te više vidjeti. Ti si me razočarala.«

Ona je tiho plakala i nije rekla ni riječi, ali je dopuzala bliže njemu. Njezine se male ruke slijepo ispruže i kao da su ga tražile. On se okreće i izađe iz sobe. Nekoliko trenutaka kasnije nije ga više bilo u kazalištu.

Nije ni sam znao kud je išao. Sjećao se da je išao slabo rasvijetljenim ulicama, da je prolazio pokraj kukavnih kuća i uskih tamno zasjenjenih svodova. Za njim su vikale žene oporih glasova i oštra smijeha. Pijanice su krunući teturale pokraj njega govoreći sami sa sobom poput orijaških majmuna. Vidio je grotesknu djecu zgrčenu po pragovima, čuo je gdje iz tamnih dvorišta odzvanja vika i kletva.

Kad je svitalo, nađe se blizu Covent Gardena⁷⁶. Tame je nestajalo i, iznenada zarudjevši

⁷⁶ Covent Garden - četvrt u West Endu u Londonu, u Wildeovo vrijeme glavna gradska tržnica; Royal Opera House koja se u njoj nalazi također se zove "Covent Garden"

slabim žarom, izboči se nebo u savršen biser. Ogromna kola sa drhtavim ljiljanima kotrljahu se lagano niz glatku, praznu ulicu. Zrak je bio težak od mirisa cvijeća, a ovo samo kao da je ublaživalo njegovu bol. On pođe na trg i gledaše kako su ljudi istovarivali svoja kola. Jedan mu čovjek u bijelu kaputu ponudi trešanja. Zahvali mu i začudi se što je ovaj odbio za njih plaću; onda počne rastreseno jesti. Bile su o ponoći ubrane, a svježina ih je mjesecjeva bila prožela. Dug niz dječaka donosio je košare pune prutastih tulipana, te žutih i rumenih ruža, prolazeći u redu ispred njega i krčeći sebi put između velikih put nefrita zelenih kupova povrća. Pod trijemovima, sa sivim od sunca poblijedjelim stupovljem, klatarila se rulja prljavih gologlavih djevojaka koje su čekale da završi dražba. Druge su se opet skupljale na trgu pred kavanskim vratima što su se neprestano otvarala i zatvarala. Teški tovarni konji klizali su se toptajući po oporoj kaldrmi stresajući svojim zvončićima i hamovima⁷⁷. Nekoliko je kirijaša ležalo spavajući na jednoj hrpi vreća. Sa svojim vratovima boje irisa i crvenim noškama tapkali su golubovi usred svega toga zobljući zrnašca.

Poslije nekog vremena dozove on jedan hansom i odveze se kući. Nekoliko trenutaka zasta na svome pragu i promotri uokolo tihi trg s bijelim zatvorenim prozorima i šarenim dućanima. Nebo je sada bilo kao čist opal, a krovovi kuća blještali su prema njemu poput srebra. Na suprotnoj se strani iz jednog dimnjaka dizao tanak pramen dima. Lepršao se poput ljubičaste vrpce prema sedefastom nebu.

U velikoj zlatnoj mletačkoj svjetiljci, plijenu iz jedne duždevske barke koja je visjela u velikom hrastovinom obijenom predvorju, gorjelo je tiho svjetlo u tri drhtava plamena: činilo se kao da su to tanke modre latice plamena, okružene bijelim žarom. On ih utrne i, bacivši šešir i ogrtač na stol, pođe kroz biblioteku do vrata svoje ložnice, velike osmokutne sobe u prizemlju, koju je u svom novorođenom osjećaju za raskoš upravo bio sam uredio, uresivši je s nekoliko čudnovatih sagova iz doba renesanse, koje je bio otkrio u jednom zaboravljenom kutu na tavanu u Selby Royal⁷⁸. Upravo kad je htio okrenuti kvaku, padne mu pogled na njegovu sliku koju je naslikao Basil Hallward. Začuđen se trgne natrag. Onda pođe prestravljeni lica u svoju sobu. Kad je htio izvaditi cvijet iz svoga zapučka, činilo se kao da oklijeva. Naposljetku se vrati, stane pred sliku i počne je ispitivati. U slabom, prigušenom svjetlu što je strujalo kroz kao skorup žute svilene zavjese, pričini mu se kao da se lice nešto malo promijenilo. Izraz je bio drugačiji. Mogao bi bio reći da je na usnama neka crta okrutnosti. To je zacijelo bilo čudno.

Okrene se, pođe do prozora i digne zavjese. Jasno danje svjetlo zastruji kroz sobu i rasljera fantastične sjene u sumračne kute gdje su dršćući zastali. Ali činilo se kao da je onaj čudni izraz što ga je bio otkrio na licu slike ostajao, štoviše, da se još i pojačao. Drhtava, žarko sunčano svjetlo pokazivaše mu crte okrutnosti uokolo usta tako jasno kao da se on sam gledao u zrcalu nakon što je počinio kakvu gadnu stvar.

Protrne i dohvati sa stola ovalno zrcalo okruženo iz bjelokosti izdjeljanim Kupidonima, jedan od mnogih darova Lorda Henryja, i pogleda naglo na njegovu glatku plohu. Ali nijedna takva crta nije unakazila njegove rumene usne. Što je to trebalo značiti?

Protare oči, dođe sasvim blizu ispred slike i promotri je opet. Nije mogao naći nikakvih znakova kakve promjene dok je gledao tvarnu sliku, a ipak se bez sumnje čitav izraz promijenio. On si to nije tek umisljao, stvar je bila strašno jasna.

⁷⁷ hâm - dio konjske opreme za uprezanje kola

⁷⁸ Dorianova seoska kuća.

Baci se u naslonjač i počne razmišljati. Najednom bljesnu u njegovoј svijesti one riječi što ih je rekao u ateljeu Basila Hallwarda onoga dana kad je slika bila dovršena. Da, on se sasvim jasno sjećao. Bio je izustio mahnitu želju da on sâm ostane mlad, a slika da stari; da njegova vlastita ljepota ostane nepomućena, a lice na platnu da iznakaze njegove strasti i njegovi grijesi; da naslikani lik poharaju bolovi i misli, a on sam da sačuva nježni zadah i ljupkost mlađenštva o kojemu je on sam sebi tek postao svjestan. Valjda se njegova želja nije ispunila? Ta to nije bilo moguće. Već je sama pomisao bila grdosna. Pa ipak, slika je eto ovdje pred njim stajala s onim izrazom okrutnosti oko usana.

Okrutnost? Je li on bio okrutan? Ta djevojka je bila svemu kriva, nije on. On je o njoj sanjao kao o velikoj umjetnici, on ju je darivao svojom ljubavi jer ju je držao velikom. Ali onda ga je ona razočarala. Bila je isprazna i nevrijedna. A ipak, obuzimao ga je osjećaj neke beskrajne samilosti, kad se sada sjećao kako je ležala do njegovih nogu jecajući poput mala djeteta. On se i sjećao s kojom ju je beščutnošću promatrao. A zašto je bio tako stvoren? Zašto mu je bila dana takva duša? Ali i on je trpio. U one tri ure što je igra potrajala, proživio je on vjekove bolova, eone nad eonima muka. Njegov je život zacijelo bio vrijedan njezina. Ona ga je uništila za jedan tren, ako je on nju ranio za čitav njen vijek. A osim toga, žene su mnogo bolje nego muževi stvorene za to da snose bolove. One su živjele od svojih osjećaja. One misle samo na svoje osjećaje. Ako sebi uzmu ljubavnika, onda to čine samo stoga da imaju nekoga komu mogu praviti scene. Lord Henry mu je to bio rekao, a Lord Henry je poznavao žene. Zašto da se on uzinemiruje radi Sibyl Vane? Ona mu sada više nije bila ništa.

Ali slika? Što da on tome reče? Ona je sakrivala tajnu njegova života i kazivala je njegovu povijest. Ona ga je naučila da ljubi svoju vlastitu ljepotu. Zar će ga sada naučiti da zamrzi na svoju vlastitu dušu? Bi li je ikada opet mogao gledati? Ne, to je bila tek iluzija uzbuđenih osjetila. Strašna noć što ju je bio pretrpio ostavljala je iza sebe fantome. Na njegove je moždane iznenada pala ona tanka skrletna pjega od koje ljudi pomahnitaju. Slika se nije mogla promijeniti. Bilo je ludo tako što i misliti.

A ipak je na nj pogledavala svojim okrutnim smiješkom. Njezina je sjajna kosa blještala o žarkom sunčanom svjetlu. Pogledi su njezinih modrih očiju bili upravljeni na nj. Prožme ga osjećaj neke beskrajne samilosti, ne prema sebi samome, već prema svome naslikanom liku. Već se bio promijenio, a promijenit će se još i više. Njegovo će zlato poblijedjeti do sivosti. Njegove će rumene i bijele ruže uvenuti. Za svaki grijeh što ga je počinio, nakazit će i razoriti njegovu ljepotu po jedna pjega. Ali on ne će više griješiti. Slika, promijenjena ili nepromijenjena, bit će za nj vidljiv odraz njegove savjesti. Oduprijet će se svakoj kušnji. Ne će više vidjeti Lorda Henryja, ili ne će bar slušati one suptilne otrovne teorije koje su u vrtu Basila Hallwarda prvi put u njemu razbudile strast za nemogućim stvarima. Vratit će se k Sibyl Vane, molit će je za oproštenje, oženit će se s njom i nastojat će je opet ljubiti. Da, bila je njegova dužnost da učini tako. Sigurno je pretrpjela mnogo više nego on. Ubogo dijete! Bio je prema njoj sebičan i okrutan. Ali čar što ga je na nj proizvodila zacijelo će se povratiti. Oni će biti zajedno sretni. Njegov će život s njom biti krasan i čist.

Digne se s naslonjača i postavi velik zaslon upravo pred sliku, protruňuviš kad je na nju pogledao. »Kako strašno!« promrmlja on sam, podje do prozora i otvoriti ga. Kad je pogledao van na travu, uzdahne duboko. Svježi jutarnji zrak kao da je razagnao sve njegove sumorne osjećaje. Mislio je jedino na Sibyl. Neka tiha jeka njegove ljubavi vrati se opet k njemu. Ponovi njezino ime i opet iznova. Ptice što su pjevale u orošenom vrtu kao da su cvijeću priporovijedale o njoj.

GLAVA VIII.

Bilo je kasno poslije podne kad se probudio. Njegov se sluga već više puta tiho došulja u sobu da vidi je li se već miče i bio se začudio zašto njegov mladi gospodin tako dugo spava. Naposljetku jekne zvonce, a Victor uđe tiho s čašom čaja i s hrpom pisama na usku pladnju od starog sèvreskog porculana⁷⁹, razgrne maslinaste atlasne zavjese s blještavom modrom postavom što su visjeli pred trima velikim prozorima.

»Monsieur je jutros izvrsno spavao«, reče on uza smiješak.

»Koliko je sati, Victore?« upita Dorian Gray pospano.

»Jedan sat i četvrt, monsieur.«

Kako je kasno bilo! Podigne se, srkne nešto čaja i pogleda pisma. Jedno je bilo od Lorda Henryja, a bio ga je toga jutra donio glasnik. Jedan je trenutak krvzao, a onda ga stavi ukraj. Druga je pisma rastreseno otvarao. Sadržavala su uobičajenu zbirku karata, poziva za večeru, ulaznica za privatne zabave, rasporeda za dobrovorne koncerne i koješta slično što već u vrijeme sezone svakoga jutra primaju otmjeni mladi ljudi. Bio je ovdje i prilično težak račun za toaletni pribor od kovana srebra u stilu Louis-Quinze⁸⁰. Nije još imao dosta hrabrosti da taj račun pošalje svojim skrbnicima koji su bili osobito starinski ljudi te nisu mogli shvatiti da mi živimo u jedno doba u koje su jedino nepotrebne stvari neophodno potrebne; onda je tu bilo nekoliko zbilja uljudno pisanih ponuda raznih lihvara iz Jermyn Streeta⁸¹ koji su mu u najkraće vrijeme nudili svaku svotu novaca uz primjene kamate.

Poslije nekih deset minuta ustane i, prebacivši savršenu spavaću haljinu od kašmirske svilom izvezene vune, pođe u kupaonicu što je bila oniksom taracana. Hladna ga voda osvježi poslije njegova dugoga spavanja. Činilo se kao da je zaboravio sve ono što je bio proživio. Jedanput ili dva puta potrese ga neki mutni osjećaj da je sudjelovao u jednoj čudnovatoj tragediji nad kojom je krilila nerealnost sna.

Odmah čim je bio odjeven, pođe u biblioteku i sjedne za laki francuski zajutrank, koji je bio za nj prostret na malu okruglu stoliću pokraj otvorenog prozora. Bio je prekrasan dan. Topli zrak kao da je bio mirisom prožet. Jedna pčela uleti i prozuja uokolo modroga suda što je pred njim stajao napunjen sumporno žutim ružama. Osjećao se savršeno sretnim.

Najednom padne njegov pogled na zaslon što ga je bio postavio pred sliku i on protrne.

»Je li monsieuju previše hladno?« upita sluga, stavljajući omlet na stol. »Da zatvorim prozor?«

Dorian strese glavu. »Meni nije hladno,« promrmlja on.

⁷⁹ sèvreski porculan - glasoviti poruclan iz francuskog grada Sèvresa (između Parisa i Versaillesa)

⁸⁰ Louis-Quinze (franc.) - stil umjetnosti, namještaja, arhitekture itd. iz doba francuskog kralja Luja XIV.; karakterizira ga kićenost i luksuz

⁸¹ Jermyn Street - ulica u Westminsteru u središnjem Londonu, zapravo poznata po trgovinama muških košulja

Je li sve to bila istina? Je li se slika uistinu bila promijenila? Ili je to naprsto bila njegova imaginacija koja je učinila da je on ugledao izraz zloće ondje, gdje je tek bilo izraza radosti? Zaciјelo se naličeno platno nije moglo mijenjati? Ta je pomisao bila absurdna. To se jednoga dana moglo pripovijedati Basilu kao kakva priča. On će se tomu smiješiti.

Pa ipak, kako je živ bio spomen na čitav taj događaj! Ponajprije za mutnog sumračja, onda za svijetlog dana, bijaše on opazio izraz okrutnosti uokolo unakaženih usana. On se gotovo bojao da će sluga izaći iz sobe. Znao je da će onog trena čim ostane sam morati promatrati sliku. A on se bojao izvjesnosti. Kad je sluga bio donio kavu i cigarete te se okrenuo da izađe, osjeti on snažnu želju da ga zadrži kraj sebe. Čim su se vrata iza njega bila zatvorila, pozove ga opet natrag. Čovjek je stajao očekujući njegove zapovijedi. Dorian ga začas pogleda. »Victore, ja nisam ni za koga kod kuće«, reče on uzdahnuvši. Ovaj se nakloni i izađe.

Ustane iza stola, zapali cigaretu i baci se na raskošnu i meku sofу koja je stajala nasuprot zaslona. Zaslon je bio veoma star, od pozlaćene španjolske kože, u koju su bili urezani i utisnuti bujni oblici u stilu Louis-Quatorze. Radoznalo ga je promatrao, pitajući se je li on već jednom prije sakrivao tajnu jednoga ljudskog života.

Zar da ga uopće makne? Zašto da ne ostane ovdje? Pa što je i stalo do izvjesnosti? Ako je stvar bila istinita, tada je to bilo strašno. Ako li nije bila istinita, čemu se onda radi toga uzrujavati? Ali što ako bila kakvom nesrećom ili strahovitim kojim slučajem druge oči, a ne njegove vlastite, pogledaju iza zaslona i otkriju tu strašnu promjenu? Što da učini ako dođe Basil Hallward i poželi vidjeti svoju vlastitu sliku. To će Basil zaciјelo i učiniti. Ne, tu stvar treba ispitati, i to smjesta. Bilo što će ipak biti bolje nego to strašno stanje sumnje.

Ustane i zatvori oba vrata. Htio je barem biti sam promatrajući krinku svoje sramote. Onda ukloni zaslon ukraj i pogleda se licem u lice. Bila je potpuna istina. Slika se bila promijenila.

On se kasnije češće sjećao, a nikada bez nekog lakog čuđenja, da je u prvi tren promatrao sliku uz neki osjećaj gotovo znanstvenoga zanimanja. Bilo mu je nevjerojatno da se mogla dogoditi takva promjena. A ipak je to bila čirjenica. Je li vladao kakov tajni afinitet među kemijskim atomima koji su na platnu poprimili oblik i boju i među dušom koja je bila u njemu? Je li moglo biti da su oni uistinu izražavali ono što je njegova duša osjećala? - da su ono o čemu je ona sanjala pretvarali u zbilju? Ili je tu bio drugi, još strašniji razlog? Protrne i osjeti bojazan te, vrativši se na sofу, legne ondje, promatrajući sliku boležljivom grozom.

Neki je dojam dakako na nj učinila, to je osjećao. Probudila je u njemu svijest kako je nepravedan i okrutan bio prema Sibyl Vane. Još nije bilo prekasno da se to opet popravi. Ona je još mogla postati njegovom ženom. Njegova tašta, samoživa ljubav iščeznut će pred većom moći, promijenit će se u plemenitiju strast, a slika što ju je Basil Hallward naslikao bit će njegov vođa kroz život, bit će za nj ono što je za neke svetost, za druge savjest, a strah Božji za sve nas. Bilo je lijekova za uspavljanje grižnje savjesti, bilo je otrova što bi mogli uljuljati u san moralni osjećaj. Ali ovo je bio vidljiv simbol poniženja što ga je dovelo sa sobom počinjenje grijeha. Ovo je bio budan znak bijede što je ljudi nanose svojoj vlastitoj duši.

Ura je odbila treću, onda četvrtu, a polovice su oglašivala po dva udarca, ali Dorian Gray se ne makne. Nastojao je razriješiti skrletne niti životne i svesti ih u jedan lik; naći svoj put u krvavom labirintu svoje strasti po kojem je bludio. Nije znao ni što da čini ni što da misli. Naposljetku podje do stola i napiše strastveno pismo djevojci koju je bio ljubio, zaklinjući je da mu oprosti i optužujući sebe zbog vlastite ludosti. Ispunjavao je stranicu za stranicom divljim riječima tuge i divljim riječima bola. U prekoravanju samoga sebe

ima neka slast. Kad ružimo sebe same onda osjećamo da nas nitko drugi nema prava ružiti. Ta isповijest, a ne svećenik, daje nam odrješenje. Kad Dorian svrši pismo, osjeti da mu je oprošteno.

Najednom pokuca netko na vrata, a on začuje vani glas Lorda Henryja. »Mili moj dječače, moram vas vidjeti. Dajte da odmah uđem. Ne mogu dopustiti da se ovako zatvarate.« Isprva ne odgovori već ostane sasvim miran. Ali se kucanje ponovi, i to jače. Da, bilo je bolje da pusti Lorda Henryja unutra i da mu razloži kako će od sada živjeti nov život, da se s njim posvadi ako svađa bude nužna i da se s njim rastane, ako rastanak bude neminovan. Skoči, povuče naglo zastor pred sliku i otvori vrata.

»Ja sve to tako žalim, Doriane«, reče Lord Henry kad je ušao. »Ali ne smijete na to previše misliti.«

»Vi mislite na Sibyl Vane?« upita mladić.

»Da, zacijelo«, odgovori Lord Henry, spusti se onda na jednu stolicu, svlačeći polagano svoje žute rukavice.

»To je strašno, barem ako se pogleda s jedne strane, ali to nije bila vaša krivnja. Kažite mi, jeste li pošli za pozornicu i jeste li je vidjeli nakon što je svršila predstava?«

»Jesam.«

»Bio sam uvjeren u to. Jeste li joj načinili scenu?«

»Bio sam brutalan, Harry, sasvim brutalan. Ali sada je opet sve u redu. Sada više ne žalim ništa od onoga što se dogodilo. To me poučilo, te sam sâm sebe bolje upoznao.«

»Ah, Doriane, ja se radujem da vi sve to tako shvaćate! Bojao sam se da ću vas naći utočnula u grižnju savjesti, gdje čupate pramenove svoje kose.«

»Sve sam to već pretrpio,« reče Dorian, stresajući uza smijeh glavu. »Sada sam sasvim sretan. Prije svega, sada znam što je savjest. Ona nije ono što ste mi vi kazivali. Ona je ono najveće što je od božanstva u nama. Ne rugajte joj se, Harry, nikada više, bar ne preda mnom. Hoću odsada biti dobar. Ne mogu podnijeti misli da je moja duša oskvrnuta.«

»Doriane, to je uistinu dražestan artistički temelj za jednu novu etiku! Čestitam vam. Ali na koji ćete način početi?«

»Oženit ću Sibyl Vane.«

»Oženit ćete Sibyl Vane!« poviše Lord Henry, ustane i pogleda ga sav protrnut od čudežnja. »Ali, moj dragi Doriane...«

»Da, Harry, znam što želite kazati. Nešto strašno o braku. Ne kazujte toga. Ne kazujte mi nikada više takvih stvari. Prije dva dana molio sam Sibyl Vane da bude mojom ženom. Ne ću prekršiti riječi koju sam joj zadao. Ona će biti moja žena.«

»Vaša žena! Doriane!... Niste li primili moje pismo? Ja sam vam jutros pisao i poslao sam pismo ovamo po svojem služi.«

»Vaše pismo? Oh, da, sjećam se. Ali ja ga nisam pročitao, Harry. Bojao sam se da je u njemu nešto što mi se ne bi svidjelo. Vi raskidate život svojim epigramima.«

»Vi dakle ništa ne znate?«

»O čemu govorite?«.

Lord Henry podje kroz sobu i, sjevši do Dorianu Graya, uzme njegove obje ruke i stisne ih čvrsto.

»Doriane«, reče on, »moje pismo - ne prestravite se - trebalo vam je javiti da je Sibyl Vane mrtva.«

Bolan se povik vine s mladićevih usana, on skoči, otevši svoje ruke Lordu Henryju.

»Mrtva! Sibyl mrtva! To nije istina! To je strašna laž! Kako možete reći takvo što?«

»To je potpuna istina, Doriane«, reče ozbiljno Lord Henry. »To стоји u svim jutarnjim novinama. Pisao sam vam moleći vas da ne primate nikoga dok ja ne dođem. Bit će zacijelo i istrage, ali vi ne smijete biti upleteni u čitavu tu stvar. Takve stvari čine čovjeka u Parizu slavnim. Ali u Londonu ljudi imaju previše predrasuda. Ovdje nitko ne smije započeti svoj d e b u t jednim skandalom. To treba sačuvati tako da i starost bude zanimljiva. Mislim da u kazalištu nitko ne zna vaše ime? Ako je tako, onda je sve u redu. Je li vas tko video kad ste ulazili u garderobu? To je veoma važna okolnost.«

Dorian u početku nije odgovarao ništa. Bio je sav protrnuo od straha. Naposljetku promuca zagušenim glasom: »Harry, vi ste govorili o istrizi? Što ste time mislili reći? Je li se Siby...? Oh, Harry, ja to ne mogu podnijeti! Budite kratak. Recite odmah sve.«

»Ne sumnjam da to nije bio nesretan slučaj, Doriane, iako se to na taj način mora prikazati javnosti. Čini se da je ona bila ostavila kazalište zajedno sa svojom majkom, oko jedanaest i po ili nešto kasnije, rekavši da je gore nešto zaboravila. Neko su vrijeme na nju čekali, ali ona se nije vratila. Naposljetku su je našli gdje leži mrtva na tlu svoje garderobe. Ona je zabunom nešto progutala, neku strašnu stvar što se koristi u kazalištima. Ne znam što je to bilo, ali to je bila ili modrikava kiselina⁸² ili olovno bjelilo. Naslućujem da je to bila modrikava kiselina jer se čini da je bila smjesta mrtva.«

»Harry, Harry, to je strašno!« poviće mladić.

»Da, to je uistinu tragično, svakako, ali vi ne smijete u čitavu ovu stvar biti upleteni. *The Standard* veli, kako sam čitao, da joj je bilo sedamnaest godina. Ja sam je smatrao još nešto mlađom. Bila je tako djetinjasta, a čini se da je malo što znala o glumačkom umijeću. Doriane, to se ne smije dojmiti vaših živaca. Morate izaći i večerati sa mnom, a poslije ćemo poći u Operu. Večeras pjeva Patti⁸³, pa će ondje biti sav svijet. Možete poći u ložu moje sestre. Ona će dovesti sa sobom nekoliko žena.«

»Ja sam dakle ubio Sibyl Vane«, reče Dorian Gray, napola sâm sebi, »ubio sam je tako sigurno kao da sam nožem prerezao njezin mali vrat. Ali uza sve to ruže nisu manje ljupke. U mome vrtu ptice pjevaju jednako blaženo. A večeras ću ja poći s vama večerati, a onda ću otići u Operu, a na kraju ću, uvjeren sam, negdje i supirati⁸⁴. Kako je život izvanredno dramatičan. Kad bih ja, Harry, sve to bio čitao u kojoj knjizi, mislim da bih od svega toga bio zaplakao. Pa ipak mi se sada, kada se sve to uistinu dogodilo, i to meni, čini previše čudno a da bih proplakao. Evo ovdje prvoga strastvenoga ljubavnog pisma što sam ga u svome životu napisao. Sasvim je čudnovato da je moje prvo strastveno ljubavno pismo upravljeno mrtvoj djevojci. Htio bih znati imaju li osjećaja oni bijeli šutljivi ljudi što ih nazivamo mrtvacima? Sibyl! Može li ona osjećati, ili znati, ili čuti? Oh, Harry, kako sam je ljubio! Čini mi se kao da je to bilo prije mnogo godina. Ona mi je bila sve. Onda je došla ona strašna noć - je li to zbilja bilo tek jučer? - kad je ona tako loše glumila, te je moje srce zamalo puklo. Ona mi je sve to razjasnila. Bilo je strašno patetično. Ali me se to nije nimalo dojmilo. Smatrao sam je plitkom. Onda se najednom dogodi nešto što me prestravi. Ne mogu vam reći što je to bilo, ali bilo je strašno. Odlučio sam joj se opet vratiti. Osjećao sam da sam joj učinio nepravdu. A sada je mrtva. Bože moj! Bože moj! Harry, što da činim? Vi ne poznajete pogibelj koja mi prijeti, a ništa me ne može više us-

⁸² modrikava kiselina - otrov, cijanovodična kiselina (HCN)

⁸³ Adelina Patti (1843-1919) - slavna talijanska operna pjevačica

⁸⁴ supirati - večerati s društvom nakon večere, pavečerati

praviti. Ona bi to mogla bila učiniti. Nije imala prava sama sebi presuditi. To je bilo sebično od nje.«

»Dragi moj Doriane«, odgovori Lord Henry, izvadivši iz svoje kutijice cigaretu i dohvativši šibicu iz zlatne kutije, »jedan je način kojim žena može popraviti muža, a taj je da mu tako potpuno dosađuje te on izgubi svako zanimanje za život. Da ste se vi oženili tom djevojkom, bili biste potpuno nesretni. Vi biste zacijelo bili s njom lijepo postupali. Mi smo uvijek ljubazni s ljudima koji su nam ravnodušni. Ali ona bi bila ubrzo otkrila da ste joj vi sasvim ravnodušni. A kad jedna žena to otkrije kod svoga muža, onda se ona ili strašno nemarno odijeva, ili nosi prekrasne šešire koje joj mora plaćati muž jedne druge žene. Ne ču ništa reći o socijalnoj pogrješci koja bi doista bila jadna i koju ja zacijelo ne bih nikada bio dopustio, ali uvjeravam vas da bi ta stvar u svakom slučaju bila apsolutno promašena.«

»To je i moje mišljenje«, promrmlja mladić koračajući sobom gore i dolje strašno blijeda lica. »Ali mislio sam da je to moja dužnost. Nije moja krivnja što me ta strašna tragedija spriječila da učinim ono što je pravedno. Sjećam se kako ste jednom kazivali da nad dobrim odlukama lebdi zla kob - da ih naime prekasno stvaramo. Kod moje se doista tako dogodilo.«

»Dobre su odluke bezuspješni pokušaji prebacivanja znanstvenih zakona. Njihov je izvor pusta taština. Njihov je rezultat apsolutni nil. One nam tu i tamo pružaju neke od onih raskošnih besplodnih trenutaka uzbuđenja koji su za slabiće od nekoga određenoga čara. To je sve što se o njima može reći. One nisu drugo nego čekovi banke u kojoj smo uložili svoj novac.«

»Harry«, reče Dorian Gray, došavši do njega i sjevši uza nj, »zašto ne mogu osjećati tu tragediju onako kako bih htio? Ne mogu povjerovati da sam tako bezdušan. Vjerujete li vi to?«

»Vi ste, Doriane, posljednjih četrnaest dana počinili previše ludorija da biste još imali prava na taj naziv«, odgovori Lord Henry uza svoj slatki, melankolični smiješak.

Mladić se namršti. »Harry, to mi se objašnjenje ne mili«, odgovori on, »ali se radujem što vi ne vjerujete u moju bezdušnost. Znam da nisam bezdušan. Dobro znam. A ipak moram priznati da me se stvar koja me je zadesila ne doima onako kako bi to moralu. Ona mi se pričinja naprosto kao prekrasan završetak jedne prekrasne igre. U nje ima one strašne ljepote jedne grčke tragedije u kojoj sam igrao veliku ulogu, ali nisam u njoj sâm bio ranjen.«

»To je vrlo zanimljivo pitanje«, reče Lord Henry koji je nalazio sasvim izvanredan užitak u tom da se igra s mladićevim besvjesnim egoizmom, »jedno sasvim zanimljivo pitanje. Mislim da je njegovo pravo objašnjenje ovo. Često se događa da se zbiljske životne tragedije razvijaju na tako neumjetnički način, da nas vrijeđaju svojom surovom silom, svojom potpunom nesuvislošću, svojim apsurfndim besmislim, svojom potpunom nestasićom svakoga stila. One nas se doimaju onako kako nas se doima prostota. Bude u nama osjećaj gole, brutalne sile, a mi se protiv toga bunimo. Katkad, uza sve to, pritišće naše živote jedna tragedija koja u sebi krije umjetničke elemente ljepote. Ako su ovi elementi istinski, onda ova čitava stvar dira jedino naš osjećaj za dramatične efekte. Iznenada onda otkrivamo da nismo više u igri igrači, već gledatelji. Ili bolje da smo oboje. Mi promatrano sebe same, a sama nas čudnovatost prizora potresa. Što se u ovome slučaju zapravo dogodilo? Netko se sam ubio jer vas je ljubio. Želio bih da sam jednom doživio takvo iskustvo. Ja bih onda sve do konca svoga života bio zaljubljen u ljubav. Oni ljudi koji su me obožavali - nije ih doduše bilo mnogo, ali ipak nekolicina - uvijek su nastojali živjeti dalje, i to mnogo nakon što sam ih prestao ljubiti, ili nakon što su oni prestali ljubiti me-

ne. Oni su onda postali debeli i dosadni, pa ako ih sada sretnem gube se odmah u sjećanju. Kakvo je strašno pamćenje u žena. Kakva je to gadna stvar! I kakvu potpunu intelektualnu stagnaciju ono razotkriva! Mi moramo upiti životnu boju, a ne smijemo se nikada sjećati detalja. Detalji su uvijek vulgarni.«

»Moram zasaditi maka u svom vrtu«, uzdahne Dorian.

»Nije nužno«, odvrati njegov drug. »Život u svojim rukama uvijek nosi makovih glavica. Dakako, katkad potraju te stvari i duže. Jednom sam kroz čitavu sezonu nosio samo ljubice, kao u znak umjetničkog žalovanja za jednim romanom koji nije htio uginuti. Na posljetku je, uza sve to, uginuo. Zaboravio sam od čega je umro. Naslućujem od njezina prijedloga da će za me žrtvovati čitav svijet. To je uvijek strašan čas. Ispunja nas grozom vječnosti. Prije tjedan dana - možete li mi to vjerovati? - dakle, nađem se kod Lady Hampshire, sjedeći kod večere uz onu spomenutu gospodju, a ona je stalno nastojala proći još jednom čitavu tu stvar, opet razmotriti čitavu prošlost, i sebi predočiti budućnost. Ja sam svoj roman pokopao u nasadu zlatoglava. Ona ga opet izvuče, uvjeravajući me da sam razorio njezin život. Dužan sam dodati da se ona pri tome obilno služila jelima, tako da nisam osjećao nikakve zabrinutosti. Ali ona je ipak pokazala veliki nedostatak ukusa! Jedini je čar prošlosti da je uistinu prošla. Ali žene ne znaju nikada kada je zavjesa pala. One traže uvijek jedan šesti čin i traže da se igra nastavi upravo u onom trenu kad je svako zanimanje za nju izgubljeno. Kad bi se događalo po njihovoј volji, onda bi svaka komedija imala tragičan završetak, a svaka bi tragedija imala svoj vrhunac u jednoj šali. One su čarobni umjetnički produkti, ali u njih nema nikakva osjećaja za umjetnost. Vi ste sretniji nego što sam ja. Uvjeravam vas, Doriane, da nijedna od onih žena što sam ih poznavao ne bi za me bila učinila ono što je Sibyl Vane učinila za vas. Obične se žene uvijek utješe. Neke od njih u tu svrhu odabiru sentimentalne boje. Ne povjeravajte se nikada ženi kojoj je odjeća sljezaste boje, pa bila ona koje god dobi, ili ženi koja je navršila trideset i pet godina te ljubi ružičaste vrpce. To je uvijek znak da imaju prošlost. Druge opet nalaze veliku utjehu u tom da najednom otkriju dobra svojstva svojih muževa. One nam bacaju u lice svoju bračnu sreću, kao da je to jedan od najzamamnijih grijehova. Neke opet tješi vjera. Njezini misteriji imaju sav čar flerta, kako mi jednom reče jedna žena; a ja to mogu vrlo dobro razumjeti. Uostalom, ništa nas tako ne uzoholi nego ako nam tko kaže da smo grješnici. Savjest čini iz svih nas egoiste. Da, nema uistinu kraja svim utjehama što ih žene nalaze u modernom životu. A jednu od najvažnijih nisam ni spomenuo.«

»Koja je to?« upita mladić nehajno.

»Oh, najprirodnija utjeha. Ugrabiti drugoj njezina obožavatelja ako je vlastitoga izgubila. To u dobru društvu rehabilitira svaku ženu. Ali uistinu, Doriane, kako je Sibyl Vane morala biti drugačija nego sve one žene što ih susrećemo! Za me ima u njezinoj smrti nešto prekrasno. Sretan sam što živim u vijeku u kojem se događaju takva čudesa. Ona nam podaju vjeru u istinitost onih stvari s kojima se svi mi uživimo, vjeru u romantiku i strast i ljubav.«

»Bio sam s njome okrutan. Vi to zaboravljate.«

»Bojam se da žene cijene okrutnost, potpunu okrutnost, više nego išta drugo. U njih ima divno primitivnih instinkta. Emancipirali smo ih, ali one uza sve to ostaju roblje što diže poglede prema svojim gospodarima. Žele da netko njima vlada. Uvjeren sam da ste bili sjajni. Nikada vas nisam video uistinu i potpuno razlučena, ali mogu sebi predočiti kako ste bili krasni. A prekučer ste mi nešto rekli što mi se onda pričinilo samo kao neka fantastična ideja, ali sada vidim da je to potpuna zbilja, da je u tom ključ za odgonetanje svega toga.«

»Što je to bilo, Harry?«

»Rekli ste mi da Sibyl Vane utjelovljuje za vas sve romantične junakinje - da je jedne večeri bila Desdemona, a druge opet Ofelija; ako umre kao Julija da se kao Imogen opet vraća u život.«

»Ona se sada ne će više nikada vratiti u život«, šapne mladić, zaklonivši lice rukama.

»Ne, ona se ne će više nikada vratiti u život. Ona je odigrala svoju posljednju ulogu. Vi morate pomicati na tu samotnu smrt u otrcanoj garderobi naprsto kao na čudnovat i tmuran fragment jedne tragedije iz doba kralja Jakova, kao na kakav divan prizor kod Webstera, ili Forda, ili Cyrila Tourneura⁸⁵. Djevojka nije uistinu nikada ni živjela, pa tako nikada nije ni mogla uistinu umrijeti. Ta za vas je ona uvijek bila tek san, fantom koji leprša kroz Shakespeareove igre, kojemu je ona svojom prisutnošću podavala veću ljupkost, frula koja je zbog Shakespeareove glazbe od radosti odzvanjala još bujnije i zvučnije. Onoga trena kad se dotakla zbiljskog svijeta, razdare ga ona, a on razdare nju, i stoga je ona otišla odavde. Tugujte za Ofelijom, ako vas je volja. Pospite svoju glavu pepelom jer je Kordelija zadavljenica. Ružite Nebesa jer je umrla kći Brabancijeva⁸⁶. Ali neka se vaše suze ne rasipaju radi Sibyl Vane. Ona je bila manje zbiljska nego što su bile sve one.«

Nastade šutnja. Večer je zasjenjivala sobu. Tiho, kao po srebrnim noškama, šuljale su se sjene iz vrta u sobu. Sa svih je predmeta pomalo nestajalo boja.

Poslije nekog vremena, digne Dorian svoj pogled.

»Vi ste mene meni samomu objasnili, Harry«, prošapta on kao uz neki uzdah olakšanja.

»Sve ono što ste rekli, osjećao sam i ja, ali sam se toga nešto pobojavao i nisam mogao sebi to izraziti. Kako me dobro poznajete! Ali mi ne ćemo više govoriti o svemu tomu što se dogodilo. To je bio čudesan doživljaj. To je sve. Htio bih znati čeka li me u životu još štogod čudesno.«

»Život ima za vas, Doriane, svega u pripravi. Nema ničega što ne biste svojom izvanrednom ljepotom bili podobni učiniti.«

»Ali što onda, Harry, ako postanem suh i star, smežuran? Što onda?«

»Ah, onda« reče Lord Henry ustavši da podje, »onda ćete se, dragi moj Doriane, morati boriti za svoje pobjede. Sada vam ih još donose. Ne, vi morate ostati lijep. Mi živimo u doba koje previše čita da bi bilo mudro, i previše misli da bi bilo lijepo. Mi ne možemo biti bez vas. Ali sada se morate odjenuti i odvesti u klub. Ionako ćemo zakasniti.«

»Mislim da je bolje ako se sretнемo u Operi, Harry. Osjećam se previše umoran da bih mogao štogod jesti. Koji broj ima loža vaše sestre?«

»Dvadeset i sedmi, mislim. Na glavnom je hodniku. Čitat ćete na vratima svoje ime. Ali veoma žalim što ne ćete poći večerati zajedno sa mnom.«

»Ne osjećam se najbolje«, reče Dorian nehajno. »Ali sam vam usrdno zahvalan za sve ono što ste mi rekli. Vi ste zacijelo moj najbolji prijatelj. Nitko me još nije tako razumio kao vi.«

»Mi smo tek na početku našega prijateljstva, Doriane«, odgovori Lord Henry i strese njegovu ruku. »Zbogom. Nadam se, da ću vas vidjeti prije devet i po sati. Ne zaboravite, Pattijeva pjeva.«

⁸⁵ John Webster (1602-1624) - slavni engleski pisac tragedija (*Bijeli davo*, *Vojvotkinja od Malfija* i dr.); Cyril Tourneur (1575-1640) - engleski dramatičar (*Tragedija osvetnika*, *Tragedija ateista* i dr.); John Ford (1586-1640) - engleski dramatičar (pisao svoja djela zajedno s T. Dekkerom i Websterom).

⁸⁶ kći Brabancijeva - Desdemona iz Shakespeareovog *Oteloa*

Kad je zatvorio za sobom vrata, pritisne Dorian Gray na zvonce, a nekoliko trenutaka kasnije dođe Victor sa svjetiljkama i spusti zastore. Nestrpljivo je čekao da sluga izađe. Taj čovjek kao da je za svaki posao trebao neiskazano mnogo vremena.

Odmah čim je ovaj izašao, potrči on do zaslona i odvrne ga. Ne, slika se nije bila više dale promijenila. Čula je vijest o smrti Sibyl Vane prije nego što je on sam za nju znao. Saznavala je za događaje života onda kad su se zbivali. Gadna okrutnost, koja je iznakazila nježne crte usana, bila se zacijelo ukazala u isti onaj čas kad je djevojka bila popila otrov. Ili su slići rezultati bili ravnodušni? Je li poznavala samo ono što se događalo u duši? Bio je radoznao, a i nadao se da će se jednoga dana ova promjena dogoditi pred njegovim očima, a od te nade sav protrne.

Uboga Sibyl! Kakov je to roman bio! Ona je često na pozornici glumila smrt. Onda se Smrt sama nje dotakla i odvela je sa sobom. Kako je glumila onaj grozni posljednji priзор? Je li ga proklinjala kad je umirala? Ne, umrla je od ljubavi prema njemu, a ljubav će od sada za nj zauvijek biti sakrament. Sada je okajala sve žrtvujući svoj život. Nije više htio misliti na ono što je radi nje bio prepatio one grozne noći u kazalištu. Kad će od sada na nju misliti, činit će to kao da je ona bila divna tragična pojava poslana u kazalište života kako bi pokazala najveću mogućnost Ljubavi. Divna tragična pojava? Na njegove oči navru suze kad se sjetio njenoga djetinjega pogleda i njenih podatnih sanjarskih kretanja i njene drhtave dražesti. Brzo rastjera te misli i pogleda opet na sliku.

Osjećao je da je sada došao čas njegove odluke. Ili, zar je odluka već bila stvorena? Da, umjesto njega, to je učinio život - život i njegova beskrajna životna radoznalost. Vječna mladost, beskrajne strasti, suptilni i tajnoviti užici, divlje slasti i još divljiji grijesi - sve će to on doživjeti. A na sliku će pasti breme njegove sramote: to je bilo sve.

Prožme ga neki bolni osjećaj kad je pomicao na oskvruće koje je čekalo njegovo lijepo lice na platnu. Jednom je, u dječačkom nasljeđivanju Narcisa, cjevao ili bar činio kao da cjeviva te naslikane usne što su mu se sada tako okrutno smiješile. Jutro je za jutrom prošedio opet pred slikom diveći se svojoj ljepoti, gotovo u nju zaljubljen, kako mu se katkad činilo. Zar da se ona mijenja iza svakog poriva komu se on podao? Zar će se pretvoriti u nezgrapnu i gadnu stvar koju će morati sakriti u jedno zatvoreno mjesto i brižno je čuvati od sunčanog svjetla koje je toliko puta obasjalo žarko zlato njegove bujne kose? Kolikog li jada! Kolikog li jada!

Jedan je tren pomicao na to da se pomoli, ne bi li prestala strasna veza među njim i slikom. On se umjesto odgovora na tu molitvu promijenio; možda je mogao opet kao u ispunjavaju jedne molitve ostati nepromijenjen. A ipak - tko bi, poznajući život do dna, mogao izgubiti nadu da ostane uvijek mlad, pa bila ta nada koliko god fantastična, ili bile njezine posljedice kako god kobne? A osim toga, je li to zbilja i mogao? Je li ona želja dovela sa sobom tu zamjenu? Nije li se za sve to mogao naći kakov čudni znanstveni uzrok? Ako su misli mogle djelovati na živi organizam, zašto ne bi onda bilo moguće da i organizam djeluje na mrtve i anorganske stvari? Još više, nisu li se mogle bez misli i bez svjesne želje stvari koje su izvan nas pokretati u skladu s našim porivima i strastima, atom s atomom od potajne kakve ljubavi ili čudesnoga kojega srodstva? Ta, naposljetku, uzroci i nisu bili tako važni. Odlučio je da ne će nikada više molitvom iskušavati tu stršnu moć. Ako se slika moralna mijenjati, pa neka se mijenja. To je bilo sve. Čemu prodirati još dublje u tu tajnu?

Zacijelo bi to promatranje pružalo veliku nasladu. Bio bi podoban slijediti svoj duh u tajne zakutke. Ta će slika biti za nj jedno od najmagičnijih zrcala. Kako mu je objavila njegovo vlastito tijelo, tako će mu objaviti i njegovu vlastitu dušu. A kad će za sliku nadoći zima, stajat će on mirno ondje gdje podrhtava proljeće na rubu ljeta. Kad se iz njegovih

obraza bude ispila krv, ostavljajući za sobom bijelu i bliju nakazu s olovnim očima, sačuvat će on još sjaj svoga mладенаštva. Nijedan cvijet njegove dražesti ne će još biti uveo. Nijedan kucaj njegova života ne će biti još zaostao. Ostat će snažan i okretan i veđar poput grčkih bogova. Što je bilo do toga, što se događalo s naslikanim likom na platnu? Ta bio je osiguran. To je bilo jedino o čemu je bila riječ.

Povuče zavjesu opet na njezino uobičajeno mjesto pred sliku, smiješći se usto, i podje u svoju spavaću sobu gdje ga je njegov sluga već čekao. Jedan sat kasnije bio je u Operi, a Lord Henry se naginjao nad njegovo sjedalo.

GLAVA IX.

Kad je drugoga jutra sjedio kod zajutraka, bude mu najavljen Basil Hallward.

»Veselim se što sam vas našao, Doriane«, reče on ozbiljno. »Bio sam jučer navečer ovdje, pa su mi kazali da ste u Operi. Znao sam dakako da to nije moguće. Ali milije bi mi bilo da ste mi ostavili poruku gdje bih vas bio mogao naći. Proveo sam strašnu večer, napolja u bojazni da će za jednom tragedijom slijediti druga. Mislim da ste mi mogli brzojaviti kad ste primili vijest. Čitao sam o tom sasvim slučajno u večernjem izdanju lista *The Globe*, na koje sam nabasao u klubu. Pošao sam odmah ovamo i bio sam nesretan što vas nisam našao. Ne mogu vam reći kako se čitava ta stvar dojmila moga srca. Znam koliko trpite. Ali gdje ste bili? Jeste li otišli do djevojčine majke? Jedan sam tren namjeravao da pođem onamo za vama. Listovi su donijeli njezinu adresu. Negdje u Euston Roadu, nije li tako? Ali pobojah se da se ne nametnem bolu koji ne bih mogao ublažiti. Uboga žena! U kakovom se stanju nalazi! A jedino njeno dijete! Što je kazala na sve to?«

»Moj dragi Basile, kako da ja to znam?« promrmlja dosadno Dorian Gray, srčući nešto blijedožuta vina iz nježne zlatom obrubljene kupe od mletačkog stakla. »Bio sam u Operi. I vi ste trebali ondje biti. Upoznao sam Harryjevu sestruru, Lady Gwendolen. Bili smo u njezinoj loži. Ona je sasvim dražesna; a Pattijeya je božanski pjevala. Ne govorite o tim strašnim stvarima. Ako se o nekoj stvari ne govorи, onda se ona uopće nije ni dogodila. Jedino riječ, kako Harry kaže, podaje stvarima zbilju. Mogao bih spomenuti da ona nije bila jedino dijete ove žene. Ima još i sina, dražesna dječaka, mislim. Ali taj nije kod kazašišta. On je mornar, ili takvo što slično. Ali sada mi pripovijedajte o sebi i o onom što slike.«

»Pošli ste u Operu?« reče Hallward, govoreći vrlo lagano i s nekim zatomljenim bolom u svom glasu. »Bili ste u Operi dok je Sibyl Vane ležala mrtva u kakvoj prljavoj sobi? Pripovijedate mi da su druge žene dražesne i da je Pattijeva božanski pjevala još prije nego što je djevojka koju ste ljubili našla u grobu pokoja za svoj vječni san? Pomislite, čovječe, koje grozote čekaju to malo bijelo tijelo!«

»Prestanite, Basile! Ne ču o tome ništa čuti!« poviše Dorian i skoči na noge. »Ne smijete mi govoriti o tim stvarima. Što se dogodilo, dogodilo se. Što je prošlo, prošlo je.«

»Zovete li jučerašnji dan već prošlošću?«

»Što ima s tim posla ono vrijeme što je uistinu proteklo? Samo plitki ljudi trebaju godine da se oslobođe jednog osjećaja. Čovjek koji vlada samim sobom može isto tako bezbrižno dokrajčiti bol kao započeti novo uživanje. Ne ču biti titralicom svojih osjećaja. Hoću ih upotrijebiti, da ih uživam, da njima zavladam.«

»Doriane, to je strašno! Nešto vas je sasvim promijenilo. Na oko ste još uvijek onaj divni dječak koji je svaki dan običavao dolaziti k meni da bi pozirao za svoju sliku. Ali tada ste bili priprosti, prirodni, i ljubazni. Bili ste najnevinije biće na čitavom svijetu. A sada, ne znam što je vama ovladalo. Govorite kao da u vas nema ni srca ni milosti. To je sve Harryjev utjecaj. Ja to dobra opažam.«

Mladić se zarumeni i, pošavši do prozora, pogleda neko vrijeme u zeleni, titravi, sunčem obasjani vrt.

»Harryju dugujem veliku zahvalnost, Basile,« reče on napisljeku, »veću nego vama. Od vas sam naučio jedino taštinu.«

»Da, za to sam i kažnjen, Doriane, ili ču to jednoga dana biti.«

»Ne znam kako to mislite, Basile,« reče, okrenuvši se uokolo. »Ne znam što hoćete. Što hoćete dakle?«

»Hoću onoga Dorianu Graya koga sam naslikao«, reče umjetnik žalobno.

»Basile«, odvrati mladić, pođe do njega i stavi svoju ruku na njegovo rame, »došli ste prekasno. Jučer kad sam čuo da se Sibyl Vane sama ubila....«

»Sama ubila! Sveti Bože! Je li to sasvim sigurno?« poviće Hallward, pogledavši na nj s izrazom groze.

»Mili moj Basile! Valjda ne mislite da je to bio običan slučaj? Ona se zaista sama ubila.«

Stariji čovjek zastre lice rukama. »Kako strašno«, promuca, a jeza prođe njegovim tijelom.

»Ne«, reče Dorian Gray, »u tomu nema ništa grozno. To je tek jedna od velikih romantičnih tragedija našega vijeka. Obično glumci provode sasvim običajan život. Oni su dobri muževi, ili vjerne žene, ili što drugo dosadno. Znate što mislim - krepost srednjega staleža i sve što je takvo. Kako je drugačija bila Sibyl! Živjela je svoju najveću tragediju. U svako je doba bila junakinja. Posljednje je noći glumila, one noći kad ste je vidjeli, glumila loše, jer je bila upoznala zbilju ljubavi. Kad je upoznala svoju nezbilju, umre, kao što bi Julija bila umrla. Vratila se opet u sferu umjetnosti. U nje ima nešto od mučenice. Njezina je smrt imala svu patetičnu beskorisnost mučeništva, svu rasutu ljepotu. Ali, kako sam već rekao, ne smijete misliti da sam ja patio. Da ste došli jučer u određen koji čas, u pet i po, možda, ili četvrt sata prije šeste, bili biste me našli u suzama. Ni sâm Harry, koji je bio ovdje, donijevši mi tu novost, nije uistinu ni naslućivao što sam bio proživio. Neiskazano sam patio. Ali to je onda prošlo. Ne mogu ponoviti jedan osjećaj. To ne može nitko osim sentimentalista. A vi ste, Basile, bili strašno nepravedni. Dolazite ovamo da me utješite. To je dražesno od vas. Nalazite me utješena, a onda bjesnite. Koliko ste slični samilosnim ljudima. Sjećate me pripovijesti koju mi je pripovijedao Harry o nekom filantropu koji je potrošio dvadeset godina svoga života da bi popravio bilo kakvu nepravdu, ili da promijeni neki nepravedni zakon, sasvim sam zaboravio što je to već bilo. Napisljeku mu to i uspije, a ništa nije bilo veće od njegova razočaranja. Nije imao više apsolutno nikakva posla, potpuni ga ennui⁸⁷ umalo usmrти, a on postade zagrižljivim mizantropom. A osim toga, dragi moj stari Basile, ako uistinu imate želju utješiti me, naučite me radije zaboravljati ono što se dogodilo, ili promatrati sve to s nekog čisto umjetničkog gledišta. Nije li to bio Gautier⁸⁸ koji je napisao la consolation des arts⁸⁹? Sjećam se da sam jednom kod vas naišao na malenu u pergamenu vezanu knjigu i da sam u njoj našao tu divnu riječ. Ali, ja nisam kao onaj mladić o komu ste mi pripovijedali kad smo se vozili u Marlow⁹⁰, onaj mladić koji je kazivao da ga žuta svila može utješiti za sve nevolje života. Ljubim lijepе stvari kojih se mogu taknuti i uzeti ih u ruke. Stari brokat, patinirane bronce, predmeti od laka, izdjeljana viljevina, izvanredni krajevi, raskoš, sjaj, sve su to stvari koje nam pružaju užitak. Ali umjetnički temperament koji one stvaraju, ili barem potiču, za me je mnogo važniji. Postati promatračem svoga vlastitoga života, kako Harry kaže, to je

⁸⁷ ennui (franc.) - dosada, nezadovoljstvo, briga

⁸⁸ Théophile Gautier (1811-1872) - francuski romantičar, lirske pjesnik i kritičar; zastupnik artizma

⁸⁹ la consolation des arts (franc.) - utjeha umjetnosti

⁹⁰ Marlow - gradić na rijeci Temzi u Buckingamshireu u Engleskoj

način na koji ćemo izbjegći životnim patnjama. Znam da se vi čudite slušajući kako ja govorim. Još niste opazili kako sam se razvio. Bio sam dječarac kad ste me upoznali. A sada sam muž. U mene ima novih strasti, novih osjećaja, novih misli. Sasvim sam drugi, ali me ne smijete zato manje ljubiti. Promijenio sam se, ali vi morate dovijeka ostati mojim prijateljem. Dakako, ja jako ljubim Harryja. Ali znam da ste bolji od njega. Vi niste jači, za to se previše bojite života, ali ste bolji. I kako smo bili sretni zajedno! Ne ostavljajte me, Basile, ali me i ne prekoravajte. Ja sam ono što jesam. O tom se ne da više ništa reći.«

Slikar je bio čudno ganut. Mladić mu je bio beskrajno drag, a mladićeva je osobnost učinila prevrat i u njegovoj umjetnosti. Nije mogao podnijeti misli da ga dalje prekorava. A naposljetku, njegova je ravnodušnost možda bila samo časovit prolazan hir. Ta u njemu je bilo toliko dobrote, toliko plemenitosti.

»Dobro dakle, Doriane«, reče polagano, uz žalostan smiješak, »odsada ne ću više s vama govoriti o strašnom ovom događaju. Jedino se pouzdam u to da se vaše ime ne će spominjati u vezi s njim. Danas poslije podne obavit će se pregledavanje trupla. Jesu li vas pozvali?«

Dorian strese glavom, a kad se spomenula riječ »truplo« pokaže se na njegovu licu izraz zlovolje. U svim je ovim stvarima bilo nešto surovo i prosto. »Ta oni ne znaju moje ime«, odgovori on.

»Ali ona ga je zacijelo znala?«

»Samo moje krsno ime, a nije ga sigurno nikomu spominjala. Jednom mi je kazivala da su svi radoznali da saznaju tko sam, a ona da im je uvijek odgovarala da je moje ime Divotni Kraljević. To je bilo lijepo od nje. Basile, morate mi naslikati Sibyl, htio bih od nje imati više nego samo spomen na nekoliko cjelova i nekoliko isprekidanih patetičnih riječi.«

»Pokušat ću nešto učiniti, Doriane, ako vas to raduje. Ali morate doći da mi opet sjedite. Bez vas ne mogu naprijed.«

»Ne mogu vam nikada više sjediti, Basile. To nije moguće!« poviše on, uzmaknuvši natrag.

Slikar ga je prestravljen gledao. »Dragi moj dječače, to je besmisleno!« reče. »Hoćete li time reći da vam se moja slika ne sviđa? Gdje je? Zašto ste pred nju postavili taj zaslon? Dajte da je vidim. To je najbolje djelo što sam ga ikada stvorio. Uklonite zaslon, Doriane. Prava je sramota da vaš sluga moju sliku tako sakriva. Čim sam ušao osjetio sam da je čitava soba kao izmijenjena.«

»Moj sluga nema s tim nikakve veze, Basile. Ta valjda si ne umišljate da on moju sobu za me uređuje? On katkad stavlja cvijeće u posude, to je sve. Ne, to sam ja sâm učinio. Ovo je svjetlo bilo previše jako za sliku.«

»Previše jako! Zacijselo nije, dragi moj prijatelju? Ovo je prekrasno mjesto za nju. Dajte da je vidim. I Hallward podje prema stijeni.

Užasan poklik vine se s usana Dorianu Grayu, a on se baci među slikara i sliku. »Basile«, krikne on, sav bliјed, »vi je ne smijete vidjeti. Ja ne ću da je vidite.«

»Da ne vidim svoje vlastito djelo! To nije vaša zbilja. Zašto da je ne vidim?« upita smijući se Hallward.

»Basile, ako je pokušate vidjeti, ne ću dok god živim nikada više s vama govoriti, tako mi poštene riječi. To je moja potpuna zbilja. Ne dajem vam o tome nikakva razjašnjenja, a vi to od mene ne smijete ni tražiti. Ali, znajte dobro, taknete li se zastora, onda je među nama sve svršeno.«

Hallward je stajao kao gromom ošinut. Sav je zapanjen gledao Dorianana Graya. Nikada ga prije nije vidio takva. Mladić je bio sav blijed od srdžbe. Njegove su se ruke skvrčile, a zjenice su njegovih očiju bile kao kugle modre vatre. Sav se tresao.

»Doriane!«

»Ne govorite!«

»Ali što se dogodilo? Ja zacijelo ne ču pogledati sliku ako vi to ne želite«, reče on, prilično hladno, okrene se i podje do prozora. »Ali, ozbiljno govoreći, meni se čini sasvim ludo da ne bih smio vidjeti svoje vlastite slike, pogotovo gdje bih je jesenás htio izložiti u Parizu. Morat će je po svoj prilici još prije firnirati, pa će je jednoga dana dakle ipak morati vidjeti, a zašto ne danas?«

»Vi je hoćete izložiti? Izložiti!« poviće Dorian Gray, a čudan ga osjećaj straha svega potrese. Zar da čitav svijet sazna za njegovu tajnu? Zar da ljudi bleje u misterij njegova života? To nije bilo moguće. Nešto se, on još sâm nije znao što, moralо smjesta dogoditi.

»Da, mislim da se ne ćete usprotiviti. Georges Petit⁹¹ želi skupiti moje najbolje slike u posebnoj izložbi u Rue de Séze. Otvorit će se u prvom tjednu listopada. Vaša će slika ondje ostati samo mjesec dana. Mislim da ćete tako dugo moći lako ostati bez nje. Vas ionako ne će biti ovdje. A kako ste je ionako uvijek sakrivali iza zastora, ne će vam mnogo biti do nje stalo..«

Dorian Gray pređe rukom preko čela, na komu su se bile pojatile kapljе znoja. Osjećao je da stoji na rubu neke strašne pogibelji.

»Prije mjesec dana kazivali ste mi da je ne ćete nikada izložiti«, poviće on. »Zašto ste promijenili svoju nakanu? Vi ljudi što tvrdite da ste dosljedni, mijenjate isto tako često svoje nakane kao i drugi. Jedina je razlika u tom što su te nakane katkad sasvim besmislene. Ta niste još mogli zaboraviti da ste me najsvečanije uvjeravali u to kako vas ništa na svijetu ne bi moglo navesti na to da svoju sliku pošaljete na izložbu. Harryju ste kazali potpuno isto to.« On najednom zapne, a u njegovim se očima ukaže svijetao sjaj. Sjeti se kako mu je jednom Lord Henry rekao, napola ozbiljno, napola u šali: »Ako ikada zaželite doživjeti ugodnu četvrt sata, onda recite Basilu da vam kaže zašto ne će izložiti vašu sliku. On je meni pripovjedio zašto on to ne će, a za me je to bilo kao neka objava.« Da, možda je i Basil imao svoju tajnu. Odlučio je zapitati ga i iskušati.

»Basile«, reče, dođe sasvim blizu do njega i pogleda mu oštro u lice, »svaki od nas dvojice ima svoju tajnu. Dajte da saznam vašu, a ja će vam onda kazati svoju. Koji je bio razlog iz kojega niste htjeli izložiti moju sliku!«

Slikar se i preko svoje volje zgrozi. »Doriane, da vam to kažem, vi biste me zacijelo manje ljubili, a sigurno biste mi se nasmijali. Od toga dvoga ne bih ni jedno mogao podnijeti. Zaželite li da nikada više ne ugledam vašu sliku, dobro, bit će zadovoljan. Ta onda vas mogu uvijek gledati. Zaželite li da najbolje djelo što sam ga igda stvorio ostane sakriveno pred svijetom, dobro, bit će zadovoljan. Vaše mi je prijateljstvo vrijedno više nego slava i priznanje..«

»Ne, Basile, to mi morate reći«, zahtijevao je postojano Dorian Gray. »Mislim da imam pravo to saznati.« Osjećaj straha bio ga je sasvim ostavio, a mjesto njega nastupi radoznalost. Bio je čvrsto odlučio otkriti misterij Basila Hallwarda.

⁹¹ Georges Petit – pariški trgovac umjetninama koji je prodavao djela impresionista

»Dajte da sjednemo, Doriane«, reče slikar, sav smeten. »Dajte da sjednemo. A vi lijepo odgovorite na moje pitanje. Jeste li opazili na slici nešto čudnovato? Nešto što najprije možda i niste opazili, pa vam se tek kasnije najednom pokazalo?«

»Basile!« poviće mladić, obujmivši svojim drhtavim rukama naslon stolca i zureći u Basila divljim, prestravljenim pogledima.

»Vidim da ste opazili. Ne govorite. Čekajte dok začujete što imam reći. Doriane, od onoga trena kad sam vas upoznao, vaša je osobnost na me moćno djelovala. Ovladali ste sa mnom, mojom dušom, mojim mozgom, mojom snagom. Postali ste za me vidljivo utjelovljenje onog nevidljivog idealja, čije spominjanje nas umjetnike često snađe kao u noći san. Ja sam htio da budete jedino moj. Tek onda sam bio sretan kad sam bio uz vas. Kad niste bili uz mene, bili ste ipak nazočni u mojoj umjetnosti... Dakako da vam nikada o tom nisam kazivao ni jedne riječi. To mi nije bilo moguće. A vi toga ne biste bili niti razumjeli. To sam i sâm jedva razumijevao. Znao sam jedino to da sam licem u lice video savršenstvo i da se svijet u mojim očima prikazao divan, predivan možda, jer u takom mahnitom obožavanju ima pogiblje, ne pogiblje da izgubiš svoj ideal, već da ga previše zadržiš... Prolazili su tjedni i tjedni, a vi ste me sve vise apsorbirali. Onda nadodeđe nov stupanj razvoja. Naslikao sam vas u Parizu u nježnom oklopu, kao Adonisa⁹² u lovačkom haljetku i sa sjajnim kopljem. Ovjenčani teškim lotosovim cvjetovima sjedili ste na provi Hadrijanove⁹³ lađe, zureći u zeleni, muljeviti Nil. Nagnuli ste nad tihu vodu u grčkom jednom gaju i gledali ste u nijemom srebrenom zrcalu divotu vašega vlastitog lica. A sve to bilo je upravo ono što je umjetnost trebala biti, besvjesno, idealno i udaljeno. Jednoga dana, katkad mislim da je to bio sudbonosni dan, odlučim se naslikati vašu divnu sliku, da vas naslikam onako, kako ste uistinu, ne u odijelu mrtvih dana, već u vašem vlastitom odijelu i u vašem vlastitom dobu. Ne mogu reći je li to bio realizam metode ili car vaše vlastite osobnosti, što mi se bio bez koprene i bez magle ukazao. Ali znam da mi je, dok sam radio, svaka čestica i svaka nasлага boje otkrivala moju tajnu. Bojao sam se da tko drugi ne otkrije moju idiolatriju⁹⁴. Osjećao sam, Doriane, da sam previše rekao, da sam u tu sliku stavio previše sebe samoga. U tom sam trenu odlučio da sliku nikada ne izložim. Vas je to nešto malo zaboljelo; ali vi niste shvatili što je to za mene značilo. Harry mi se smijao kad sam mu o tome pripovijedao. Ali to me nije smetalo. Kad je slika bila gotova i kad sam pred njom sam sjedio, osjećao sam da sam imao pravo... I, nekoliko dana kasnije, kad je bila odnesena iz moga ateljea i kad sam već bio svladao nesnosan dojam njezine prisutnosti, činilo mi se kao da sam bio mahnit kad sam sebi umišljao da u njoj vidim nešto drugo, nešto više nego da ste vi bili zbilja vrlo lijep i da ja umijem slikati. I sada još ne mogu, a da ne osjećam kolika bludnja mora biti vjera, da se strast koju osjećamo kod stvaranja, izražava uvijek i u djelu što ga stvaramo. Umjetnost je uvijek apstraktnija nego što mi mislimo. Oblik i boja kazuje nam samo oblik i boju - to je sve. Često mi se čini da umjetnost umjetnika više sakriva, nego što ga otkriva. I evo, kad sam dobio ponudu iz Pariza, odlučio sam učiniti vašu sliku glavnom točkom svoje izložbe. Nisam nikad ni pomicao na to da biste se vi mogli oprijeti. Ali sada vidim da imate pravo. Slika se ne može izložiti. Doriane, ne smijete se na me ljutiti radi svega onoga što sam vam rekao. Jedanput prije rekao sam Harryju da ste stvoreni da budete obožavani.« Dorian Gray olakšano uzdahne. Boja se opet vrati u njegove obraze, a oko njegovih usana zaigra smiješak. Pogibelj je bila minula. Zasada bio je siguran. Ali nije mogao ne osje-

⁹² Adonis - prelijepi mladić iz grčke mitologije

⁹³ Publius Aelius Traianus Hadrijan - rimske car (76-138)

⁹⁴ idiolatrija - obožavanje samoga sebe

titi beskrajnu samilost prema slikaru koji mu se eto sada povjerio tako čudnovatim priznanjem, pitao se hoće li ikada njime ovladati osobnost kojega prijatelja. Lord Henry bio je čaroban i vrlo pogibeljan. Ali to je bilo sve. Bio je previše razborit i previše ciničan, a da bi ga mogao ljubiti. Hoće li ga uopće netko ispunjati tako čudnovatom idiolatrijom? Je li to bilo nešto što je život za nj držao u pripravi?

»Vrlo mi je čudno, Doriane«, reče Hallward, »da ste to na slici vidjeli. Jeste li to uistinu vidjeli?«

»Vidio sam na njoj nešto«, odgovori on, »nešto što mi se pričinilo doista čudnovato.«

»A sada mi dopuštate da je opet vidim?«

Dorian strese glavu. »Vi to ne smijete tražiti od mene, Basile. Ne mogu vas odvesti pred sliku.«

»Ali jednoga dana, zacijelo?«

»Nikada.«

»Dobro, možda imate pravo. A sada zbogom, Doriane. U mome ste životu bili jedini čovjek koji je djelovao na moju umjetnost. Što sam ikada dobro stvorio, imam zahvaliti vama. Ah, ne možete znati koliko me muke stajalo da vam sve to i kažem«

»Dragi moj Basile«, reče Dorian, »a što ste mi kazali? Jedino to da ste osjećali da ste mi se previše divili. To nije ni kompliment.«

»To nije ni trebao biti kompliment. To je bila isповijest. Sada kad sam je ispovjedio, čini se kao da me je nešto ostavilo. Možda svoju ljubav nikada ne bismo smjeli iskazivati riječima.«

»Vaša me je isповijest uvelike razočarala.«

»A što ste očekivali, Doriane? Vi valjda niste na slici vidjeli štogod drugo, recite? Ta što drugo se nije moglo vidjeti?«

»Niye, ništa drugo se nije vidjelo. A zašto pitate? Ali ne smijete govoriti o obožavanju. To je mahnito. Mi smo prijatelji, Basile i trebali bismo to uvijek ostati.«

»Vi sada imate Harryja«, reče slikar žalosno.

»Oh, Harry«, poviše mladić uz neki drhtavi smiješak. »Harry provodi svoje dane govorči nevjerljivne stvari, a svoje večeri doživljavajući nevjerljivne stvari. Upravo to je onaj život što bih ga ja htio provoditi. Ali uza sve to ne vjerujem da bih ikada mogao poći Harryju kad bi me pritisnula briga. Radije bih pošao do vas, Basile.«

»Hoćete li mi opet pozirati?«

»To nije moguće!«

»Opirući se, Doriane, razarate moj umjetnički život. Nitko ne susreće dva idealna. Malo njih nađu jedan.«

»Ne mogu vam to razjasniti, Basile, ali ja vam ne smijem nikada više pozirati. Moju je sliku snašla čudna sudbina. Ona živi svoj vlastiti život. Doći ću k vama i pit ću s vama čaj. To će biti sasvim jednakog ugodno.«

»Za vas mnogo ugodnije, mislim«, promrmlja Hallward zabrinut. »A sada zbogom. Žalim što mi ne dopuštate da još jednom vidim sliku. Ali tu se ne da pomoći. Vrlo dobro znam kako vi to osjećate.«

Kad je izašao iz sobe, nasmiješi se Dorian Gray sam sebi. Ubogi Basil! Kako je malo znao o pravom razlogu! I kako je čudnovato bilo to što je on umjesto da bude prisiljen odati svoju vlastitu tajnu, skoro sasvim slučajno postignuo te je ugrabilo prijatelju njegovu tajnu! Koliko toga mu je ta čudna isповijest otkrivala! Slikareve absurdne ljubomorne nava-

le, njegovo divlje obožavanje, njegovi pretjerani panegirici, njegov čudni muk - sve je to sada razumijevao, a njemu se ražali. Činilo mu se da opaža nešto tragično u tome prijateljstvu što je bilo tako potpuno romantično.

Uzdahne i pritisne zvonce. Slika se morala na svaki način sakriti. Nije se mogao još jednom izložiti pogibelji da bude otkriven. Bilo je ludo od njega da ju je uopće ovdje ostavio, pa i za jednu uru, u sobi u koju je mogao ući svaki od njegovih prijatelja.

GLAVA X.

Kad je ušao sluga, pogleda ga on sumnjivo i upita se nije li ovaj pomislio da pogleda iza zaslona. Ali čovjek taj bio je sasvim bezazlen i čekao je na njegove zapovjedi. Dorian zapali cigaretu, pođe do zrcala i pogleda u nj. U njemu je sasvim točno video odraz Victorova lica. Bila je to nepomična maska servilnosti. Od te strane nije prijetila nikakva pogibelj. Ali je ipak mislio da je najbolje ako bude na oprezu.

Govoreći sasvim polagano, naloži mu da pozove kućanicu jer želi s njome govoriti, a onda neka pođe trgovcu okvirima i kaže da smjesta pošalje dva pomoćnika. Pričinilo mu se da su Victorove oči kad je izlazio bile upravljene na zaslon. Ili si je to samo umišljao?

Nekoliko trenutaka poslije uđe u knjižnicu Mrs. Leaf u svom crnom svilenom odijelu, pokrivši smežurane ruke staromodnim končanim rukavicama. On zatraži od nje ključ od školske sobe.

»Stare školske sobe, Mr. Dorian?« poviše ona. »Ta ona je sva zaprašena. Moram je očistiti i urediti prije nego što biste mogli ući. U sadašnjem je stanju ne biste mogli vidjeti, milostivi gospodine. Zbilja ne.«

»Ne ču da se uredi, Leaf. Hoću samo ključ.«

»Dobro, milostivi gospodine, ali kad uđete bit ćete puni paučine. Gotovo pet godina nije već bila otvorena, odonda kad je umro stari Lord.«

Protrne kad ona spomenu njegova djeda. Njegov je spomen za nj bio odvratan. »To ne čini ništa«, odvrati on. »Ja tu sobu hoću samo pogledati, to je sve. Dajte mi ključ.«

»Tu je dakle ključ, milostivi gospodine«, reče stara gospođa, pretražujući drhtavim nesigurnim rukama svežanj svojih ključeva. »Evo ključa. Začas ću ga skinuti. Ali valjda ne mislite na to, milostivi gospodine, da se sasvim preselite onamo gore kada vam je ovdje tako udobno?«

»Ne, ne« reče on zlovoljno. »Hvala vam, Leaf. To sam htio.«

Ona ostane još nekoliko trenutaka, tužeći se na neke sitnice u kućanstvu. On uzdahne i reče da ona to uredi po svom najboljem uvjerenju. Ona ostavi sobu rastapajući se od smiješka.

Kad su se vrata zatvorila, stavi Dorian ključ u svoj džep i ogleda se po sobi. Njegov se pogled zaustavi na širokom, teškom, zlatom izvezenom grimiznom atlasnom pokrivaču, divnom djelu mletačkom, s konca sedamnaestog stoljeća, što ga je njegov djed bio našao u nekom samostanu kraj Bologne. Da, taj je bio kao stvoren za to da pokrije tu strašnu stvar. Možda je već češće služio kao mrtvački pokrivač. Sada će prekriti nešto, u čemu je bilo neko osobito vlastito truljenje, koje je bilo gore nego truljenje leštine same, nešto što će izleći grozote, a ipak ne će samo umrijeti. Što su crvi bili za lešinu, to će njegovi grijesi biti za naslikani lik na platnu: razarat će njegovu ljepotu, izjedat će njegovu dražest. Oni su je ukaljali i obeščastili. A ona je ipak dalje živjela. Ona će uvijek ostati na životu.

Protrne i začas požali zbog toga što nije Basili rekao pravi uzrok zašto je sliku sakrivao. Basil bi mu bio mogao pomoći da se opre dojmu Lorda Henryja i onim puno otrovnijim dojmovima što su djelovali iz njegovog vlastitog temperamenta. Njegova ljubav prema njemu, jer to je doista bila ljubav, nije u sebi krila ništa što nije bilo plemenito i intelektu-

alno. Nije to bilo ono sasvim fizičko divljenje ljepoti što je proizlazilo iz osjetila i što umire kad se osjetila zasite. To je bila ona ljubav koju su poznavali Michelangelo i Montaigne⁹⁵ i Winckelmann⁹⁶ i sam Shakespeare. Da, Basil ga je mogao spasiti. Ali sada je bilo prekasno. Prošlost se nikako nije mogla uništiti. To je moglo učiniti kajanje, zatajenje ili zaborav. Ali budućnost je bila neizbjegnuta. Osjećao je u sebi strasti što će strasno provaliti, snove koji će oživotvoriti svoje grješne sjene.

Uzme s divana veliki grimizno-zlatni pokrivač, digne ga rukom uvis i podje iza zaslona. Je li lice na platnu bilo gadnije nego prije? Činilo mu se da se nije promijenilo, ali je nje-gova mržnja bila snažnija. Zlatne vlasti, modre oči i rujne usne, sve je to još ovdje bilo. Jedino je izraz ostario. Taj je u svojoj okrutnosti bio strahovit. U usporedbi s prekoravanjima i ukorima što ih je ovdje vidio, ona prekoravanja Basilova radi Sibyl Vane bila su blijeda i neznatna! Sa platna je u njega gledala njegova vlastita duša, pozivajući ga pred sud. Preko njegova lica pređe bolni izraz te on baci taj raskošni pokrivač preko slike. Kad je to činio, zakuca na vratima. Izađe iza zaslona u onom trenutku kad je ušao njegov slu-ga.

»Ljudi su ovdje, Monsieur.«

Osjećao je da se tog čovjeka mora odmah riješiti. Nije smio dopustiti da on sazna kuda će staviti sliku. Bilo je na njemu nešto lukavosti, a oči su mu bile pronicave, prijevarne. Sjeo je za pisači stol i nadrljao pismo Lordu Henryju, moleći ga da mu doskora pošalje štogod za čitanje i sjećajući ga da će se sastati večeras u osam i četvrt.

»Čekajte na odgovor«, reče dajući mu pismo, »i uvedite ljudе.«

Za dva ili tri trenutka opet netko pokuca, a u sobu uđe sam Mr. Hubbard, slavni tvorničar okvira iz South Audley Streeta, s jednim nešto neuglađenim mladim pomoćnikom. Mr. Hubbard bio je svjež, crnobrad malen čovjek, čije je divljenje umjetnosti bilo dobrano spalo radi posvemašnjeg uboštva većine umjetnika s kojima je imao posla. Nije gotovo nikada ostavljao svoga dućana. Čekao je da ljudi dođu do njega. Ali kod Dorianu Graya činio je iz naklonosti iznimku. Na Dorianu bilo je nešto što bi očaravalo svakoga. Bilo je pravo milje gledati ga.

»Što mogu učiniti za vas, Mr. Gray« upita, tarući masne, pjegave ruke. »Mislio sam, uzet ću si sam čast da dođem smjesta ovamo. Nabavio sam jedan upravo prekrasan okvir, sir. Naišao sam na nj na nekoj dražbi. Stari firentinski rad. Naslućujem da je iz Fonthilla⁹⁷. Divno će pristajati uz koju religioznu sliku, Mr. Gray.«

»Žalim što ste se sami ovamo potrudili, Mr. Hubbard. Do zgode proći ću kraj vas i razgledat ću okvir, iako se sada više ne zanimam toliko za religioznu umjetnost, za danas bih samo htio da se jedna slika otpremi na tavan moje kuće. Vrlo je teška, pa sam vas htio zamoliti da mi pošaljete dvojicu vaših ljudi.«

»Naravno, Mr. Gray. Ushićen sam od svake usluge što je vama mogu iskazati. Gdje je umjetnina, sir?«

⁹⁵ Michel de Montaigne (1533-1592) - francuski filozof, skeptik i moralist; prvi eseijist u svjetskoj književnosti (*Essais*); utjecao na Shakespearea.

⁹⁶ Johann Joachim Winckelmann (1717-1766) - njemački povjesničar umjetnosti i arheolog; jedan od prvih helenista, utemeljitelj povijesti umjetnosti kao znanstvene discipline i moderne arheologije; snažno utjecao na pojavu neoklasicizma i umjetnost svoga doba

⁹⁷ Fonthill - pseudogotička palača u Wiltshireu; vlasnik joj je bio pjesnik William Beckford (1760-1844), koji je prodao kuću i rasprodao umjetnine koje su se u njoj nalazile

»Ovdje«, odvrati Dorian, odvrnuvši zaslon. »Možete li je odnijeti s pokrivačem i uopće sasvim onako, kao što je sada? Ne bih htio da se pri prenošenju oštetи.«

»Ne će biti preteško, sir«, reče živahni tvorničar okvira i počne sa svojim pomoćnikom skidati sliku s dugih mjedenih lanaca na kojima je visjela.

»A kuda da je sada odnesemo, Mr. Gray?«

»Pokazat ću vam put, Mr. Hubbard, ako budete tako ljubazni i pođete sa mnom. Ili je možda bolje da vi pođete naprijed. Žalim, ali morate do vrha kuće. Poći ćemo uz glavne stube jer su šire.«

Otvori im vrata, a oni izađu u predvorje i počnu se uspinjati. Divno i savršeno izrađen okvir činio je sliku izvanredno teškom, a Dorian bi povremeno sâm svojim rukama pomagao, iako bi se tada Mr. Hubbard živahno usprotivio, jer je u njega bila ona prava odvratnost istinskoga zanatlje koji ne može gledati jednog džentlmena da radi štogod korisno.

»Taj je teret prilično težak, sir«, hripanao je mali čovjek kad su stigli navrh stuba, otirući znojno čelo.

»Žalim što je slika tako teška«, promrmlja Dorian, otvarajući vrata sobe koja je trebala čuvati čudesnu tajnu njegova života, a njegovu dušu zaštiti od ljudskih pogleda.

Ovdje ga nije bilo već dulje od četiri godine, otkako mu je u početku služila kao soba za igranje dok je još bio dijete, a onda kao soba za učenje kad je nešto poodrastao. Bio je to širok prostor, što ga je pokojni Lord Kelso sagradio upravo za svoga malog unuka, želeći ga imati udaljena daleko od sebe, jer ga je uvijek mrzio zbog njegove čudne sličnosti s njegovom majkom, a i radi drugih uzroka. Dorian opazi da se soba nije ni u čemu promjenila. Tu je stajao ogromni talijanski cassone⁹⁸ sa svojim fantastično naslikanim panelima i otrcanim pozlaćenim oplatama, iza kojih se kao dječak tako često sakrivao. Ondje ormar od ulaštena drveta pun školskih knjiga s ušima. Na stijeni iza njega visio je još isti otrcani flamski goblen, a na njemu izblijedjeli kralj i kraljica gdje u vrtu igraju šah, dok je iza njih jahala četa sokolara koji su na svojim potpuno pokrivenim zglavcima držali kapate ptice. Kako se dobro svega toga sjećao! Dok je gledao uokolo vraćao se u njegovoj svijesti svaki trenutak njegovog pustog mladenaštva. Prisjećao se neokaljane čistoće dječatkog svog života, pa mu se činilo strašnim to što će odsada upravo ovdje biti sakrivena sudbonosna slika. Koliko je malo u tim prošlim danima mislio na to što ga sve još čeka!

Ali ni jedno drugo mjesto u kući nije bilo kao ovo tako zaklonjeno od radoznalih pogleda. On je imao ključ, a nitko drugi nije mogao ući. Na platnu naslikana slika mogla je sada iza svoga grimiznog pokrivača postati zvjerska, podbuhta i gadna. Što je bilo do toga? Nitko je nije mogao vidjeti. On je ni sam neće vidjeti. Zašto bi promatrao strašno razaranje svoje duše? Ta imao je svoju mladost, to je bilo dovoljno. A, previše, nije li njegov značaj uza sve to mogao postati plemenitiji?

Nije bilo nikakva razloga za to da budućnost bude puna sramote. U njegov će život stupiti ljubav, očistit će ga i očuvati od grijeha što su, kako se činilo, već ključali u duhu i u krvi, ti čudni nenaslikani grijesi kojima je njihova prava tajnovitost podavala nježnost i čar. Možda će jednog dana iščeznuti sa skrletnih putenih usana onaj okrutni izraz, a onda će moći svijetu pokazati majstorsko djelo Basila Hallwarda.

Ne, to nije bilo moguće. Slika je na platnu bivala sve starija, sat za satom, tjedan za tjednom. Kao da je bježala ispred strahote grijehova, ali se strahoti starosti ipak morala pokoriti. Obrazi će postati upali i mlohavi. Oko umornih očiju ispuzat će žuti nabori kao

⁹⁸ cassone (tal.) - škrinja

vranje noge i nagrdit će ga. Kosa će izgubiti svoj sjaj, usta će zinuti ili će se nakriviti, bit će glupa ili prosta, kao što su već usta kod starih ljudi. Vrat će se skvrčiti, modrim žilama isprepletene ruke ohladit će se, tijelo će se pognuti, onako kako se sjećao da je bilo u djeđa koji je za njegova školovanja bio s njim tako strog. Slika se morala sakriti. Nije bilo druge pomoći.

»Mr. Hubbard, molim, odnesite je unutra«, reče on krzmajući i okrene se uokolo. »Žalim što ste tako dugo čekali. Mislio sam na nešto drugo.«

»Uvijek je ugodno nešto malo odahnuti, Mr. Gray«, odgovori tvorničar okvira, koji je još uvijek hvatao zrak. »Kamo da je postavimo, sir?«

Dorian protrne. »Ne će vas zanimati, Mr. Hubbard,« reče i upravi pogled na čovjeka. Osjećao se podobnim da se baci na njega i da ga sruši na zemlju ako bi se bio usudio odgrnuti raskošni pokrivač što je zastirao tajnu njegova života. »Sada više ništa ne trebam. Zahvaljujem vam na ljubaznosti što ste odmah došli.«

»Nema razloga, nema razloga, Mr. Gray. Uvijek sam spreman učiniti štogod za vas, sir.« I on zatopta niz stube sa svojim pomoćnikom koji se okretao prema Dorianu pogledom plahoga divljenja u svom oporom, gadnom licu. Divnijega čovjeka nije nikada bio video.

Čim je topot njihovih koraka prestao, zatvori Dorian vrata i metne ključ u svoj džep. Sada se osjećao sigurnim. Nitko ne će nikada više vidjeti tu strašnu stvar. Nijedno oko ne će nikada ugledati njegovu sramotu. Kad je opet došao u knjižnicu, opazi da je već prošlo pet sati i da je čaj bio upravo donesen. Na malu i sedefom bogato iskićenu stoliću od tamnog miomirisnog drveta, daru Lady Radley, supruge svoga skrbnika, lijepe bolesnice od zvanja, koja je prošlu zimu bila provela u Kairu, ležalo je pismo Lorda Henryja, a kraj pisma u žuti papir uvezana knjiga s nešto otrcanim omotom i oštećenim uglovima. Na čajnom podnosu ležao je primjerak večernjeg izdanja lista *The St. James's Gazette*. Zaciјelo se bio vratio Victor. Pitao se je li susreo lude u predvorju kad su ostavljali kuću i je li ih ispitivao što su tu činili. Sigurno će opaziti da nema više slike, bez sumnje je to već i opazio kad je donio čaj. Zaslon nije bio opet postavljen na svoje prijašnje mjesto, a na stijeni se jasno opažala prazna ploha. Možda će ga jedne noći zateći kako se odšuljao gore nastojeći razbiti sobna vrata. Bilo je strašno u svojoj kući imati uhodu. Čuo je o bogatim ljudima što su za čitavoga života trpjeli od iznuđivanja kojega sluge koji je bio pročitao koje pismo ili prisluškivao koji razgovoru, ili je našao ceduljicu s kakvom adresom, ili je pod kojim jastukom otkrio uveo cvijet ili komadić zgnječene čipke.

Uzdahne, natoči sam nešto čaja i otvorim pismo Lorda Henryja. U njemu je stajalo samo to da mu eto šalje večernje novine i knjigu koja će ga možda zanimati te da ga u osam i četvrt može naći u klubu. Polagano otvorim i pogledam *The St. James's Gazette*. Pogled mu se zaustavi na petoj stranici gdje je crvenom olovkom bio učinjen znak. Upozoravao je na ovu vijest:

»RAZGLEĐANJE TIJELA JEDNE GLUMICE. - Jutros je Mr. Danby, okružni patolog, razgledao u Bell Taverni, Hoxton Road, tijelo Sibyl Vane, mlade jedne glumice, što je u posljednje vrijeme bila angažirana u Royal Theatre, Holborn. Bilo je ustanovljeno da je smrt uslijedila od nesretnog slučaja. Usrdnu je sućut izazvala majka pokojničina koja je kod svoga i kod iskaza doktora Birrella, koji je obavio obdukciju pokojničina tijela, bila silno uzrujana.«

Namršti čelo i, razderavši novine, pođe kroz sobu te baci komadiće. Kako je sve to bilo ružno! I kakvu je strašnu rugobnost stvarima podavala zbilja! Nešto se malo ozlovolji zato što mu je Lord Henry poslao tu vijest. A zaciјelo je bilo glupo od njega, da ju je još i

označio crvenom olovkom. Victor ju je mogao pročitati. Taj je čovjek razumio engleski i više nego dovoljno.

Možda ju je već i pročitao, pa je počeo nešto sumnjati. Pa ipak, što je bilo do toga? U kakvoj je vezi Dorian Gray sa smrću Sibyl Vane? Nije bilo razloga za strah. Dorian Gray je nije usmratio.

Ugleda žutu knjigu što mu ju je poslao Lord Henry. Bio je radoznao što je to bilo. Pođe do malena, poput bisera svijetla osmokutnog stolića koji mu se uvijek pričinjao sličan djelu nekih čudnovatih egipatskih pčela koje kao da su djelale srebro, uzme knjigu u ruke, baci se u stolac i počne listati. Nakon nekoliko trenutaka zanese ga čitanje. Bila je to najčudnija knjiga što ju je ikada čitao. Činilo mu se da ispred njega prolazi u neobičnom ruhu, uz nježni glas frula, nijema povorka grijehova svijeta. Stvari o kojima je tek nejasno sanjao, postanu mu sasvim zbiljske. Stvari o kojima nije nikada ni sanjao, raskriju se pomalo pred njim.

Bio je to roman bez zapleta, a samo s jednim jedinim junakom, i to, tako reći, psihološka studija nekog mladog Parižana koji je svoj život provodio provodeći u devetnaestom stoljeću sve strasti i sve načine životnog uživanja što su bili svojstveni svakom stoljeću osim njegovomu, sjedinjujući tako u sebi samom najraznolikije sudsbine što ih je duh svijeta ikada proživio, ljubeći radi njihova umjetna bića sva ona odricanja što su ih ljudi bezumno prozvali krepošću, isto tako snažno kao one pobune prirode što ih mudri ljudi još i sada zovu grijesima. Bila je pisana onim čudnim kićenim stilom koji je jednako živahan kao taman, pun argota⁹⁹ i arhaizama, tehničkih izraza i izvedenih parafraza, što sve karakterizira djela najfinijih umjetnika francuske simbolističke škole¹⁰⁰. Bilo je tu metafora čudesnih poput orhideja, a jednakost suptilnih i svojom bojom. Život osjetila bio je opisan izrazima mistične filozofije. Katkad se teško razaznalo govori li se o spiritualnim ekstazama nekog srednjovjekovnog sveca ili o boležljivoj isповijesti nekog modernog grješnika. Bila je to otrovna knjiga. Nad stranicama kao da se vio težak zadah tamjana što je mutio mozak. Već je glasanje rečenica, suptilna melodija njihove glazbe sa svojim obiljem zamršenih refrena i uzbudjenost što se sve brižno izvedeno ponavljal, zavelo je mladićev duh dok je čitao dalje poglavlje za poglavljem, u neko snatrenje, neku sanjivu boljeticu, te on nije ni zamijetio nestajanje dana i šuljanje sjena.

Kroz prozore je blistalo vedro i poput bakra zeleno nebo, na kojem je treptjela jedna jedina samotna zvijezda. Kod toga je nejasnog svijetla čitao tako dugo, dok nije više ništa video. Onda, nakon što mu je njegov sluga već više puta bio spomenuo poodmaklo doba, ustane, i pošavši u drugu sobu, stavi knjigu na malen firentinski stol koji je uvijek stajao do njegova kreveta i preobjene se za večeru.

Bilo je već deset sati kad dođe u klub i nade Lorda Henryja kako sjedi sam dosadujući se.
»Vrlo žalim, Harry«, reče, »ali to se dogodilo samo vašom krivnjom. Knjiga što ste mi je poslali tako me zanjela te sam sasvim zaboravio da je vrijeme odmaklo.«

»Da, znao sam da će vam se svidjeti«, odvrati njegov prijatelj, ustajući sa stolca.

»Nisam rekao da mi se knjiga svidjela, Harry. Rekao sam da me zanjela. To je velika razlika.«

»Ah, jeste li vi to otkrili?« promrmlja Lord Henry. I obojica pođu u blagovaonicu.

⁹⁹ argot (franc.) - izraz koji se koristi u šatrovačkom jeziku, šatra, žargon

¹⁰⁰ simbolizam - umjetnički, u prvom redu pjesnički pokret nastao u francuskoj krajem 19. stoljeća koji odbacuje realizam (najpoznatiji predstavnici Baudelaire, Mallarmé, Verlaine)

GLAVA XI.

Godine i godine nije se Dorian Gray mogao osloboditi dojma te knjige. Ili, kako bi se točnije moralo reći, nije nikada ni nastojao da ga se oslobođe. Iz Pariza je naručio ništa manje nego devet primjeraka raskošnog prvog izdanja i dade ih uvezati u raznobojne uvezе, tako da su pristajali uz prevrtljivu čud i uz promjenjive domišljaje njegova bića, nad kojim je, kako se činilo, katkad gubio svako upravljanje. Junak, taj divni mladi Parižanin, u kom su se romantična i znanstvena čud tako čudnovato smiješale, postade nekim idealnim tipom za njega samoga. I, uistinu, čitava knjiga kao da je sadržavala povijest njegovog vlastitog života, napisanu prije nego što ga je on sam proživio.

Ali, u jednom je pogledu bio ipak sretniji nego fantastični junak romana. Nije nikad osjetio, nikada, uistinu, a nije za to imao ni razloga, onaj nešto groteskni strah pred zrcalima, ulaštenim kovanim plohamama, i površinom vode što je mladog Parižanina obuzeo u tako ranoj dobi njegova života, te je bio razlog naglom propadanju njegove ljepote koja je po svoj prilici prije bila izvanredna. Nekim gotovo okrutnim miljem, a možda i ima u svakom milju, kao zaciјelo i u svakom uživanju, neka okrutnost, običavao je čitati drugi dio knjige, koji je sadržavao onu njegovu zbilja tragičnu, iako nešto pretjeranu, povijest briga i zdvajanja čovjeka koji je izgubio ono što je sam na drugima i na svijetu najviše cijenio.

Divna ljepota što je bila zanijela Basila Hallwarda, a i mnoge druge osim njega, kao da ga nikada nije ostavljala. Čak i oni što su o njemu čuli najgadnijih stvari, jer su se od vremena do vremena šuljale Londonom čudnovate vijesti o načinu njegova života te se o tom i u klubovima razgovaralo, nisu mogli povjerovati u tu sramotu kad bi ga pogledali. Izgledao je uvijek tako kao da je neokaljan od dodira svijeta. Ljudi što su prostački govorili, zašutjeli bi čim je Dorian Gray stupio u sobu. U čistoći njegova lica bilo je nešto što bi ih korilo. Sama njegova prisutnost kao da je opet dozivala u njihovu svijest spomen nevinosti što su je okaljali. Čudili bi se kako se tako divotan i dražestan čovjek kao on mogao ukloniti oskrnuću u doba koje je bilo jednako gadno i puteno.

Često, kad bi se vraćao s jednog od svojih tako tajnovitih i dugotrajnih odsustva koja su među njegovim prijateljima ili među onima koji su se takvima držali poticala tako čudesne slutnje, odšuljao bi se on gore do zatvorene sobe, otvorio bi vrata ključem koji je od sada bio uvijek uza nj, stao bi sa zrcalom u ruci pred svoju vlastitu sliku i gledao bi sad gadni i ostarjeli obraz na platnu, a sad opet lijepo mlado lice što mu se smiješilo sa glatkog stakla. Upravo ta oština kontrasta običavala je uvećati njegov osjećaj uživanja. On se sve više i više zaljubljivao u svoju vlastitu ljepotu, a zanimalo se sve više i više za propadanje svoje vlastite duše. Promatrao je sićušnom pomnjom, a katkad golemom i strašnom nasladom, gadne crte što su obrađivale smežurano čelo ili što su se vile uokolo putenih usana, a katkad se pitao što je strašnije, znaci grijeha ili znaci starosti. Ili bi pak stavljao svoje bijele ruke pokraj surovih podbuhlih ruku na slici, pa bi se nasmijao. Ružio je iznakaženo tijelo i uvele udove.

Noću bi onda bilo trenutaka kad bi besano ležao u svojoj nježnoj mirisavoj odaji, ili u otrcanoj sobici male ozloglašene krčme blizu dokova, kuda bi običavao polaziti pod kriševim imenom i preobučen, misleći na propast što ju je nanosio svojoj duši, i to uz neku

sućut koja je bila tim tjeskobnija jer je uistinu bila sasvim samoživa. Ali takvi su časovi bili rijetki. Ona radoznalost poznavati život koju je Lord Henry prvi put potaknuo u njemu kad su zajedno sjedili u vrtu njihova prijatelja, kao da je sa zadovoljstvom sve više rasla. Čim više je znao, tim više je htio sazнати. Mahnitao je od gladne požude koja je sve više bjesnjela čim ju je on više gnječio.

Ali ipak nije bio nesmotren, barem u svojim odnosima prema društvu. Jedanput ili dva puta svakog mjeseca zimi, i svake srijede u vrijeme sezone, otvarao bi on svijetu svoju krasnu kuću, a najslavniji suvremenii glazbenici očaravali bi njegove goste čudesima svoga umijeća. Njegove male večere, koje mu je Lord Henry uvijek pomagao pripravljati, bili su glasoviti ne samo zbog savjesnog izbora uzvanika već i zbog izvanredna ukusa koji se odavao u uresu stola, sa svojim suptilnim simfonijskim redom egzotičnoga cvijeća, izvezenih pokrivača i starim zlatnim i srebrnim posuđem. I zbilja, bilo je ljudi, osobito mnogo sasvim mladih, koji su u Dorianu Grayu vidjeli, ili su sebi barem umisljali da vide, najsavršenije utjelovljenje onoga tipa o kome su često sanjali za svojih etonskih ili oxfordskih dana, tipa koji je spajao nešto zbiljske kulture učenjaka s dražešću, otmjenošću i savršenim ponašanjem svjetskog čovjeka. Činilo im se da je on jedan iz kola onih ljudi o kojima, opisujući ih, Dante veli »da se obožavanjem ljepote nastoje usavršavati.« Kao Gautier bio je i on jedan od onih za koje je »postojao vidljivi svijet.«

I, zacijelo, za nj je Život bila prva, najveća od svih umjetnosti, a sve su mu se druge umjetnosti činile kao priprava za nju. Dakako da ga je zanosila i moda koja čini da ono što je zbilja fantastično biva na tren posvud uobičajeno, i dandizam¹⁰¹, koji je na svoj način pokus dokazivanja apsolutnog moderniteta ljepote. Njegov način odijevanja i osobiti stilovi koje bi od vremena do vremena poprimao, bili su od sasvim izrazita dojma na mlade odabranike mayfarskih plesova i prozora kluba Pall Mall, koji su ga u svemu što bi činio oponašali, ponavlјajući vjerno slučajni čar njegovog dražesnog šepirenja, koje je njemu samome bilo tek pola zbilje.

Ali, budući je bio i previše sklon tomu da poprими položaj koji mu se pružao neposredno nakon što je postao punoljetan, to je uistinu nalazio neku suptilnu nasladu u pomisli da bi mogao postati za London svoga doba ono što je za Nerona u carskom Rimu bio pisac *Satyricona*¹⁰². Ali je iz dna svoje duše ipak želio biti više nego samo arbiter elegantiarum¹⁰³, koga su pitali za savjet kako se nosi koji dragulj, kako se sveže koji ovratnik ili nosi štap. Nastrojao je izraditi novu životnu shemu koja je trebala sadržavati njegovu razumnu filozofiju i njegova sređena načela, nalazeći u produhovljivanju osjetila svoje najveće savršenstvo.

Obožavanju osjetila se često, i to s pravom, prigovaralo, jer ljudi osjećaju neki prirodni i instinktivni strah od strasti i osjećaja jačih od njih samih, te su sebi svjesni da ih dijele s manje visoko organiziranim životnim oblicima. Ali se ipak pričinilo Dorianu Grayu da pravo biće osjetila još nitko nije shvatio i da su ostala samo stoga tako divlja i životinjska jer je svijet uvijek mislio da će ih kroćenjem zakržljaviti ili bolovima usmrтiti, umjesto da ih je nastojao učiniti elementima neke nove duhovnosti koja bi bila najjače karakterizirana finim instinktom za ljepotu. Kad je pogledao unatrag na povorku ljudi u Povijesti, prožme ga osjećaj gubitka. Toliko toga je propalo u bescjenje i u tako neznatnu svrhu!

¹⁰¹ *dandizam* - kicoštvo, pomodarstvo

¹⁰² *Satyricon* ili *Satirae* - djelo rimskega pisca Gaja Petronija Arbitera (11.-66. n. e.) pisano u prozi s dijelovima u stihu, erotskog sadržaja

¹⁰³ *arbiter elegantiarum* (lat.) - Petronijev nadimak: propisivač ukusa, uljudnosti, mode i sl.; uvijek elegantno odjeven čovjek

Bilo je mahnitih, samovoljnih pregaranja, nezgrapnih načina mučenja i zatajivanja samoga sebe, što je sve imalo svoj izvor u strahu čija je posljedica bila poniženje daleko strašnije nego ono umišljeno poniženje pred kojim su ljudi u svom neznanju tražili spas u bijegu, dok Priroda u svojoj divnoj ironiji goni anahoreta¹⁰⁴, da se u pustoši hrani zajedno s divljim zvijerima, a pustinjaku daje za drugove poljske životinje.

Da, doći će, kako je Lord Henry prorekao, neki novi hedonizam, da opet stvori život i da ga spasi od onog strogog, gadnog puritanizma, što u naše vrijeme doživljava čudno uskrsnuće. U njemu će, zacijelo, i duh primiti nužno štovanje; ali nikada ne bismo smjeli poprimiti kakvu teoriju ili kakav sustav koji bi zahtijevao žrtvu bilo kakvog strastvenog doživljaja. Pravi cilj hedonizma treba iskustvo samo, a nikako plodovi iskustva, bili oni koliko god slatki ili gorki. Život ne smije znati ni za asketicizam koji ubija osjetila, ni za vulgarnu raskalašenost koja samo otupljuje. Život mora previše ljudi naučiti da se sabiju za velike životne trenutke, jer život i nije drugo nego trenutak.

Malo nas je koji se nismo više puta prije nego što je svanulo probudili, bilo poslije jedne od onih besanih noći koje čine da gotovo zavolimo smrt, bilo poslije jedne od onih noći punih strahota iznakažene slasti, kad se kroz mozak lepršaju fantomi koji su strašniji nego zbilja sama i ispunjeni onim živahnim živovanjem, koje vreba u svemu grotesknom što podaje gotičnoj umjetnosti žilavu životnu snagu, umjetnosti koja bi se zapravo mogla nazvati umjetnošću onih kojima je duh pomučen boležljivošću sanja. Pomalo su se šuljali bijeli prsti kroz zavjese, a ove kao da su drhtale. Crni fantastični oblici tmurnih sjena pužu po odaji, šćućurivši se po uglovima. Na polju se po granu javljaju ptice, ili se čuje koračanje ljudi koji idu na posao, ili uzdisanje i stenjanje vjetra koji dolazi s brjegova i prolazi kroz tihu kuću, kao bojeći se da ne probudi spavače, a morao bi pak dozivati san iz njegove grimizne špilje. Dižu se koprene za koprenama nježnog tamnog tkanja, a pomalo poprimaju stvari opet svoj oblik i svoju boju, a mi vidimo da osvit vraća svijetu njegov stari oblik. Blijeda zrcala dobivaju opet snagu da odražavaju život. Utrnute svjetiljke stojje ondje gdje smo ih ostavili, a uz njih leži napola razrezana knjiga koju smo čitali ili na žici pričvršćen cvijet koji je uvenuo na plesu, ili pismo što ga od straha nismo pročitali, ili smo ga prečesto pročitali. Čini se kao da se ništa nije promijenilo. Iz nezbiljskih noćnih sjena izlazi opet zbiljski život kakav smo poznavali. Počinjemo ga opet živjeti ondje, gdje smo ga prekinuli, a obuzima nas strašni osjećaj nužde koja zahtijeva da nastavljamo uporabljivati svoju energiju istim trudnim slijedom stereotipnih navika, ili možda divlja čežnja da se naše oči jednog jutra otvore i da ugledaju nov jedan svijet što je u tmini iznova stvoren za našu nasladu, svijet u kojemu bi sve stvari imale nove oblike i boje, budući promijenjene i sakrivajući druge tajne, svijet u kojem bi prošlost zauzimala samo maleno ili nikakvo mjesto ili barem ni u kakvom svjesnom obliku dužnosti ili žaljenja; jer čak i spomen radosti ima svoju gorčinu, a spominjanje uživanja svoj bol.

Stvaranje takvih svjetova činilo se Dorianu Grayu prava, ili barem najvažnija, svrha života; u svojoj potrazi za senzacijama koje su morale biti jednako nove i pune užitka, te sadržavati onaj element čudnovatosti što je tako bitan za romantiku, poprimao je često neke određene načine mišljenja, koji su, kako je sam znao, bili njegovu biću tuđi, podavao se sam njihovim suptilnim dojmovima, napuštajući ih onda, kad je uskrsnuo njihovu boju i zadovoljio svojoj intelektualnoj radoznalosti, onom čudnom ravnodušnošću koja nije nesjedinjiva s pravim žarkim bićem, koja je previše često, kako su pokazali neki moderni psiholozi, za nj pogodba.

¹⁰⁴ *anahoret* - isposnik, pustinjak, čovjek koji živi u potpunoj usamljenosti

Jednom se o njemu pronio glas da će prijeći na rimokatoličku vjeru; i zbilja ga se rimsко obredoslovje uvijek moćno dojmoilo. Svakidašnja žrtva koja je djelovala mnogo moćnije nego sve žrtve staroga svijeta uzrujavala ga je isto toliko svojim oholim preziranjem osjetila, koliko primitivnom jednostavnošću svojih elemenata i vječnim trpljenjem čovječeje tragedije koju je nastojala simbolizirati. Rado bi kleknuo na hladni mramorni pločnik i promatrao svećenika u njegovoj tvrdoj, cvijećem izvezenoj dalmatici¹⁰⁵, gdje bijelim prstima polagano razgrće zavjesu pred tabernakulom¹⁰⁶, ili visoko diže biserjem okićenu i poput svjetiljke obrađenu monstrancu¹⁰⁷ s onom blijedom hostijom za koju se katkad zbilja moglo gotovo misliti da je uistinu »panis coelestis«¹⁰⁸, kruh anđela, ili gdje opet odjeven u ruho Muke Gospodnje lama hostiju u kalež, bijući radi svojih grijeha grudi. Dimeći se kotlovi, koje bi ozbiljni dječaci, odjeveni u čipkaste i grimizne plašteve, poput velikih žutih cvjetova ljuljali po zraku, proizvodili bi na nj suptilan čar. Kad bi izlazio iz crkve, gledao bi čudeći se mrke isповjetaonice i čeznuo bi za tim da sjedi u tmurnoj sjeni jedne od njih i da prisluškuje muževe i žene što su kroz izgloodane rešetke pripovijedali istinitu pripovijest svoga života.

Ali nije nikada zapadao u bludnju da svoj intelektualni razvoj spriječi poprimivši formalno bilo koju vjeroispovijest ili sustav, ili da kuću u kojoj se moglo živjeti pogreškom smatra svratištem prikladnim za boravak na jednu noć, ili tek za nekoliko sati jedne jedine noći, kad ne titraju zvijezde, a mjesec zastaje. Misticizam i njegova divna moć kojom nam se obične stvari čine čudnovatima i suptilni otpor protiv svake zakonitosti što kao da ga uvijek prati, dražio ga jedne sezone. Druge se opet priklonio materijalističkim doktrinama darvinističkoga pokreta u Njemačkoj, nalazeći osobit užitak u tom da misli i strasti tih muževa opet svede u jednu poput bisera veliku stanicu mozga ili u koji bijeli živac u tijelu, naslađujući se predodžbom apsolutne ovisnosti duha o određenim fizikalnim pogodbama, bile one boležljive ili zdrave, normalne ili poremećene. Ali, kako se to već prije o njemu kazalo, činilo se da nijedna životna teorija nije bila za nj od veće važnosti kad bi se usporedila sa životom samim. Bio je sebi vrlo dobro svjestan u kakvu stranputicu vodi svaka intelektualna špekulacija kada se odijeli od čina i pokusa. Znao je da osjetila, ne manje nego duša, moraju otkrivati svoje spiritualne misterije.

I tako se sada dao na proučavanje parfema i tajni njihova pripravljanja, destilirajući teška miomirisima ulja i izgarajući mirisnu istočnu gumu. Spoznao je da nije bilo hira duha koji ne bi nalazio svoju priliku u osjetilnom životu i nastojao je otkriti njihove prave odnose jer se čudio što tamjan ispunja čovjeka nekim misticizmom, ambra potiče strasti, a ljubice pobuđuju spomen na uvelu romantiku, što mošak pomućuje mozak, a čampak kalja imaginaciju; ponekad je pokušao izraditi točnu psihologiju parfema i ispitati pojedine učinke slatkog korijenja, mirisnih i sjemenjem bujnih cvjetova, aromatičnih balzama i tamnog, miomirisnog drveća, lavendule što donosi bolest, hovenije što potiče mahnitost, aloe, koja je, kako kažu, podobna za to da odagna iz duše melankoliju.

Onda bi se opet sasvim podavao glazbi i običavao bi u dugoj odaji s rujnim i zlatom iskićenim stropom te tapetama od laka maslinaste boje, davati čudne koncerete kod kojih bi mahnite ciganke s malih kitara izmamljivale divlju glazbu ili bi ozbiljni, žutim maramama ogrnuti Tunežani dirali napete žice ogromnih lutnja, dok bi cereći se crnci monotono udarali o bakrene bubnjeve, a vitki i turbanom pokriveni Indijci, šćućurivši se na skrlet-

¹⁰⁵ *dalmatika* (lat.) - liturgijsko odijelo katoličkih svećenika

¹⁰⁶ *tabernakul* (lat.) - ormarić na oltaru u kojemu se čuva hostija; svetohranište

¹⁰⁷ *monstranca* (lat.) - crkvena posuda posebna oblika u kojoj se čuva hostija

¹⁰⁸ *panis coelestis* (lat.) - nebeski kruh

nim sagovima, puhalo u duge frule od trstike ili tuča, zaklinjući ili su se bar činili kao da zaklinju velike zmije naočarke ili strahovite zmije ljustice. Opori intervali i oštra disharmonija barbarske te glazbe dražili bi ga od vremena do vremena, kad bi Schubertova dražest ili Chopinova divna čeznutljivost i moćne harmonije samoga Beethovena neopazeno prolazile kraj njegova uha. Iz svih je dijelova svijeta sakupljao najčudnovatija glazbala što ih je mogao naći u grobovima izumrlih naroda ili kod onih nekoliko plemena što su preživjela dodir sa zapadnom civilizacijom. Ta je glazbala osobito rado opipavao i iskušavao. Imao je onaj misteriozni juruparis¹⁰⁹ Indijanaca s rijeke Rio Negro, što ga žene ne smiju pogledati, a i mladići tek onda kad su prije postili i bičevali se. Imao je i zemljane čegrtaljke Peruanaca, u kojih je glas oštar kao krik ptica, frule izrađene od ljudskih kostiju, takve, kakve je čuo Alfonso de Ovalle u Čileu; zvučne zelene jaspize, što se nalaze blizu Cuzca¹¹⁰ te daju od sebe glas izvanrednog slada. Imao je oslikane bundeve napunjene kameničićima koje bi stresane čegrtale; dugu clarin Meksikanaca, u koju svirač ne puše, već iz nje siše zrak; oporu *ture* amazonskih plemena, u koju pušu straže koje sjede po čitav dan na visoku drveću, a glas joj se, kako kažu, čuje tri milje daleko: *tepontatzli* koji ima dva drhtava drvena jezičca, te se udara dvjema štapićima namazanim elastičnom gumom koja se dobiva iz mlijecnog bilinskog soka; yotl-zvona Azteka koja vise u pramenovima poput grozdova; i velik valjkast bubenj napet kožom velikih zmija sličnih onoj koju ju je vidio Bernal Diaz¹¹¹, kad je s Cortesom¹¹² stupio u jedan meksički hram, ostavivši nam tako živahan opis njezinog bolnog glasa. Zanosio ga je fantastičan karakter tih glazbala, a osjećao je čudnovatu nasladu, pomisljavajući da i Umjetnost i Priroda imaju svojih grdosija, predmeta zvјerskog oblika i strahovitog zvuka. Poslije nekog vremena ih se naravno zasitio, te bi opet sjedio u svojoj loži u Operi, sam ili s Lordom Henryjem, slušajući sa zanosom i s nasladom *Tannhäuser*¹¹³, prepoznavajući u predigri tog velikog njemačkog djela prikazanu tragediju svoje vlastite duše.

Drugi put se opet dao na proučavanje dragulja došavši na maskiran ples kao Anne de Joyeuse, francuski admiral, u odijelu urešenu s pet stotina i šezdeset bisera. Ovo ga je nagnuće ispunjalo nekoliko godina, štoviše, nije ga nikada ni ostavljalo. Često bi čitav dan vadio i spremao razno kamenje koje je bio skupio, tako maslinasti hrisoberil koji kod svjetiljke postaje crven, kimofan sa svojim poput žice tankim srebrnim crtama, peridot u kojega je boja kao u klokočike, poput ruže rumene i poput vina žute topaze, žarke grimizne crljence¹¹⁴ s drhtavim četverostrukim obrubljenim zvijezdama, plamenite rujne kanele, narančaste i ljubičaste spinele i ametiste sa svojim promjenljivim naslagama rubina i

¹⁰⁹ *juruparis* (jiiruparis) - glazbalo Indijanaca koji žive u Amazoniji i porječju rijeke Orinoco; misteriozan je zbog toga što ga žene i mladići koji nisu prošli inicijaciju ne smiju vidjeti, ili će biti kažnjeni smrću; čuva se u potoku kojemu je pristup zabranjen, a svira se samo noću za određenih rituala; izrađuje se od pruća, lišća i trava

¹¹⁰ *Cuzco* - glavni grad carstva Inka u današnjem Peruu

¹¹¹ *Bernal Días del Castillo* (1492-1585) - španjolski konkvistador, autor izvještaja o osvajanju Meksika u kojemu je sudjelovao (*Historia de la conquista de la Nueva España*)

¹¹² *Hernán Cortés* (1485-1547) - španjolski konkvistador, osvajač carstva Azteka u današnjem Meksiku

¹¹³ *Tannhäuser* - opera njemačkog skladatelja Richarda Wagnera koja se temelji na germanskim legendama (1845)

¹¹⁴ *crljenak* - hrvatski naziv za dragi kamen karbunkul, podvrstu granata sličnu rubinu; naziv karbunkul koristio se također za za sve vrste crvenog dragog kamenja, pa i za rubin

safira¹¹⁵. Ljubio je rujno zlato sunčanoga kamena¹¹⁶, bisernu bjelinu mjesecnog kame-¹¹⁷ na i lomivu dugu mlječnoga opala. Kupio je u Amsterdamu tri smaragda sasvim izvanredne veličine i snage boja, imao je tirkiz de la vieille roche¹¹⁸, na kojem su mu zavidjeli svi poznavatelji.

Otkriva se i divne priče što su bile u savezu s draguljima. U Alphonsovom djelu »Clericalis Disciplina«¹¹⁹ spominjala se jedna zmija kojoj su oči bile od pravoga jacinta, a u romantičnoj povijesti Aleksandrovoj spominjalo se da je osvajač iz Emacije¹²⁰ našao u dolini Jordana zmije »s kolutima od pravog smaragda, što su rasli na njihovim leđima«. Po vijesti Filostratovoj¹²¹ nalazio se u mozgu zmajevu dragulj, te se »pokazivanjem zlatnih pismena i grimiznog odijela« mogla ta neman uspavati u magični san, te ubiti. Po mišljenju velikog alkemičara Pierra de Bonifaca¹²², dijamant čovjeka čini nevidljivim, a indijski ahat rjećitim. Karneol stišava srdžbu, jacint uspava, a ametist goni duhove vina. Granat tjera demone, hidropik oduzima mjesecu boju. Marijino staklo¹²³ biva zajedno s mjesecom manje i veće, melokej, što otkriva tate, nahukne se samo onda ako se dotakne krvi mladih koza. Leonardus Camillus¹²⁴ vidio je bijel kamen, izvađen iz mozga netom usmrćene žabe, koji je bio izvrsno sredstvo protiv otrova. Bezoar, koji se nalazi u srcu arapskog jelena, ima moć liječenja kuge. U gnijezdima arapskih ptica nalazi se aspilat, što po vijesti Demokritovoj¹²⁵ čuva od požara onoga koji ga nosi.

Ceilanski¹²⁶ kralj jahao je kroz grad, držeći u ruci crven rubin, a jedino to je bila svečanost njegove krunidbe. Vrata na palači Ivana Svećenika¹²⁷ bila su »od karneola, u koji je bila ugrađena rožina guje rožne, tako da nije mogao ući čovjek koji nosi otrov«. Nad zabitom su bile »dvije zlatne jabuke, u kojima su bila dva crljenka«, tako da je danju svjetlilo zlato, a noću crljenci. U Lodgeovu¹²⁸ se čudnovatom romanu *A Margarite of America* pripovijeda da su se u ložnici kraljičinoj mogle vidjeti »sve čiste žene svijeta, izrađene od

¹¹⁵ Nije jasno je li Wilde zaista mislio da se ametist sastoji od naslaga rubina i safira, što nije točno. Ametist sadrži crvene i bijele slojeve, ali se radi o silikatima, ne o rubinu i safiru.

¹¹⁶ sunčani kamen (engl. *sunstone*) - vrsta dragog kamena, labradorit; narančaste boje, sjaji zlatnom bojom kada ga se okrene prema svjetlu

¹¹⁷ mjesecni kamen (engl. *moonstone*) - vrsta poludragog dragog kamena; poluprovidan pa svjetlo koje kroz njega prolazi nalikuje mjesecini

¹¹⁸ de la vieille roche (franc.) - starog kova

¹¹⁹ Clericalis Disciplina - Religiozna nauka, djelo španjolskog teologa i astronoma Petrusa Alphonsija (11.-12. st.)

¹²⁰ Emacija - stariji, poetski naziv za Makedoniju

¹²¹ Filostrat - postoje ukupno četiri antička filozofa i pisca s tim imenom

¹²² Pierre de Boniface - francuski alkemičar iz 14. stoljeća

¹²³ Marijino staklo - selenit, vrsta kristala; vjerovalo se da mijenja veličinu ovisno o mjesecEVIM mijenjama, ali je prava istina da je selenit mekan i lako ispada iz okvira, od čega dolazi vjerovanje da se smanjuje i povećava

¹²⁴ Leonardus Camillus - talijanski lječnik i pisac iz 16. stoljeća

¹²⁵ Demokrit (oko 460-370 pr. n. e.) - predsokratovski starogrčki filozof, autor teorije o atomima

¹²⁶ ceilanski - cejlonski (stariji naziv za otok Šri Lanku)

¹²⁷ Ivan Svećenik - prema srednjovjekovnim vjerovanjima i legendama kršćanski kralj koji je vladao kršćanskom nacijom smještenom negdje među muslimanima i poganicima (Indija, središnja Azija, Etiopija)

¹²⁸ Thomas Lodge (oko 1558-1625) - engleski dramatičar iz Shakespeareova doba

srebra, kako gledaju u zrcala od hrizolita, crljena, safira i zelenih smaragda.« Marco Polo je video kako stanovnici Zipangua¹²⁹ meću u usta mrtvacima ružičasto biserje. Neka se morska neman zaljubila u biser što ga je ronilac donio kralju Perozesu¹³⁰, ubila je tata, sedam mjeseci žaleći gubitak dragulja. Kad su Huni domamili svoga kralja do neke velike jame, odbaci on kamen, Prokopije¹³¹ pripovijeda tu vijest, a da ga poslije nisu nikada više našli, iako je car Anastazije¹³² obećavao za nj pet stotina funti zlatnih novaca. Malabarski¹³³ kralj pokazao je jednom nekom Mlečaninu krunicu od tristo i četiri bisera, svaki za jednog boga kojega je obožavao.

Kad je vojvoda Valentinois¹³⁴, sin Aleksandra VI¹³⁵., pohodio Ljudevita XII. Francuskog, bio je njegov konj, kako pripovijeda Brantome¹³⁶, pokriven zlatnim listovima, a njegova velika kapa urešena trostrukim redom rubina, iz kojih se odražavalo jako svjetlo. Karlo Engleski¹³⁷ se upirao o stremene na kojima je visio četiri stotine dvadeset i jedan dijamant. Richard II.¹³⁸ imao je kaput urešen balas-rubinima, a vrijedan trideset tisuća maraka. Hall opisuje Henryja VIII.¹³⁹ kad je polazio na svoju krunidbu u Tower, i kaže da je nosio »haljetak izvezen debelim zlatom, prsa izvezena dijamantima i drugim dragim kamenjem, a oko vrata mu je visjela velika ogrlica od velikih spinela«. Miljenici Jakova I.¹⁴⁰ nosili su naušnice od smaragda, okružene zlatnim filigranom. Edvard II.¹⁴¹ darovao je Piersu Gavestonu¹⁴² zlatan oklop, urešen jacintima, ogrlicu od zlatnih ruža i tirkiza i kapu urešenu *parsemé*¹⁴³ biserjem. Henrik II.¹⁴⁴ nosio je draguljima izvezene rukavice što su

¹²⁹ Zipangu - Japan

¹³⁰ Perozes - Peroz I, kralj sasanidske Perzije (vladao 457-484. n. e.)

¹³¹ Prokopije iz Cezareje (oko 500-565. n. e.) - bizantinski povjesničar i pisac

¹³² Anastazije I. (vladao 491-518) - bizantinski car

¹³³ Malabar - kraljevstvo (regija) u jugoistočnoj Indiji, na obali Arapskog mora

¹³⁴ vojvoda Valentinois - Cesare Borgia (1475-1507), vanbračni sin pape Aleksandra VI. Borgije, zloglasni vojskovođa i političar

¹³⁵ Rodrigo de Borgia, rimski papa Aleksandar VI. od 1492-1503, kontroverzan zbog svoje okrutnosti i spletki, kao i razvratnog života

¹³⁶ Pierre de Bourdeille, seigneur de Brantôme (oko 1540-1614) - francuski povjesničar, vojnik i biograf; u djelu *Memoirs* iznio je svoja sjećanja na slavne osobe koje je poznavao

¹³⁷ Charles II, engleski, škotski i irski kralj (vladao 1660-1685), poznat kao "veseo vladar" zbog svoje sklonosti zabavi i užicima

¹³⁸ Rikard II - engleski kralj, vladao 1377-1400

¹³⁹ Henrik VIII (1491-1547) - engleski kralj, poznat po svojih šest brakova i po odvajanju engleske crkve od katoličke crkve

¹⁴⁰ Jakov I. (1566-1625) - škotski kralj kao James VI. (vladao od 1581) i engleski kralj James I. nakon smrti kraljice Elizabete I. i ujedinjenja dvaju kraljevstava 1603. godine, prvi kralj iz dinastije Stuart

¹⁴¹ Edvard II. - engleski kralj (vladao 1307-1327)

¹⁴² Piers Gaveston (oko 1284-1312) - miljenik engleskog kralja Edvarda II, koji ga je doveo na dvor, proglašio grofom od Cornwalla, te mu dao bogatstvo i utjecaj; to je izazvalo nezadovoljstvo plemstva i krizu koja je završila Gavestonovim ubojstvom. Prema nekim naznakama, Edvard II. i Gaveston bili su ljubavnici.

¹⁴³ *parsemé* (franc.) - istočkan, posut

¹⁴⁴ Henrik II. - engleski kralj, vladao 1154-1189, prvi kralj iz dinastije Plantageneta; najviše ga se pamti po sukobu s Thomasom Becketom, nadbiskupom od Canterburyja, kojega su Henrikovi vitezovi ubili u kanterburškoj katedrali

sezale do lakata, a imao je i kûse rukavice, urešene s dvanaest rubina i pedeset i dva velika bisera. Vojvodski šešir Karla Smjeloga¹⁴⁵, posljednjeg burgundskog vojvode njegova plemena, bio je pokriven kruškolikim biserjem, a posut safirima.

Kako je nekada život bio izvanredan! Kako divan u svojoj raskoši i u svom uresu! Već je divno bilo samo čitati o raskoši prošlih vremena.

Onda je opet svratio svoju pozornost vezivu i goblenima koji su u hladnim odajama sjevernih naroda evropskih zamijenili freske. Kad se u to proučavanje zadubio, a u njega je uvijek bila sasvim izvanredna sposobnost da se za tren od svake djelatnosti što ju je izvodio dade sasvim apsorbirati, gotovo mu se ražali pri pomisli na propadanje koje je vrijeme nanosilo tim divnim i krasnim predmetima. On, i to on jedini, bio se tome uklonio. Ljeto je za ljetom prolazilo, žuti su sunovrati cvali i venuli već nekoliko puta, strašne su noći ponavljale pripovijest njegove sramote, ali on je ostajao nepromijenjen. Nijedna zima nije nagrdila njegova lica ni okaljala njegovu cvjetoliku dražest. Kako je sasvim drugačije bilo sa zbiljskim stvarima! Kamo su te iščezavale? Gdje bijaše ono ruho šafranove boje na kojemu su se nekada bogovi borili s divovima, a izvezle su ga smeđe djevojke na radost Ateninu? Gdje ogromni velarium¹⁴⁶ što ga je Neron razastro nad Koloseumom u Rimu, to titansko grimizno jadro na kojemu je bilo prikazano zvjezdano nebo i Apolon gdje upravlja kolima koja vuku bijeli konji vođeni zlatnim uzdamama? Čeznuo je da vidi čudesna stolna pokrivala, načinjena za Svećenika Sunca, na kojima su bile poredane sve poslastice i sva jela što su se mogla poželjeti samo za svečanu gozbu, velo s odra kralja Hilperika¹⁴⁷ izvezeno s tri stotine zlatnih pčela; fantastična odijela što su potakla srdžbu Biskupa Pontskoga¹⁴⁸, na kojima su bili prikazani »lavovi, pantere, medvjedi, psi, šume, pećine, lovci - ukratko sve što slikar može preslikati s prirode«; kaput što ga je jedanput nosio Karlo Orleanski¹⁴⁹, a čiji su rukavi bili izvezeni početnim stihovima jedne pjesme »Madame, je suis tout joyeux«,¹⁵⁰ dok je glazbena pratinja tih riječi bila uvezena zlatnim nitima, a svaku se notu, koja je u ono vrijeme imala četrvrasti oblik, činila četiri bisera. Čitao je o odaji što je u Rheimsu bila pripravljena za kraljicu Ivanu Burgundsku¹⁵¹, a bila je urešena s trinaest stotina dvadeset i jednim izvezenim papagalom, kraljevim grbom, i s pet stotina šezdeset i jednim leptirom, kojih su krila imala isti ures kao grb kraljičin, a sve je to bilo izrađeno od zlata.« Katarina Medici¹⁵² dala je sebi načiniti žalobni krevet od crnoga baršuna, posut mjesecевим srpovima i sunčanim krugovima. Zavjese su njegove bile od damasta, na zlatnom i srebrnom tlu bilo je izvezeno granje i pramenje cvijeća, dok su uglovi bili obrubljeni bisernim rubom, a stajao je u sobi, u kojoj se uokolo navrh stijena vio širok zabat od srebrnog tkanja s pismenima od crnog baršuna, koja su činila lozinku kraljičinu. Ljudevit XIV. imao je u svojim odajama zlatom izvezene kariatide

¹⁴⁵ Karlo Smjeli (1433-1477) - knez Burgundije

¹⁴⁶ velarium (lat.) - zastor, pokrivač, kojim su se zbog sunca pokrivali rimske amfiteatre i kazališta

¹⁴⁷ kralj Hilperik - franački kralj iz merovinške dinastije (oko 539-584); držali su ga za Nerona i Heroda njegovog doba

¹⁴⁸ Pontus de Tyard, francuski biskup i pjesnik iz 16. stoljeća

¹⁴⁹ Karlo Orleanski (1394-1465), vojvoda od Orleansa i Valois-a, otac kralja Henrika XII., koji je 25 godina proveo u Engleskoj u zarobljeništву; također cijenjeni pjesnik i pokrovitelj umjetnosti

¹⁵⁰ Madame, je suis tout joyeux (franc.) - Gospodo, kako sam sretan

¹⁵¹ Ivana Burgundska (1293-1350) - burgundska kraljica, kći Roberta II. i prva žena Filipa VI. Valois-a, francuskog kralja

¹⁵² Katarina Medici (1519-1589) - francuska kraljica-regentkinja, žena kralja Henrika II.; kći Lorenza Veličanstvenoga

visoke petnaest stopa. Svečana postelja Sobjeskoga¹⁵³, poljskog kralja, bila je načinjena od zlatnog brokata iz Smirne, a na njoj su bili tirkizima izvezeni stihovi iz Korana. Stupovi su bili od pozlaćena srebra, krasno izrađeno i bogato iskićeno medaljonima od emalja¹⁵⁴ i rezanog dragog kamenja. Bila je oteta iz turorskoga tabora pred Bečem, a pod drhtavim zlatom njezina neba stajala je Muhamedova zastava.

Tako je kroz čitavu godinu skupljao gdjegod bi mogao naći najdragocjenije primjerke vezilačkoga umjeća i izvezenih tkanja. Dobio je nježni delhijski mušulin, divno izvezen sa zlatnim paomama i prišivenim irizirajućim krilima kukaca; Dacca velove, što ih na Istoku zbog njihove prozirnosti zovu »tkan zrak«, i »tečna voda« i »večernja rosa«; čudnovate, kojekakvim prikazama urešene tkanine s Jave; umjetnički izrađene žute kineske koprene; knjige uvezane u atlas plamenite boje ili u svjetlomodru svilu, u koju su bili utisnuti fleurs de lys¹⁵⁵, ptice i razne slike; madžarske čipke; sicilijanske brokate i tvrdi španjolski baršun; georgijske radnje sa zlatnim uglovima i japanske f o u k o u s a s¹⁵⁶ sa zelenkasto-zlaćanim bojama te prekrasnim pernatim pticama. Poslije je imao osobitu strast za crkveno ruho kao uopće za sve što je bilo u vezi s crkvenim obredoslovljem. U dugim škrinjama od cedrovine, što su okruživale zapadnu galeriju njegove kuće, naslagao je mnogo rijetkih i krasnih primjeraka pravih odijela »Kristove vjerenice«,¹⁵⁷ koja se mora odijevati grimizom, biserjem i finim platnom, da zastre bijedo, omršavjelo tijelo, iznemoglo od bolova koje traži, i izranjeno od rana koje je sebi sama zadala. Imao je divno misno ruho od crvene svile i zlatom protkana damasta, urešenog likovima zlatnih čipaka sa cvjetovima od po šest latica, kojima je na svakoj njihovojo strani bio sitnim biserjem izvezen jelov češer. Stola¹⁵⁸ je bila razdijeljena u polja na kojima su bili prikazani prizori iz života Djevice, a njezina krunidba, izvezena šarenom svilom, resila je kapu. Bilo je to talijansko djelo iz petnaestoga stoljeća. Drugo je misno odijelo bilo od zelena baršuna, izvezeno srcolikim pramenovima primoga, iz kojih su izlazili na dugim stabiljikama bijeli cvjetovi, koji su bili u najmanje sitnice izrađeni srebrnim nitima i šarenim kristalima. Od zlatnih je niti uzdignuto izrađeni morž nosio serafovnu glavu. Stole su bile od cvjetnog, bijelo i zlatno protkanog tkanja, urešeni medaljonima mnogih svetaca i mučenika, među kojima je bio sv. Sebastijan. Imao je i misnih odjela od svile, boje poput ambre, od modre svile i zlatnog brokata, od žutog svilenog damasta i zlatnog tkanja, urešenog prizorima iz Muke i Raspeća Kristova, izvezenu lavovima, paunovima i drugim emblemima; dalmatike od bijelog satina i ružičastog svilenog damasta, a resili su ih tulipani, kokotići i fleurs de lys; oltarna pokrivala od grimiznog baršuna i modroga platna; mnogo mirisnih ubrusa, kaležnih otirača i sudarija. U mističnoj službi kod koje su se te stvari upotrebljavale, bilo je nešto što je poticalo njegovu maštu.

Jer sve ovo blago, kao uopće sve što je u toj svojoj divnoj kući sakupljao, bilo je za nj samo sredstvo zaborava, način, na koji je za neko vrijeme mogao izbjegći strahu koji mu se katkad činio previše velik, a da bi ga bio mogao podnijeti. O zid samotne, zatvorene sobe u kojoj je bio proživio tako velik dio svoga djetinjstva, objesio je svojim vlastitim rukama strašnu sliku koje mu je promijenjeni izraz otkrivaо istinsko poniženje njegova života što

¹⁵³ Ivan III. Sobieski (1624-1696) - poljski kralj, hrabri borac protiv Turaka, pokrovitelj umjetnosti

¹⁵⁴ emalj - emajl, caklina, staklasta, neprozirna masa koja sadržava kositar i antimon i služi za prevlačenje kovina, gline i stakla

¹⁵⁵ fleurs de lys (franc.) - ljiljani

¹⁵⁶ foukousas - japanski ukrašeni komad svile koji se koristio kao omot za darove

¹⁵⁷ Kristova vjerenica - katolička crkva

¹⁵⁸ stola (grč.) - naramenica u katoličkih svećenika bez koje ne mogu vršiti ni jedan bogoslužni čin

ga je bio zastro grimiznim i zlatnim pokrivačem. Mnogo tjedana nije htio poći onamo, hoteći zaboraviti tu strašnu slikariju, a zadobiti opet lako srce, svoju divnu veselost, svoje snage strastvenog zaronjavanja u život. Ali se onda opet iznenada noću odšuljao od kuće i išao na ona grozna mjesta u blizini Blue Gate Fieldsa¹⁵⁹, ostajući ondje dan i noć, dok ga ne bi otjerali. Kad se vratio, sjedio bi onda pred slikom, jedanput pun mržnje na nju i na sebe samoga, drugi put opet pun ponosa na svoje biće, onoga ponosa što čini polovicu čara u grijehu, smijući se potajnim miljem iznakaženoj sjeni što je morala nositi ono breme koje je bilo zapravo za nj određeno.

Poslije nekoliko godina nije se više mogao svladati da dugo vremena izbiva iz Engleske, pa je napustio zaselak što ga je imao zajedno s Lordom Henryjem u Trouvilleu¹⁶⁰, a isto tako i onu malu, bijelo okrečenu kuću u Alžiru u kojoj su više puta bili proveli zimu. Nije mogao podnijeti da bude rastavljen od slike koja je bila tako važan dio njegova života, a osim toga se bojao da bi za njegove odsutnosti netko mogao ući u sobu uza sve vješto i brižno izrađene zasune koje je bio postavio na vratima.

Bio je sasvim svjestan toga da slika nije ništa govorila. Doduše, pod svim truležom i pod svom gadošću svoga lica, sačuvala je ipak jasnu sličnost s njim, ali što su mogli odatle zaključiti? On bi se svakom nasmijao. Što ga se ticalo, ako je još kako prosta i sramotna bila? Pa ako im sâm sve ispri povjedi, je li mu tko mogao povjerovati?

A ipak se katkad bojao, kad je bio u svojoj velikoj kući u Nottinghamshireu, pozivajući u goste otmjene mlade ljude svoga staleža, s kojima se najviše družio i zadržavajući cijelu grofoviju raskalašenom raskoši i gizdavim sjajem svoga života, ostavio bi iznenada svoje goste i vratio bi se natrag u grad kako bi vidio je li se tko taknuo vrata i je li slika još ondje. Što ako je tko ukrade? Sama ga je pomisao ispunjala strahom. Zacijelo bi onda svijet saznao njegovu tajnu. Možda ju je već i naslućivao.

Jer dok je on mnoge začarao, nije ih opet bilo malo koji se nisu u nj pouzdavali. U jednom West End klubu umalo su ga crnom balotažom¹⁶¹ odbili, iako je svojim društvenim položajem i svojim rodoslovljem imao sve pravo na to da bude primljen kao član. A prijavljivalo se da su nekom zgodom, kad ga je jedan prijatelj uveo u sobu za pušenje Churchill kluba¹⁶², vojvoda od Berwicka i neki drugi džentlmen na neki demonstrativan način ustali i izašli van. Kad je navršio svoju dvadeset i petu godinu, kolale su o njemu čudnovate prijevijesti. Šaptalo se da su ga vidjeli gdje u nekoj jadnoj krčmi udaljenog nekog dijela Whitechapela pijančuje s tuđim mornarima, da se druži s tatovima i krivotvoriteljima i da je upućen u tajne njihova zanata. Saznalo se za njegov običaj da katkad na čudan neki način iščešava, a kad bi se nakon toga opet vratio u društvo, šaptali su ti muževi po kutovima koje-kakve opaske ili bi kraj njega prolazili s podrugljivim smiješkom ili hladnim pogledom radoznalih očiju, kao da su odlučili otkriti njegovu tajnu.

On se dakle nije osvrtao na taj bezobrazluk i pokušaje uvreda jer je i za većinu tih ljudi za te klevete, jer time su ih držali, što su o njemu kolale, dovoljan odgovor bio njegovo otvoreno, vedro biće, njegov dražestan djevojački osmijeh i beskrajna dražest divne njegove mladosti, koja kao da ga nikada nije ostavljala. Ipak se opažalo da su ga se poslije nekog vremena počeli kloniti neki od onih ljudi koji su se s njime prije vrlo intimno družili. Kad bi Dorian Gray stupio u koju sobu, problijedjele bi od srama i od užasa gospode

¹⁵⁹ Blue Gate Fields - dio Londona u blizini luke; na zlu glasu zbog kuća opijuma i javnih kuća

¹⁶⁰ Trouville - mondeno ljetovalište na sjevernoj obali Francuske

¹⁶¹ balotaža - glasovanje kuglicama, tajno glasovanje

¹⁶² Fikcionalni klub koji se možda temelji na ekskluzivnom klubu Malborough

koje su ga prije neobuzdano ljubile, oprijevši se radi njega svim socijalnim predrasudama i prezrevši konvenciju.

Ali ti su tihi skandali u očima mnogih ljudi povećali njegovu čudnovatu i opasnu dražest. A i njegovo veliko bogatstvo podavalо mu je neku određenu sigurnost. Društvo, bar civilizirano društvo, nije nikada spremno rado vjerovati štогод zlo o onim ljudima koji su ujedno bogati i dražesni. Ono instinkтивно shvaćа da su manire važnije nego moral, a po njegovu je mišljenju najveća pristojnost manje vrijedna nego dobar kuhinjski šef. A naposljetu je vrlo jadna utjeha, ako se komu kaže da je čovjek kod kojega si naišao na lošu večeru ili loše vino, u svom privatnom životu bespriјekoran. I najveće kreposti ne mogu nadomjestiti mlake entrées, kako je Lord Henry jednom rekao, kad se o tom predmetu raspravljalo, a moguće je da tomu njegovom mišljenju mnogo toga govori u prilog. Jer osnovna su pravila dobrog društva, ili bi bar morala biti, ista kao osnovna pravila umjetnosti. Forma je za nj absolutno bitna. On mora imati dostojanstvo i nezbiljnost obreda, treba sjedinjavati biće romantične jedne glume s duhovitošću i ljepotom koje za nas takvu glumu čine divnom. Je li neiskrenost tako strašna stvar? Ne mislim. Ona je sredstvo kojim možemo umnažati svoju osobnost.

Tako je barem mislio Dorian Gray. Običavao se čuditi dosadnoj psihologiji onih koji misle da je Jastvo u ljudi nešto jednostavno, stalno, nešto što se sastoji od jedne jedine tvari. Za nj je čovjek bio biće s mirijadom života i s mirijadom osjećaja, komplikiran, mnogoobličan stvor koji je u sebi nosio čudesne baštine misli i strasti, čije je meso bilo zaraženo strahovitim bolestima već pokojnih. Vrlo je rado lutao po pustoj, hladnoj galeriji slika svoje ladanjske kuće i gledao razne slike onih, kojih je krv tekla u njegovim žilama. Bio je tu Philip Herbert¹⁶³, kojega je Francis Osborne¹⁶⁴ u svom djelu *Memoires on the Reigns of Queen Elizabeth and King James* opisao kao čovjeka »kojega je ljubio čitav dvor radi njegova ljepušnjog lica, koje nije dugo ostalo uza nj«. Je li to bio život mladoga Herberta, što ga je katkad živio? Je li neka čudnovata otrovna klica prelazeći od tijela do tijela doprla naposljetku i do njega? Je li bila ono neka mutna slutnja te uvele dražesti, što je onda tako iznenada, zapravo bez uzroka, u atelieu Basila Hallwarda potakla u njemu onu mahnitu želju koja je sasvim promijenila njegov život? Onda je bio ovdje u zlatom izvezenom crvenom zobunu¹⁶⁵, u draguljima urešenom ogrtaču s obrubljenom nabornicom i sa suvraćenim rukavima Sir Anthony Sherard, a njemu do nogu njegovo srebreno i crno oružje. Što je bila baština toga čovjeka? Je li mu ljubavnik Giovanne Napuljske¹⁶⁶ ostavio kakvu baštinu grijeha i sramote? Jesu li njegovi vlastiti čini bili samo sanje, a pokojnik se nije usudio da ih pretvori u zbilju? Tu se s izbjlijedjela platna smiješila Lady Elisabeth Devereux, sa svojom kapom od nježnog prozirnog tkanja, s nizom bisera povrh njedara, i s rastriženim crvenim rukavima. U desnoj je ruci držala cvijet, a lijeva joj je obuhvaćala emajliranu ogrlicu od bijelih i demeškinja ruža. Na stolu pokraj nje bile su mandolina i jabuka. Na njenim su malim šiljastim cipelama bile velike zelene rozete. Poznavao je njezin život i sve one čudnovate pripovijesti što su se pripovijedale o njezinim ljubavnicima. Je li u njemu bilo nešto od njezina temperamenta? Te ovalne oči s teškim vjeđama kao da

¹⁶³ Philip Herbert, 4. earl od Pembrokea (1584-1649), dvorjanin i političar, miljenik kraljeva Jamesa I. i Charlesa I; ljubitelj slikarstva i patron umjetnosti

¹⁶⁴ Francis Osborne (1593-1659) - engleski eseist, memoarist i povjesničar, u svoje doba jako cijenjen zbog popularnog djela *Savjeti sinu*

¹⁶⁵ zobun (tur.) - vrsta prsluka

¹⁶⁶ Giovanna Napuljska - Ivana II, napuljska kraljica (1373-1435), pretendentica na ugarsko-hrvatsku krunu; rođena je u Zadru

su radoznaši na i nj gledale. A George Willoughby, što je bilo s njim, s njegovom napudranom kosom i s njegovom fantastičnom mušicom na licu? Kako je strogo gledao! Lice mu je bilo mrko i smeđe, a putene usnice kao da su se podrugljivo stisnule. Nježne su čipkaste mandžete padale na suhe žute ruke prepune prstenja. Bio je kicoš osamnaestoga stoljeća, a za svoje mladosti prijatelj Lorda Ferrarsa. A drugi Lord Beckenham, drug kneza Vladaoca¹⁶⁷ za njegova najdivljijeg doba, jedan od svjedoka potajne njegove ženidbe s Mrs. Fitzherbert¹⁶⁸, što je bilo s njim? Kako je bio ponosan i lijep sa svojim poput kestenja smeđim uvojcima te svojim izazovnim držanjem? Kakve je strasti od njega baštinio? Svijet ga je držao beščasnim. Priredio je orgije u Carlton Houseu¹⁶⁹. Na njegovim je grudima sjala zvijezda Reda od podvezne. Kraj njega je visjela slika njegove supruge, blijede uskousnate žene u crnom odijelu. I njezina je krv ključala u njegovim žilama. Kako je sve to bilo čudno! A njegova mati sa svojim Lady-Hamilton¹⁷⁰ licem i sa svojim vlažnim kao vinom navlaženim usnicama - znao je dobro što je od nje imao. Od nje je imao svoju ljepotu i svoju strast za ljepotu drugih. Smiješila mu se u svom širokom ruhu Bakantkinje. U njenim je kosama bilo lišća vinove loze. Grimizno vino pjenilo se u kupi što ju je držala. Put je na slici bila izblrijedjela, ali su oči u svojoj dubini i u sjaju svoje boje bile prekrasne. Činilo se kao da su ga slijedile kamo god bi pošao.

Ali kao u literaturi, bilo je i u vlastitoj rasi predaka, a mnogi su nam od njih možda po svom biću i temperamentu bliži i proizvode na nas dojam o kome smo u sebi zacijelo apsolutno svjesni. Bilo je vrijeme kad se Dorianu Grayu pričinilo da je čitava svjetska povijest samo izvještaj njegovog vlastitog života, ne onako kako ga je on uistinu i slučajno živio, nego kako ga je njegova mašta za nj stvorila, kako se prikazivao u njegovu mozgu i u strastima. Osjećao je da je poznavao sve te čudnovate strašne prikaze što su bile prošle preko kazališta života te su grijeh učinile krasnim, a zlo tako suptilnim. Činilo mu se da je na neki misteriozan način njihov život bio i njegov.

I junak divnoga romana što se na njegov život bio tako snažno dojmio imao je također tu čudnu misao. U jednom poglavljiju pripovijeda kako je ovjenčan lovoročivim vijencem, da ga murja ne pogodi, sjedio kao Tiberij u jednom vrtu na Capriju, čitajući besramne knjige Elephantide¹⁷¹, dok su se oko njega patuljci i paunovi šepurili, a frulač se rugao mahaču kadionika; kako je kao Caligula pijančevao po stajama s jockeyima u zelenim haljicima i kako je iz jasla od viljevine ručao zajedno s jednim viljevinom okrunjenim konjem; kako je kao Domicijan¹⁷² prolazio kroz hodnik s mramornim zrcalima i kako je smućenih očiju tražio uokolo odsjev mača koji je trebao svršiti njegove dane kada ga je pritisnula dosada, onaj strašni t a e d i u m v i t a e¹⁷³ koji ovlada onim ljudima, kojima život ništa ne uskraćuje; i kad je kroz svijetao smaragd gledao na krvava klanja u Cirkusu i kako

¹⁶⁷ "knez Vladaoc" - "princ regent", kasniji engleski i hanoverski kralj George IV. (1762-1830); sin kralja Georgea III. koji je vladao kao regent zbog mentalne bolesti svog oca do njegove smrti

¹⁶⁸ Maria Anne Fitzherbert (1756-1837) - supruga engl. kralja Georgea IV; kako njihov brak nije bio valjan prema britanskim zakonima jer je bila katolkinja, te nikad nije dobila titulu kraljice

¹⁶⁹ Carlton House - kuća u londonskoj ulici Pall Mall u kojoj je živio "princ regent", budući kralj George IV, nakon punoljetnosti

¹⁷⁰ Emma Hamilton - ljubavnica admirala Nelsona

¹⁷¹ Elefantida - grčka pjesnikinja, poznata u antičkom svijetu kao autorica danas izgubljenog sekualnog priručnika

¹⁷² Tiberije, Kaligula i Domicijan - ozloglašeni rimske carevi; Tiberije se povukao na otok Capri po kraj Napulja

¹⁷³ taedium vitae (lat.) - odvratnost prema životu

se onda u kolima od biserja i grimiza, što su ih vukle srebrom potkovane mazge, provezao ulicom Granatnih jabuka prema zlatnoj kući i kako je prolazeći čuo gdje ljudi dozivljaju cara Nerona; kako je kao Helijogabal¹⁷⁴ olio lice, tkajući na preslici među ženama i kako je dao dovesti iz Kartage Mjesec da ga u mističnom braku združi sa Suncem.

Opet i opet nanovo čitao je Dorian to fantastično poglavlje i ona dva što su neposredno iza ovoga slijedila, u kojima su kao na nekim divnim goblenima ili umjetnički izrađenim emajlima bile grozne i divne prikaze onih što su ih Opačina i Krv i Lijenost učinile nemanima i luđacima: Filippo, vojvoda Milanski¹⁷⁵, koji je ubio svoju ženu, a njene usne bojao grimiznim otrovom, da njezin ljubavnik s njezinog mrtvog bića, što ga je obožavao, usrkne smrt; Mlečanin Pietro Barbi, poznat kao Pavao Drugi¹⁷⁶, koji je u svojoj taštini htio poprimiti nadimak Formosus¹⁷⁷, i kojega je tijara, vrijedna dvjesto tisuća forinti, bila stečena strahovitim grijehom; Gian Maria Visconti¹⁷⁸, koji je običavao nagoniti pse na žive ljude, i čije je truplo, kad je bio ubijen, jedna bludnica što ga je ljubila, pokrila ružama, Borgia na bijelcu, Bratoubojica¹⁷⁹ jašuci uza nj, s plaštem okaljanim krvlju Perottovom¹⁸⁰; Pietro Riario¹⁸¹, mladi kardinal, nadbiskup florentinski, dijete i ljubimac Siksta IV., kojega je ljepotu nadilazila samo njegova grjehota, i koji je primio Leonoru Aragonsku u šatoru od bijele i grimizne svile, s utkanim nimfama i kentaurima, odjenuvši jednog dječaka u zlato, da pri gozbi prikaže Ganimeda¹⁸² ili Hilasa¹⁸³; Ezzelin, čija se melankolija mogla izlječiti same prikazom smrti, koji je strasno ljubio crvenu krv, kao drugi ljudi što ljube crveno vino - a zvali su ga sinom Đavola, te je, kako se pripovijeda, prevario svog vlastitog oca pri kockanju kad su igrali o njegovu dušu; Karlo VI.¹⁸⁴, koji je ženu svoga brata tako strastveno ljubio, da mu je neki gubavac predvidio da će ga stići ludilo, kad je njegov duh postao bolestan i sasvim tuđ, mogao se umiriti jedino saracenskim kartama na kojima je bila naslikana Ljubav i Smrt i Mahnitost; zatim sa svojim iskićenim zobunom i draguljima urešenoj kapi te uvojcima poput Grifonetta Baglionija I., koji je ubio Astorreia zajedno s njegovom zaručnicom, Simonetta s njegovim pažem, a dražest mu je bila tolika da je umirući na žutom trgu u Perugi svoje protivnike, što su ga bili mrzili, natjerao u plač i da ga je Atalanta, što ga je bila prokletla, sada blagoslivljala.

U svemu je tomu bio neki strašan čar. Vidio ih je sve noću, a i danju su smućivali njegovu maštu. Renesansa je znala za strašne načine trovanja - za otrovanje kacigom što se stavljala na glavu, i upaljenom bakljom, izvezenom rukavicom ili draguljima izvezenom

¹⁷⁴ *Heliogabal* - rimski car (203-222); poznat kao "Svećenik sunca" jer je prisilno uvodio obožavanje sirijskog božanstva sunca

¹⁷⁵ *Filippo Maria Visconti* (1392-1447) - vladar Milana

¹⁷⁶ papa Pavao II. (1464-1471)

¹⁷⁷ *Formosus* (lat.) - lijep, krasan

¹⁷⁸ *Gian Maria Visconti* (1388-1412) - krivočni i ozloglašeni vladar Milanskog vojvodstva

¹⁷⁹ *Bratoubojica* - Cesare Borgija, koji je navodno ubio svog brata Giovannija

¹⁸⁰ *Perotto* - glasnik pape Aleksandra VI. Borgije, ljubavnik njegove kćeri Lukrecije Borgija s kojim je navodno imala dijete

¹⁸¹ *Pietro Riario* (1445-1474) - talijanski kardinal i papinski diplomat

¹⁸² *Ganimed* - u grčkoj mitologiji sin Trosa, utemeljitelja Troje; lijepi mladić u kojega se i Zeus zaljubio, te ga odveo na Olimp gdje je bogovima točio vino

¹⁸³ *Hilas* ili *Hil* - u grčkoj mitologiji jedan od Argonauta, sin Herakla i nimfe Melite; lijep mladić i hrabar junak

¹⁸⁴ *Karlo VI.* - francuski kralj od 1380-1422. godine; psihički bolestan i nesposoban vladar

lepezom, zlatnim češljem ili lancem od jantara. Doriana Graya otrovala je jedna knjiga. Bilo je trenutaka kad bi počinjenje grijeha smatrao tek nekim sredstvom za ostvarenje svoje predodžbe o lijepom.

GLAVA XII.

Bilo je desetog dana mjeseca studenoga, u predvečerje njegovog trideset i osmog rođenog dana, kako se vrlo često kasnije sjećao.

Polazio je kući oko jedanaeste ure od Lorda Henryja kod kojega je bio večerao, i bio je obukao teško krvno jer je noć bila studena i maglovita. Na uglu Grosvenor Squarea i South Audley Streeta prođe u magli brzo kraj njega neki čovjek koji je bio podignuo ovratnik svoga sivoga ogrtača. U ruci je nosio putni kovčežić. Dorian ga prepoznao. Bio je to Basil Hallward. Njim ovlada neki čudni osjećaj straha, a da nije nalazio pravoga uzroka. Nije pokazivao kao da ga je prepoznao i pođe brzo dalje u smjeru svoje vlastite kući.

Ali Hallward ga je bio video. Dorian začuje kako je stao na pločniku i kako je onda potračao za njim. Nekoliko časaka kasnije osjeti ruku na svom ramenu.

»Doriane! Izvanredno li sretna slučaja! Od devete sam ure čekao na vas u vašoj biblioteci. Naposljetku sam osjetio samilost prema vašem umornom sluzi i poslao sam ga u krevet, kad me pustio napolje. Ponoćnim vlakom odlazim u Pariz, pa sam živo želio vidjeti vas prije svog odlaska. Kad ste prošli pokraj mene, znao sam odmah da ste to vi, ili bolje rečeno, vaše krvno. Ali pak nisam bio sasvim siguran. Niste li me prepoznali?«

»U toj magli, dragi moj Basile? Ne mogu ni da raspoznam Grosvenor Square. Mislim da je moja kuća negdje tu u blizini, ali nisam nimalo siguran. Žalim što odlazite, ta čitavu vas vječnost nisam video. Ali se nadam da ćete se uskoro opet vratiti.«

»Ne ću, šest mjeseci me neće biti u Engleskoj. Namjeravam u Parizu unajmiti atelje i zatvorit ću se u nj dok ne svršim veliku sliku što je imam u glavi. Ali nisam o tomu s vama htio govoriti. Evo nas kod vaših vrata. Dajte da za čas uđem. Imam vam nešto reći.«

»Bit će mi vrlo drago. Ali ne ćete li zakasniti svoj vlak?« reče Dorian Gray polagano, kad je ulazio uz stube i otvorio vrata svojim ključem.

Svjetlo se svjetiljke borilo s maglom, a Hallward pogleda na svoj sat. »Imam još mnogo vremena«, odvrati.

»Vlak polazi u dvanaest sati i petnaest minuta, a sada je upravo jedanaest. Da istinu kažem, kad sam vas susreo bio sam se uputio u klub da vidim jeste li ondje. Kako vidite, moja me prtljaga neće previše zadržavati, svoje sam teške stvari već unaprijed poslao. U tom je kovčežiću sve što uzimam sa sobom, a do Victoria kolodvora trebam jedva dvadeset minuta.

Dorian ga pogleda i nasmiješi se. »Čudan način putovanja za otmjena slikara. Kovčežić i ogrtač! Uđite, inače će magla prodrijeti u kuću. Znajte da o ozbiljnim stvarima ne ćemo razgovarati. U naše vrijeme nije ništa ozbiljno, ili bar ne bi smjelo biti.«

Hallward ulazeći strese glavu i pođe za Dorianom u knjižnicu. U velikoj otvorenoj peći gorjele su jasno cjepanice. Svjetiljke su bile zapaljene, a otvoren nizozemski srebrni ormarić s likerima stajao je s nekoliko sifona soda vode i s velikim brušenim staklenim kupama na malenu raznim drvetom umetnutom stolčiću.

»Vidite, Doriane, da mi je vaš sluga vrlo udobno sve priredio. Dao mi je svega što god sam zaželio, pa i vaše najbolje cigarete sa zlatnom naušnicom. Vrlo je gostoljubivo biće.

Volim ga više nego onoga Francuza što ste ga prije imali. Što se uostalom s tim Francuzom dogodilo?«

Dorian sažme ramenima. »Mislim da se oženio sa sobicom Lady Radleyove; i da joj je u Parizu uredio krojački posao. Čujem da je anglomanijska trenutno onđe nešto vrlo otmjeno. To mi se kod Francuza čini vrlo djetinjasto, nije li tako? Ali, sjećate li se, nije bio loš sluga. Nisam ga nikada volio, ali se opet nisam morao nikada na nj potužiti. Često si umišljamo sasvim absurdne stvari. Bio mi je uistinu vrlo odan, a čini se da je bio i doista tužan kad je odlazio. Jeste li uzeli nešto brandya sa sodom? Ili želite radije rajskega vina sa selterskom vodom¹⁸⁵. Zaciјelo ga ima nešto u pokrajnjoj sobi.«

»Hvala, ne ču više ništa,« reče slikar, uzevši svoju kapu i svoj ogrtač i bacivši ih na putni kovčežić što ga je bio postavio u kut sobe. »A sada, dragi moj prijatelju, moram ozbiljno s vama govoriti. Ne mrštite se tako. Time se moja nakana samo otežava.«

»Čemu sve to?« reče Dorian, razlučen, bacivši se na sofa. »Nadam se da se tu ne radi o meni. Večeras sam se sam sebe zasitio. Volio bih da sam tko drugi.«

»Radi se o vama,« odvrati Hallward svojim ozbiljnim, dubokim glasom, »a ja vam to moram reći. Zadržat ču vas samo pola sata.«

Dorian uzdahne i upali cigaretu. »Pola sata!« promrmlja.

»Ne tražim od vas previše, Doriane, a govorim jedino za vaš vlastiti spas. Mislim da je pravo da sazname za strašne stvari koje se o vama pripovijedaju po Londonu.«

»Ne ču o tom ništa čuti. Ljubim skandale drugih ljudi, ali moji me vlastiti skandali ne zanimaju. U njih nema dražesti novotarije.«

»Ali to vas mora zanimati, Doriane. Svaki se džentlmen zanima za svoje poštene ime. Ne smijete dopuštati da ljudi govore o vama kao o nečemu ružnom i gadnom. Dakako da je tu vaš položaj, bogatstvo i sve drugo tomu slično. Ali položaj i bogatstvo nije sve. Znajte da ja u sve to ne vjerujem. Ili naposljetku ne mogu u to vjerovati kad vas vidim. Grijeh je nešto što se čovjeku udubi u lice. Ne može se sakriti. Ljudi katkad govore o potajnom počinjenju grijeha. Toga nema. Ako koji nesretnik grieši, onda se to jasno razabire na crtama njegovih usana, na sumornim očima, čak i na obliku njegovih ruku. Netko je, ne ču mu izgovoriti ime, ali vi ga poznajete, došao prošle godine k meni želeći da ga naslikam. Nisam ga nikada prije video, a nisam do tada nikada ni jedne riječi o njemu čuo, tek od tada su mi mnogo što o njemu pripovijedali. Nudio mi sasvim izvanrednu svetu. Odbio sam ga. Oblik je njegovih prstiju imao nešto, što sam mrzio. Sada znam da je ono što sam onda o njemu mislio, bilo sasvim ispravno. Njegov je život strašan. Ali vi, Doriane, sa svojim čistim, jasnim i nevinim licem, sa svojom divnom netaknutom mladošću, o vama ne mogu misliti ništa zlo. Pa ipak vas vrlo rijetko vidim, ne dolazite sada više u moj atelje, a kad nisam s vama, te čujem sve tejadne stvari što ih ljudi o vama šapuću, ne znam što bih na sve to mogao reći. Kako to, Doriane, da čovjek kao što je vojvoda od Berwicka ostavlja klupsku sobu, kad vi u nju uđete? Zašto mnogi londonski džentlmeni ne idu u vašu kuću, a vas ne pozivaju u svoju? Lord Staveley bio je vaš prijatelj. Prošlog sam se tjedna sastao s njim na nekoj večeri. U razgovoru se slučajno spomenulo i vaše ime, u vezi s minijaturama što ste ih posudili za izložbu kod Dudleya¹⁸⁶. Staveley naprči usne i reče da vi možete imati fin umjetnički osjećaj, ali da ste čovjek s kojim se ne smije upoznati ni jedna nevina djevojka i s kojim ne smije ni jedna čestita žena boraviti u istoj sobi. Sjetio sam ga da sam vaš prijatelj, upitavši ga što je time mislio reći. I on mi je rekao. Re-

¹⁸⁵ selterska voda - mineralna voda iz njemačkog grada Seltersa

¹⁸⁶ Umjetnička kolekcija Lorda Dudleya, dostupna javnosti.

kao mi je sve to sasvim iskreno pred svim ljudima. Bilo je strašno! Zašto je vaše prijateljstvo tako sudbonosno za mlade ljude? Među vama je bio onaj nesretni mladi gardist koji je počinio samoubojstvo. Vi ste bili njegov intimni prijatelj. Onda Sir Henry Ashton, koji je Englesku ostavio okaljana imena. Vi i on bili ste nerazdruživi prijatelji. A Adrian Singleton i njegov strašni konac? A jedinac Lorda Kenta i njegova karijera? Prekjučer sam se sastao s njegovim ocem u St. James's Streetu. Bio je sav satrven od srama i bola. A mladi vojvoda od Pertha? Kakav život provodi on sada? Bi li se sada koji džentlmen s njim družio?«

»Dosta, Basile! Vi govorite o stvarima o kojima ne znate ništa«, reče Dorian Gray, ugrižavši se za usnicu, a u njegovu je glasu titrao prizvuk nekog neiskazanog prezira. »Pitate zašto Berwick napušta sobu kad ja uđem? Jer poznajem svaki zakutak njegova života, a nikako zato jer on štograd zna o mojoj. Kako bi uz onu krv što teče njegovim žilama, ono što on o meni kazuje, moglo biti čisto? Pitate me za Henryja Ashtona i mладога Pertha? Jesam li ja jednoga putio u njegovo grijšešenje, a drugoga u njegove raskalašenosti? Što se mene tiče kad Kentov sin uzima za ženu uličnu djevojčuru? Ako Andrew Singleton krovotvori na mjenici ime svoga prijatelja, jesam li ja njegov čuvan? Dobro znam kako se u Engleskoj brblja. Srednji staleži daju uz nezgrapnu večeru oduška svojim moralnim predrasudama i šapuću o onom što nazivaju iskvarenošću viših od sebe, samo zato bi ljudi povjerovali u to kako su u dobru društvu i kako su intimni s onima o kojima govore. U toj zemlji je dovoljno to da čovjek bude otmjen i duhovit pa da se svaki prostački jezik o njemu brusi. A kakav život žive ti ljudi, koji toliko ističu svoj moral? Dragi moj prijatelju, zaboravlјate da živimo u domovini prijetvornosti.«

»Doriane«, poviće Hallward, »o tomu sad nije riječ. Engleska je zbilja zla, to i sam znam, a čitavo je englesko društvo iskvareno. Ali upravo stoga hoću da vi budete čist. A vi to niste bili. S pravom sudimo čovjeka po dojmu što ga ostavlja na svojim prijateljima. Vaši prijatelji gube osjećaj poštenja, dobrote i čistoće. Vi ste ih napunili mahnitom žudnjom za užicima. Utonuli su u dubine. Vi ste ih onamo sunovratili. Jest, a ipak imate još smjelosti da se smiješite, kako se sada smiješite. A ima još i gorih stvari. Znam da ste vi i Harry nerazdruživi. Već zbog toga, ako ni zbog čega drugog, niste smjeli učiniti ime njegove sestre porugom.«

»Čuvajte se, Basile. Vi idete predaleko.«

»Moram govoriti, a vi morate slušati. Vi morate slušati. Kad ste upoznali Lady Gwendolen, nije se nje taknuo ni najmanji zadah poruge. Ima li sada u Londonu jedne čestite žene koja bi se htjela s njom provesti kroz Park? Čak se ni njenoj djeci ne dopušta da žive uz nju. Ali ima još i drugih pripovijesti - pripovijeda se da su vas u ranu zoru vidjeli kako se šljbate iz strašnih kuća gdje se preobučeni prikradate u najzloglasnije londonske zakutke. Je li to istina? Može li to biti istina? Naslijao sam se kad sam to prvi put čuo. I sada to opet čujem i hvata me groza. A vaš zaselak i život što ga ondje provodite? Doriane, vi ne znate što se o vama govorи. Ne ču reći da vam ne želim držati propovijedi. Sjećam se da je Harry jednom rekao da svaki čovjek koji želi propovijedati o moralu, počinje tim, kazujući da to ne će ciniti, te smjesta krši svoju riječ. Ja vam hoću održati propovijed. Hoću da živate onakav život, radi kojeg će vas svijet poštivati. Hoću da imate pošteno ime i dobar glas. Hoću da se odvojite od onog strašnog čovjeka s kojim sada živate. Ne sažimajte ramenima. Ne budite tako ravnodušni. U vas je neki prekrasan dojam. Kažu ljudi da upropasćujete svakoga s kim pobliže općite, a da u onom trenu kad stupite u koju kuću, zajedno s vama ulazi u nju bilo kakva sramota. Ne znam je li tome tako ili nije. Kako bih to i mogao znati? Ali to ljudi o vama govore. Pripovijedali su mi stvari koje moram vjerovati. Lord Gloucester bio je u Oxfordu jedan od mojih najmilijih prijatelja.

Pokazao mi je pismo koje mu je pisala njegova žena prije nego što je osamljena umrla u svojoj vili u Mentonu¹⁸⁷. I u tom je pismu vaše ime bilo upleteno u najgrozniju isповijest što sam je ikada čitao. Rekao sam mu da je to absurdno, da vas poznajem u dušu i da niste sposobni učini takvo što. Poznajem li vas doista? Pitao sam se poznajem li vas. Prije nego bih mogao na to odgovoriti, morao bih vidjeti vašu dušu.«

»Vidjeti moju dušu!« promrmlja Dorian Gray, ustane sa sofe i zatetura gotovo bliјed od groze.

»Da«, odvrati Hallward ozbiljno, s dubokim i muklim bolom u svom glasu, »vidjeti vašu dušu. Ali to može jedino Bog.«

Gorak i podrugljiv smijeh pojavi se na usnama mlađeg čovjeka. »I vi ćete je vidjeti, noćas!« poviće, dohvativši sa stola svjetiljku. »Dođite: to je djelo vaših vlastitih ruku. Zašto da ga ne vidite? Ako poželite, možete poslije o njemu prijaviti svim ljudima. Ali vam nitko ne će vjerovati. A i ako vam povjeruju, ljubit će me samo još više. Poznajem naše doba bolje nego vi, iako mi o njemu tako dosadno prijavite. Dođite, poučit ću vas. Dosta ste se nabrbljali o iskvarenosti. Sad ćete ju ugledati licem u lice.«

U svakoj je njegovo riječi bilo mahnitog ponosa. U svom je dječačkom jogunluku¹⁸⁸ udarao nogama o tlo. Osjećao je grozno veselje pri pomisli na to da će sad i netko drugi znati za njegovu tajnu i da će čovjek koji je naslikao sliku, izvor svega njegovog ruga, nositi sa sobom do konca svoga života breme strahovitog spomena na nedjela što ih je on počinio.

»Da«, nastavi on, stupivši bliže do njega i gledajući mu dugo u ozbiljne oči. »Pokazat ću vam svoju dušu. Vidjet ćete ono što po vašem mišljenju može vidjeti jedino Bog.«

Hallward se prestravi. »To je blasfemija, Doriane!« poviće. »Ne smijete govoriti takve stvari. Toliko su strašne i besmislene.«

»Mislite?« Opet se nasmije.

»Znam. Ono što sam vam večeras kazao, rečeno je u vašu korist. Znate da sam vam uvihek bio iskren prijatelj.«

»Ne taknite me se. Svršite ono što mi imate reći.«

Laki drhtaj bola pređe preko slikareva lica. Začas stane, a divlji osjećaj samilosti oblada njim. A naposljetku, koje je pravo imao da zahvati u život Dorianu Graya? Ako je učinio samo najmanji dio onoga što se o njemu govorilo, koliko je toga morao pretrpjeti. Onda se uspravi, pođe do kamina i stane ondje, gledajući u goruće klade, u njihov kao snijeg bijeli pepeo te u njihove drhtave plamenite jezičce.

»Čekam, Basile«, reče mladić svojim tvrdim, jasnim glasom.

»On se okrene. »Evo što još imam reći«, reče. »Morate mi odgovoriti na strašne optužbe koje se na vas dižu. Ako mi kažete da su od početka do kraja apsolutno neistinite, onda ću vam povjerovati. Zaniječite ih, Doriane, zaniječite ih! Ne vidite li što trpim? Moj Bože! ne recite mi da ste zao, iskvaren i sramotan.«

Dorian Gray se nasmiješi. Na njegovim je usnama titrao prezir. »Dođite gore, Basile, reče mirno. »O svome životu vodim od dana do dana dnevnik koji ne ostavlja nikada one sobe u kojoj biva pisan. Pokazat ću vam ga, ako pođete sa mnom.«.

»Poći ću s vama, Doriane, ako to želite. Vidim da sam minuo svoj vlak. Ali nije mi do toga. Mogu se odvesti i sutra. Ali ne tražite od mene da noćas još štogod čitam. Želim jedino jasan odgovor na svoje pitanje.«

¹⁸⁷ Menton - elitno ljetovalište na francuskoj Azurnoj obali u blizini Monte Carla

¹⁸⁸ jogunluk - objest, samovolja, tvrdoglavost

»Taj će vam dati gore. Ovdje vam ga ne bih mogao dati. Ne ćete trebati previše dugo čitati.«

GLAVA XIII.

Izađe iz sobe i počne se uspinjati, a Basil Hallward tik iza njega. Stupali su tiho, kako to ljudi noću rade instinkтивno. Svjetiljka je bacala fantastične sjene na zidove i na stube. Od vjetra što se podigao, zvečali su neki prozori.

Kad su došli do navrh stuba, postavi Dorian svjetiljku na pod, izvadi ključ i okrene ga u bravi. »Želite li još podjednako da vam odgovorim, Basile?« upita tihim glasom.

»Da.«

»To me veseli«, odgovori on, smijući se. Onda doda prilično oštro, »vi ste jedini čovjek na svijetu koji smije sve znati o meni. Vi ste u mome životu odlučivali više nego što i sami mislite«, i dignuvši svjetiljku, otvori vrata te podje naprijed. Kraj njih prostruji hladan zadah, a svjetlo za tren zadrhta mutnim žutim plamenom. On zadrhta. »Zatvorite iza sebe vrata«, šapne, metnuvši svjetiljku na stol.

Hallward se začuđenim izrazom okrene uokolo. Soba je izgledala kao da u njoj već mnogo godina nitko nije boravio. Otrcan flamski goblen, zastrta slika, star talijanski c-a-s-s-o-n-e, gotovo prazan ormar za knjige - to je, kako se činilo, osim stolca i stola bilo jedino pokućstvo. Kad je Dorian zapalio napola dogorjelu svijeću što je stajala na oplati od kamina, vidje on da je čitav prostor pokriven prašinom i da je sag izderan. Iza ormara je glođući brzao miš. Odasvud se dizao gadan i oistar zadah truleži.

»Basile, vi dakle mislite da jedino Bog vidi dušu? Razgrnite zavjesu i vidjet ćete moju dušu.«

Njegov je glas bio hladan i okrutan.

»Vi ste mahnit, Doriane, ili glumite«, promrmlja ljutito Hallward.

»Ne ćete dakle? Onda to moram učiniti sam«, reče mladić, strgne zavjesu sa šipke i baci je na tlo.

Strašan se poklik otme usnama slikarevima kad je u mutnom svjetlu ugledao strašno lice što mu se cerilo s platna. U izrazu je toga lica bilo nešto što ga je ispunjavalo grozom i gnušanjem. Sveti Bože! Lice što ga je gledao bilo je lice Doriane Graya! Strahota, bila ta što god mu drago, nije još sasvim rasula divne ljepote. U rijetkoj je kosi bilo još nešto zlata, a na putenim usnama nešto grimiza. Izbuljene su oči sačuvale nešto od ljupkosti svoje modrine, a s uzvinutih nosnica i s lijepoga vrata nije još bilo sasvim nestalo plemenitih crta. Da, to je uistinu Dorian. Ali tko ga je bio naslikao? Činilo mu se da opet prepoznaje djelo svoga kista i okvir što ga je bio sam nacrtao. Sama je pomisao bila grozna, a ipak je osjećao strah. Uzme goruću svijeću i digne je do slike. U lijevom je kutu bilo njegovo ime, napisano dugim svjetlocrvenim slovima.

Bila je to jadna parodija, infamna¹⁸⁹, prosta satira. Te slike nije on nikada naslikao. Pa ipak, to je bila njegova slika. Prepoznao ju je, osjetivši kao da se njegova krv začas pretvorila iz vatre u ledene grude. Njegova vlastita slika! Što je to značilo? Zašto se promijenila? On se okrene i pogleda Dorianu Graya pogledima bolesnoga čovjeka. Njegove su

¹⁸⁹ *infamia* (lat.) - podao, zloglasan, nečastan, gadan, gnusan

usne drhtale, a suhi jezik kao da mu nije mogao proizvesti nijednog jedinog glasa. Prođe rukom preko čela. Bilo je mokro od ljepljivog znoja.

Mladi se čovjek naslonio na kamin, promatrajući ga onim čudnovatim izrazom koji vidi na licima ljudi zanesenih igrom kojeg velikog umjetnika. Na njegovu licu nije bilo ni prave tuge, ni pravog veselja. Na njemu je odsjevala tek strast promatrača, a možda je jedino u njegovim očima bilo nešto trijumfalna drhtaja. Iz svoga je zapučka izvadio cvijet, udišući njegov miris, ili se bar činilo da to radi.

»Što to znači?« reče naposljetku Hallward. U njegovim mu je ušima vlastiti glas odzvanjao oštros i čudno.

»Prije mnogo godina, dok sam još bio dječak«, reče Dorian Gray, zgnječivši u svojim rukama cvijet, »sreli ste se sa mnom, laskali i poučavali me da se uzoholim na svoju vlastitu ljepotu. Jednog ste me dana upoznali s nekim svojim prijateljem koji mi je objašnjavao čudo moje mladosti. Vi ste onda svršavali sliku koja mi je objavila čudo moje ljepote. U jednom mahnitom času, ja ni sad još ne znam žalim li se ili ne žalim ili se na nj, izrekao sam želju, možda biste to mogli nazvati molitvom...«

»Sjećam se. Oh, kako se dobro toga sjećam! Ne, to nije moguće! Soba je vlažna. Trulež je prekrila platno. U bojama što sam ih upotrijebio bilo je nekog gadnog otrova. Velim vam da to nije moguće.«

»Ah, što je nemoguće?« promrmlja mladi čovjek, pođe preko do prozora i pritisne svoje čelo na hladno, maglom orošeno staklo.

»Kazali ste mi da ste je uništili.«

»Prevario sam se. Ona je uništila mene.«

»Ne mogu vjerovati da je to moja slika.«

»Ne prepoznajete li u njoj svoj ideal?« upita Dorian gorko.

»Svoj ideal, kako ga vi nazivate...«

»Kako ste ga vi nazivali.«

»U tome nije bilo ništa zlo, ništa sramotno. Bili ste mi idealom, kakva ne će nikada više naći. Ovo ovdje lice je satira.«

»To je lice moje vlastite duše.«

»Kriste Bože! Što sam to obožavao! Oči su mu kao u đavola.«

»U svakomu je od nas i Nebo i Pakao, Basile.« reče Dorian, uz divlju i zdvojnju kretnju.

Hallward se okreće opet prema slici, zureći u nju.

»Moj Bože! Ako je istina,« poviće, »te ste to učinili od svoga života, onda mora da ste još gori nego što misle ljudi koji govore protiv vas!« I opet digne svjetlo do pred sliku, promatrajući je. Površina kao da je bila sasvim netaknuta onako, kako ju je bio ostavio. Trulež i strahota dolazile su dakle bjelodano iz unutrašnjosti. Nekim čudnovatim naporom unutrašnjega Života izjedala je i uništavala kuga grijeha čitavu pojavu. Ni truljenje lešine u nekom vlažnom grobu nije moglo biti strašnije.

Njegova se ruka tresla, svijeća padne iz svijećnjaka i ležaše dršćući na podu. Stane nogom na nju i utrne je. Onda se baci u klimavi stolac kraj stola i prekrije lice rukama.

»Dobri Bože, Doriane, kakva li nauka! Kakva li strašna nauka!« Ne bje odgovora, ali je mogao čuti kako mladić jeca kraj prozora. »Molite se, Doriane, molite se,« promrmlja. »Što su nas ono učili za našega dječaštva? Ne uvedi nas u napast. Oprosti nam grijehe naše. Riješi nas naših nepravda. Dajte da to sad kažemo zajedno. Molitva vaše oholosti bi

uslišana. Isto će tako biti uslišana i molitva vašeg pokajanja. Previše sam vas obožavao. Sad sam za to kažnjen. Vi ste se i sami previše obožavali. Obojica smo kažnjeni.«

Dorian Gray se lagano okrene i pogleda ga suznih očiju. »Prekasno je, Basile«, prošapta. »Nikad nije prekasno, Doriane. Dajte da kleknemo i pokušamo, možemo li se sjetili još koje molitve. Nisu li negdje napisane koje riječi 'I da su tvoji grijesi kao skrlet, ja ću ih pobijeliti kao snijeg'?«

»Te riječi ne znače sad već za me ništa.«

»Tiho! Ne zborite tako. U svom ste životu počinili dosta zla. Moj Bože! Ne vidite li kako ta grozna stvar u nas zuri?«

Dorian Gray pogleda na sliku i iznenada ga ovlada neka neodoljiva mržnja na Basila Hallwarda, koju kao da mu je udahnula slika na platnu, šapćući je svojim kmezavim usnicama u uho. U njemu provre bijesna strast proganjene životinje, a čovjeka što je sjedio ovdje uz stol mrzio je više nego što je mrzio ikoga za čitavog svog života. Pogleda divlje uokolo. Njemu nasuprot na ploči slikanog ormara nešto zasja. Pogled mu to zahvati. Znao je što je. Nož što ga je prije nekoliko dana ponio sa sobom ovamo gore da bi prezrazao komad uzice, a zaboravio ga je opet uzeti. Pođe polagano kraj Hallwarda onamo. Kad je bio iza njega, uzme nož i okreće se. Hallward se u svojoj stolici maknuo kao da hoće ustati. Ali on skoči na nj i urine mu nož duboko u veliku žilu iza uha, pritišćući njegovu glavu na stol i turajući dublje i dublje.

Začuje se mukao uzdisaj i strašno uzdisanje čovjeka koji se gušio od svoje krvi. Tri puta zakružene ruke konvulzivno oko sebe, tri puta zamahnu groteskno tvrdi prsti zrakom. Rine još dva puta, ali se čovjek nije maknuo. Na hodniku počne nešto kapati. Časak pričeka, stišćući neprestano glavu dolje. Onda baci nož na stol i prisluškivaše.

Nije mogao čuti ništa drugo nego kapanje na trošni sag. Otvori vrata i izađe na hodnik. U kući je bilo sasvim tiho. Nitko nije bdio. Stajao je nekoliko trenutaka nagnuvši se nad ogradu i gledajući dolje u tamno stubište. Mrtvac je još uvijek mirno sjedio na stolici, naslonivši pognutu glavu na stol, iskrivljenih leđa i dugih fantastičnih ruku. Da na šiji nije bilo crvene razjapljene rane, i stinute tamne mlake krvi što se na stolu polagano širila, moglo bi se pomisliti da taj čovjek tek spava.

Kako se brzo sve to dogodilo! Osjećajući neki čudni mir, pođe do prozora, otvorи ga i izađe na balkon. Vjetar je rastjerao maglu, a nebo je bilo slično paunovu repu, posutu milijardama znatnih očiju. Pogleda dolje i opazi stražara na svojoj ophodnji, gdje dugim trakom svoje svjetiljke obasjava vrata šutljivih kuća. Na uglu zasja rujno svjetlo hansoma što se provezao, te opet iščeznuo. Neka žena s lepršavom maramom šuljala se lagano uz ogradu trga, spotičući se u hodu. Katkad stane i pogleda natrag. Jednom i zapjeva hrapavim glasom. Stražar pristupi k njoj i reče joj nešto. Smijući se odhrama dalje. Preko trga puhne hladan vjetar. Plinski plamenovi pomodre, a golo drveće strese ovamo i onamo svoje crno granje. Protrne i uđe opet u sobu, zatvorivši za sobom prozor.

Kad opet dođe do vrata, okreće ključ i otvorи ih. Umorenoga nije više ni pogledao. Osjećao je da je kod svake stvari tajna njezina bića ta, da nam ne bude jasna situacija. Prijatelj i slikar nesretne slike koja je postala izvorom čitave njegove bijede, iščezne iz njegova života. To je bilo dosta.

Onda se sjeti svjetiljke. Bilo je to vrlo čudno maursko djelo, izrađeno od tamnoga srebra s arabeskama od ulaštena ocala i usađenim nebrušenim tirkizama. Možda bi je njegov služa mogao kad potražiti i pitati za nju. Časak je oklijevao, onda se vrati i uzme je sa stola. Nije mogao a da ne vidi mrtvoga bića. Kako je bilo tiho! Kako su strašno bijele bile duge rake! Sasvim kao kakva gadna voštana prikaza.

Kad je iza sebe zatvorio vrata, odšulja se tiho dolje. Drvene su stube škripale i kao od bola jecale. Više puta stane i pričeka. Ne, sve je bilo tiho. Bila je to samo jeka njegovih vlastitih koraka.

Kad je bio u svojoj knjižnici, opazi u kutu kovčeg i kapu. I to je morao negdje sakriti. Otvori neki tajni pretinac u oplati od zida, pretinac u kojem je skrivaо svoja vlastita čudnovata odijela, i turi oboje unutra. Mogao ih je nesmetano jednom kasnije spaliti. Onda izvadi svoju uru. Bilo je dvadeset minuta prije dva sata.

Sjedne i počne razmišljati. Svake godine, gotovo svakog mjeseca, ljudi u Engleskoj bivaju vješani radi čina što ga je on sada počinio. Zrakom se lepršala neka ubilačka mahnitost. Neka se crvena zvijezda previše približila zemlji... A tko bi mu to mogao dokazati? Basil Hallward je ostavio kuću u jedanaest sati. Nitko nije vidio da se opet vratio. Većina je slugu bila u Selby Royalu. Njegov je komornik pošao na počinak... Pariz! Da. Basil se oduvezao u Pariz, s ponoćnim vlakom, kako je bio i namjeravao. Budući je imao čudne običaje i usamljen život, proći će više mjeseci dok se porodi kakva sumnja. Mjeseci! Sve je moglo već davno prije toga biti uništeno.

Iznenada mu sine misao. Obuče svoje krvne, natakne šešir i izađe u predvorje. Ondje stane, začuvši vani na terasi polagane teške korake stražareve i opazivši gdje se drhtaj svjetiljke odražava na prozoru. Pričeka i suzdrži svoj dah.

Poslije nekoliko trenutaka okrene zavor¹⁹⁰, šmugne van i zatvori iza sebe vrlo tiho vrata. Onda počne zvoniti. Poslije pet minuta dođe njegov sluga, napola odjeven i sasvim snen.

»Žao mi je, Francis, što sam vas morao probudit«, reče ulazeći, »ali zaboravio sam svoj ključ. Koliko je sati?«

»Deset minuta iza dva? Kako strašno kasno! Morate me sutra u devet sati probuditi. Imam posla.«

»Po zapovjedi, sir.«

»Je li večeras tko za me pitao?«

»Mr. Hallward, sir. Čekao je ovdje do jedanaest sati, a onda otišao da ne propusti svoj vlak.«

»Oh! Veoma žalim što ga nisam vido. Imate li mi što poručiti?«

»Nemam, sir, jedino to da će vam iz Pariza pisati, ako vas ne nađe u klubu.«

»Dobro, Francis. Ne zaboravite me probudit sutra u devet sati.«

»Ne ću, sir.«

Čovjek se popne u svojim papučama niz stube.

Dorian Gray baci šešir i ogrtač na stol i uđe u knjižnicu. Četvrt je sata koračao gore-dolje, grickajući usne i razmišljajući. Onda uzme s pretinca Modru knjigu¹⁹¹, i počne u njoj listati. »Alan Campbell, 152, Hertford Street, Mayfair.« Da, to je bio čovjek koji mu je trebao.

¹⁹⁰ zavor - klin kojim se osiguravaju vrata da se ne otvaraju, kračun

¹⁹¹ Modra knjiga - ne odnosi se na knjigu spomenutu ranije, nego na američku Blue Book koja je sadržala popis imena nositelja državnih dužnosti

GLAVA XIV.

U devet sati drugog jutra uđe njegov sluga sa zdjelicom čokolade na pladnju i otvori kapke na prozorima. Dorian je sasvim spokojno spavao, ležeći na desnoj strani, s jednom rukom ispod lica. Bio je kao dječak što se umorio od igre ili učenja.

Sluga se morao dva puta taknuti njegovih pleća dok se probudio, a kad je otvorio oči šune preko njegovih usana lak smiješak, kao da još uvijek sanja krasan san. Ali on nije uopće snivao. Njegove noći nisu bunele ni slike milja ni slike bola. Mladost se smiješi i bez razloga. To je jedna od njениh najljepših dražesti.

Okrene se, podboči na lakat i počne srkati čokolade. Blijedo je studeno sunce strujilo u sobu. Nebo je bilo čisto, a zrak vedar i blag. Bilo je jutro kao u svibnju.

Postepeno se počnu u njegov mozak šuljati tihim i krvlju uprljanim stopalima događaji prošle noći, sjedinjavajući se ondje strašnom jasnoćom. Protrne pri pomisli na sve ono što bijaše pretrpio, a začas se opet povrati u nj neki čudni osjećaj mržnje na Basila Hallwarda, koja ga je nagnala na to da ga ubije, dok je sjedio na stolici, i od strasti budne sasvim hladan. Mrtvac je gore još mirno sjedio, sada obasjan sunčanim svjetлом. Kako je to strašno bilo! Takve su grozne stvari bile za tamu, a ne za danje svjetlo.

Osjećao je da će umujući o tom postati bolestan ili lud. Bilo je grijeha kojima je čar bio više u prisjećanju na njih, nego u trenu kad se čine, čudesnih trijumfa koji više laskaju ponosu nego strastima, dajući intelektu snažniji osjećaj milja nego što bi ga osjetila ikada mogla dati. Ali to nije bilo ni jedno od toga dvoga. To se moralno odagnati iz mozga, otrovati makovim sokom, a naposljetku i ugušiti, da ne bi ugušilo njega samoga.

Kad je odbijalo devet i pol, prijeđe rukom preko čela, ustane naglo i obuče se većom pomnjom nego obično, pridajući veliku pozornost izboru svoje kravate i igle, i mijenjajući više puta svoje prstenje. Dugo je vremena sjedio kod zajutarka, kušajući od raznih jela, govoreći sa svojim slugom o novim livrejama¹⁹² što ih je namjeravao naručiti za sluge u Selbyu, i pregledavajući pisma što su stigla. Čitajući neka od njih nasmiješi se. Tri pisma su ga lutila. Jedno pročita nekoliko puta i razdere ga uz izraz srdžbe na svom licu. »Žensko je spominjanje nešto strašno!« kako je Lord Henry jednom rekao.

Kad je ispio čašicu crne kave, otare polagano svoje usne ubrusom, mahne sluzi da pričeka, sjedne uz pisači stol i napiše dva pisma. Jedno turi u džep, a drugo da sluzi.

»Francis, odnesite to u Hertford Street, i ako Mr. Campbella ne bi bilo ondje, neka vam daju njegovu adresu.«

Čim je bio na samo, zapali cigaretu i počne na papiru praviti skice, nacrta najprije cvijeće, onda arhitektonske ukrase, a naposljetku ljudska lica. Iznenada opazi kako svako lice što ga je bio nacrtao ima kao neku fantastičnu sličnost s Basilom Hallwardom. Namršti lice, ustane, podje do ormara i izvadi nasumce jedan svezak. Bio je odlučio da ne misli na ono što se dogodilo prije, nego li to bude absolutno nužno.

¹⁹² livreja (franc.) - uniforma osobita kroja za dvorjane, sluge, vratare i sl.

Kad se ispružio na sofi, pogleda na natpis knjige. Bile su to Gautierove »Émaux et Camées«,¹⁹³ Charpentierovo izdanje na japanskom papiru s bakropisima Jaquemartovim. Uvez je bio od kože žute poput limuna sa zlatnim rešetastim ukrasima i razasutim šipcima. Bio je to dar Adriana Singletona. Kad je okrenuo nekoliko listova, zahvati mu pogled pjesmu o ruci Lacenaireovoj¹⁹⁴, onoj hladnoj žutoj ruci »du supplice encore mal lavée«,¹⁹⁵ sa svojim crvenim paperjem i svojim »doigts de faune«.¹⁹⁶ Pogleda svoje vlastite šiljaste prste i protrne uza sve svladavanje; onda čitaše dalje, dok ne dođe do onih ljupkih stanca Veneciji:

»Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,
La Vénus de l' Adriatique
Sort de l' eau son corps rose et blanc.

Les dômes sur l' azur des ondes
Suivant la phrase an pur contour,
S' enflent comme des gorges rondes.
Que soulève un soupir d' amour.

L' esquif aborde et me dépose,
Jetant son amarre aim pilier,
Devant une façade rose,
Sur le marbre d' un escalier«.¹⁹⁷

Kako su divni bili ti stihovi! Čitajući ih činilo se kao da se kliže zelenim vodenim stazama tog ružičastog i bisernog grada, sjedeći u crnoj gondoli sa srebrnom provom i sa zavjesama što su se iza nje vodom povlačile. Već su sami stihovi bili kao one ravne poput tirkiza modre crte koje te slijede kad se voziš na Lido¹⁹⁸. Iznenadni blijesci boja sjećali su ga sjaja ptičjih grla u kojih je boja kao u opala ili duge, te lete oko vitkog poput sata probušenog Campanila, ili se opet šepure tako uzvišenom gracijom kroz tmurne, prašne arkade. Naslonivši se unatrag poluzatvorenih očiju, ponavljao bi opet i opet:

»Devant une façade rose,
Sur le marbre d' un escalier«.

¹⁹³ *Emajli i kameje*, zbirka pjesama francuskog pjesnika Théophilea Gautiera (1811-1872)

¹⁹⁴ Pierre François Lacenaire - rođen 1800, smaknut u Parizu 1836. Ubojica koji je u zatvoru zauzeo pozu buntovnika protiv društva; s najvećim cinizmom opisao svoja zlodjela u uspomenama *Souvenirs*. (ruke su mu opisane u Gautierovoj pjesmi "Etudes des Mains, II")

¹⁹⁵ *du supplice encore mal lavée* (franc.) - sa još neopranim tragovima mučenja

¹⁹⁶ *doigts de faune* (franc.) - faunskim prstima

¹⁹⁷ iz Gautierove pjesme "Variations sur le Carnaval de Venise: II. Sur les lagunes"

¹⁹⁸ *Lido* - otok u Veneciji koji zatvara lagunu; poznato ljetovalište i plaža

U tima dvama stihovima bila je sadržana čitava Venecija. Sjećao se jeseni koju je bio ondje proveo i jedne divne ljubavi što ga je bila nagnala na slasne ludorije. Svaki je grad imao svoju romantiku. Ali je Venecija, kao i Oxford, sačuvala pozadinu za romantiku, a za pravu je romantiku pozadina sve, ili gotovo sve. Neko je vrijeme Basil bio ondje s njim i bio je mahnit od zadržljivosti Tintoretom¹⁹⁹. Ubogi Basil? Kolike li strahote, na takav način umrijeti!

Uzdahne i uzme opet knjigu, nastojeći zaboraviti. Čitao je o lastavicama što ulijeću i izlijeću iz male kavane u Smirni, gdje sjede hadžije brojeći svoje biserje od ambre i čalmom obvijeni čardžije²⁰⁰ pušeći svoje duge resate lule ili razgovarajući ozbiljno među sobom. Čitao je o Obelisku na Place de la Concorde²⁰¹, što u svom osamljenom besunčanom progonstvu plače granitne suze, čeznući za vrućim lotosom prekritim Nilom, gdje ima sfinga i ružičastih ibisa i bijelih jastrebova s pozlaćenim pandžama i krokodila sa sićušnim, poput berila, očima, što pužu po zelenom vrelom glibu; počne razmišljati o tim stihovima koji izmamljuju glazbu iz cjelovima obasutog mramora te pričaju o onom čudnovatom kipu, što ga Gautier uspoređuje s alt-glasom, s onim »monstre charmant«,²⁰² što počiva u porfirnoj odaji Louvrea. Ali poslije nekog vremena ispadne knjiga iz njegove ruke. Postade nervozan, a strahovita navala straha ovlada njime. Što onda, ako Alana Campbella nema u Engleskoj? Moglo bi potrajati više dana dok se opet vrati. Možda će se protiviti tomu da dođe. Što će onda učiniti? Svaki je trenutak odlučivao o životu i smrti.

Jednom su, prije pet godina, bili dobri prijatelji, previše, gotovo nerazdruživi. Onda je to prijateljstvo iznenada prestalo. Kad su se sada gdjegod sreli u društvu, smiješio se samo Dorian Gray, Alan Campbell nikada.

Bio je osobito pametan mladić, i ako nije iskreno osjećao vidljivu umjetnost, ono malo smisla što ga je imao za ljepote pjesništva mogao je zahvaliti jedino Dorianu. Njime je vladala intelektualna strast za znanošću. U Cambridgeu je proveo velik dio svoga vremena radeći u laboratoriju, a otišao je odande s dobrom ocjenom kod ispita iz prirodnih znanosti. I sad je još bio odan studiju kemije, posjedujući svoj vlastiti laboratorij u koji bi se običavao zatvarati po cijele dane na najveću žalost svoje majke koja je iz dna duše željela ući u parlament, a imala je neku mutnu predodžbu da kemičar stvara lijekove. Ipak je bio izvrstan glazbenik i svirao je gusle i klavir bolje nego mnogi diletanti. I doista ga je glazba prva povezala s Dorianom Grayom, glazba i ona neizreciva privlačnost što bi je Dorian, kako se činilo, izvodio kad god mu se prohtjelo, a izvodio ju je često, a da toga nije bio niti svjestan. Upoznali su se kod Lady Berkshire one večeri kad je ondje svirao Rubinstein²⁰³, a poslije su obično bili zajedno u Operi i svagdje gdje je bilo dobre glazbe. Njihovo prijateljstvo potrajal je osamnaest mjeseci. Campbell je uvijek bio ili u Selby Royalu ili na Grosvenor Squareu. Za nj, kao i za mnoge druge, bio je Dorian Gray tip svega onoga što je u životu divno i zamamljivo. Nitko nije znao jesu li se onda zavadili. Ali ljudi su iznenada opazili da su među sobom jedva koju riječ prozborili kad bi se sreli, i da je Campbell uvijek vrlo rano ostavljaо društvo u kojem je bio Dorian Gray. Bio je

¹⁹⁹ Tintoretto (pravim imenom Jacopo Robusto, 1518-1594) - venecijski maniristički slikar, Tizianov učenik

²⁰⁰ čardžija (tur.) - trgovac

²⁰¹ Obelisk što ga je Napoleon dao dopremiti iz Egipta i postaviti u Parizu, na Place de la Concorde.

²⁰² monstre charmant (franc.) - "dražesno čudovište", starorimska skulptura usnulog hermafrodita koja se čuva u Louvreu (Gaultier je spominje u predgovoru svog romana *Mademoiselle de Maupin*)

²⁰³ Anton Rubinstein (1829-1894) - svjetski slavni ruski virtuzozni pijanist i kompozitor

promijenjen, da, katkad i čudno melankoličan, glazba kao da mu je bila ogavna, sam nije nikada više svirao, a kad bi ga nagovarali, ispričavao bi se da je toliko zaokupljen znanosću, te mu nedostaje vremena za vježbanje. A to je i doista bila istina. Kao da se svaki dan sve više zanimalo za biologiju, a njegovo se ime pojavilo jedanput ili dva puta u znanstvenim časopisima u vezi s nekim čudnim pokusima.

To je bio čovjek kojega je Dorian Gray očekivao. Svaki čas je gledao na sat. Kad su tako minute prolazile, postajao je sve uzbudniji. Naposljetku skoči i počne hodati po sobi gore dolje, poput krasne uhvaćene zvijeri. Hodao je dugim, potajnim koracima. Ruke su mu bile neobično hladne.

Čekanje je postajalo nesnosno. Činilo mu se da se vrijeme šulja olovnim koracima, dok su njega silni vjetrovi gonili k zubatom rubu neke crne pukotine ili ponora. Znao je što ga ondje čeka; on je to doista i video, i protrnuvši pritisne vlažnim rukama svoje vruće vjeđe kao da želi svoj mozak lišiti vida, a zjenice potisnuti u njihove šupljine. Bilo je uza lud. Mozak ima svoju vlastitu hranu kojom se hrani, ali mašta, od straha sasvim groteskna, savijala se i rastezala kao živo biće od bola, plešući poput gadne lutke na gledalištu, koja je iscerila svoju promjenljivu krabulju. Onda, iznenada, stane za nj Vrijeme. Da, to slijepo zapuhano biće nije više puzalo. Vrijeme je bilo mrtvo, a strašne su misli okretno skakutale naprijed i trgale iz groba gadnu budućnost, raskrivajući mu je. Buljio je u nju. Od straha se okamenio.

Naposljeku se otvore vrata, a sluga uđe. Dorian ga je gledao staklenim očima.

»Mr. Campbell, sir«, reče.

Uzduh olakšanja otkine se s njegovih suhih usana, a boja se povrati u njegova lica.

»Zamolite ga, Francis, da odmah uđe.« Osjećao je da je opet bio on sam. Navalna kukavič-luka bila je prošla. Sluga se pokloni i izađe. Poslije nekoliko trenutaka uđe Alan Campbell, mrka i veoma blijeda lica. Vrana kosa i crne obrve još su povećavale njegovo bljedilo.

»Alan! Vrlo ste ljubazni. Hvala vam što ste došli.«

»Bio sam odlučio, Gray, da nikada više ne prekoračim prag vaše kuće. Ali pisali ste da se radi o životu i smrti.« Njegov je glas bio hladan i opor. Govorio je polagano i promišljeno. U ukočenim i pronicavim pogledima što ih je upravljao na Dorianu, bilo je dobrano prezira. Ruke ostavi u džepu svoga astrahanskog krvnog krvetnika, a uzbudjenje kojim je bio primljen kao da nije ni zamjećivao.

»Da, radi se o životu i smrti, Alane, i to za više nego za jednoga. Sjednite«.

Campbell sjedne na stolac kraj stola, a Dorian njemu sučelice. Njihovi se pogledi sretnu. U Dorianovim je bilo beskrajne samilosti. Znao je da je ono što će učiniti strašno.

Poslije neugodne šutnje nagne se naprijed i reče, sasvim mirno, ali čitajući dojam svake svoje riječi na licu čovjeka što ga je bio dozvao.

»Alane, u zatvorenoj sobi navrh ove kuće, u sobi u koju ne ulazi nitko osim mene, sjedi uza sto mrtav čovjek. Deset je sati što je mrtav. Ne mičite se i ne gledajte me tako. Tko je taj čovjek, zašto je umro, kako je umro, to su sve stvari koje se vas ne tiču. Vaš je posao...«

»Stanite, Gray. Ne želim više ništa čuti. Ne tiče me se je li ono što ste mi sada kazivali istina ili nije. Odbijam odlučno od sebe svako uplitanje u vaš život. Zadržite za se te svoje strašne tajne. Ne zanimaju me više.«

»Ali vi ćete se morati za njih zanimati Alane. Barem za ovu. Vrlo vas žalim, Alane. Ali ja sebi ne mogu pomoći. Vi ste jedini čovjek koji me može spasiti. Prisiljen sam da vas u tu

stvar upletem. Ne mogu drugačije. Alane, vi ste učenjak. Razumijete se u kemiju i u te stvari. Činili ste mnogo pokusa. Vaša je zadaća da satrete ono biće ondje gore, da ga tako satrete da od njega ne preostane nikakva traga. Nitko nije vidio da je taj čovjek ušao u moju kuću. Štoviše, naslućuju da se u taj tren nalazio u Parizu. Mjesecne ne će nitko opaziti da ga nema. Kad ga budu tražili, ne smije ovdje biti od njega ni najmanjega traga. Vi, Alane, vi morate pretvoriti njega i sve što je njegovo u šaku pepela, da je razaspem u zraku.«

»Vi ste lud, Doriane.«

»Ah! Kako sam iščekivao da me opet nazovete Dorianom.«

»Vi ste lud, velim vam, lud umišljajući sebi da će maknuti tek jednim prstom da vam pomognem, lud povjeravajući meni tu groznu tajnu. Ne želim u tome sudjelovati, pa bilo to štogod mu drago. Mislite li vi da će ja zbog vas uvaliti u opasnost svoj dobri glas? Što me se tiče ono đavolsko djelo što ste ga počinili?«

»Bilo je samoubojstvo, Alane.«

»Veseli me. Ali tko ga je u nj nagnao? Vi, kako naslućujem.«

»Još uvijek to ne želite učiniti za mene?«

»Dakako da ne želim. Ne će apsolutno imati s tim kakva posla. Nije me briga, kakova će vas nesreća stići. Zaciјelo je zaslužujete. Ne bi mi se ražalilo da vas vidim pogrđena, javno pogrđena! Kako ste se usudili uplesti mene u tu strahotu, od svih ljudi na svijetu baš mene? Mislio sam da bolje poznajete ljudski značaj. Vaš prijatelj Lord Henry Wotton nije vas naučio mnogo psihologije, mada vas je naučio mnogošto drugo. Ništa me ne bi moglo pokrenuti na ma samo jedan korak koji bi vama bio od pomoći. Obratili ste se na krijučvaka. Idite k jednom od svojih prijatelja. Ali ne dolazite k meni.«

»Alane, to je bilo umorstvo. Ja sam ga umorio. Vi ne znate što sam sve od njega trpio. Štogod moj život bio, on je u njemu više uradio ili razorio nego ubogi Henry. Možda to i nije bila njegova namjera, ali posljedica je ista.«

»Ubojice! Dobri Bože, Doriane, zar ste tako duboko pali? Ja vas ne će prijaviti. To nije moj posao. Uostalom, zaciјelo će vas uhvatiti, čak i ako se ja ne umiješam u tu stvar. Nitko ne izvede zločina, a da u isti tren ne počini kakvu glupost. Ne će da s tim imam ikakva posla.«

»Ali vi to morate učiniti. Čekajte, čekajte još trenutak; poslušajte me. Slušajte me samo, Alane. Sve što od vas tražim jest to da izvedete određen znanstveni pokus. Vi obilazite bolnice i mrtvačnice, a strahote što ste ih ovdje počinili nisu vam naudile. Kad biste u bilo kojoj gadnoj dvorani za sećiranje ili u kojem trulom laboratoriju našli toga čovjeka kako leži na olovnu stolu s izdubljenim crvenim žlebovima kojima otječe krv, promatrali biste ga jedino kao kakav divan objekt za studij. Nijedna vam se vlas ne bi nakonstrijesila. Ne biste nikako osjećali da činite štogod nepravo. Baš protivno, vi biste po svoj prilici osjećali da iskazujuete ljudskom rodu neko dobročinstvo, da obogaćujete sumu ljudskog znanja ili da udovoljavate intelektualnom nagonu za znanjem, ili nešto tomu slično. Ja samo želim da učinite nešto što ste već prije često puta činili. Zapravo, mora da je uništavanje jednoga trupla mnogo manje grozno nego ono, što ste se vi priviknuli činiti. I, pomislite, to je jedini dokaz protiv mene. Ako se truplo otkrije, izgubljen sam; a bez svake će ga sumnje otkriti ako mi vi ne pomognete.«

»Nikako vam ne želim pomoći. Vi to zaboravljate. Čitava mi je stvar sasvim ravnodušna. Nemam u njoj nikakva udjela.«

»Alane, zaklinjem vas. Razmislite o tome u kakvu sam položaju. Čas prije vašeg dolaska umalo sam se onesvijestio od straha. Možda čete i vi jednom saznati što je strah. Ne, ne

mislite na to! Promatrajte čitavu stvar jedino sa znanstvenog gledišta. Ta vi i inače ne istražujete odakle su mrtvaci na kojima izvodite svoj eksperiment. Ne pitajte ni sada. Već sam vam i onako rekao previše. Ali vas molim da to učinite. Ta jednom smo bili prijatelji, Alane.«

»Ne govorite o tim danima, Doriane, ti su dani mrtvi.«

»I mrtvi katkad pričekaju. Čovjek tamo gore ne će otići. Sjedi uza sto pognute glave i ispruženih ruku. Alane! Alane! Propao sam ako mi ne pomognete. Razumijete li? Vješat će me za ono što sam učinio.«

»Nema svrhe da se ta scena produži. Ja se apsolutno branim da u toj stvari štogod učinim. Ludost je to što vi tražite od mene.«

»Vi se dakle branite?«

»Da.«

»Ja vas molim, Alane!«

»Uzalud.«

»Uzalud.«

Opet se u očima Doriane Graya ukaže onaj samilosni pogled. Onda ispruži ruku, uzme komad papira i napiše nešto. Pročita do dva puta, složi zatim brižno papir i gurne ga preko stola. Kad je to učinio, ustane i podje do prozora.

Campbell ga začuđeno pogleda, uzme papir i otvori ga. Kad je pročitao, problijedi njegovo lice kao u duha, a on se sruši u svoj stolac. Obuze ga strašan osjećaj, kao da je na smrt bolestan. Osjećao je kao da se njegovo srce u nekoj praznoj spilji do smrti zakucalo.

Poslije dva do tri časka grozne šutnje, okrene se Dorian, podje i stane do njega, položivši svoju ruku na njegovo rame.

»Koliko vas žalim, Alane,« šapne, »ali vi niste željeli drugačije. Pismo sam već napisao. Evo ga. Vidite adresu. Ako mi ne pomognete, moram ga poslati. Ako mi ne pomognete, poslat ću ga. Dobro znate što će biti posljedica. Ali vi ćete mi pomoći. Nije moguće da biste se i sad još mogli braniti. Nastojao sam vas poštovati. Morate biti toliko pravedni da mi to priznate. Bili ste tvrd, opor i uvredljiv. Postupali ste sa mnom tako, kao što se još nikada nitko nije usudio sa mnom postupati - nitko živ barem. Sve sam to podnosio. Ali sada je na meni red da stavljam pogodbe.«

Campbell sakrije lice rukama i prožme ga groza.

»Da, sad je na meni red da stavljam pogodbe, Alane. Vi znate što tražim. Stvar je sasvim jednostavna. Dođite, ne uzrujavajte se tako. To se mora dogoditi. Pogledajte stvari u lice i izvršite je.«

S usana Campbellovih začuje se uzdisanje, a on sav zadrhta. Činilo mu se kao da kucanje ure na oplati od kamina dijeli Vrijeme u određene atome bola, od kojih je svaki bio previše grozan da bi se mogao podnijeti. Osjećao je kao da se željezan obruč lagano steže uokolo njegova tijela, kao da se već na nj slegla sva ona sramota kojom su mu se prijetili. Ruka na njegovu ramenu bila je teška, kao da je od olova. Bila je nesnosna. Kao da ga je zgnječila.

»Dođite, Alane, vi se morate odmah odlučiti.«

»Ja to ne mogu učiniti,« reče mehanički, kao da bi riječi mogle promijeniti stvar.

»Vi to morate. Nema tu izbora. Ne krzmajte.«

Jedan je trenutak oklijevao.

»Ima li gore u sobi vatre!«

»Ima plinska peć od azbesta«.

»Moram poći kući da donesem neke stvari iz laboratorija.«

»Ne, Alane, ove kuće ne smijete ostaviti. Napišite na komad papira sve ono što trebate, a moj će sluga sjesti u kola i donijet će sve to ovamo.«

Campbell nadrlja nekoliko redaka, osuši ih i napiše na kuvertu adresu svoga asistenta. Dorian uzme pismo i pročita ga pažljivo. Onda zazvoni, pred pismo svomu služi, zapovjedivši mu da se što prije vrati i doneše stvari.

Kad su se vrata zatvorila, protrne Campbell nervozno, digne se sa svoga stolca i podje do kamina. Drhtao je kao da ga je zahvatila jeza. Gotovo dvadeset minuta nije nijedan od njih dvojice progovorio ni jedne riječi.

Jedna je muha žamorno zvrndala po sobi, a kucanje je ure odzvanjalo kao udaranje čekićem.

Kad je odbila prva ura, okrene se Campbell i opazi da su oči Dorianu Graya pune suza. U čistoći i plemenitosti tog tužnoga lica bilo je nešto od čega je umalo pobjesnio »Vi ste bestidni, sasvim bestidni!« šaptaše on.

»Mir, Alane, spasili ste mi život«, reče Dorian.

»Vaš život? Sveti Bože! Kakav je to život! Srđali ste iz propasti u propast, ali vrhunac ste postigli sada tim zločinom. Ako učinim ono što sam odlučio učiniti, ne činim to zato što mislim na vaš život.«

»Ah, Alane,« promrmlja Dorian uzdišući »htio bih da imate za mene tisućiti dio one samicnosti što je ja imam za vas.« Govoreći, okrene se i pogleda u vrt. Campbell nije odgovorio.

Poslije deset minuta začuje se na vratima kucanje, a sluga uđe noseći veliku škrinju od mahagonijeva drveta s kemikalijama, dug smotak ocjelne i platinine žlice i dvije čudne željezne kopče.

»Bih li te stvari ovdje ostavio, sire?« upita Campbella.

»Da,« reče Dorian. »Žalim, Francis, što imam za vas i opet drugi nalog. Kako je ime onog čovjeka u Richmondu²⁰⁴, što dostavlja za Selby orhideje?«

»Harden, sire.«

»Da, - Harden. Vi se morate smjesta odvesti u Richmond, morate sami potražiti Hardena te mu reći da pošalje dva puta onoliko orhideja koliko ih je naručeno, a koliko god moguće manje bijelih. Najviše bih volio da ne šalje ni jedne bijele. Lijep je dan, Francis, a Richmond je uistinu ubavo mjesto, inače vas ne bih time mučio.«

»Ništa zato, sir. Kada se moram vratiti?«

Dorian pogleda Campbella »Kako će dugo trajati vaš eksperiment, Alane?« reče mirnim ravnodušnim glasom. Činilo se kao da mu prisutnost treće osobe podaje osobitu smjelost.

Campbell se namršti i ugrize za usnicu. »Potrajat će po prilici pet sati,« odvrati.

»Onda će biti dosta rano, Francis, ako se vratite u sedam i po. Ili čekajte, pripravite mi odijelo i veče neka je vaše. Ne ču večerati kod kuće, pa vas stoga i ne trebam.«

»Hvala, sir,« reče čovjek i izđe iz sobe.

²⁰⁴ Richmond - gradić (danas predgrađe) jugozapadno od Londona na rijeci Temzi; u njemu je kraljevski botanički vrt

»Sada, Alane, ne smijemo potratiti ni časka. Kako je škrinja teška! Ja ću je nositi. Vi ćete ponijeti druge stvari. Govorio je brzo i nekim autoritativnim načinom. Campbell je osjećao da je zavladao njime. Izašli su zajedno iz sobe.

Kad su došli na vrh stuba, uzme Dorian ključ i okrene ga u bravi. Onda stane, a u njegovim se očima ukaže neki zbumjeni izraz. »Mislim da ne mogu ući, Alane«, šapne.

»To me ne smeta. Ne trebam vas«, reče Campbell hladno.

Dorian napola otvori vrata. Kad je to učinio, opazi kako u sunčanom svjetlu škilji na njegovoj lice s njegove slike. Pred njom je na podu ležao strgnuti zastor. Sad se sjeti da je prošle noći prvi put u svom životu zaboravio zastrijeti kobnu sliku i potrči naprijed, ali se zgroziti i sune natrag.

Što je bilo s onom ogavnom crvenom rosom što se sjala, vlažna i svijetla, na jednoj ruci, kao da se krvlju oznojila? Kako je to bilo strašno! - u tom mu se trenutku pričinilo mnogo strašnije nego ono štajljivo biće, za koje je znao da se sagnulo nad sto, biće čija mu je groteskna nagrđena sjena na zamrljanom sagu kazivala da se nije maknulo, već da je onako, kako ga je ostavio.

Uzdahne duboko, otvori vrata nešto šire, brzo uđe napola zatvorenim očima i odvrnute glave, odlučivši da ne će mrtvaca ni jedanput pogledati. Zatim se sagne, digne zlatnu i grimiznu zavjesu te je baci preko slike.

Onda stane, bojeći se da bi se mogao odvrnuti, a njegovi se pogledi upile u kovrčast nakanik na zidu. Čuo je kako je Campbell unio tešku škrinju, željezne kopče i sve one druge sprave koje je zahtijevao za svoj strašni posao. U taj tren poželi znati jesu li se on i Basil Hallward ikada sreli, i ako se to zabilježilo, kakvo su mišljenje imali jedan o drugom.

»Ostavite me sada,« reče strog glas iz njega.

On se okreće i podje van, opazivši još to kako je mrtvac naslonjen u stolac i kako je Campbell zurio u žuto svijetlo lice. Kad je silazio, začuje kako se ključ u bravi okrenuo.

Davno je bila prošla sedma ura, kad se Campbell opet vratio u knjižnicu. Bio je blijeđ i sasvim miran.

»Učinio sam što ste od mene tražili«, šapne. »A sada, zbogom. Nastojite da se nas dvojica nikada više me vidimo.«

»Vi ste me spasili od propasti, Alane. To ne mogu zaboraviti«, reče Dorian jednostavno. Čim ga je Campbell ostavio, podje on gore. Soba je bila puna strašnog zadaha dušične kiseline. Ali biće koje je prije sjedilo uza stol nije više bilo.

GLAVA XV.

Iste je večeri u osam i po sati ušao Dorian Gray, vrlo brižno odjeven, s velikom kitom parmskih ljubica u zapućku, uveden od slugu što su se duboko klanjali, u salon Lady Narboroughove. Na njegovu su čelu drhtali prerazdraženi živci, a sam je osjećao divlju uzbudjenost, ali njegove su kretnje, kad se nagnuo nad ruku domaćice, bile lake i dražesne kao uvijek. Možda i nismo nikada tako mirni i sigurni, kao kada glumimo. Zaciјelo ne bi nitko, gledajući te večeri Dorianu Graya, pomislio da je netom proživio tragediju strašniju od bilo koje tragedije našeg doba. Ti nježni prsti nisu nikada mogli grješno obuhvatiti nož, a te smješljive usnice nikada nagrditi Boga i dobrotu. On se sam morao čuditi svom mirnom držanju, a jedan je tren moćno osjećao strahovito milje dvostrukog života.

Bilo je malo društvanje, što se ondje nešto naglo skupilo. Lady Norborough je bila vrlo razborita žena s ostacima sasvim osobite ružnoće, kako je Lord Henry jednom rekao. Pokazala se izvrsnom ženom jednog od naših najdosadnijih poslanika, pa kako je svog muža, kako se i pristojalo, pokopala u mramornu mauzoleju sagrađenu po njezinim vlastitim nacrtima, a svoje kćeri poudala za nekolicinu bogatih, postarijih ljudi, predala se sada sasvim uživanju francuskog e s p r i t a , koliko joj je uspjelo da ga se domogne.

Dorian je bio jedan od njezinih osobitih miljenika pa bi mu ona uvijek kazivala da joj je vrlo mio, što ga nije upoznala za svojih mlađih dana.

»Znam, dragi moj, da bih se bila u vas strašno zaljubila«, kazivala bi obično, »te bih bila vama za volju sve žrtvovala. Prava je sreća što u ono vrijeme nismo uopće na vas ni mislili. Bilo kakogod, činjenica je da sam bila tako nespretna, a oni za koje bih se bila rado žrtvovala tako zaokupljeni drugim čime, te nisam ni s kim ni flertovala. Svakako je sve mu tomu kriv Narborough. Bio je strašno kratkovidan, a zaciјelo nije nikakvo uživanje imati muža koji ništa ne vidi.«

Te su večeri njezini gosti bili prilično dosadni. Uzrok je bilo to, kako je ona iza strašno otrcane lepeze objašnjavala Dorianu, što je jedna od njezinih udanih kćeri sasvim iznenada došla u pohode, dovevši sa sobom u potpunoj zbilji svoga muža, a to je čitavu stvar još pogoršalo. »Mislim da je to od nje vrlo bezobzirno, dragi moj«, šaptaše ona. »Dakako da joj i ja svakog ljeta dolazim u pohode, nakon što se vraćam iz Homburga²⁰⁵, ali tako stara žena kao ja mora katkad udisati svježega zraka, a osim toga je onda ja i malo probudim. Ne možete si zamisliti kakav život ondje provode. To je čist nepokvaren ladanjski život. Ustaju rano jer imaju toliko posla, a liježu rano jer imaju tako malo toga o čemu bi mogli misliti. U cijelom okolišu nije od vremena kraljice Elizabete bilo nikakvog skandala, a u povodu toga i svi poslije večere zaspri. Ne smijete ni uz jedno od njih sjediti. Sjedit ćete pokraj mene i zabavljam ćete me.«

Dorian promrmlja uljudan kompliment i pogleda oko sobe. Da, to je uistinu bilo dosadno društvo. Dvojicu tih ljudi nije nikada prije uopće ni vido, a drugi su bili Ernest Harrowden, jedan od običnih londonskih klupske mediokriteta srednje dobi koji nemaju neprijatelja, ali zato njihovi prijatelji osjećaju prema njima nesavladivu odvratnost; Lady Roxton, načićkana dama od četrdeset sedam godina, kukasta nosa, koja se uvijek napre-

²⁰⁵ Homburg - kupalište u Taunusu (Njemačka)

zala da bude kompromitirana, ali je bila tako osobito ružna da na njezino veliko razočaranje nitko nije htio povjerovati ni u što protiv nje; Mrs. Erlynne nametna ravnodušnost predražesna šuškanja i mletačkocrvene kose; Lady Alice Chapmann, domaćica kći, starnodno odjeveno nespretno biće s jednom od onih karakterističnih engleskih lica kojih se nikada više ne sjećamo, ako smo ih jedanput vidjeli; i njen suprug, mužić rumena obara i bijele brade koji je kao mnogi iz njegove klase bio uvjeren u to da prekomjerna jovijalnost²⁰⁶ nadomješta potpuno nedostajanje ideja.

Žalio je što je došao ovamo, dok nije poviknula Lady Narborough, pogledavši na velik pozlaćen sat na oplati od kamina, što je bio poput sljeza zagasito ružičaste boje: »Kako je strašno što Henry Wotton tako kasno dolazi! Jutros sam onako na sreću k njemu poslala, a on je svečano obećao da me ne će razočarati.«

Bila je neka utjeha da će doći Harry, a kad su se onda otvorila vrata, a on čuo kako njegov lagani melodički glas čarobno isповijeda neku besmislenu ispriku, iščezne sva njegova neprijatnost.

Ali uza sve to nije kod stola mogao ništa jesti. Pladanj se za pladnjem odnašao netaknut. Lady Narbonough ga je neprestano prekoravala jer je u tom ugledala »pogrdu ubogog Adolpha koji je čitav meni upravo za nj izumio«, a katkad bi ga i Lord Henry pogledao, čudeći se njegovoj šutnji i njegovom rastresenom ponašanju. Ovdje i ondje napunio bi sluga njegovu čašicu šampanjcem. Pio je brzo, a njegova žeđa kao da je neprestano rasla.

»Doriane«, reče naposljetku Lord Henry, kad je uokolo kružio *chaud-froid*²⁰⁷, »što se to večeras s vama dogodilo? Ta vi ste sasvim zlovoljni.«

»Čini mi se da je zaljubljen«, reče Lady Narborough, »pa se boji to mi reći, jer ga je strah da mogla biti ljubomorna. Pa ima i pravo. Ja bih to zacijelo i bila.«

»Draga Lady Narborough«, šaptaše Dorian smiješći se, »već čitav jedan tjedan nisam bio zaljubljen, nisam, zapravo, otkako je otišla Madame de Ferrol.«

»Zašto se vi muškarci uvijek zaljubite u tu ženu?« upita stara gospođa. »Toga zbilja ne mogu razumjeti.«

»Jedino stoga što vas sjeća onog doba, Lady Narborough, kad ste bili mala djevojčica«, reče Lord Henry. »Ona je jedina veza među nama i vašim kratkim suknicama.«

»Ona se zbilja ne sjeća mojih kratkih suknic, Lorde Henry. Ali ja se vrlo dobro sjećam iz Beča prije trideset godina i kakav je onda bio njen dekolte²⁰⁸.«

»Pa i sad se još dekoltira«, odvrati on i uzme maslinu svojim dugim prstima. »Kad je odjevena u zbilja otmjenu haljinu, onda je kao kakva *edition de luxe*²⁰⁹ lošeg francuskog romana. Uistinu je prekrasna i puna iznenađenja. Njezina je nadarenost za obiteljsku ljubav sasvim izvanredna. Kad joj je treći muž umro, postale su njene vlasti od žalosti zlatne.«

»Kako možete tako, Harry!« usklikne Dorian.

»To je sasvim romantično objašnjenje«, nasmije se domaćica. »Ali njen treći muž, Lorde Henry! Vi valjda ne želite reći da je Ferrol njen četvrti muž?«

»Zacijelo, Lady Narborough.«

²⁰⁶ *jovijalnost* (franc.) - društvenost, dobroćudnost, nestošnost (žovijalnost)

²⁰⁷ *chaud-froid* (franc.) - "toplo-hladno", piletina u želeu

²⁰⁸ igra riječima, jer décolletée iznači i lascivan, razuzdan

²⁰⁹ *edition de luxe* (franc.) - divot-izdanje, luksuzno izdanje

»Ne vjerujem vam nijedne jedine riječi.«

»Pa dobro, pitajte Mr. Graya. On je jedan od njezinih najintimnijih prijatelja.«

»Je li to istina, Mr. Gray.«

»Ona me sama o to uvjerava, Lady Narborough«, reče Dorian. »Pitao sam je nosi li ona o svom pojasu balzamirana srca svojih muževa, kao Marguerite de Navarre²¹⁰. Odvratila mi je da ona to ne čini jer ni jedan od njih nije imao srca.«

»Četiri muža! Duše mi, trop de zèle.«²¹¹

»Trop d' audace²¹², rekao sam joj ja« doda Dorian.

»Oh! Ona je za svako djelo dosta srčana. A kakav je čovjek Ferrol. Ne poznam ga.«

»Muževi izvanredno lijepih žena spadaju među zločince«, reče Lord Henry, srknuvši nešto vina.

Lady Narborough ga udari svojom lepezom. »Lorde Henry, poslije svega toga se ne čuđim što svijet govori da ste tako prekomjerno opak.«

»Ali koji svijet to kaže?« upita Lord Henry, uzdignuvši svoje vjeđe. »To mora da je drugi svijet. Ovaj svijet i ja slažemo se izvrsno među sobom.«

»Svi moji znanci kažu da ste vrlo opak«, poviše stara gospođa stresavši glavom.

Lord Henry bio je nekoliko trenutka ozbiljan. »Uistinu je gadno«, reče naposljetku, »kako dan danas ljudi trče i iza naših leđa govore stvari koje nisu apsolutno i nikako istinite.«

»Nije li on nepopravlјiv?« reče Dorian i nagne se u svom stolcu naprijed.

»Nadam se«, reče domaćica smijući se. »Ali zbilja, ako vi svi tu Madame de Ferrol tako ludo obožavate, morat ću se drugi put udati da opet dođem u modu.«

»Vi se ne ćete nikada više udati, Lady Narborough«, prekine je Lord Henry. »Bili ste previše sretni. Ako se koja žena drugi put uda, čini ona to samo stoga, jer joj se njen prvi muž gadio. Ako se muž opet oženi, čini to stoga jer je obožavao svoju prvu ženu. Žene iskušavaju svoju sreću; muževi stavljaju svoju na kocku.«

»Narborough nije bio savršen«, odvrati stara gospođa.

»Da je to bio, ne biste ga ni ljubili, draga moja Lady«, bio je odgovor. »Žene nas ljube radi naših pogrešaka. Kad smo ih se zasitili, opraštaju nam sve, čak i našu duhovitost. Bojim se, Lady Narborough, da me nakon ovoga što sam sada rekao ne ćete nikada više pozivati na večeru, ali to je sušta istina.«

»Dakako da je to istina, Lorde Henry. Što biste vi počeli, kad vas mi žene ne bismo ljubile radi vaših pogrešaka? Ni jedan od vas ne bi bio oženjen. Bili biste družba nesretnih bećara. Vas, naravno, ne bi to previše promijenilo. Dan danas svi oženjeni ljudi žive kao bećari, a svi bećari kao oženjeni ljudi.«

»Fin de siècle«,²¹³ šapne Lord Henry.

»Fin du globe«,²¹⁴ odvrati domaćica.

»Htio bih da je to fin du globe«, reče Dorian uzdahnuvši. »Život je veliko razočaranje.«

²¹⁰ Marguerite de Navarre (1553-1615) - Margareta Valois, francuska kraljica, kći kralja Henrika II i Katarine Medici, žena kralja Henrika IV.

²¹¹ trop de zèle (franc.) - suviše uporno

²¹² trop d' audace (franc.) - suviše smjelo

²¹³ fin de siècle (franc.) - kraj stoljeća; naziv za sumorni stil u pjesništvu i umjetnosti potkraj 19. st.

²¹⁴ fin du globe (franc.) - kraj svijeta

»Ah, dragi moj«, poviše Lady Narborough, navlačeći svoje rukavice, »ne kazujte meni da ste iscrpli život. Kad to koji muškarac veli onda je bjelodano da je život njega iscrpio. Lord Henry je vrlo zao, ali sam i ja katkada zaželjela da budem takva, no vi ste stvoreni za to da budete dobar - ta pogled vam je tako dobar. Moram za vas naći dražesnu ženu. Lord Henry, ne mislite li i vi da bi se Mr. Gray morao ženiti?«

»Ja mu to uvijek govorim, Lady Narborough«, odvrati Lord Henry naklonivši se.

»Eto, onda treba da se pobrinemo za dobру partiju za nj. Noćas ču brižljivo proučiti plemićki almanah i popisat ču sve one mlade dame na koje se trebamo obazirati.«

»I njihovu dob, Lady Narborough?« upita Dorian.

»I dob, dakako, tek neznatno popravljen. Ali se ni u cent ne valja prenagliti. Želim da to bude ono što *The Morning Post* naziva dostoјnom vezom, a vas oboje morate biti sretni.«

»Kakove gluposti govore ljudi o sretnim brakovima!« poviše Lord Henry. »Čovjek može biti sretan sa svakom ženom dok je ne ljubi.«

»Ah! Kakav ste cinik!« klikne stara, gurne svoj stolac natrag i klimne Lady Ruxtonovo.

»Morate doskora opet doći i večerati sa mnom. Vi ste uistinu divno sredstvo za jačanje živaca, mnogo bolje od onoga što mi ga je propisao Sir Andrew. Ali mi morate reći kakve ljude želite naći. Trebalo bi da se onda sastane divno društvo.«

»Ljubim muževe koji imaju budućnost i žene koje imaju prošlost,« odvrati on. »Ili možda mislite da bi se na taj način sastalo babje društvo?«

»Gotovo se bojim«, reče ona smijući se i ustajući. »Oprostite mi tisuću puta, draga moja Lady Ruxton«, nastavi, »Nisam ni zamijetila da još niste ispušili svoje cigarete.«

»Nemam za što, Lady Narborough. Ionako previše pušim. Ubuduće ču se sama obuzdati.«

»Molim vas, Lady Ruxton, ne činite toga,« reče Lord Henry. »Obuzdavanje je kobna stvar. Dosta je jednako zlo kao ručak. Više nego dosta tako dobro kao kakva svečanost.«

Lady Ruxton ga radoznalo pogleda. »Lorde Henry, jednog popodneva morate doći da mi to protumačite. To zvuči kao zamamna kakva teorija«, promrmlja ona i odšušti iz sobe.

»Ne sjedite mi previše dugo kod te svoje politike i skandala«, poviše Lady Narborough, stojeći kod vrata, »inače ćemo se gore zacijelo početi svađati.«

Gospoda se nasmiju, a Mr. Chapman ustane svečano na dnu stola i sjedne gore. Dorian Gray promijeni svoje mjesto i sjedne kraj Lorda Henryja. Mr. Chapman počne u sav glas pripovijedati o situaciji u Donjoj kući. Lajao je na svoje protivnike. Riječ doctrinaire - riječ puna strahota za britanski duh - javljala se od vremena do vremena u izljevima njegove srdžbe. Neki aliteracijski prefiks služio mu je kao govornički nakit. Union Jack²¹⁵ bio je po njemu razapet na vršcima misli. Dokazao je da je prirođena glupost rase - zdravi engleski razum, kako ju je on jovijalno nazivao - najzgodnija utvrda Društva.

Smiješak naprči usne Lorda Henryja, a on se okrene uokolo i pogleda Dorianu.

»Je li vam bolje, dragi moj prijatelju?« upita ga. »Činilo se kao da vam za večere nije bilo sasvim dobro.«

»Sasvim mi je dobro, Harry. Umoran sam. To je sve.«

»Jučer navečer ste bili dražesni. Mala vas vojvotkinja obožava. Pripovijedala mi je da će doći u Selby.«

²¹⁵ Union Jack - britanska zastava

»Obećala mi je da će doći dvadesetoga«.

»Hoće li i Monmouth biti ondje?«

»Oh, dakako, Harry«.

»Strašno im je dosadan, gotovo isto toliko kao i njoj. Ona je zbilja razborita, za ženu previše razborita. U nje nema neopisive dražesti slaboće. Tek glinene noge čine zlato idola dragocjenim. Njene su noge vrlo lijepе, ali one nisu glinene noge. One su od bijelog porculana, ako vam je s voljom. Bile su već u vatri; a što vatrica ne satre, to otvrđne. Ona ima svoja iskustva.«

»Kako je dugo udana?« upita Dorian.

»Vječnost, kako sama kaže. Po plemićkom almanahu mislim deset godina, ali deset godina uz Monmoutha morale su za nju biti kao vječnost. Zajedno s čitavim tim vremenom. Tko će još doći?«

»Oh, Willoughbyovi, Lord Rugby i njegova žena, naša domaćica, Geoffrey Clouston, obično društvo. Umolio sam i Lorda Grotriana«.

»Volim ga«, reče Lord Henry. »Mnogi ga ljudi ne trpe, ali meni se čini dražestan. To što mu je odijelo katkad pretjerano, nadoknađuje time što je uvijek apsolutno prekultiviran. On je sasvim moderan tip.«

»Ne znam hoće li moći doći, Harry. Možda će morati sa svojim ocem u Monte Carlo.«

»Ah, kako je ljudima obitelj na teret. Nastojite samo da dođe. Usput, Doriane, sinoć ste tako rano otrčali. Otišli ste prije jedanaeste. Što ste iza toga radili? Jeste li odmah pošli kući?«

Dorian ga naglo pogleda i namršti čelo. »Nisam, Harry, reče naposljetku. »Došao sam kući tek malo prije treće ure.«

»Jeste li bili u klubu?«

»Da«, odgovori on. Onda se ugrize u usne. »Ne, nisam to htio reći. Nisam bio u klubu. Vrludao sam. Zaboravio sam što sam radio... Kako ste radoznali, Harry! Želite uvijek znati što je tko radio. Ja uvijek nastojim zaboraviti što sam radio. Došao sam kući u dva i po, ako bas želite znati točno vrijeme. Zaboravio sam kod kuće ključ od vrata, a moj mi je sluga morao otvoriti. Ako želite još kakav iskaz u moju korist, možete ga pitati kao svjedoka.«

Lord Henry sažme ramenima. »Dragi moj prijatelju, zašto bi mi bilo stalo do toga? Podimo gore u salon. Ne ću sherrya, hvala vam, Mr. Chapman. Doriane, vas je nešto zadesilo. Kažite mi, što je to. Večeras niste svoji.«

»Ne brinite se za me, Harry. Razdražen sam i zle volje. Doći ću k vama sutra ili koji drugi dan. Ispričajte me kod Lady Narboroughove. Ne ću poći gore. Idem, kući. Moram poći kući.«

»Dobro, Doriane. Nadam se da ću vas vidjeti sutra kod čaja. Vojvotkinja će doći.«

»Pokušat ću doći, Harry«, reče, izlazeći iz sobe. Kad se vozio kući, opazio je da se opet vraćao onaj osjećaj straha za koji je mislio da je već ugušen.

Slučajna pitanja Lorda Henryja skršila su na tren njegove živce, a njegovi su živci morali biti čvrsti. Pogibeljne su se stvari morale uništiti. Protrne. Već je sama pomisao na to da će ih morati dotaknuti budila u njemu mržnju.

Pa ipak se to moralio učiniti. Dobro je to znao, pa kad je zatvorio vrata svoje knjižnice, otvorio tajni pretinac u koji je bacio ogrtač i kovčeg Basila Hallwarda. U kaminu je gorjela jaka vatrica. Baci u nju još jednu cjepanicu. Vonj opaljenog tkanja i goruće kože bio je stra-

šan. Trajalo je tri četvrt sata, dok je sve izgorjelo. Naposljetku osjeti da je onemoćao i bolestan, pa zapalivši u probušenoj bakrenoj kadionici nešto mirisavog alžirskog kada, opere ruke i čelo hladnim octom moškova mirisa.

Najednom protrne. Njegove oči čudno sijevnu, a on nervozno zagrize u donju usnicu. Među dvama prozorima stajao je velik florentinski ormar od ebanovine, iskićen viljevinom i modrim lapisom. Promatrao ga je kao biće koje bi ga moglo zanijeti i uplašiti, kao da je u njemu nešto što on jednako priželjuje, a opet i mrzi. Naglo je disao. Svega ga prožme neka divlja požuda. Zapali cigaretu i odmah je baci. Njegove su se vjeđe tako duboko spustile, da su se duge trepavice gotovo doticale lica. Ali je još uvijek gledao ormar. Naposljetku ustane sa sofe na kojoj je bio ležao, podje k ormaru i otvorivši ga dirne neko tajno pero. Trouglast se pretinac polagano otvori. Njegovi su mu se prsti instinktivno približavali, zahvate u nj i obuhvate nešto. Bila je to mala kineska kutija posuta zlatom, krasno izrađena, postrance urešena kovrčastim valovima, dok su na svilenim užicama visjeli obli kristali i rese od kovnih žica. Otvori je. Bila je u njoj neka zelena pasta voštanog sjaja, koja je neobično teško i oštro mirisala.

Nekoliko se trenutaka krzmao, dok mu je licem titrao čudan nepomičan smiješak. Onda ga prođe jeza, iako je u sobi bilo strašno vruće, digne se i pogleda na sat. Bilo je dvadeset minuta prije dvanaest. Spremi opet kutiju, zatvori vrata od ormara i pode u svoju spavaču sobu.

Kad su o ponoći odzvanjali kovni udarci potmulim zrakom, odšulja se Dorian Gray tiho iz svoje kuće, jadno odjeven, svezavši oko vrata maramu. U Bond Streetu²¹⁶ nađe kola i dobra konja. Dozove kočijaša i reče mu tihim glasom neku adresu.

Čovjek strese glavom. »To je za me previše daleko«, promuca.

»Evo vam sovereign«,²¹⁷ reče Dorian. »Dobit ćete još jedan ako budete dobro vozili.«

»Dobro, sir«, odvrati čovjek, »za jedan ćete sat biti ondje«, pa kad je njegov gost ušao u kola, okrene kola i odvezе brzo prema rijeci.

²¹⁶ Bond Street - jedna od glavnih trgovačkih ulica u središtu Londona

²¹⁷ sovereign - engleski zlatni novac, jedna funta

GLAVA XVI.

Hladna je kiša počela padati, a iz duboke magle provirivale su, poput strašila, ulične svjetiljke. Krčme su se upravo zatvarale, a uokolo njihovih vrata stajali su u raštrkanim hrpama mrki muškarci i žene. Iz nekih se barova razlijegao strahovit smijeh. U drugim su se pijanci svađali i vikali.

Ispruživši se unatrag u kočiju, natisnuvši šešir na čelo, promatrao je Dorian Gray ravnodušnim pogledom grdnu sramotu velikoga grada, ponavljajući povremeno sam sebi one riječi, što mu ih je Lord Henry rekao prvog dana kad su se sastali: »Liječiti dušu pomoću osjetila, a osjetila pomoću duše.« Da, to je bila tajna. Često je to bio pokušavao, pa je odlučio to pokušati i sada. Bilo je opijališta gdje se mogao kupiti zaborav²¹⁸, sprati strahota, gdje se spomen na stare grijeha zatirao mahnitošću novih grijeha.

Mjesec je visio duboko na nebū poput žute lubanje. Katkad bi ispružio dug bezobličan oblak za njim dugu ruku i zastro bi ga. Plinske su svjetiljke bivale sve rjeđe, a ulice sve uže i mračnije. Jednom je kočijaš udario krivim putem pa se morao vraćati pola milje. S konja se dizala para, kad bi pljusnuo po kaljužama. Na prozorima kočije postrance se bila uhvatila siva teška magla.

»Liječiti dušu pomoću osjetila, a osjetila pomoću duše!« Kako su te riječi odzvanjale u njegovim ušima. Njegova je duša uistinu bila na smrt bolesna. Zar bi je osjetila doista mogla izlječiti? Nevina se krv rasprskala. Čime se to moglo okajati? Oh! To se ne da ničim okajati; ako je i praštanje bilo nemoguće, zaborav je bio još uvijek moguć, a on je bio odlučio da zaborav, da sve to zgazi, da to satre, kao što se satire guja koja je ujela. Pa koje je pravo imao Basil da govori s njim onako, kako je to učinio? Tko ga je postavio da sudi drugima? Rekao je mnogo toga, što je bilo strahovito, strašno, što se nije dalo podnijeti.

Dalje i dalje hramala je kočija, iza svakoga koraka polaganije, kako mu se činilo. Otvori naglo prozor i zapovijedi kočijašu da vozi brže. Počne ga izjedati gadna žeđa za opijanjem. Grlo mu je gorjelo, a nježni njegovi prsti nervozno se zgrče. Udarao je svojim štапом po konju kao lud. Kočijaš se smijao, udarajući bicem. I on se kao na uzvrat nasmije, a kočijaš umukne.

Put se činio beskrajan, a ulice su nalikovale crnom tkanju puzava pauka. Jednoličnost je postajala nesnošljivom, a kad se magla zgusnula, osjeti strah.

Onda su prolazili kraj samotnih ciglana. Magla nije bila ovdje tako gusta, pa je mogao vidjeti čudnovate, poput boca uvijene peći sa svojim narančastim, kao u lepeza razdijeljenim plamenim jezičcima. Kad su se provezli, zalaje negdje pas, a u tami zakriješti galab. U nekoj se brazdi konj spotakne, skoči ukraj i potrči skokom.

Poslije nekog vremena ostave ilovačastu cestu i drndahu opet po drumu. Gotovo svi prozori bijahu tamni, ali katkad bi se ukazale fantastične sjene na rasvijetljenim zavjesama. Gledao ih je radoznalo. Micale su se kao nezgrapne marionete i kretale kao živa bića. Mrzio ih je. U njegovu se srcu javi mukla srdžba i kad su zakrenuli oko jednog ugla, za-

²¹⁸ U četvrti Limehouse, slumu iza londonskih West India Docks, u kojemu su živjeli Kinezi i postojale brojne kuće za uživanje opijuma.

kriješti za njim s otvorenih vrata neka žena, a dva muškarca potrče nekih sto metara za kolima. Kočijaš ih je udarao bićem.

Često se kaže da nas strast nagoni te mislimo u krugu. I doista su progrižene usne Doriane Graya stalnim ponavljanjem izgovarale i uvijek opet izgovarale one suptilne riječi o duši i osjetilima, sve dok nije u njima našao potpuni izraz svoga ugođaja, opravdavši odobrenjem intelekta svoje strasti, koje bi i bez takva odobrenja bile ovladale njegovim bićem. Od stanice do stanice šulja se u njegovu mozgu jedna misao; divlja požuda za životom, najdivlja od svih ljudskih žudnja, podavala je svakom drhtavom živcu i svakom mišiću nove snage. Grdoba koju je jednom mrzio, jer je na svim stvarima otkrivala zbilju, bude mu sada iz istoga razloga draga. Jedino u grdbi bilo je prave zbilje. Surova vika, gnušne spile, oporo nasilje nesređena života, potpuno divljaštvo tatova i zločinaca, sve je to intenzivnom zbiljom svoga doimanja bilo živje, nego svi umiljati oblici Umjetnosti i sve sanjive sjene Pjesme. U tom je bilo ono, što je trebao za zaborav. Za tri dana bit će slobodan.

Iznenada kočijaš jednim mahom stane na ulazu u neku tamnu ulicu. Nad niskim su se krovovima i zupčastim dimnjacima kuća dizali crni jarboli lađa. Na križacima su visjele krpe bijele magle poput sablasnih jedara.

»Ovdje negdje, sir, nije li tako?« upita ga kočijaš oporim glasom.

Dorian protrne i pogleda uokolo. »Dobro je«, odvrati, izađe naglo, poda kočijašu posebnu naplatu koju mu je bio obećao i podje naglo prema obali. Ovdje i ondje sijevne po koja svjetiljka na krmi kojeg trgovačkog broda. U kaljužama je to svjetlo titralo i sijevalo. Crven trak svjetla sasuo se s nekog broda, što se spremao na dalek put, pa je sada tovario ugljen. Sklizava se terasa ljeskala kao mokar ogrtač od gume.

Pođe naglo nalijevo i okrene se od vremena do vremena, da vidi ne slijedi li ga tko. Poslije sedam ili osam minuta, dođe do male jedne kuće, koja se bila zaglavila između dvije velike faktorije²¹⁹. U jednom je od gornjih prozora stajala svjetiljka. Stane i pokuca sa svim neobično.

Malo zatim začuje u veži korake i spuštanje lanca. Vrata se mirno otvore, a on uđe, ne rekavši ni jedne riječi čučavom nakaznom biću što se stisnulo u sjenu kad je prolazio. Na kraju veže visjela je odrpana zelena zavjesa koja se neprestano trgala od burnog zadaha zraka koji je navalio za njim s ulice. On je makne ukraj i uđe u dug, dubok prostor, koji kao da je negda bio plesni podij najgore vrste. Po zidovima su uokolo visjeli plinski sviđećnjaci, čiji se oštiri drhtavi plamenovi tupo i nezgrapno odsijevaju u suprotnim, od muha zaprljanim zrcalima. Iza svjetiljaka bili su namješteni nečisti reflektori od prutastog cina, koji su održavali drhtave kolute svjetla. Pod je bio posut žućkastom, ovdje i ondje u blato zgaženom piljevinom, po kojoj se isticahu crni kolobari prolivenog pića. Nekoliko je Malajaca čučalo oko male, ugljenom ložene peći, igrajući se koštanim kockama i pokazujući, kad bi štogod čegrtali, svoje bijele zube.

U jednom se kutu protegnuo nad sto neki mornar, sakrivši rukama glavu, a kod šareno olijenog bara, što se pružio uz čitavu duljinu stijene, stajale su dvije mršave žene, podrugujući se staru čovjeku, koji je uz gnjušanje čistio rukave svoga kaputa: »Misli da je zadobio crvene mrave«, smijala se jedna, kad je Dorian prolazio. Čovjek je upropošten pogleda i zajeca.

U dnu su sobe bile male stepenice koje su vodile u neku tamnu izbu. Kad je Dorian naglo sišao niz tri klimave stube, puhne mu u lice teški zadah opija. On duboko udahne, a nje-

²¹⁹ faktorija - trgovačka naseobina koju organiziraju europski trgovci u kolonijalnim zemljama

gova nosna krila zadršću. Kad je ušao, mlad čovjek meke plave kose, koji se bio nagnuo nad svjetiljkou, paleći dugu, tanku lulu, pogleda ga i kimne mu ponešto oklijevajući.

»Vi ovdje, Adrijane?« šapne Dorian.

»Pa gdje da drugdje i budem?« odgovori mu ovaj mlijitavo. »Nijedan od mojih prijatelja ne želi više govoriti sa mnom.«

»Mislio sam da ste ostavili Englesku.«

»Darlington mi neće ništa učiniti. Moj je brat naposljetku isplatio mjenicu. Ni George ne govori više sa mnom... Nije mi ni stalo do toga,« doda on uzdahnuvši. »Dok god imam ovo ovdje, ne treba mi prijatelja. Mislim da sam imao i previše prijatelja.«

Dorian protrne i pogleda uokolo groteskna ona bića, što su se u fantastičnim položajima ispružila po otrcanim strunjačama. Izvrnuti udovi, otvorena usta, ukočene mutne oči, sve ga je to privlačilo. Poznavao je on sve te čudnovate krajeve u kojima su oni trpjeli bolove, znao je dobro koji ih je potmuli pakao naučio tajnu nekoga novog milja. Njima je bilo bolje nego njemu. Bio je sužnjem svojih misli. Njegovu je dušu poput strašne kakve bolesti izjedalo sjećanje. Od vremena do vremena mu se činilo kao da vidi gdje su na nj upravljene oči Basila Hallwarda. Sada je znao da ne može dalje ostati ovdje. Smetala ga je prisutnost Adriana Singletona. Želio je biti negdje, gdje nitko ne će znati tko je. Htio je sam sebi pobjeći.

»Poći će na drugo mjesto,« reče poslije nekog vremena.

»Na škver²²⁰?«

»Da.«

»Ondje je zacijelo divlja mačka. Ovdje je više ne trpe.«

Dorian sažme ramenima. »Zasitio sam se žena koje nas ljube. Žene koje nas mrze mnogo su zanimljivije. Uostalom je ondje i opij bolji.«

»Sasvim isti.«

»Bolje mi prija. Dođite pa ćemo nešto popiti. Pogibam.«

»Ne želim ništa,« promrmlja mlađi čovjek.

»Dođite samo.«

Adrian Singleton ustane tromo i pođe za Dorianom k baru. Neki se mješanac u dronjavoj čalmi i otrcanu ogrtaču iskesi na njih i pozdravi ih, stavivši pred njih bocu brandyja i dvije čaše. One se ženske dokolebaju i počnu čegrtati. Dorian im okreće leđa i šapne nešto potiho Adrianu Singletonu.

Opak i gurav smijeh, sličan malajskom bodežu, iskrivi lice jedne ženotine. »Večeras smo uistinu počašćene,« naruga se ona.

»Za ime Božje, ne zborite sa mnom,« poviše Dorian, udarivši nogom o tlo. »Što želite? Novac? Evo vam. Ali ne zborite više sa mnom.«

Dvije crvene iskre zasvijetle na čas u ženinim podbuhtlim očima, onda opet ugasnu, a oči joj postanu opet tuge i staklene. Ona uspravi glavu i skupi požudnim prstima po stolu novce. Njena ju je druga zavidno promatrala.

»Nema svrhe,« uzdahne Adrian Singleton. »Ne će se više vratiti. Pa što zato? Ovdje sam sasvim sretan.«

»Hoćete li mi pisati, ako budete štогод trebali?« reče Dorian poslije male stanke.

²²⁰ škver (engl.) - brodogradilište

»Možda.«

»Laku noć.«

»Laku noć,« odvrati mladić, pođe uz stube i otare maramom svoje suhe usne.

Dorian pođe prema vratima, a na licu mu se pokaže izraz bola. Kad je maknuo zavjesu zamrije gadan smijeh s usana olijene one ženetine, koja je bila skupila njegove novce. »Eto odlazi đavolov drug!« povičе oporim glasom.

»Prokleta bila,« odvrati on, »ne zovi me tako!«

Ona sjekne prstima. »Želiš da te zovem Divotnim Kraljevićem, nije li tako?« izdere se za njim.

Kod tih riječi skoči pospani mornar na noge i ogleda se divlje naokolo. Do uši mu dopre štropot vrata što su se zatvorila. Potrči van kao da će ga progoniti.

Dorian Gray brzao je kroz sitnu kišu niz obalu. Susret s Adrianom Singletonom bio ga je čudno dirnuo pa se pitao je li propast toga mladog života uistinu on skrivio, kako mu je to tako sramotnom porugom bio rekao Basil Hallward. Ugrize se za usne, a na nekoliko trenutaka se zamute njegove oči. Ali, naposljetku, što se to njega ticalo? Život je naš previše kratak da bismo svoja ramena teretili tuđim grijesima. Svatko je živio svoj vlastiti život i morao za nj platiti svoju vlastitu cijenu. Jedina je nevolja bila to da se često plaćala jedna jedina pogreška. Uvijek i uvijek se moralо opet plaćati. U svom trgovaju s ljudima ne zaključuje sudbina nikada svoje račune.

Psiholozi nam kažu da ima trenutaka u kojima strast za grijehom, ili ono što svijet već naziva grijehom, ljudskim bićem tako ovlada da svaki mišić tijela, svaka stanica mozga, biva kao prožeta stanovitim porivima.

Muževi i žene gube u takvim trenucima slobodu svoje volje. Kreću se sasvim automatski prema strašnom svom koncu. Oduzet im je izbor, a savjest je ili mrtva, ili, ako je uopće još živa, živi samo još zato, da poda pobuni njenu dražest, a neposlušnosti njen čar. Jer svi su grijesi, kako nam teolozi neumorno kazuju, samo grijesi neposluha. Kad je onaj uzvišeni duh, jutarnja zvijezda zla, pao s neba, pao je kao buntovnik.

Bešćutan, upravivši misli na zlo, duha okaljana, a duše željne pobune, letio je Dorian Gray, brzajući sve više i više, ali kad je zaokrenuo u neku tamnu presvođenu vežu kojom je često prolazio kad bi htio prikratiti put do ozloglašenog onog mjesta kamo je sada išao, osjeti da ga je netko straga zahvatio i prije nego je imao vremena da se obrani, bude bačen o zid, dok je okrutna neka ruka obuhvatila njegov vrat.

Luđački se borio za svoj život te se strašnim naprezanjem oslobođio ruku što su ga stezale. Trenutak kasnije čuje kako je škljocnuo kokot revolvera, vidi sjaj glatke kovne cijevi upravljljene u njegovu glavu, a pred sobom ugleda tamnu prikazu malena snažna čovjeka.

»Što želite?« zadahta.

»Umuknite!«, reče čovjek, »Ako se maknete, ubit ću vas.«

»Vi ste lud! Što sam vara nažao učinio?«

»Uništili ste život Sibyle Vane«, bio je odgovor, »a Sibyl Vane bila je moja sestra. Ubila se. Znam. Njezinu ste smrt vi skrivili. Zakleo sam se da ću vas zato ubiti. Mnogo sam vas godina tražio. Ali nisam naišao na vaš trag. One dvije koje bi mi vas bile mogle opisati, bile su već davno mrtve. Nisam o vama ništa drugo znao nego ono ime što vam ga je od milja ona dala. Noćas sam ga slučajno čuo. Pomirite se s Bogom, jer ćete noćas umrijeti.«

Dorian Gray se od straha umalo prenemože. »Nisam je nikada poznavao«, promuca. »Nisam nikada o njoj ni čuo. Vi ste lud.«

»Priznajte radije svoj grijeh, jer tako sigurno kao što sam ja James Vane, tako sigurno ćete i vi umrijeti.« Bio je to strašan trenutak. Dorian nije znao što da kaže, što da čini. »Na koljena!« reče čovjek. »Dajem vam jedan tren da se pomirite i ni časka više. Noćas se moram ukrcati za Indiju, a prije toga moram to svršiti. Jedan tren. To je sve.«

Dorianove ruke klonu. Od straha skršen nije znao što da uradi. Najednom mu mozgom sine divlja nada. »Čekajte,« poviće. »Kako je dugo da je vaša sestra umrla? Brzo, zborite!«

»Osamnaest godina,« reče čovjek. »Zašto me pitate? Što odlučuju tu godine?«

»Osamnaest godina,« nasmije se Dorian Gray uz neki prizvuk trijumfa u svom glasu.

»Osamnaest godina! Odvedite me pod svjetiljku i pogledajte mi u lice!«

James Vane je trenutak oklijevao, ne razumjevši što je on time mislio. Onda pogradi Dorianu Graya i odvuče ga ispod svoda.

Koliko god je po tom vjetru svijetlo bilo tmurno i drhtavo, ipak je bilo dovoljno da mu otkrije groznu bludnju u koju je, kako se činilo, bio zapao jer se na licu čovjeka kojega ga je htio ubiti kazivala sva cvjetna draž dječaštva, sva neokaljana čistoća mladosti. Činilo se da nije nego mladić od dvadeset ljeta, da je nešto stariji, ako je i to uopće bio, nego njegova sestra kad su se njih dvoje prije mnogo godina bili rastali. Bilo je jasno da to nije bio onaj čovjek koji je uništio njezin život.

Ispusti ga i zatetura natrag. »Moj Bože! Moj Bože!« poviće, »a ja sam vas htio ubiti.«

Dorian Gray duboko dahne. »Čovječe, umalo ste počinili strašan zločin,« reče, pogledavši ga strogo. »Neka vam to bude opomenom da ne izvršite osvetu svojim rukama.«

»Oprostite mi, gospodine,« promuca James Vane. »Dao sam se prevariti. Riječ što sam je slučajno čuo u prokletoj onoj krčmi, navela me na kriv trag.«

»Podite radije kući i spremite oružje, jer biste još mogli imati neprilika,« reče Dorian, okrene se i podje polagano niz ulicu.

James Vane stajao je sav upropasti na pločniku. Drhtao je cijelim tijelom. Poslije kratkog vremena izade crna neka sjena, što se došuljala duž mokrih zidova, na svijetlo i primakne se tihim koracima sasvim blizu njemu. Osjeti na svom ramenu nečiju ruku i okrene se naglo. Bila je to jedna od onih ženetina, što su pile kod bara.

»Zašto ga nisi ubio?« propišti ona primaknuvši svoje mršavo lice sasvim blizu njegovu.

»Znala sam da ćeš poći za njim kad si izašao iz krčme. Ludo! Ti si ga morao ubiti. U njega ima sila novaca, a zao je kao i svi drugi.«

»Nije to čovjek koga tražim,« odvrati on, »ne tražim ničije novce. Tražim život jednog čovjeka. Čovjeku, čiji život tražim, mora da je sada već četrdeset godina. Taj nije nego tek dječak. Hvala Bogu da njegovom krvlju nisam zamrljao ruke!«

Žena se nasmije gorkim grohotom. »Nije nego tek dječak!« naruga se. »Ta čovječe, osamnaest je godina što me Divotni Kraljević učinio onim što sam sada.«

»Lažeš!« vikne James Vane.

Ona digne ruke prema nebu. »Tako mi Boga, govorim istinu,« poviće.

»Tako ti Boga?«

»Ubij me, ako nije tako. On je najgori od sviju koji dolaze ovamo. Kažu da je đavlu prodao dušu za svoje lijepo lice. Bit će uskoro osamnaest godina što ga poznajem. Odonda se gotovo nije promijenio. Ja se jesam.« doda, gadno žmirnuvši.

»Možeš li se zakleti?«

»Kunem se«, zamnije hrapavo sa bljutavih njenih, usana. »Ali, ne izdaj me njemu«, za-
cvili, »bojim ga se. Daj mi nekoliko krajcara za prenoćište.«

Kunući otrči od nje i poteče za ugao ulice, ali Doriane Graya je bilo nestalo. Kad se ogle-
dao, nije više bilo ni one žene.

GLAVA XVII.

Tjedan dana kasnije sjedio je Dorian Gray u stakleniku Selby Royalu, razgovarajući s lijepom vojvotkinjom od Monmoutha, koja je zajedno sa svojim mužem, slabim i uvelim čovjekom od šezdeset godina, bila kod njega u gostima. Bilo je doba za čaj, a meko je svjetlo velike čipkama zastrte svjetiljke, što je stajala na stolu, osvjetljivalo divni kineski porculan i kovani srebrni pribor. Vojvotkinja je natakala čaj. Njezine su se bijele ruke vrzle među čašama, a oko punih njezinih usana drhtao je smiješak radi nečega što joj je Dorian bio prišapnuo. Lord Henry uvalio se u naslonjač od trstike, nakićen svilenim vrpama i gledao ih je. Na divanu breskove boje sjedila je Lady Narboroughova praveći se da sluša vojvodin opis posljednjeg brazilijanskog kukca što ga je bio uvrstio u svoju zbirku. Tri mlada čovjeka u biranom smoking-odijelu pružala su gospodama kolače. Društvo se sastojalo od dvanaest ljudi, a idući dan ih se očekivalo još više.

»O čemu gorovite vas dvoje?« upita Lord Henry, pošavši do stola i stavivši na nj svoju šalicu. »Nadam se, Gladys, da vam je Dorian pri povijedao o mojoj namjeri da sve prekrstим. Izvrsna je to ideja.«

»Ali ja ne ču da budem prekrštena, Harry«, odvrati vojvotkinja, pogledavši ga svojim divnim očima. »Sa svojim sam imenom sasvim zadovoljna, pa sam uvjerenja da i Mr. Gray može biti sa svojim.«

»Mila moja Gladys, ne bih ni za što na svijetu ova dva imena mijenjao. Oba su savršena. Jučer sam ubrao jednu orhideju za svoj zapučak. Bio je to divno šaren cvijet, a ružan kao sedam smrtnih grijeha. U nepromišljenom jednom trenu upitah vrtlara kako je nazivaju. Reće mi da je to divan primjerak Robinsoniane, ili slični neki naziv te vrste. Žalosna je istina, ali mi smo izgubili sposobnost da stvarima podamo ljupka imena. Imena su sve. Ja se nikada ne borim radi činjenica. Jedina se moja borba tiče imena. S toga razloga mrzim vulgarni realizam u književnosti. Čovjek koji je sposoban da nazove lopatu lopatom, morao bi znati sâm njome raditi. To bi bilo jedino za što bi bio dobar.«

»Kako da onda vas nazovemo, Harry?« upita ona.

»Njegovo je ime Kraljević Paradoks«, reče Dorian.

»Smjesta ga priznajem«, poviće vojvotkinja.

»Ne ču ni čuti o tom« nasmije se Lord Henry, spustivši se u naslonjač. »Ovakvog se naziva ne bih mogao nikada više riješiti! Stoga ga otklanjam.«

»Kraljevi ne mogu dati ostavku«, zamnije kao opomena s lijepih usana.

»Tražite dakle od mene da obranim svoj prijesto?«

»Da.«

»Govorim sutrašnje istine.«

»Velim današnje zablude«, odvrati ona.

»Vi ćete me razoružati, Gladys«, poviće on, prepuštajući se sasvim jogunastoj njezinoj volji.

»Lišit ću vas vašeg štita, Harry, ali ne ču vaše strjelice.«

»Nisam je nikada naperio na Ljepotu«, reče on mahnuvši rukom.

»To je vaša pogreška, Harry, vjerujte mi. Previše visoko cijenite ljepotu.«

»Kako možete to reći? Mislim i priznajem da je bolje biti lijep nego dobar. Ali s druge strane, ne će nitko radije nego ja priznati da je bolje biti dobar nego ružan.«

»Rugoba je dakle jedan od sedam smrtnih grijeha, nije li?« poviče vojvotkinja. »Što je s onom vašom usporedbom s orhidejama?«

»Rugoba je, Gladys, jedan od sedam smrtnih grijeha. Vi je, kao dobra torijevka, ne smijete previše nisko cijeniti. Pivo, Biblija i sedam smrtnih grijeha učinili su Englesku onim što je danas.«

»Vi dakle ne ljubite svoju domovinu?« upita ona.

»Ja u njoj živim.«

»Tim je bolje možete ružiti.«

»Želite li da usvojim mišljenje koje Europa ima o njoj?« zapita on.

»Što kažu o nama?«

»Da se Tartuffe²²¹ preselio u Englesku i otvorio ondje dućan.«

»Je li to vaša riječ, Harry?«

»Dajem je vama.«

»Ne bih se mogla njome poslužiti. Previše je istinita.«

»Ne bojte se. Naši zemljaci ne će nikada prepoznati svoj opis.«

»Praktični su.«

»Više su lukavi, nego praktični. Kad otvore svoju glavnu knjigu, izjednačuju glupost s bogatstvom, a opačine s licemjerstvom.«

»Pa ipak smo stvorili velika djela.«

»Velika su nam djela, Gladys, pritisnula leđa.«

»Mi smo i taj teret podnijeli.«

»Samo do burze.«

Ona strese glavom. »Vjerujem u rasu!« poviče.

»U njoj se ogledaju tek preživjeli štreberi.«

»Ona se razvija.«

»Propadanje ima za me više čara.«

»A što je umjetnost?« upita ona.

»Bolest.«

»Ljubav?«

»Iluzija.«

»Religija?«

»Otmjena naknada Vjere.«

»Vi ste skeptik.«

»Nisam. Skepticizam je početak Vjerovanja.«

»Što ste dakle?«

»Definicija nije drugo nego ograničivanje.«

²²¹ *Tartuffe* - licemjerje (prema istoimenoj Molièreovoj komediji)

»Dajte mi Arijadnino klupko«.²²²

»Niti se kidaju. Izgubili biste u labirintu pravi put.«

»Vi me zbuljujete. Dajte da govorimo o nečemu drugom.«

»Nas je domaćin prekrasna tema. Prije mnogo godina nazivali su ga Divotnim Kraljevicom.«

»Ah! Ne sjećajte me toga«, poviće Dorian Gray.

»Naš je domaćin večeras nešto opor«, odvrati vojvotkinja porumenjevši, »Čini mi se, misli, da me Monmouth oženio samo radi svojih znanstvenih principa kao najbolji primjerak što ga je mogao naći među modernim leptirima.«

»Ali se ipak nadam, vojvotkinjo, da vas uza sve to ne će na iglu nabosti«, nasmije se Dorian.

»Oh! Mr. Gray, to čini moja djevojka kad se ljuti na me.«

»A što se ona ima na vas ljutiti, vojvotkinjo?«

»Ljuti se, Mr. Gray, uvjeravam vas radi najtrivijalnijih sitnica. Redovito onda, kad dođem pet minuta prije devete kući pa joj kažem da moram do osam i po biti odjevena.«

»Kako nerazborito od nje! Vi biste je morali opomenuti.«

»Ne usuđujem se, Mr. Gray. Ona osmišljava moje šešire. Sjećate li se onoga što sam ga imala na zabavi u vrtu kod Lady Hilstoneove. Ne sjećate se, ali je dražesno od vas da činite kao da se sjećate. Eto, taj šešir stvorila je ona ni iz čega. Svi se dobri šeširi stvaraju ni iz čega.«

»Kao i dobri glasovi, Gladys«, prekine je Lord Henry. »Svaki dojam što ga proizvedete, stiče vam nova prijatelja. Ako želite biti mediokritet, trebate biti omiljeni.«

»Kod žena nije tome tako«, reče vojvotkinja, stresavši glavom, »a žene vladaju svijetom. Uvjeravam vas da ne možemo podnijeti mediokritete. Mi žene, kako mi je netko kazao, ljubimo svojim ustima, isto tako kao što vi muževi ljubite svojim očima, ako ste uopće sposobni za to da ljubite.«

»Čini mi se da mi uopće ne činimo ništa drugo«, promrmlja Dorian.

»Ah! Vi, Mr. Gray, uopće nikada uistinu ne ljubite«, odvrati vojvotkinja nešto podrugljivo, a opet žalosno.

»Mila moja Gladys!« klikne Lord Henry. »Kako možete to reći? Roman živi o ponavljanju, a ponavljanje pretvara strast u umjetnost. Uostalom, svaki put kad tko ljubi, ljubi zapravo jedini put. Raznovrsnost objekta ne mijenja jedinost strasti. Ona je previše jača. U životu možemo imati najviše jedan veliki doživljaj, a tajna je života to da taj doživljaj što je češće moguće ponavljati.«

»I onda, Harry, ako nas je taj doživljaj ranio?« upita vojvotkinja poslije kratke šutnje.

»Onda baš najviše,« odvrati Lord Henry.

Vojvotkinja se okrene i pogleda Dorianu Graya, a u njezinim se očima pokaže čudnovat izraz.

»Što kažete na to, Mr. Gray?« zapita.

Dorian je časak oklijevao. Onda digne glavu unatrag pa se nasmije.

»Ja se uvijek slažem s Harryjem, vojvotkinjo.«

²²² Arijadna - u grčkoj mitologiji kći kralja Minosa; pomogla Tezeju da se vrati iz labirinta, davši mu klupku konca

»I onda kad ima krivo?«

»Harry nikada nema krivo, vojvotkinjo.«

»Zar vas njegova filozofija usrećuje?«

»Nisam nikada težio za srećom. Tko traži sreću? Tražio sam nasladu.«

»A jeste li je i našli, Mr. Gray?«

»Često. Prečesto.«

Vojvotkinja uzdahne. »Ja tražim pokoj«, reče ona, »pa ako sada ne pođem te se ne odjene, ne ću ga naći večeras.«

»Dopustite, vojvotkinjo, da vam donesem nekoliko orhideja«, klikne Dorian, skoči sa svoga stolca i potrči dolje u staklenik.

»Vi s njim bestidno flertujete«, reče Lord Henry svojoj sestrični. »Trebali biste biti na oprezu. Vrlo je zamamljiv.«

»Da i nije, ne bi bilo nikakve borbe.«

»Bori se dakle Grk protiv Grka?«

»Ja sam na strani Trojanaca. Oni se bore za ženu.«

»Ali su bili pobijeđeni.«

»Ima i gorih stvari nego što je sužanstvo«, odvrati ona.

»Vi kasate spuštenih uzda«

»Trk spašava život.«

»Zabilježit ću to večeras u svoj dnevnik.«

»Što?«

»Da se oprženo dijete boji vatre.«

»Ta ja još i nisam opržena. Moja su krila netaknuta.«

»Vi ih upotrebljavate za sve, samo ne za letenje.«

»Srčanost su žene poprimile od muškaraca. To je za nas novo iskustvo.«

»Imate suparnicu.«

»Koga?«

On se nasmije. »Lady Narborough«, šapne. »Ona ga obožava.«

»Vi me tjerate u strah. Spominjanje antike za nas romantičke je pogibeljno.«

»Romantičke! Ta poznate su vam sve znanstvene metode.«

»Muškarci su nas odgojili«

»Ali vas nisu doveli do spoznaje.«

»Odredite naš spol«, reče ona izazovno.

»Sfinge bez tajni.«

Ona ga pogleda i nasmiješi se. »Gdje je tako dugo Mr. Gray!« reče. »Podimo i pomognimo mu. Nisam mu ni naznačila boju svoje haljine.«

»Ah! Gladys, vi morate svoju haljinu uskladiti s njegovim cvjetovima.«

»To bi bila preuranjena predaja.«

»Romantična umjetnost počinje s klimaksom.«

»Moram sebi sačuvati mogućnost uzmaka.«

»Poput Parćana?«²²³

»Oni su se sklonili u pustinju. Ja to ne bih mogla.«

»Ženama se nikada ne ostavlja izbor«, odvrati on, ali je on te riječi bio jedva izgovorio, kad se iz krajnjega kuta staklenika začuje prigušeno stenjanje, a malo zatim mukli tropot teška pada. Svi skoče na noge. Vojvotkinja je od straha stajala sasvim ukočena. Raširenih očiju potrči Lord Henry između bujnih paoma i nađe Dorianu Graya, gdje u smrtonosnoj nesvijesti leži na kamenoj terasi.

Odnesu ga zatim u modri salon i polože na sofу. Malo se zatim on opet osvijesti i ogleda se sasvim zaprepašteno naokolo.

»Što se dogodilo?« upita. »Oh! Sjećam se. Jesam li ovdje na sigurnu mjestu, Harry?« Počne drhtati.

»Dragi moj Doriane,« odvrati Lord Henry, »vi ste se tek onesvijestili. Drugo se ništa nije dogodilo. Bili ste zacijelo previše umorni. Bolje bi bilo da ne dođete na večeru. Ja ću zauzeti vaše mjesto.«

»Ne, želim doći«, reče i stane teškom mukom na noge. »Radije ću poći dolje. Ne smijem biti nasamo.«

Pođe u svoju sobu i odjene se. Kad je sjedio za stolom, obuze ga neko divlje, nemirno veselje, ali ga katkad prožme groza, kad se sjetio da je opazio gdje se na prozor staklenika pritišće poput bijele krpe lice Jamesa Vanea koji ga je oštro promatrao.

²²³ Parćani - Parti, istočnoiranski nomadski narod; vladali cijelom Perzijom i velikim dijelovima Bliskog Istoka od 3. st. pr. n. e. do 3. st. n. e. i ratovali s Rimljanim; njihovi konjanici usavršili su napadanje u povlačenju, odnosno ispaljivali su strijеле iza leđa na neprijatelja koji ih je napadao

GLAVA XVIII.

Drugi dan nije izlazio iz kuće, nego je najveći dio vremena proveo u svojoj sobi, potresan nekim divljim smrtnim strahom, a ipak ravnodušan za život sâm. Počela ga ovladavati spoznaja da ga progone, tjeraju i da su ga nanjušili. Mrtvo lišće što ga je vjetar tresao na okrugla, olovom oblichena stakalca, činilo mu se slično njegovim vlastitim uludo prosutim odlukama i silovitim grižnjama savjesti. Kad bi zatvorio oči, ugledao bi opet lice mornarevo kako gleda kroz staklo maglom orošeno, a užas kao da mu se još jednom svojom rukom taknuo srca.

Ali možda je ipak sve to bilo tek njegovo umišljanje koje je osveta podignula iz noći, postavivši pred nj grozovite prikaze kazni. Zbiljski život bio je kaos, ali je u mašti bila strahovita logika. Snaga je njegova zamišljanja huškala grižnju savjesti na grijeh. Uobražavanje pušta da svaki zločin liježe svoj nakazni podsad. U običnom svijetu činjenica kažnjavaju se zločinci isto tako kao što se dobri nagrađuju. Uspjeh je svojina jakih, nesreća pritišće slabice. To je sve. Uostalom, da je koji stranac vrludao oko njegove kuće, bio bi ga opazio koji od slugu ili vratara. Da je na cvjetnim lijehama bilo kakvih tragova, bili bi mu to vrtlari već dojavili. Da, to je bilo tek umišljanje. Brat Sibyle Vane nije se vratio da ga ubije. On je bio otplovio sa svojom lađom da se utopi u kojem ledenom moru. Pred njim je bio na svaki način siguran. Ovaj čovjek nije ni znao gdje je on, nije to ni mogao znati. Spasila ga je krinka mladosti.

I mada je sve to bila samo iluzija, kako je ipak to bila grozna misao, da je savjest podobna stvarati takve strahovite fantome, podajući im vidljiv oblik i pokrećući ih pred našim očima! Kakav će to njegov život biti, ako budu danju i noću sjene njegovih zločina buljile u nj iz tajnih zakutaka, ružeći ga iz skrovitih mjesta, šapćući u njegove uši kad bude sjedio uz ručak, budeći ga iz sna ledenim svojim prstima! Kad je ta misao puzila po njegovu mozgu, problijedi od strave, a zrak mu se iznenada pričini studenijim. Oh! U kojem je to divljem i ludom trenu ubio svoga prijatelja! Kako je sablasna bila i sama pomisao na taj prizor! Vidio je opet sve pred sobom. U njegov se mozak uvećana strahotom vraćala svaka strašna pojedinost. Iz crnog jaza vremena dizala se slika njegova grijeha, grozna i skrletom odjevena. Kad je u šest sati k njemu došao Lord Henry, nađe ga gdje jeca kao da mu se kida srce.

Tek trećega dana usudio se izaći. U jasnom i borovinom nadahnutom zraku ovoga zimskoga jutra kao da je bilo nešto, što mu je vraćalo bezbrižnost i životno veselje. Ali nisu zbiljske pojave njegova okoliša bile jedinim uzrokom te promjene. Njegovo se vlastito biće uzbudilo protiv prekomjerne zabrinutosti, koja je pokušala satrti i razvaliti njegov dosadašnji savršeni mir. To se uvijek događa kod nježnih i istančanih temperamenata. Njihove snažne strasti ili popuštaju ili se troše. Ili ubijaju čovjeka, ili umiru same. Plitke tuge i plitke ljubavi žive dalje. Tuge i ljubavi u kojih je neka veličina uništavaju se svojim vlastitim obiljem. A usto se i uvjerio da je postao žrtvom strahotama pomućene mašte, pa je sada na svoj strah gledao nekom samilošću i ogromnim prezirom.

Poslije zajutarka, šetao je s vojvotkinjom jedan sat po vrtu; onda se proveze kroz park da se sastane s društvom koje je polazilo u lov. Kovrčasto je inje poput soli pokrivalo travu.

Nebo je bilo kao prevrnuta kupa od modre kovine. Tanka je ledena kora obrubila plitki, rogozom obrasli ribnjak.

Na okrajku jelika opazi sira Geoffreya Cloustona, brata vojvotkinje, gdje vadi iz puške dva prazna naboja. Skoči s kola i reče groomu²²⁴, da odvede konja kući, a sâm pođe kroz uvelu paprat i oporo šikarje prema svome gostu.

»Je li bilo dobre lovne, Geoffrey?«, upita.

»Nije baš osobite, Doriane. Mislim da je veći dio ptica odletio na otvorena polja. Nadam se da će poslije ručka, kad dođemo na novo lovište, biti bolje.«

Dorian je vrludao pokraj njega. Jaki, opojni zrak, smeđa i crvena svjetla što su blještala po šumi, promukla vika goniča koja se povremeno glasala i oštri tutanj pušaka što je iza nje slijedio, sve ga je to osvajalo i ispunjalo osjećajem divne neke slobode. Opajala ga bezbrižna sreća i uzvišena ravnodušnost milja.

Iznenada iskoči iz pramena stare trave, možda dvadeset metara ispred njih, zec uzdignutih crnih pjegama posutih ušiju, bacajući u trku stražnje svoje noge daleko naprijed. Trčao je prema jalševu grmenu. Sir Geoffrey digne pušku na rame, ali je nešto u usplahirenoj dražesti životinje Dorianu Graya tako čudesno zanijelo, te je poviknuo: »Ne ubijajte ga, Geoffrey. Ostavite ga na životu!«

»To je bezumno, Doriane!« nasmije se njegov drug, pa kad je zec skoknuo prema grmu, opali. Začuju se dva krika, grozni vapaj ranjene životinje i vapaj čovjeka na samrti koji je bio još strašniji.

»Dobri Bože! Pogodio sam goniča!« klikne Sir Geoffrey. Kako je bezuman, stavši pred moju pušku! Prestanite s pucanjem!« poviše on iz svega glasa. »Netko je ranjen.«

Dotrči vođa goniča, držeći u ruci kolac.

»Gdje je, gospodine? Gdje je?« izdere se. U isti tren posvuda prestane pucanje.

»Ovdje!, odvrati bijesno Sir Geoffrey i potrči prema grmlju. »Zašto, dobijesa, ne zaustavljate svoje ljude? Pokvarili ste mi za danas čitav lov.«

Dorian ih je promatrao kad su ulazili u šikaru od jelsa, svijajući ukraj vitke i tanane granje. Poslije kratka vremena izdoše, izvlačeći na sunčevu svjetlo mrtvo tijelo. On protrne od užasa i okrene se. Začuje pitanje sira Geoffreya, je li čovjek doista mrtav i potvrdu goničevu. Šuma kao da je iznenada oživjela raznim licima. Odzvanjao je topot nebrojnih nogu i tiho šaputanje glasova. Velik gnjeteo bakrenaste boje uzleti, lepršajući nad njihovim glavama.

Poslije malo vremena, koje se njemu, protrnutu, pričinjalo kao beskrajni trenuci bola, osjeti on na svom ramenu nečiju ruku. Protrne i okrene se.

»Doriane,« reče Lord Henry, »najviše bih voli reći ljudima da je lov danas kraj. Ne bi bilo dobro da se i dalje lovi.«

»Volio bih da je svemu kraj, Harry.«, odvrati on gorko. »Ova je čitava stvar gadna i okručna. Je li čovjek...?«

Nije mogao svršiti rečenicu.

»Bojim se,« odgovori Lord Henry. »Dobio je čitav naboj u grudi. Mora da je smjesta umro. Dođite, podimo kući.«

²²⁴ groom (engl.) - sluga, osobito onaj koji ima na brizi konje, konjušar

Koračali su nekih pedeset metara premadrvoredu, idući usporedo i ne govoreći ni riječi. Onda pogleda Dorian Lorda Henryja i reče, duboko uzdahnuvši: »To je zao znak, Harry, vrlo zao znak.«

»Što?« upita Lord Henry. »Oh! Valjda ova nesreća? Dragi moj prijatelju, tu nema pomoći. Čovjek je sam sebi kriv. Zašto se postavio ispred pušaka? Uostalom se to nas i ne tiče. Za Geoffreya je to dakako prilično neugodno. Ta ipak se goniči ne smiju tako biberiti. Ljudi će onda misliti da samo od obijesti streljamo. A Geoffrey toga ne čini; on strelja sasvim čestito. Ali nema smisla, da o toj stvari još i dulje raspravljamo.«

Dorian strese glavom. »Zao je to znak, Harry. Osjećam da će jednog od nas zadesiti nešto strašno. Možda mene samoga«, doda i prijeđe rukom preko očiju, kao da ga krši težak boj.

Stariji se nasmije. »Jedina je strahota na svijetu, Doriane, ennui²²⁵. To je jedini grijeh, za koji nema oproštenja. Ali mi ćemo od toga jedva trpjeti, osim ako ljudi ne budu o tom još kod većere govorili. Moram im reći da je ta tema tabu. A znakova uopće nema. Sudbina ne šalje glasnika. Ona je zato previše okrutna. Uostalom, Doriane, što bi vas i moglo zadesiti? Imate sve što čovjek sebi na svijetu može zaželjeti. Nema nikoga koji se ne bi s veseljem htio s vama mijenjati.«

»Nema nikoga, Harry, s kojim se ja ne bih htio mijenjati. Ne smijte se tako. Govorim istinu. Jadnomu je seljaku što je eto sad umro, bolje nego meni. Ne bojim se Smrti. Ali me dolazak smrti nagoni u stravu. Ogromna njezina krila kao da lebde u olovnom zraku oko mene. Nebeski Bože! Ne vidite li gdje iza onoga drveta čeka na me, promatraljući me, neki čovjek?«

Lord Henry pogleda onamo, kamo je pokazivala dršćuća ruka. »Da,« reče on, smiješći se. »Vidim vrtlara koji vas čeka. Valjda vas hoće pitati kakvo cvijeće želite večeras na stolu. Kako ste smiješno nervozni, dragi moj prijatelju. Kad budemo opet u Londonu, morate otići k mojojmu liječniku.«

Dorian olakšano uzdahne kad ugleda vrtlara, koji mu se približavao. Čovjek se takne svoga šešira, pogleda zatim, oklijevajući, Lorda Henryja, izvadi onda pismo i pruži ga svome gospodaru. »Njezino mi je gospodstvo reklo da čekam na odgovor,« šapne.

Dorian turi pismo u džep. »Recite njezinu gospodstvu da dolazim,« reče on hladno. Čovjek se okreće i odbrza prema kući.

»Kako se rado igraju žene s pogibeljnim stvarima!« nasmije se Lord Henry. »Ovome se njihovom svojstvu najviše divim. Dok je drugi ljudi promatralju, flertuje žena sa svakim mužem na svijetu.«

»Kako rado govorite pogibeljne stvari, Harry! Ali u ovom ste trenu na krivom putu. Ja vojvotkinju veoma volim, ali je ne ljubim.«

»A vojvotkinja vas veoma ljubi, ali vas manje voli; vas dvoje dakle izvrsno pristajete jedno uz drugo.«

»Vi, Harry, širite vijesti koje nisu ni na čemu utemeljene.«

»Temelj je svakom skandalu neka nemoralna izvjesnost,« reče Lord Henry i zapali cigaretu.

»Vi biste, Harry, žrtvovali svakoga od nas, samo da vam uspije jedan epigram.«

»Svijet svojevoljno stupa pred oltar na žrtvu,« bio je odgovor.

²²⁵ ennui (franc.) - dosada, briga

»Kako bih rado ljubio!« klikne Dorian, komu je glas odzvanjao nekom dubokom čežnjom. »Ali se čini da sam izgubio snagu za strast i zaboravio žudnju. Previše sam se koncentrirao sam na sebe. Moje je biće postalo za me teretom. Htio bih pobjeći, otići, zaboraviti. Bilo je ludo što sam uopće ovamo došao. Valjda ću brzovativi u Harvey da se spremi jahta. Na njoj ću tek biti siguran.«

»Pred čim, Doriane? Nešto vas uzinemirava. Zašto mi ne kažete, što je? Ta znate da bih vam pomogao.«

»Ne mogu vam to reći, Harry«, odvrati on nujno. »Mislim i sam da to sve sebi tek umišljam. Ovaj me nesretni događaj sasvim smutio. Muči me grozna slutnja da će i mene takvo što zadesiti.«

»To je bezumno!«

»Znam i sam da je bezumno, ali ja to doista osjećam. Ah! Eto vojvotkinje. U svojoj taylor-made²²⁶ haljini nalikuje Artemidi²²⁷. Vidite, vojvotkinjo, da smo se vratili.«

»Već sam sve čula, Mr. Gray«, odvrati ona. »Ubogi Geoffrey je strašno uzbudjen. A čini se da ste ga vi molili neka ne puca. Kako čudno!«

»Da, bilo je doista čudno. A ne bih znao reći zašto sam to učinio. Valjda kakva trenutačna misao. Bilo je to izrazito dražesno malo biće. Vrlo žalim što su vam o tome pripovijedali. To je vrlo neugodna stvar.«

»I vrlo dosadna«, prekine ga Lord Henry. »U nje nema nikakve psihološke vrijednosti. Da je Geoffrey to namjerno učinio, kako bi bio zanimljiv! Želio bih poznavati nekoga tko je počinio pravo ubojstvo.«

»Kako strašno govorite, Harry!«, klikne vojvotkinja. Nije li tako, Mr. Gray? Harry, Mr. Grayu je pozlilo, ostavlja ga svijest!«

Dorian se silom držao uspravno, smiješći se. »Nije ništa, vojvotkinjo«, mrmljaše, »moji su živci u velikom neredu. To je sve. Bojam se da sam jutros previše hodao. Nisam čuo što je Harry rekao. Je li to bilo tako strašno? Morate mi o tom drugi put pripovijedati. Sada moram otići i leći. Oprostit ćete mi, zar ne?«

Bili su došli do velikog stubišta čije su stube vodile iz zimskog vrta na terasu. Kad su se vrata za Dorianom zatvorila, okrene se Lord Henry i pogleda vojvotkinju svojim sumnjičkim očima. »Ljubite li ga doista tako silno?«, upita.

Ona neko vrijeme ne odgovori, gledajući okoliš. »Htjela bih i sama znati«, reče napisljeku.

On strese glavom. »Znanje je kobno. Samo u neizvjesnosti ima čara. U magli su sve stvari divne.«

»Ali se u njoj gubi pravi put.«

»Svi putovi svršavaju na jednom mjestu, draga moja Gladys.«

»Kako se to mjesto zove?«

»Razočaranje.«

»To je bio moj d e b u t u životu«, uzdahne ona.

»Došlo je da vas okruni.«

²²⁶ taylor-made (engl.) - od krojača sašivena

²²⁷ Artemida - starogrčka božica lova

»Zasitila sam se jagodnih listova²²⁸ u našoj kruni.«

»Lijepo vam pristaju.«

»Samo u javnosti.«

»Zaželjet ćete ih se.«

»Ne ću pustiti nijednog listića.«

»Monmouth ima uši.«

»Starost slabo čuje.«

»Nije li nikada bio ljubomoran?«

»Da je to barem bio!«

On se okreće kao da nešto traži.

»Što tražite?« upita ona

»Dugme s vašega floreta²²⁹,« odvrati on. »Vi ste ga odbacili.«

Ona se nasmije. »Imam još krinku.«

»A ona čini vaše oči još divnijima«, odvrati on.

Ona se opet nasmije. Njezini su zubi bili kao bijele koštice u skrletnu plodu.

Gore, u svojoj sobi, ležaše Dorian Gray na sofi. Svaka je žilica njegova drhtava tijela bila prožeta grozom. Iznenada je život za nj postao gadnim i nesnošljivim bremenom. Strašna smrt nesretnog goniča, ustrijeljenog u šikaru poput divlje životinje, kao da mu je pretkazivala sliku njegove vlastite smrti. Umalo je izgubio razum kada je Lord Henry u slučajnoj svojoj obijesti izrekao onu ciničnu riječ.

U pet sati pozvani svome sluzi i zapovijedi mu da spremi kovčuge do noćnog ekspresnog vlaka u London i da kočija bude pred vratima u osam i po. Bio je odlučio da ne prespava više ni jedne noći u Selby Royalu. Bilo je to zloglasno mjesto. Smrt je ondje hodala na sunčevu svjetlu. Trava je u šumi bila natopljena krvljju.

Onda napiše nekoliko redaka Lordu Henryju, javljajući mu da se odvezao u grad do liječnika i moleći ga da međutim u njegovoj odsutnosti pozabavi goste. Kad je metao pismo u omot, pokuca netko na vratima, a sluga mu javi da šumar želi s njime govoriti. On namršti čelo i ugrize se za usne. »Neka uđe«, promrmlja, oklijevajući nekoliko trenutaka.

Kad je čovjek bio ušao, izvadi iz jedni ladice knjižicu s čekovima i metne ju preda se.

»Zacijelo dolazite, Thorntone, radi nesretnog jutrošnjeg slučaja?« reče on, prihvativši pero.

»Da, gospodine«, odvrati šumar.

»Je li ubogi čovjek bio oženjen? Je li mu tko bio na brizi?« upita Dorian, nevoljko i dugočasno. »Ako je tako, onda ne bih rado da ih pritisne nevolja pa ću im poslati toliko novaca koliko mislite da je nužno.«

»Mi ne znamo tko je, gospodine. Stoga sam bio tako slobodan da dođem ovamo.«

»Ne znate tko je?«, reče Dorian ravnodušno. »Kako to mislite? Nije li to bio jedan od vaših ljudi?«

»Nije, gospodine. Nisam ga nikada prije vidio. Kao da je mornar, gospodine.«

²²⁸ jagodini listovi - amblem vojvodske časti (na vojvodskoj kruni)

²²⁹ floret - mač sa čeličnom kuglicom (dugmetom) na vrhu, za vježbanje mačevanja; dugme se može skinuti za pravu borbu

Pero ispadе iz ruke Doriana Graya, a on osjeti kao da mu je srce iznenada prestalo kući. »Mornar?«, poviče. »Rekoste li mornar?«

»Jeste, gospodine. Sasvim nalikuje mornaru; obje su mu ruke tetovirane, uopće čitav njegov način.«

»Je li štograd kod njega nađeno?« upita Dorian, nagne se naprijed i pogleda čovjeka začuđenim očima. »Štograd po čemu bi se moglo sazнати njegovo ime.«

»Samo nešto malo novca, gospodine, i revolver sa šest naboja. Ali imenu ni traga. Čovjek kao da je bio pristojan, gospodine, ali surov. Naše je mišljenje da je mornar.«

Dorian skoči na noge. Prožme ga neka strašna nada. Luđački se nije uhvatio. »Gdje je mrtvac?« poviče. »Brzo! Ja ga moram smješta vidjeti.«

»Leži u praznoj staji uz glavni majur, gospodine. Ljudi ne primaju rado takvo što u svoju kuću. Vele da mrtvac donosi nesreću.«

»Uz glavni majur! Podite odmah onamo i pričekajte me ondje. Recite jednom groomu da mi dovede konja. Ne. Ne trebate. Poći ću sam u staju. Prištedjet ću vremena.«

Jedva četvrt sata poslije galopirao je Dorian što je brže moguće niz dugu aleju. Činilo mu se kao da drveće sablasnim nizom kraj njega leti, a divlje sjene kao da brzaju po tlu. Jednom se kobila uplaši bijela koca i malo da ga nije zbacila. On ju je bičem udarao po vratu. Presijecala je tamni zrak poput strjelice. Ispod njenih kopita letjelo je kamenje.

Naposljetu stigne u glavni majur. Po dvorištu su vrludala dva čovjeka. Skoči s konja i dobaci jednom od njih uzde. U najudaljenijoj staji svjetlucalo se svjetlo. On se požuri do vrata i stavi ruku na kvaku.

Jedan je trenutak oklijevao osjećajući da je na pragu jednog otkrića koje će mu ili nanovo dati život ili ga sasvim uništiti. Onda gurne vrata i uđe.

U krajnjem je kutu na svežnju vreća ležalo mrtvo tijelo čovjeka odjevena u grubu košulju i modre hlače. Njegovo je lice bilo prekrito pjegavim rupcем. Sve je to dršćući osvjetljivala jadna svijeća utaknuta u bocu.

Dorian Gray protrne. Osjećao je da ne će moći svojom rukom maknuti taj rubac i dozove slugu.

»Maknite to s lica. Želim ga vidjeti«, reče, uhvativši se za vratnice kao tražeći uporište.

Kad je sluga bio izvršio njegovu zapovijed, korakne on naprijed. S njegovih usana zamnije radostan krik. Čovjek, ustrijeljen u šikarju bijaše James Vane.

Nekoliko je trenutaka stajao, zureći u mrtvo tijelo. Kad je jahao kući, bile su njegove oči pune suza jer je sada znao da je siguran.

GLAVA XIX.

»Nema nikakva smisla što mi kazujete da ćete sada postati dobar«, reče Lord Henry, zaronivši svoje bijele prste u bakrenu, ružinom vodom napunjenu kupu. »Vi ste sasvim savršen. Ne mijenjajte se, molim.«

Dorian Gray strese glavom. »Ne, Harry, u svom sam životu počinio previše strašnih stvari. Ne ču ni jedne više počiniti. Jučer sam počeo s dobrim djelima.«

»Gdje ste jučer bili?«

»Na ladanju, Harry. Bio sam sasvim sam u maloj gostonici.«

»Dragi moj dječače,« reče Lord Henry, smiješći se, »svaki čovjek može biti dobar na ladanju. Tamo nema iskušavanja. To je i uzrok tomu što su ljudi koji žive izvan grada apsolutno necivilizirani. Civilizacija se doista ne da tako lako steći. Dva su samo puta kojima se dolazi do nje. Prvi je kultura, drugi korupcija. Seoskom se svijetu ne daje prilika ni za koji od njih, stoga i zaostaje.«

»Kultura i korupcija«, ponovi Dorian. »Od obojega sam ponešto upoznao. Sada mi se čini strašnim da ih je ikada moguće zajedno naći. Jer ja imam novi ideal, Harry. Promijenit ču se. Mislim da sam se već i promijenio.«

»Još mi niste rekli kakvo je bilo to vaše dobro djelo. Ili ste možda rekli da ste ih i više učinili?« upita njegov prijatelj, stresajući na svoj tanjur, malu crvenu piramidu velikoznatih jagoda i sipajući na nju kroz školjkasto rešeto bijeli šećer.

»To vam mogu reći, Harry. Nije to pripovijest, koju bih mogao ikomu drugomu pripovijedati. Nekoga sam poštadio. To se čini doduše nešto tašto, ali razumjet ćete što mislim. Bila je vrlo lijepa i divna, nalik Sibyl Vane. Mislim da me je to prvo k njoj privuklo. Ta zaciјelo se sjećate Sibyl. Kako je dugo tomu! Hetty dakle, naravno, nije bila iz naših krugov. Bila je samo seoska djevojka. Ali ja sam je uistinu ljubio. Znam sasvim sigurno da sam je ljubio. Tijekom čitavog divnog mjeseca svibnja, što smo ga imali, polazio sam dva do tri puta na tjedan da je vidim. Jučer me očekivala u malenu voćnjaku. Cvjetovi jabuke neprestano su padali na njezine vlasi, a ona se smijala. Jutros smo u praskozorje trebali zajedno oticiti, ali iznenada odlučih da je ostavim onako cvijetu sličnu, kao što sam je bio našao.«

»Uvjeren sam, Doriane, da je novost toga osjećaja morala u vama pobuditi drhtaj neiskazana milja. Ali ja bih umjesto vas mogao tu idilu mogao do konca ispripovijedati. Dali ste joj dobar savjet i skršili ste time njezino srce. To je početak vašega popravljanja.«

»Harry, vi ste strašan! Ne smijete govoriti tako gadne stvari. Hettyno srce nije skršeno. Naravno da je bilo plača i svega što je već s time u vezi. Ali ona nije osramoćena. Ona može poput Perdite²³⁰ dalje živjeti u svome vrtu, gdje cvatu metvica i neven.«

»I plakati za nevjernim Florizelom«, reče smijući se Lord Henry i uvali se u svoj stolac. »Dragi moj Doriane, imate sasvim čudesnu dječja čud. Mislite li da će se ova djevojka ikada zadovoljiti čovjekom svoga soja? Po svoj će se prilici jednoga dana udati za kako-

²³⁰ Perdita i Florizel - glavni likovi iz Shakespeareove Zimske priče

vog kočijaša ili seljačkog kesizuba. Ali činjenica da je vas upoznala i ljubila, učit će je da prezre svog muža i ona će biti nesretna. Promotrim li ovu stvar s moralnog stanovišta, ne mogu nikako reći da vaše veliko odricanje visoko cijenim. I kao početak vrlo je neznatno. Znate li osim toga tako sigurno da Hetty u ovaj tren poput Ofelije ne pliva u kakvoj zvjezdama obasjanoj vodi, okružena lijepim vodenim ljiljanima?«

»To ne mogu podnijeti, Harry. Svemu se rugate, a onda dozivate najozbiljnije tragedije. Žalim što sam vam to kazivao! Sasvim mi je ravnodušno što mi kazujete. Znam da sam uradio pravo. Uboga Hetty! Kad sam jutros pokraj njene kuće projahao, video sam njeno blijedo lice poput čeminove grancice na prozoru. Ne govorimo dalje o tome, a vi mi ne nastojite razjasniti da je prvo dobro djelo koje sam poslije mnogo godina učinio, prva moja žrtva koju sam doprinio, zapravo neka vrst grijeha. Sad ću se popraviti. Pripovijedajte mi nešto o sebi. Što se događa u gradu? Već više dana nisam bio u klubu.«

»Ljudi još uvijek raspravljaju o iščezlom ubogom Basilu.«

»Mislio sam da im je to već dosadilo«, reče Dorian, natoči vina i namršti nešto čelo.

»Dragi moj dječače, o tome govore tek šest tjedana, a britansko općinstvo doista nije do raslo duševnom naprezanju da u tri mjeseca ima više nego jednu temu o kojoj raspravlja. Uza sve to su ljudi u posljednje vrijeme bili sretni. Imali su moju vlastitu rastavu i samoubojstvo Alana Campbella. Sad imaju zagonetno iščeznuće jednog umjetnika. Na Scotland Yardu²³¹ se uporno tvrdi da je čovjek u sivom ulsteru²³², koji se devetog studenog ponoćnim vlakom odvezao u Pariz, bio ubogi Basil, a francuska policija izjavljuje da Basil nije nikako dospio u Pariz. Slutim da će nam za četrnaest dana pripovijedati da su ga vidjeli u San Franciscu. Čudno je, doduše, ali o svakom iščezlom čovjeku kažu da su ga vidjeli u San Franciscu. Divnoga li grada sa svim čarima drugoga svijeta.«

»A što mislite da se s Basilom dogodilo?«, upita Dorian i pogleda kroz čašu punu burgundca prema svjetlu, čudeći se da je sposoban o ovoj stvari tako mirno razgovarati.

»Nisam mogao doći ni do najmanje slutnje. Ako Basil želi ostati sakriven, onda to više nije moja stvar. Ako je mrtav, onda ne ću da mislim na nj. Smrt je jedino što me uvijek straši. Ja je mrzim.«

»Zašto?« upita mlađi umorno.

»Stoga«, reče Lord Henry, stavivši pod svoje nosnice zlatnu rešetku otvorene bočice za mirisanje, »jer se osim smrti sve dade preživjeti. Smrt i vulgarnost jedine su dvije činjenice devetnaestoga stoljeća koje se raspravljanjem ne daju ukloniti. Dajte da pijemo kavu u sobi za glazbu, Doriane. Morate mi svirati Chopina. Čovjek s kojim je pobegla moja žena, izvrsno je svirao Chopina. Uboga Victoria! Vrlo sam je volio. Bez nje je kuća ponešto samotna. Bračni je život dabome samo navika, zla navika. Možda baš ove najviše žalimo. Ta one su tako bitan dio našega bića.«

Dorian ne reče ništa, nego ustane od stola i podje u susjednu sobu, sjedne za klavir i klizne prstima preko bijele i crne viljevine tipaka. Kad bude donesena kava, prestane, i pogledavši Lorda Henryja, reče: »Henry, niste li nikada pomislili da su Basila možda ubili?«

Lord Henry zije vne. »Basila su veoma voljeli i on nosaše uvijek jeftin sat. Zašto bi ga bili ubili? Nije imao neprijatelja, jer za to nije bio dosta uman. Naravno da je kao slikar bio

²³¹ Scotland Yard - glavna uprava policije u Londonu (nazvana po ulici u kojoj se nalazi)

²³² ulster (engl.) - dug i širok muški kaput bez podstave, s velikim džepovima kakav se najprije nosio u Ulsteru (Sjevernoj Irskoj)

divan genij. Ali čovjek može slikati kao Velasquez²³³, a da uz to bude strašno tup. Uistinu je Basil bio podosta tup. Zanimljiv mi je bio samo jedanput, i to onda kad mi je prije mnogo godina pripovijedao da je u njega divlja neka strast za vas i da ste vi odlučni motiv u njegovoj umjetnosti.«

»Basila sam vrlo volio«, reče Dorian žalobnim zvukom u svome glasu. »Ali ne govore li ljudi da je ubijen?«

»Oh, neke novine tako pišu. Meni se to ne čini vjerojatno. Znam da ima strahovitih mjeseta u Parizu, ali Basil nije bio od one vrste ljudi koji onamo polaze. Nije bio radoznao. To je bila njegova najveća pogrješka;«

»Što biste kazali, Harry, kad bih vam rekao da sam ja ubio Basila?« reče mlađi, promatrajući ga oštro, kad je te riječi izgovarao.

»Rekao bih, dragi moj prijatelju, da poprimate pozu jednog značaja, koji vam nikako ne pristaje. Svaki je zločin vulgaran, isto tako kao što je sve vulgarno zločin. Vi, Doriane, niste podobni za to da budete ubojica. Žalim ako sam svojim riječima povrijedio vašu taštinu, ali uvjeravam vas da je to istina. Zločin je isključiva svojina nižih slojeva. Time ih, naravno, ne ču ni u kojem pogledu poniziti. Slutim da je za njih zločin ono što je za nas umjetnost, jedino metoda kojom u sebi budimo izvanredne osjećaje.«

»Metoda kojom budimo osjećaje? Mislite li, dakle, da bi čovjek, počinivši jednom ubojstvo, mogao ponoviti isti zločin? U to me ne čete uvjeriti.«

»Oh! Sve, što god se više puta čini pruža užitak.«, reče Lord Henry, smiješći se. »To je jedna od najvažnijih životnih tajna. Bilo kako, ja mislim da je umorstvo uvijek pogrješka. Ne bismo smjeli nikada ništa učiniti, o čemu ne bismo mogli razgovarati poslije jela. Ali sad ostavimo ubogog Basila. Bilo bi mi drago kad bih mogao misliti da je svršio na tako romantičan način, kako ste vi natuknuli; ali ja to ne mogu. Rekao bih da je s kojeg omnibusa pao u Seinu, a kondukter da je zatajio čitav skandal. Da, uvjeren sam da je takav bio njegov svršetak. Vidim ga gdje sada leži nauznak pod tom mutnozelenom vodom, a teški čamci plove preko njega, dok mu se kroz vlasi provlače dugi pramenovi trave. Uostalom, ne vjerujem da bi bio mogao stvoriti još koje dobro djelo. Posljednjih deset godina bile su njegove slike prilično slabe.«

Dorian uzdahne, a Lord Henry prođe kroz sobu i počne gladiti glavu čudnog javanskog papagaja, velike sivoperne ptice, crvene kreste i crvena repa, koji se ljalja na bambusovu štapu. Kad su ga se njegovi šiljasti prsti dotakli, spusti on bijelu kožu svojih smežuranih kapaka na crne staklene oči i počne se kriliti.

»Da«, nastavi on, okrenuvši se i vadeći iz džepa rubac, »slike su mu bile sasvim slabe. Činilo mi se kao da je nešto izgubio. Svoj ideal. Kad ste vas dvojica prestali biti dobrim prijateljima, prestao je on biti velikim umjetnikom. Što vas je rastavilo? Slutim da vam je dosađivao. Ako je tome tako, onda vam to nije nikad oprostio. To je navika dosadnih ljudi. Što se uostalom dogodilo s divnom onom vašom slikom? Ne sjećam se da sam je ikada video svršenu. Oh! Sjećam se, pripovijedali ste mi prije mnogo godina da ste je poslali u Selby i da je na putu isčezla ili ukradena. Niste li je nikada više našli? Šteta! Bilo je to doista majstorsko djelo. Sjećam se da sam je htio kupiti. Da sam to samo učinio. Basil ju je naslikao u svoje najbolje doba. Odonda su sve njegove slike kazivale čudnu mješavinu loša slikanja i dobrih namjera, koja čovjeka ovlašćuje da se naziva reprezentativnim britanskim umjetnikom. Jeste li oglasili svoj gubitak? Vi ste to trebali učiniti.«

²³³ Diego Velázquez (1599-1660) - veliki španjolski barokni slikar

»Ne znam«, reče Dorian. »Mislim, da sam oglasio. Ali ja je nisam uistinu nikada volio. Žalim što sam mu pozirao. Mrzim i samu pomisao na to. Zašto govorite o tome? Ona me je uvijek sjećala onih čudnih stihova iz jedne drame - iz Hamleta, mislim - kako već glase?«

»Like the painting of a sorrow,
A face without a heart.«²³⁴

Da, upravo tako je bilo.«

Lord Henry se nasmije. »Ako čovjek shvaća umjetnički život, onda je njegov mozak nje-govo srce,« odvrati on i uvali se u stolac.

Dorian Gray strese glavom i udari na klaviru nekoliko tihih akorda. »Kao slika bola«, ponovi, »lice bez duše«.

Stariji se bio uvalio, gledajući ga napola zatvorenih očiju. »Uostalom, Doriane,« reče poslije nekog vremena, »koja korist čovjeku, ako stekne čitav svijet, a izgubi - kako dalje glasi citat? - svoju vlastitu dušu?«

Dorian Gray naglo prestane svirati, ustane i ukočeno pogleda svoga prijatelja. »Zašto me to pitate, Harry?«

»Dragi moj prijatelju«, reče Lord Henry, dignuvši začuđen svoje vjeđe, »pitao sam vas, jer sam naslućivao da biste mi mogli odgovoriti. To je sve. Prošle sam nedjelje išao kroz Park, a kraj Marble Archa²³⁵ stajaše mala hrpa otrcanih ljudi, slušajući nekog pučkog propovjednika. Kad sam prolazio, začujem kako je taj čovjek dovikivao ovo pitanje svojim slušaćima. I to me se snažno dojmilo. Vlažna nedjelja, neotesan kršćanin u nepromocivu ogrtaču, krug boležljivih bijelih lica pod razdrtim krovom modrih kišobrana i nekoliko divnih riječi, bačenih u zrak oštrom, histeričnim usnama - to je samo po sebi bilo uistinu prekrasno, zapravo kao neko objavljenje. Jedan sam tren namjeravao doviknuti proruku da umjetnost ima dušu, a čovjek da je nema. Ali bojao sam se da me ne će razumjeti.«

»Ne, Harry. Duša je strašna zbilja. Da se kupiti i prodati, i opet izmijeniti. Da se otrovati i usavršiti! U svakom od nas ima duša. Ja to znam.«

»Znate li to sasvim pouzdano, Doriane?«

»Sasvim pouzdano.«

»Ah! Onda to mora biti iluzija. Stvari o čiju smo absolutnu istinitost uvjereni, nisu nikada istinite. To je subbina vjere i mudrosti romantike. Kako ste zamišljeni! Ne budite tako ozbiljni. Što se mene ili vas tiče sujevjerje našega doba? Ne, mi smo napustili vjeru u dušu. Svirajte mi koji notturno, Doriane, a svirajući, pripovijedajte mi tihim glasom o tome kako ste sačuvali svoju mladost. Vi sigurno imate neku tajnu. Ja sam tek deset godina stariji od vas, pa sam smežuran i uveo i žut. Vi ste uistinu divni, Doriane. Niste bili nikada dražesniji nego večeras. Sjećate me onoga dana kad sam vas prvi put vidio. Bili ste doduše nešto jogunast, vrlo plah i sasvim izvanredan. Odonda ste se, dakako, promijenili, ali se niste u pojavi. Htio bih da mi kažete svoju tajnu. Učinio bih sve na svijetu da

²³⁴ Kao slika neke sjete, lice bez srca. (Klaudijeve riječi, čin IV, scena VII)

²³⁵ *Marble Arch* - mramorni spomenik na raskršću Oxford Streeta, Park Lanea i Edgware Roada, nasuprot Speakers' Cornera u Hyde Parku u Londonu

opet steknem svoju mladost, samo ne bih hodao, ne bih rano ustajao, niti vodio čestit život. Mladosti! Nema ništa tome slično. Apsurdno je govoriti o neiskustvu mladosti. Danas slušam s nekim poštovanjem jedino mišljenja ljudi koji su mlađi od mene samoga jer oni su me pretekli. Život im je otkrio svoje posljedne čudo. Mišljenju starijih od sebe uvek se protivim. To činim iz principa. Ako ih upitate za njihovo mišljenje o nečemu što se dogodilo jučer, onda vam svečano kazuju mišljenja koja su kružila oko 1820., kad su ljudi nosili visoke ovratnike i kad su sve vjerovali, a ništa nisu znali. Kako je lijepo, što svirate! Htio bih znati je li Chopin to napisao na Majorci, kad je more stenjalo uokolo njegove vile, a slani se valovi pljuskajući raspršavali o staklenim prozorima? To je divno romantično. Kolike li sreće da nam je još sačuvana jedna umjetnost koja ne imitira! Ne prestajte! Večeras trebam glazbe. Čini mi se kao da ste vječito mlad Apolon, a ja, koji vas slušam, Marsija²³⁶. Muče me mnogi bolovi o kojima vama, Doriane, nije ništa znano. Tragedija starosti ne стоји u tom da starimo, već u tome što ostajemo mlađi. Kad se prestavim svoje vlastite iskrenosti. Ah, Doriane, kako ste sretni! Kako je vaš život bio divan! Vi ste se do dna iscrpli. Zgnječili ste grozdove o svome nepcu. Ništa vam nije ostalo skrovito. A sve to vama nije bilo ništa drugo nego zvuk glazbe. I to vas nije uništio. Ostali ste isti.«

»Nisam isti, Harry.«

»Jest, vi ste isti. Rado bih znao kako će proteći ostatak vašega života. Ne uništite ga pregaranjem. Danas ste savršen tip. Ne učinite sebe nepotpunim. Sad ste bez mana. Nemate razloga stresati glavom: ta to i sami znate. I onda, Doriane, ne varajte sama sebe. Životom ne upravljaju volja i namjere. Život je ovisan o živcima i vlakancima, o lagano razvijenim stanicama, u kojima se krije misao, u kojima sniva strast. Ne pomaže ništa što se smatrate sigurnim i snažnim. Istom kakva slučajna nijansa boje u kojoj odaji ili na jutarnjem nebnu, osobit miris što ste ga jednom ljubili, donoseći sobom suptilno sjećanje, stih iz zaboravljenje koje pjesme na koji se iznenada namjerite, kakva melodija koju već odavno niste svirali - o svemu tomu, Doriane, vjerujte mi, ovisi naš život. Browning²³⁷ je jednom o tome pisao; ali naša ih vlastita osjetila stvaraju. Ima trenutaka kad me zadah bijelog jorgovana iznenada prožme, a ja moram opet proživjeti najčudniji mjesec svoga života. Doriane, htio bih se s vama mijenjati. Ljudi su nas obojicu ružili, ali vas su uvijek ljubili. Vi ste tip što ga naše doba traži i što ga se plaši naći. Radujem se što vi niste nikada ništa stvorili, da niste isklesali kakav kip, naslikali koju sliku ili bilo što drugo iz sebe dali! Vaše je umijeće bio život. Vi ste sebe sami prometnuli u glazbu. Vaši su dani, vaši soneti.«

Dorian ustane od klavira i prođe rukom kroz vlas. »Da, život je bio divan,« šapne on, »ali isti život, Harry, ne ču više živjeti. A i vi mi ne smijete govoriti te stvari. Vama nije poznat sav moj život. Kad biste sve znali, uvjeren sam da biste me smjesta ostavili. Smijete se. Ne smijte se.«

»Zašto ste prestali svirati, Doriane? Vratite se i svirajte mi još jednom onaj notturno. Gledajte kako mjesec visi o tamnom zraku, a boja mu je kao u meda. On čeka da ga očarate, a budete li svirali, približit će se zemlji. Ne čete? Onda podimo u klub. Večer je čarobna, pa je moramo i čarobno dovršiti. Kod Whitea čeka netko, koji vas strasno želi upoznati -

²³⁶ Marsija - u grč. mitologiji frigijski satir, odličan svirač frule koji se natjecao s Apolonom; ovaj ga je pobijedio i živoga oderao

²³⁷ Robert Browning (1812-1889) - engleski pjesnik i dramatičar, jedan od najistaknutijih pisaca viktorijanskog doba

mladi Lord Pool, najstariji sin Bournemouthov. On već kopira vaše kravate i usrdno me molio da vam ga prikažem. Doista je dražestan i podsjeća me nešto na vas.«

»Nadam se da nije tako«, reče Dorian uz žaloban pogled svojih očiju. »Ali večeras sam umoran, Harry. Ne idem više u klub. Već je gotovo jedanaest, a ja bih rano legao.«

»Ostajte. Niste nikada tako divno svirali kao večeras. U vašem je udaranju bilo nešto prekrasno. Usrdni neki izraz, što ga prije nikada nisam opažao.«

»To je stoga, jer se nastojim poboljšati«, odvrati on, smiješći se. »Već sam se nešto promijenio.«

»Za me se ne ćete nikada promijeniti, Doriane«, reče Lord Henry. »Mi ćemo uvijek biti prijatelji.«

»A ipak ste me jednom s nekom knjigom otrovali. To vam ne bih smio nikada oprostiti. Harry, obećajte da tu knjigu ne ćete nikada više nikomu posuditi. Ona donosi propast.«

»Dragi moj dječače, vi uistinu počinjete moralizirati. Uskoro ćete hodati kao obraćenik i buditelj, odvraćajući ljude od svih onih grijeha kojih ste se sami zasitili. Ali zato ste previše dražesni. A osim toga, to i nema svrhe. Vi i ja, mi smo ono što smo, a i bit ćemo uvijek ono što ćemo biti. Sasvim je nemoguće biti otrovan od jedne knjige. Umjetnost ne djeluje na čin. Ona uništava želju za djelatnošću. Ona je divno sterilna. Knjige koje svijet naziva nemoralnima, to su one knjige, koje svijetu prikazuju vlastitu sramotu. To je sve. Ah, ne raspravljajmo o literaturi. Dođite sutra k meni. Oko jedanaest sati ću izjahati. Možemo poći zajedno, a ja ću vas poslije povesti sa sobom na ručak kod Lady Branksome. Ona je dražesna žena te želi čuti vaš savjet o nekim goblenima koje namjerava kupiti. Ne zaboravite doći. Ili želite li možda doručkovati zajedno s našom malom vojvotkinjom? Veli da vas sada nigdje ne vidi. Možda vam je već i Gladys postala ravnodušna? Znao sam da će biti tako! Njen duhoviti jezik ubija živce. Ali svakako dođite oko jedanaeste.«

»Moram li zbilja doći, Harry ?«

»Svakako. U Parku je sada divno. Ne znam je li bilo tako divnog jorgovana od one godine kad sam vas upoznao.«

»Dobro. Bit ću u jedanaest ovdje«, reče Dorian. Kad je stajao na pragu, okljevao je jedan trenutak, kao da hoće još nešto reći. Onda uzdahne i ode.

GLAVA XX.

Noć je bila divna, tako topla, da je svoj ogrtač prebacio preko ruke, ne zamotavši svoj vrat svilenom maramom. Kad se polako vraćao kući, pušeći cigaretu, prođu kraj njega dva gospodina odjevena u frak. Čuo je kako je jedan drugome šapnuo: »To je Dorian Gray!« Sjećao se kako se prije veselio, kad bi na nj pokazivali, kad bi u nj zurili ili o njemu govorili. Sad ga je umaralo čuti svoje vlastito ime. Polovica se čara malog seoca, u kojem je tek nedavno tako često boravio, sastojala u tom što ga nitko nije poznavao. Djevojci koju je bio zaludio svojom ljubavlju, kazivao je često da je ubog, a ona mu je vjerovala. Jedanput joj je bio rekao da je zao, a ona mu se nasmijala i odvratila da su zli ljudi uvijek stari i ružni. Kako se samo znala nasmijati! Njen je smijeh bio kao pjevanje drozga. A kako je ljupka bila u haljini od katuna i s velikim šeširom! Bila je neuka, ali je ipak imala sve ono što je on bio izgubio.

Kad je došao kući, nađe svoga slugu gdje čeka na nj. Pošalje ga na počinak i baci se na sofu u biblioteci te počne razmišljati o nekim stvarima koje mu je Lord Henry bio rekao.

Je li se doista čovjek ne može nikada promijeniti? Osjećao je divlju čežnju za neokaljanim čistoćom svoje mladosti, kako ju je Lord Henry bio jednom nazvao. Znao je da se sad okaljao, da je svoj duh napunio korupcijom, a svoju savjest strahotama; da je njegov utjecaj bio štetan po druge i da je on sam kod toga osjećao strašno milje; da je od svih života koji su se njegova bili dotakli, bio ipak onaj najljepši što ga je on bio uništio. Ili je li ovaj bio nepromjenljiv? Nije li za nj više bilo nade?

Ah! U koji je on to strašan tren, pun ponosa i strasti, bio molio da slika nosi breme njegovih dana, a on da sačuva nepomućeni sjaj vječne mladosti? To je bio uzrok čitave njegove nesreće. Za nj bi bilo bolje da je svaki grijeh njegova života doveo sa sobom svoju stalnu i brzu kaznu. Kazna znači čišćenje. Moleći se svepravednom Bogu ne bismo smjeli kazati; »Oprosti nam grijehe naše«, već: »Kazni nas za naše nepravde.«

Čudnovato izrađeno zrcalo koje mu je Lord Henry bio poklonio prije nekoliko godina stajaše na stolu, a uokolo se bijeli ljubavni bogovi smijahu kao i nekoć. Uzme ga u ruke, kao što je to bio učinio one strašne noći kad je bio prvi put opazio promjenu na slici, i pogleda nemirnim i suznim očima na glatko staklo. Jedanput mu je netko, koji ga je mahnito ljubio, pisao ludo pismo koje se završavalo ovim neznabožačkim riječima: »Svijet se promijenio, jer ste vi od bjelokosti i zlata. Crte vaših usnica opisuju nanovo svjetsku povijest.« Ovih se riječi sada prisjećao, pa ih je neprestano i uvijek opet ponavljaо. Onda zamrzi svoju vlastitu ljepotu i bacivši zrcalo na tlo razbijje ga pod svojim nogama u srebrno trunje. Njegova ga je ljepota uništila, njegova ljepota i mladost, za koju je tako molio. Da nije toga dvoga bilo, mogao bi njegov život biti neokaljan. Njegova mu je ljepota bila samo krinkom, a njegova mladost samo obmana. Što je uopće mladost? Zeleno, nezrelo doba, doba taštih želja i boležljivih misli. Čemu se bio odjenuo njezinim odijelom? Mladost ga je bila upropastila.

Bilo je bolje ne misliti na prošlost. To se više nije dalo promijeniti. Sada je morao misliti na sebe sama i na svoju vlastitu budućnost. James Vane bio je pokopan u bezimenu grobu na selbijskom groblju. Alan Campbell se jedne noći ustrijelio u svom laboratoriju, ne odavši tajnu koju je bio prinuđen saznati. Uzbuđenje o iščeznuću Basila Hallwarda mo-

ralo se, sudeći po svim okolnostima, doskora stišati. Već je jenjavalo. Bio je potpuno siguran. Pa onda i nije bila smrt Basila Hallwarda, koja je najžešće morila njegovo biće. Mučila ga je živa smrt njegove duše. Basil je bio naslikao sliku, koja je bila uništila njegov život. To mu nije mogao oprostiti. Slika je bila svemu kriva. Basil mu je govorio nesnošljive stvari pa ipak je on sve to strpljivo podnosio. Umorstvo je bilo samo mahnitost jednoga trenutka. Što se Alana Campbella ticalo, to je njegovo samoubojstvo bila njegova vlastita odluka. Sam ga je bio odabrao. U tome on nije imao dijela.

Nov život! To mu je bilo potrebno. To je bilo ono, što je iščekivao. On ga je zacijelo već započeo. Svakako je bio već poštedio nevino jedno biće. Odsada ne će nikada više napastovati nedužnost. Bit će dobar.

Kad je mislio na Hetty Merton, počne se pitati je li se slika gore u zatvorenoj sobi promjenila. Zaciјelo nije više tako strašna kao prije? Možda bi sada od čistoga njegova života mogao odagnati s lica svaki i najmanji trag gadnih strasti. Možda su i tragovi zla bili već iščezli. Poči će gore da vidi.

Uzme svjetiljku sa stola i odšulja se gore. Kad je otvorio vrata, razvedri radostan smijeh njegovo čudesno mlado lice i zastane jedan trenutak na njegovim usnama. Da, bit će dobar, a strašna ga stvar, koju je morao sakrivati, ne će više ispunjavati strahom. Osjećao je kao da mu je već oduzeto ovo breme.

Uđe mirno, zatvori po običaju za sobom vrata i makne grimizni zastor pred slikom. Bolan i gnjevan krik zamnije s njegovih usana. Nije mogao otkriti nikakve promjene, tek u očima opazi lukav pogled, a oko usana, zavojiti nabor licemjerski. Slika je bila gadna, možda još gadnija nego prije, a grimizna se rosa, što je bila prekrila ruku, činila još jasnija i sličnija novoprolivenoj krvi. Zadrhta. Dakle ga je uistinu taština bila nagnala na to da učini jedino svoje dobro djelo? Ili požuda za novim jednim osjećajem, kako je to uz podrugljiv smijeh bio rekao Lord Henry? Ili ona strast koja nas nagoni na to da jednom učinimo nešto, što je plemenitije nego mi sami? Ili možda sve to zajedno? Zašto je ta mrlja sada bila veća nego prije? Kao da se poput grozne kakve bolesti šuljala preko smežuranih prstiju. I na naslikanim nogama je bilo krvi, kao da je po njima kapala - krvava je bila i ona ruka, koja nije držala nož. Da prizna? Da kaže ono što je imao priznati? Da se sam uništi, da se sam dade usmrstiti? Nasmije se. Osjećao je da je i sama pomisao monstruozna. A tko bi mu povjerovao da i sam prizna? Nigdje nije bilo ni traga ubijenima. Sve ono što je bilo njegovo, bijaše uništeno. On je sve to bio sam spalio. Ljudi bi jedino rekli da je poludio. Zatvorili bi ga da ostane kod te svoje tvrdnje. A i njegova je dužnost bila da prizna svoju sramotu i da je javno okaje. Ta ima Bog, koji ljude zove da ispovjede svoje grijehe i zemlji i nebu. Osim priznanja njegova grijeha, ne bi ga ništa drugo moglo očistiti. Njegov grijeh? Sažme ramenima. Smrt Basila Hallwarda nije ga tištila. Mislio je na Hetty Merton. Ovo je ogledalo njegove duše, u koje je sada gledao, bilo vrlo nepravedno ogledalo. Taština? Radoznalost? Licemjerstvo? Zar nije ništa drugo bilo u njegovu odricanju? Bilo je još i nešto drugo. Barem je tako mislio. Ali tko bi to mogao izreći... Ne. Osim onoga nije bilo ničega. Od licemjerstva je nosio krinku dobrote. Od radoznalosti je pokušao odricanje. Sad je to sam uviđao. Ali ovo umorstvo - zar će ga ono progoniti čitav njegov život? Zar će uvijek morati nositi breme svoje prošlosti? Zar da zbilja prizna? Nikada. Protiv njega je bio samo jedan dokaz. Slika sama - to je bio dokaz. Uništit će je. Čemu ju je tako dugo čuvao? Jednom se naslađivao promatrati svoju promjenu, svoje stareњe. U posljednje doba nije više osjećao takvu nasladu. Noću mu nije davala mirna sna. Kad je bio odsutan, obuzimao ga strah da je ne ugleda tuđe koje oko. Njegove je strasti prožela melankolijom. Sama pomisao na nju bila mu je pomutila mnogo koji radostan trenutak. Umjesto njega obavljalala je službu savjesti. Da, ona je bila njegova svijest. On će je uništiti.

Ogleda se i opazi nož kojim je bio umorio Basila Hallwarda. Često ga je bio čistio, tako da na njemu nije bilo ni najmanje mrlje. Bio je sjajan i blistao se. Kao što je ubio slikara, ubit će ovaj nož sada i slikarevo djelo i sve ono što je ono označivalo. Ubit će prošlost, a kad ova bude mrtva, bit će on slobodan. Ovaj će nož ubiti grozni taj duševni život, a njega neće više uz nemiravati strašne njegove opomene. Prihvati ga i probode njime sliku.

Začuje se krik i pad. Krik je u svojoj smrtnoj muci bio tako grozan, da su se prestrašeni služe probudili i odšuljali iz svojih soba. Dva gospodina, koja su dolje prolazila trgom, stanu i pogledaju na veliku kuću. Pođu dalje, sretnu redarstvenika i vrate se s njim. Čovjek je više puta pozvonio, ali odgovora nije bilo čuti. Izuzevši jedno svjetlo na gornjem katu, bila je cijela kuća tamna. Poslije nekog vremena ode on, stane kod vrata suprotne kuće i pričeka.

»Tko je vlasnik ove kuće, redarstveniče?« upita jedan od one dvojice gospode.

»Mr. Dorian Gray, sir.«, odvrati redarstvenik.

Oni se pogledaju, pođu dalje i nasmiju se. Jedan je od njih bio stric sira Henryja Ashton-a. Unutra u služinskim sobama, šaptaše među sobom napola odjevena služinčad. Stara je Mrs. Leaf plakala i lomila rukama. Francis je bio blijeđ kao smrt.

Poslije četvrt sata, podje on po kočijaša i jednog lakeja i odšulja se gore. Pokucaju, ali nitko ne odvrati. Poviču. Sve je bilo tiho. Naposljetku, kad su uzalud nastojali provaliti vrata, popnu se na krov i spuste se na balkon. Prozore su lako mogli otvoriti, jer su njihovi zavori bili stari.

Kad uđu, ugledaju na stijeni divnu sliku svoga gospodara, koja ga je prikazivala onakva kakova su ga naposljetku vidjeli, u svoj divoti njegove izvanredne mladosti i ljepote. Na tlu je ležao mrtav čovjek, odjeven u frak, a u srcu mu nož. Njegovo je lice bilo uvelo, smežurano i gadno. Prepoznaše ga tek onda kad su pogledali prstenje.

RJEČNIK

ahat (grč.) - vrsta poludragog kamena vulkanskog porijekla
ambra (ar.-lat.) - mirisna tvar koja se dobiva iz želuca kita ulješure; koristila se za parfeme
ametist (grč.) - vrsta poludragog kame na; po vjerovanju starih Grka čuva od pijanstva
amizirati (franc.) - zabavljati, uveseljavati
anahoret - isposnik, pustinjak, čovjek koji živi u potpunoj usamljenosti
argot (franc.) - izraz koji se koristi u šat rovačkom jeziku, šatra, žargon
aspilat - nije poznato na koji se dragi kamen ta legenda odnosi, tj. što je aspi lat; vjerojatno se radi o mitskom kamenu, a vjerovanje možda potiče od toga što ptice gutaju kamenje za probavu

Bakantkinje - pratilje boga vina Bahka (Dioniza); raspojasane žene
balas-rubin - stariji naziv za rozu varijantu minerala spinela (v.), vrste dragog kamena
balotaža - glasovanje kuglicama, tajno glasovanje
baronet - najniža engleska plemićka titula
beril (grč.) - vrsta dragog kamena; podvrste berila su smaragd (zeleni beril) i akvamarin (plavi beril)
bezoar - tvar nalik kamenu koja se nalazi u probavnom sustavu nekih vrsta divokozna, konja i drugih životinja (ne u srcu kako navodi Wilde!); vjerovalo se da ima ljekovita svojstva i da je univerzalni protutrov
brougham (engl.) - vrsta zatvorene kočije

cassone (tal.) - škrinja
clarin - vrsta glazbenog instrumenta, jednostavna verzija trube

čalma (tur.) - dio muške odjeće kod muslimana, saruk, turban
čampak - egzotična biljka iz porodice magnolija koja raste u južnoj Aziji; uzgaja se zbog drva, zbog lijepog cvijeća te zbog mirisa
čardžija (tur.) - trgovac

dalmatika (lat.) - liturgijsko odijelo katoličkih svećenika
dandy (engl.) - kicoš, pomodar; *dandizam* - kicoštvo, pomodarstvo
début (franc.) - prvi nastup (u kazalištu, u društvu i dr.)

ekskvizitni (lat.) - izabran, probran; izvrstan, odličan, fin, osobit
emalj - emajl, caklina, staklasta, neprozirna masa koja sadržava kositar i antimon i služi za prevlačenje kovina, gline i stakla
ennui (franc.) - dosada, nezadovoljstvo, briga
entrée (franc.) - predjelo
esprit (franc.) - duh, duhovitost

faktorija - trgovačka naseobina koju organiziraju evropski trgovci u kolonijalnim zemljama
filistar - samozadovoljan čovjek ograničenih pogleda, licemjer
firisirati, firnirati - premazati *firisom*, kemijskim sredstvom koje se brzo suši i na drvenoj podlozi stvara zaštitni sloj

foukousas - japanski ukrašeni komad svile koji se koristio kao omot za darove

georgijski (eng. *Georgian*) - naziv za doba vladavine nekoliko engleskih kraljeva koji su nosili ime George (I-IV.), obuhvaća razdoblje od 1714-1830 ili 1837; također i naziv za stil umjetnosti, mode itd. toga doba, osobito u arhitekturi

granat (lat.) - vrsta dragog kamenja zrnatе strukture i najčešće tamnocrvene boje

groom (engl.) - sluga, osobito onaj koji ima na brizi konje, konjušar

hâm - dio konjske opreme za uprezanje kola

hansom (engl.) - pokrivena kočija sa dva kotača

hektičan (lat.) - grozničav

hladolež - biljka penjačica iz porodice slakova

hidropik (*hydropicus*) - nije poznato na koji se dragi kamen odnosi; značenje je "žedan" ili "natopljen vodom"; opal sadrži vodu i ako je izgubi, gubi sjaj

hoveniju - vrtna ukrasna biljka, malo stablo ili grm porijeklom iz Azije

hrisoberil - vrsta dragog kamenja maslinaste boje; osim sličnog imena, nema veze s dragim kamenom *berilom* (v.); podvrsta ovog dragog kamenja zvana aleksandrit mijenja boju: pod dnevnim svjetлом je zelene, a pod umjetnim svjetлом purpurne boje

hrizolit - dragi kamen olivin, peridot (v.); u viktorijansko doba istim imenom nazivala se žućkastozelena podvrsta dragog kamenja *hrisoberila* (v.)

humbug (engl.) - prevara, obmana, glupost, besmisao

idiolatrija - obožavanje samoga sebe

infaman (lat.) - podao, zloglasan, nečastan, gadan, gnusan

irizirajući - koji posjeduje iridesenciju, goniokromizam (osobina nekih površina da mijenjaju boju ovisno o kutu proma-

tranja, npr. sapunica, krila insekata, ptičje perje...)

jacint (grč.) - vrsta crvenkastog dragog kamena (hijacint, zirkon)

jaspiz (grč.) - kremen crvene boje, služi za ukras

jelsovina - joha, vrsta bjelogoričnog drveta koje raste u močvarnim područjima

jogunluk (tur.) - obijest, samovolja, tvrdoglavost

joyjalnost (franc.) - društvenost, dobroćudnost, nestošnost (žovijalnost)

kaneel - hesonit, cimetno kamenje (eng. *Cinnamon Stone*), vrsta dragog kamena

kaprisa (franc.) - hir, inat, "mušica"

karneol (lat.; engl. *cornelian*) - vrsta crveno-smeđeg poludragog kamena

kimofan - podvrsta dragog kamena *hrizoberila* (v.), ali žućkaste boje, poznat i kao "mačje oko" zbog posebnog svjetlosnog efekta kojega stvara

konvulzivno (lat.) - grčevito

livreja (franc.) - uniforma osobita kroja za dvorjane, sluge, vratare i sl.

melocej - nije poznato na koji se dragi kamen odnosi; Plinije spominje da se dijamanti otapaju ako ih se poprska kozjom krvljom

mirijada (grč.) - veliko, nebrojeno mnoštvo, bezbroj

monsieur (franc.) - gospodin

monstranca (lat.) - crkvena posuda posebna oblika u kojoj se čuva hostija

mošak - mošus, vrsta mirisa; dobiva se od jelenovih žlijezda

mušulin (franc.) - muslin, fina pamučka tkanina (ime prema iračkom gradu Mosulu)

mylord - milostivi gospodine; titula engleskih lordova, grofova, barona i dr.

nefrit (grč.) - vrsta poludragog kamena, žad

ocal, ocijel - čelik

omnibus (lat.) - kola za više putnika, na lik današnjem autobusu

oniks (grč. ónyx - nokat) - vrsta dragog kamena sa slojevima u različitim bojama; kupaonice se popločavaju imitacijom oniksa, kamenom karbonatom ili kalcitom

opal (grč.) - vrlo cijenjeni dragi kamen mlijecnobijele boje, najčešće sa raznobojsnom igrom svjetlosti; vjerovalo se da donosi nesreću

panegirik (grč.) - hvalospjev, pohvalna pjesma; pretjerano hvaljenje

paoma - palma

parip - jahaći konj

peridot (franc.) - podvrsta dragog kamena hrizolita prozračnozelene boje. Koristio se u antici, a glavna nalazišta su mu oko Crvenog mora. Zaboravljen dok ga u Europu nije ponovno donio Napoleon, te je postao popularan u viktorijansko doba

porfir (grč.) - vrsta izuzetno cijenjenoga kamena purpurne boje

précis (franc.) - sažetak

primog - mediteranska biljka, tratorak, akant

protégé (franc.) - štićenik

rouge (franc.) - ruž, šminka (za lice i usata)

smaragd (franc.) - vrsta dragog kamena, zeleni *beril* (v.)

spinel (tal.) - vrsta dragog kamena sličnog rubinu, najčešće crvene boje (usp. *balas-rubin*)

stola (grč.) - naramenica u katoličkih svećenika bez koje ne mogu vršiti ni jedan bogoslužni čin

sudarija - množina od *sudarium*, ubrus; ornamentima ukrašen ubrus koji se koristi u liturgiji

supirati (franc.) - večerati s društvom nakon večere, pavečerati

tabernakul (lat.) - ormarić na oltaru u kojem se čuva hostija; svetohranište

tableau (franc.) - slika, "živa slika"; veliko iznenađenje, zaprepaštenje

teponatzli - vrsta bubenja kakvoga koriste Azteci i susjedna plemena u središnjem Meksiku

tirkiz (franc.) - poludragi kamen ("turski kamen")

topaz (grč.) - prozirni dragi kamen žute ili plave boje

torijevci (*Tory*) - konzervativci, pristaše konzervativne stranke

trator - vrsta cvijeta, tratinčica, krasuljak

turé - puhači instrument amazonских

Indijanaca (plemena Palikur)

viljevina - bjelokost, slonova kost

vivisecirati - rezati živ organizam, vršiti operaciju na živoj životinji u svrhu pro-ucavanja funkcija organizma

vizmut (iz njem.) - bizmut, metal srebre-no-ružičaste boje

yotl-zvona - glazbalo Azteka, zvončići okruglog oblika s prorezom vezani po-put grozda

zatraviti - začarati, opčiniti

zavor - klin kojim se osiguravaju vrata da se ne otvaraju, kračun

zobun (tur.) - vrsta prsluka

želva - morska kornjača